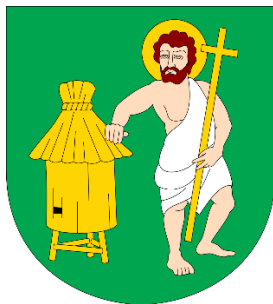


Strategia Rozwoju Gminy Szastarka na lata 2025 - 2031



Projekt – 27 lutego 2026 r.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
A. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	8
1. POŁOŻENIE, PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	8
1.1. POŁOŻENIE	8
1.2. RZĘBA TERENU	9
1.3. GLEBY	11
1.4. ZASOBY WODNE	11
1.5. WARUNKI KLIMATYCZNE	11
1.6. ZASOBY NATURALNE	12
1.7. OBSZARY CHRONIONE	12
1.8. STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA	14
1.9. DZIEDZICTWO KULTUROWE	18
1.10. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	19
2. DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY	22
2.1. LICZBA LUDNOŚCI	22
2.2. RUCH NATURALNY I MIGRACJE	23
2.3. STRUKTURA WIEKU I PŁCI LUDNOŚCI	26
2.4. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY	29
2.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	34
3. RYNEK PRACY	38
3.1. PRACUJĄCY I STRUKTURA ZATRUDNIENIA	38
3.2. BEZROBOCIE I JEGO STRUKTURA	39
3.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	43
4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY	45
4.1. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA	45
4.2. ROLNICTWO	46
4.3. SEKTOR POZAROLNICZY	48
4.4. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA	52
4.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	53
5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	56
5.1. INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA	56
5.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA I ENERGETYCZNA	60
5.3. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII	62
5.4. GOSPODARKA ODPADAMI	63
5.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	65

6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW	69
6.1. EDUKACJA I WYCHOWANIE	69
6.2. OCHRONA ZDROWIA	73
6.3. POMOC SPOŁECZNA.....	73
6.4. KULTURA I SPORT.....	77
6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	80
6.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	80
7. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA	84
7.1. STRUKTURA BUDŻETU GMINY	84
7.2. PROJEKTY WSPÓŁFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ	86
7.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE.....	87
7.4. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	88
B. CZĘŚĆ STRATEGICZNA	89
8. PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII	89
8.1. SAMORZĄD GMINY WOBEC WYZWAŃ SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH	89
8.2. WPŁYW EUROPEJSKIEJ I KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ	90
9. ZAKRES, TRYB I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII	90
10. ANALIZA SWOT	94
11. SYNTETYCZNE WNIOSKI STRATEGICZNE.....	96
12. MISJA I WIZJA GMINY SZASTARKA	97
13. CELE STRATEGICZNE I CELE OPERACYJNE (KIERUNKI DZIAŁAŃ)	99
14. CHARAKTERYSTYKA I KOMPLEMENTARNOŚĆ CELÓW STRATEGII	100
15. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA .	104
16. ANALIZA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA	109
16.1. USTALENIA KRAJOWYCH I REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PLANISTYCZNYCH	109
16.2. POŁOŻENIE W WOJEWÓDZTWIE	110
16.3. PODSTAWOWE ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA	111
16.3.1. Sieć osadnicza.....	111
16.3.2. Kierunki wykorzystania przestrzeni i obszary zabudowy.....	112
16.4. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO	114
16.4.1. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego	114
16.4.2. Uwarunkowania środowiska kulturowego.....	115
16.5. UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE	116
16.5.1. Uwarunkowania infrastrukturalne	116
16.5.2. Uwarunkowania społeczne.....	117
17. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY SZASTARKA.....	120

18. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ	124
19. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI	130
19.1. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA KRAJOWE	130
19.2. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA REGIONALNE	130
20. POTENCJALNE KIERUNKI WSPÓŁPRACY MIĘDZYGMINNEJ W WYMIARZE TERYTORIALNYM ..	134
21. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII	135
22. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII	139
22.1. ZASADY WSPÓŁPRACY INTERESARIUSZY	139
22.2. STRUKTURA I SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ	141
23. SYSTEM MONITOROWANIA, EWALUACJI I AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY SZASTARKA 2025 – 2031	143
ZAŁĄCZNIK 1 - LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE	147
ZAŁĄCZNIK 2 - SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU I WYNIKÓW PROCESU PARTYCYPACJI I KONSULTACJI SPOŁECZNYCH	166
ZAŁĄCZNIK 3 - PROCEDURA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO DLA PROJEKTU STRATEGII	166
ZAŁĄCZNIK 4 - EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY SZASTARKA NA LATA 2025 - 2031	166
SPIS TABEL, WYKRESÓW I RYCIN	167
SPIS TABEL	167
SPIS WYKRESÓW	167
SPIS RYCIN	169

WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Gminy Szastarka na lata 2025 – 2031 została opracowana zgodnie z zasadami, metodyką, zakresem oraz uwarunkowaniami prawnymi zawartymi w następujących aktach prawnych:

- **Ustawa o samorządzie gminnym (Dz. U. 2025 poz. 1153 t.j.),**
- **Ustawa o zasadach prowadzenie polityki rozwoju (Dz. U. 2025 poz. 198 t.j.),**
- **Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2024 poz. 1112 t.j.)**
- **Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2024 poz. 1130) oraz Ustawa z dnia 4 kwietnia 2025 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2025 poz. 527).**

Planowanie strategiczne opiera się przede wszystkim na decyzjach i działaniach zamieszkującej gminę społeczności lokalnej i władz samorządowych, a do efektywnego zarządzania obszarem potrzebny jest wieloletni plan, który będzie wskazywał kierunki jego dalszego rozwoju.

Strategia Rozwoju Gminy Szastarka to podstawowy dokument zarządzania gminą – ogólny, długofalowy plan perspektywicznego rozwoju, określający wizję, cele i kierunki rozwoju gminy oraz przedsięwzięcia strategiczne służące realizacji przyjętych celów.

Nowe wyzwania wynikające z dynamicznie zmieniającej się sytuacji gospodarczej i społecznej na poziomie kraju i województwa oraz doświadczenia związane z funkcjonowaniem administracji samorządowej stały się dla władz Gminy Szastarka inspiracją do opracowania Strategii Rozwoju na lata 2025 – 2031 (dalej Strategii). Istotną przesłanką do przygotowania dokumentu jest również konieczność aktualizacji danych, analiz i diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru gminy oraz dynamicznie zmieniająca się sytuacja w zakresie zewnętrznych megatrendów na poziomie regionalnym, krajowym i europejskim. Uwarunkowania te, wynikające w części z celów i kierunków wsparcia jakie zaproponowała Komisja Europejska w ramach perspektywy finansowej 2021–2027 oraz podejścia administracji rządowej do finansowania i współpracy z samorządami, wpłynęły na zmiany dokumentów strategicznych na wszystkich szczeblach administracji publicznej w kraju.

Istotną przesłanką aktualizacji Strategii była także zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a w konsekwencji zmiana ustawy o samorządzie gminnym. Ustawy te określają podejście, zakres i tryb opracowania dokumentów strategicznych na poziomie gminy oraz powodują konieczność ścisłej integracji dokumentów strategicznych i planistycznych (m. in. Plan Ogólny gminy musi być spójny ze strategią rozwoju gminy).

Dokument Strategii Gminy Szastarka na lata 2025 - 2031 uwzględnia przede wszystkim perspektywy i kierunki działań samorządu gminnego oparte o kompetencje wynikające z ustawy o samorządzie gminnym, zarówno w oparciu o dotychczasowe doświadczenia, jak też możliwości wynikające z celów regionalnej i krajowej polityki rozwoju. Dokument powstał w wyniku pracy interdyscyplinarnej grupy złożonej z przedstawicieli gminy, lokalnych interesariuszy oraz zewnętrznych konsultantów i ekspertów.

Strategia przyjmuje horyzont czasowy do 2031 r. Wynika to m.in. z potrzeby zachowania zgodności z dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie regionalnym i krajowym oraz

uwzględnienia okresu rozliczeniowego projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w perspektywie 2021 – 2027 (zasady n+3 i n+2).

W obliczu nasilających się zmian globalnych oraz stale pojawiających się nowych uwarunkowań, polityka regionalna zarówno na poziomie województwa, jak i kraju, wyznaczyła cele i kierunki działania, które stały się kluczowym elementem determinującym powstanie Strategii Rozwoju. Wśród tych założeń istotne znaczenie mają terytorialny wymiar wsparcia oraz cele polityki spójności, określone w ramach perspektywy finansowej na lata 2021–2027.

Równie istotnym aspektem jest wprowadzona zmiana paradygmatu zarządzania rozwojem, wyrażona w kluczowych dokumentach strategicznych, takich jak Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 oraz Umowa Partnerstwa dla realizacji polityki spójności na lata 2021–2027 w Polsce. Dokumenty te stanowią systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej, które mają na celu nie tylko wspieranie zrównoważonego rozwoju, ale także zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego pomiędzy poszczególnymi regionami kraju i województwa. Kluczowym założeniem jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski poprzez ukierunkowanie wsparcia dla obszarów o słabszym potencjale gospodarczym, określanych jako „obszary strategicznej interwencji” (OSI).

W ramach tych systemowych ram dąży się do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej regionów wymagających szczególnej pomocy, co odbywa się poprzez realizację zintegrowanych działań, mających na celu zwiększenie dostępności infrastrukturalnej, rozwój kapitału ludzkiego oraz wspieranie innowacyjności. W ten sposób polityka regionalna staje się narzędziem nie tylko eliminowania istniejących dysproporcji, lecz także wzmacniania potencjału rozwojowego całego kraju, zgodnie z założeniami krajowej i regionalnej polityki spójności.

Opracowanie i wdrażanie Strategii wymaga od władz gminy i lokalnych interesariuszy konsekwencji w działaniu oraz poszukiwania nowych rozwiązań i możliwości. Dlatego też dokument nie skupia się na jedynie ewidencji potrzeb lokalnej społeczności ale koncentruje się na tych przedsięwzięciach, które zapewniają realizację długofalowych celów, rozwój potencjałów oraz rozwiązywanie najważniejszych problemów gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Szastarka jest planem realistycznym, dlatego też system wdrażania i zasady współpracy interesariuszy dostosowane zostały do celów i kierunków działań. Te zaś realizowane będą w oparciu o możliwości prawne, organizacyjne i finansowe gminy z uwzględnieniem kompetencji ustawowych, specyfiki oraz uwarunkowań zewnętrznych i zasobów finansowych. Założeniem przyjętym w Strategii jest identyfikacja potencjałów rozwojowych oraz zasobów (materialnych i niematerialnych) gminy, które mogą stać się źródłem jej przewag konkurencyjnych.

Część diagnostyczna Strategii obejmuje raport stanu, analizę i diagnozę strategiczną kluczowych uwarunkowań społecznych, gospodarczych i przestrzennych Gminy Szastarka. Analizę oparto na najbardziej aktualnych danych, dostępnych w statystyce publicznej oraz informacjach przekazanych przez samorząd gminy i jego jednostki organizacyjne, opisujących zachodzące trendy i zjawiska. Takie podejście pozwala na wskazanie konkurencyjnej pozycji gminy, służy również opracowaniu towarzyszących dokumentów planistycznych oraz monitorowaniu rozwoju obszaru objętego Strategią.

Zarówno oddziaływania zewnętrzne, wynikające z niezależnych od samorządu gminy warunków oraz działań otoczenia społeczno - gospodarczego, jak też uwarunkowania wewnętrzne wynikające z zasobów, zjawisk, zdarzeń, mechanizmów i procesów umiejscowionych w gminie,

posłużyły ustaleniu, celów strategicznych i operacyjnych/ kierunków działań oraz propozycji przedsięwzięć do realizacji.

W procesie wdrażania i monitorowania Strategii kluczowe jest uwzględnienie dynamicznie zmieniającej się sytuacji makroekonomicznej zarówno w kraju, jak i na świecie, która jest wynikiem szeregu współczesnych wyzwań. W szczególności należy zwrócić uwagę na skutki postępujących zmian w gospodarce krajowej i europejskiej, które znacząco wpływają na stabilność finansową oraz struktury ekonomiczne, a także głębokie i długofalowe konsekwencje społeczne i gospodarcze trwającej wojny w Ukrainie.

Każde z tych zjawisk oddziałuje na różne aspekty życia społeczno-gospodarczego, takich jak rynek pracy, łańcuchy dostaw, inflacja, czy kwestie bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa energetycznego. Ich efekty są nie tylko różnorodne, ale także zmienne w czasie, co wymaga elastycznego podejścia oraz systematycznej rewizji założeń strategicznych.

Jednocześnie należy zauważyć, że złożoność i dynamika procesów związanych z wymienionymi zjawiskami powodują, iż ich analiza wymaga wieloaspektowego podejścia badawczego. W związku z tym aspekty społeczne i gospodarcze powyższych zjawisk pozostają nieustannie w centrum zainteresowania ekspertów, stanowiąc przedmiot obecnych oraz przyszłych badań i analiz. Wnioski płynące z tych prac badawczych będą kluczowe dla bieżącego dostosowywania narzędzi wdrożeniowych i monitorujących Strategię do zmieniających się warunków, a także dla budowy bardziej odpornych i zrównoważonych działań rozwojowych gminy.

A. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

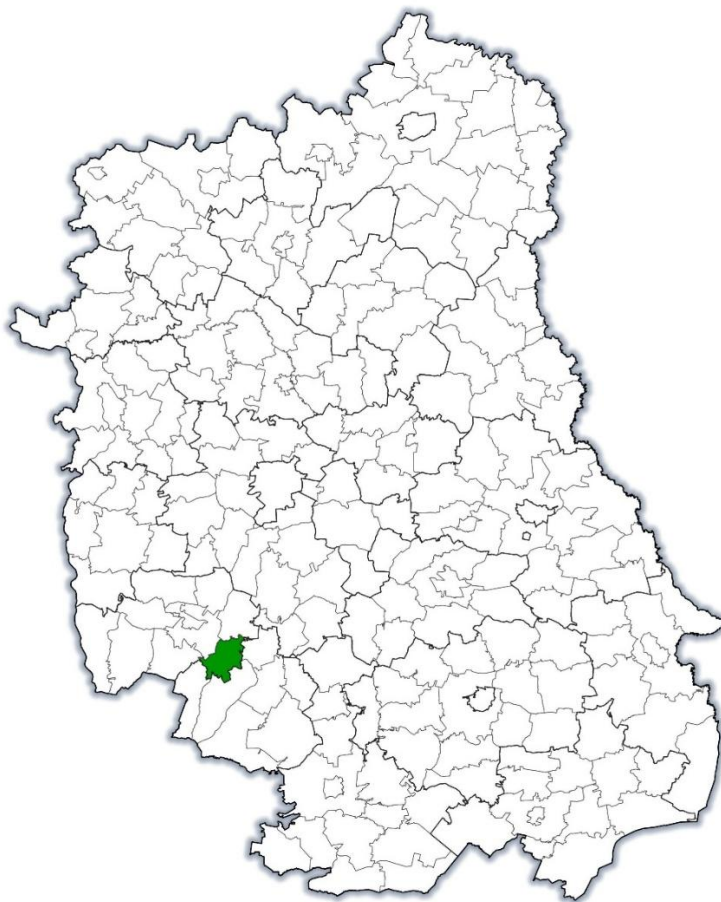
1. POŁOŻENIE, PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

1.1. POŁOŻENIE

Gmina Szastarka jest **gminą wiejską**, położoną w południowo-wschodniej części **powiatu kraśnickiego**, na południu województwa lubelskiego. Gmina Szastarka sąsiaduje z sześcioma gminami: od północy graniczy z Gminą Kraśnik i Gminą Zakrzówek (powiat kraśnicki), od zachodu z Gminą Trzydnik Duży (powiat kraśnicki), od południa z gminami: Potok Wielki i Modliborzyce (powiat janowski), a od wschodu z Gminą Batorz (powiat janowski). Gmina usytuowana jest w odległości około 60 km od Lublina i 15 km od Kraśnika, stanowiącego ośrodek administracyjno-usługowy o randze lokalnej. Gmina Szastarka znajduje się w obszarze wpływów miasta powiatowego, kształtujących powiązania społeczne, ekonomiczne, rekreacyjne oraz infrastrukturalne.

Powierzchnia administracyjna gminy wynosi 73,53 km² (7 353 ha), co stanowi 7,3% powierzchni powiatu kraśnickiego oraz 0,3% powierzchni województwa lubelskiego.

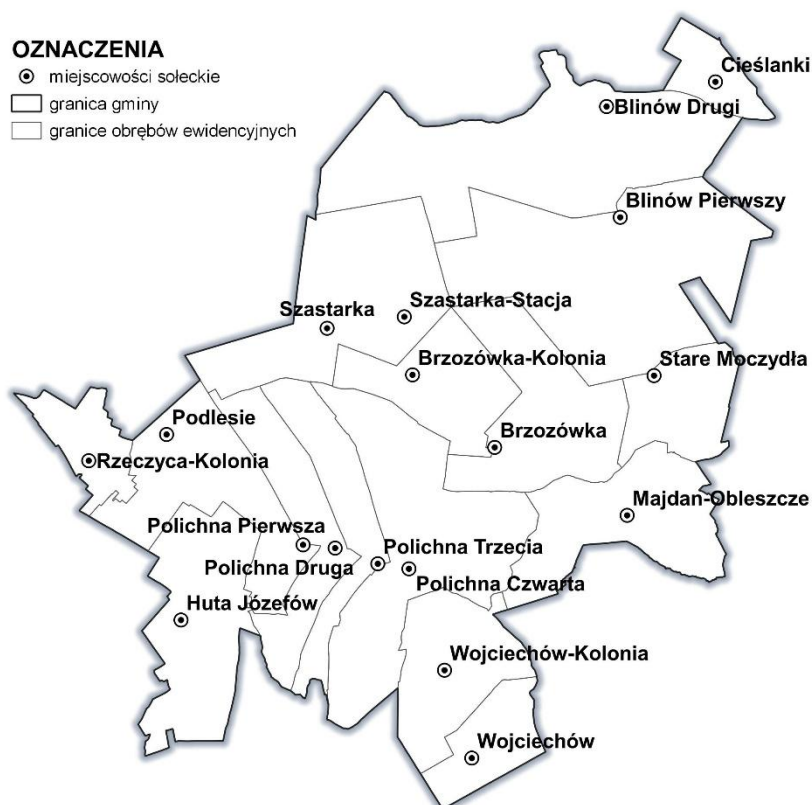
Ryc. 1. Położenie Gminy Szastarka w województwie lubelskim.



Źródło: Opracowanie własne.

Gmina podzielona jest na **18 sołectw**: Blinów Drugi, Blinów Pierwszy, Brzozówka, Brzozówka-Kolonia, Cieślanki, Huta Józefów, Majdan-Obleszcze, Podlesie, Polichna Pierwsza, Polichna Druga, Polichna Trzecia, Polichna Czwarta, Rzeczyca-Kolonia, Stare Moczydła, Szastarka (Wieś), Szastarka (Stacja), Wojciechów, Wojciechów-Kolonia. W sieci osadniczej gminy poza ośrodkiem gminnym Szastarka, dominują duże wsie w zwartej zabudowie rozciągającej się na przestrzeni kilku kilometrów – Polichna, Blinów, Wojciechów i Wojciechów-Kolonia, a także Brzozówka. Mniej wyrazistą strukturą przestrzenną, ze względu na konfigurację terenu i uwarunkowania przyrodnicze, odznaczają się wsie: Majdan-Obleszcze, Rzeczyca-Kolonia, Brzozówka-Kolonia, Huta Józefów oraz Blinów Drugi. Cechują się one dużym rozproszeniem zabudowy sytuowanej w dostosowaniu do nieregularnego układu działek i rozbudowaną, nieregularną siecią drożną.

Ryc. 2. Sieć osadnicza Gminy Szastarka.



Źródło: Opracowanie własne.

1.2. RZEŻBA TERENU

Gmina Szastarka pod względem fizyczno-geograficznym leży w strefie pogranicza dwóch, należących do Wyżyny Lubelsko-Lwowskiej, makroregionów: Wyżyny Lubelskiej i Rostocza. Północno-wschodnia część gminy należy do silnie falistego subregionu Rostocza o nazwie Rostocze Zachodnie, natomiast pozostały obszar - do subregionu Wyżyny Lubelskiej: pagórkowatych Wzniesień Urzędowskich. **Rostocze Zachodnie** to jeden z trzech mezoregionów Rostocza. Wcina się niczym klin w Wyżynę Lubelską, granicząc od północno-zachodu ze Wzniesieniami Urzędowskimi, od północy z Padółem Zamojskim, od wschodu z Rostoczem Środkowym, a od południa z Równiną Biłgorajską. Rostocze Zachodnie zbudowane jest ze skał górnokredowych, szczególnie z opoki. Wzniesienia są pokryte lessem i porożcinane wąwozami. Bezwzględne wysokości ich szczytów sięgają od 300 do 344 m n.p.m. **Wzniesienia Urzędowskie**

położone są w zachodniej części Wyżyny Lubelskiej. Jest to obszar o urozmaiconej rzeźbie, z charakterystycznymi wąwozami lessowymi. Obszar ten zbudowany jest z wapieni jurajskich i piaskowców kredowych przykrytych utworami mioceniowymi i lessami.

Oblicze fizjograficzne gminy wynika z faktu jej granicznego położenia na skraju jednostek fizjograficznych. Rzeźba terenu charakteryzuje się **zróznicowanymi formami**. Są to zrównania wierzchowinowe, krawędzie, doliny i wąwozy. Przyczyną ich wyrazistości jest materiał lessowy o zróznicowanej miąższości i różnica wysokości. Największe wzniesienia na wierzchowinie znajdują się pomiędzy Starymi Moczyłami a Majdanem-Obleszcze, osiągają one wysokość ok. 300 m n.p.m. Urozmaiceniem powierzchni są pagórki kemowe o wysokości 3-6 m, usytuowane w okolicach Brzozówki w kierunkach północno-zachodnim i południowo-zachodnim, a także liczne płytkie zagłębienia. Wyrazistą formą rzeźby są krawędzie, we wspomnianej strefie granicznej pomiędzy jednostkami fizjograficznymi. Północna krawędź Rostocza przebiega niemal południkowo, poczynając od Polichny w kierunku północnym tworzy wyraźny próg, osiągający wysokość do 20 m. Formy dolinne, bardzo wyraźne, posiadają zróznicowane szerokości od kilkunastu do 200 m, nachylenia zboczy, kierunków spływu oraz uchodzących do nich wąwozów. Szczególnie na Rostoczu bogata jest sieć dolin suchych. Elementem niezwykle atrakcyjnym w urzeźbieniu gminy są wąwozy. Duża i rozczłonkowana ich sieć występuje na północ od Brzozówki aż do Sulowa, położonego poza północną granicą gminy. Kolejny obszar z gęstą siecią wąwozów jest położony na południe od linii Polichna Górna – Majdan-Obleszcze.

Ryc. 3. Regionalizacja fizycznogeograficzna Gminy Szastarka.



Źródło: Opracowanie własne.

1.3. GLEBY

Pokrywa glebowa odzwierciedla zróżnicowaną budowę geologiczną obszaru. Największą powierzchnię zajmują gleby utworzone z lessów i utworów lessopodobnych, a także z piasków i glin zwałowych. Z pyłów lessowych powstały **gleby brunatne** właściwe, które dominują w gminie oraz lokalnie występujące **czarnoziemy**. Są to gleby żyzne, cechujące się wysokim poziomem próchnicy i dużą zawartością związków mineralnych. Wspólnie z glebami brunatnymi występują **gleby bielcowe** oraz **rędziny**. Gmina posiada również niewielkie powierzchnie pokryte madami piaszczystymi, które należą do słabych kompleksów o niskiej wartości użytkowej.

1.4. ZASOBY WODNE

Na terenie Gminy Szastarka znajdują się fragmenty zlewni rzek Bystrzycy, Wyżnicy i Sanny. W okolicy Polichny w strefie krawędziowej Rostocza przebiega dział wodny II rzędu Wisła-Wieprz i III rzędu Wyżnica-Sanna. Szczególną cechą hydrograficzną tegoż fragmentu Rostocza Zachodniego i Wyżyny Lubelskiej jest **bardzo uboga sieć rzeczna i głęboko zalegające wody podziemne**. Przez teren gminy nie przepływają żadne rzeki. Wody powierzchniowe na terenie gminy występują w stawach i licznych podmokłych zagłębieniach. Zbiorniki małej retencji znajdują się w Starych Moczydłach, Polichnie Pierwszej, Szastarce (Stacji) i Wojciechowie-Kolonii. W okresie roztopów wiosennych i ulewnych opadów w dnach wąwozów pojawiają się spływy okresowe.

Gmina Szastarka w całości położona jest w IX regionie hydrogeologicznym lubelsko-podlaskim, na obszarze górnokredowego głównego zbiornika wód podziemnych 406 „Niecka Lubelska”. Głębokość występowania wód podziemnych, w obrębie omawianego terenu, uzależniona jest od deniwelacji powierzchni terenu oraz stopnia urozmaicenia budowy geologicznej. Wydziela się tu trzy poziomy wodonośne: poziom w utworach czwartorzędowych, poziom w utworach trzeciorzędowych oraz poziom w utworach kredy górnej. Dla zaopatrzenia w wodę omawianego terenu znaczenie praktyczne mają dwa poziomy; czwartorzędowy i kredowy, które są powszechnie wykorzystywane ze względu na przypowierzchniowe występowanie.

1.5. WARUNKI KLIMATYCZNE

Pod względem klimatycznym obszar całej Gminy Szastarka znajduje się w obszarze dziedziny Lubelsko-Chełmskiej, będącej strefą klimatyczną umiarkowaną o cechach przejściowych. Dziedzina ta charakteryzuje się znacznymi rocznymi sumami opadów atmosferycznych, najwyższą liczbą dni z opadami gradowymi i najwyższymi wartościami ustonecznienia względnego w okresie letnim. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi od 7°C do 7,5°C, a jej średnia roczna amplituda wynosi 22-23°C. Najcieplejszym miesiącem w roku jest lipiec ze średnią temperaturą 19,7°C, zaś miesiącem najchłodniejszym luty z temperaturą -2,5°C. Średnia roczna suma opadów wynosi 520 mm, z wyraźną przewagą opadów letnich nad zimowymi. Warunki klimatyczne są sprzyjające dla rozwoju rolnictwa. Okres wegetacyjny trwa tu do 220 dni, rozpoczynając się na początku kwietnia, gdy temperatura średnia dobowa dochodzi do 5°C. Bardzo niekorzystnym dla upraw opadem jest grad, który występuje tu częściej niż w innych rejonach województwa, ponieważ teren gminy leży na szlaku gradowym, rozciągającym się w kierunku Zamościa i Tomaszowa Lubelskiego. Na omawianym obszarze występują wiatry

o przeważającym kierunku zachodnim i południowo-zachodnim. Siły wiatrów są niewielkie (o prędkości do 5 m/s). Wiatry o prędkościach powyżej 10 m/s występują jedynie sporadycznie.

Ze względu na zależność klimatu lokalnego od szeregu czynników (m.in. od rzeźby terenu, głębokości zalegania wód gruntowych, rodzaju podłoża, szaty roślinnej) na terenie gminy występują lokalne zróżnicowania cech topoklimatu.

1.6. ZASOBY NATURALNE

Gmina jest stosunkowo zasobna w surowce naturalne, jednak ich wielkość kwalifikuje się w zasadzie jedynie do eksploatacji na cele lokalne. Zgodnie z Bilansem zasobów złóż kopalin w Polsce, sporządzonym według stanu na koniec 2024 r., na terenie Gminy Szastarka występują trzy złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej: Polichna, Polichna I oraz Szastarka. Obecnie złoża nie są eksploatowane.

Tabela 1. Wykaz złóż kopalin na terenie Gminy Szastarka.

Nazwa złoża	Stan zaangażowania złoża ¹	Zasoby geologiczno-bilansowe	Zasoby przemysłowe	Wydobycie
surowce ilaste ceramiki budowlanej				
Polichna	P	6 423 tys. m ³	-	-
Polichna I	R	52 tys. m ³	-	-
Szastarka	R	82 tys. m ³	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego.

1.7. OBSZARY CHRONIONE

W regionalnym systemie obszarów chronionych gmina zajmuje miejsce obrzeżne, nie jest objęta wielkoprzestrzennymi formami ochrony przyrody i krajobrazu. Na terenie Gminy Szastarka położony jest jedynie niewielki fragment **Roztoczańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu**. Obszar ten obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Do najważniejszych walorów Roztoczańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu należy obecność źródeł szczelinowych, wchodzących w skład jednego z najwartościowszych obszarów źródłiskowych na terenie Polski. Szczególnymi walorami tego obszaru jest bardzo bogata rzeźba terenu z dużymi różnicami wysokości względnej, pięknymi punktami widokowymi i obecnością sieci malowniczych jarów z zachowanymi fragmentami rzadkich zbiorowisk roślinnych (buczyny typu karpackiego) oraz gatunków roślin i zwierząt o charakterze reliktowym i na granicy zasięgów. Występuje tutaj fauna kserotermiczna – związana z nasłonecznionymi ścianami wąwozów

¹ Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce według stanu na 31 XII 2023 r., Państwowa Służba Geologiczna, Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2024. Skróty literowe dotyczące stanu zagospodarowania zasobów w wykazach złóż oznaczają:

E – złoża eksploatowane;

P – złoża o zasobach rozpoznanych wstępnie;

R – złoża o zasobach rozpoznanych;

Z – złoża, z którego wydobywanie zostało zaniechane;

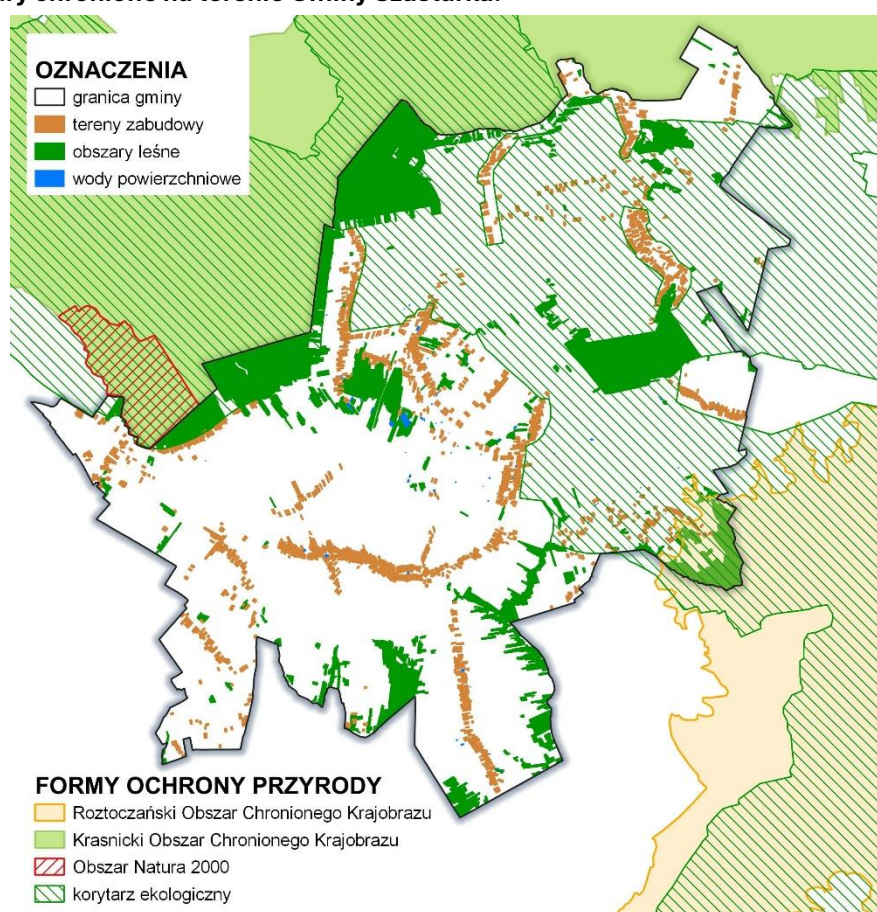
T – złoża zagospodarowane, eksploatowane okresowo.

lessowych: występuje – gniewosz plamisty, żmija zygzakowata, zaskroniec, jaszczurka zwinka i żyworodna. Na nasłonecznionych zboczach dolin, wąwozów i skarp lessowych rozpowszechniona jest flora stepowa z rzadkimi gatunkami kserotermicznymi: ligustr pospolity, głóg jednoszyjkowy i prostokielichowy, jeżyna popielica, dereń świdwa i wisienka kartowata, w murawach kserotermicznych na podłożu lessowym wydzielają się skupienia z ostnicą włosowatą, rutewką oraz szatwą łąkową.

Drobnoprzestrzennymi formami ochrony wynikającymi z ustawy o ochronie przyrody – jako **pomniki przyrody** – na terenie gminy objęte są następujące obiekty przyrody ożywionej:

- dwa klony pospolite, dwie lipy krymskie oraz dąb szypułkowy położone na terenie dawnego folwarku w Brzozówce;
- lipa drobnolistna położona w parku szkolnym w Blinowie Drugim.

Ryc. 4. Obszary chronione na terenie Gminy Szastarka.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Gmina Szastarka od północnego zachodu i północy graniczy z **Kraśnickim Obszarem Chronionego Krajobrazu**. W jego granicach zachowały się tereny o niewielkim stopniu przekształcenia środowiska naturalnego, co stwarza dogodne warunki dla ostoje dzikich zwierząt i rozwoju stanowisk roślin chronionych. Występuje w nim wiele rzadkich roślin, między innymi: ligustr pospolity, rdestnica, obuwik pospolity, wiśnia kartowata. Stwierdzono również występowanie rzadkich gatunków owadów (mieniak tęczowiec, ogończyk dębowiec, paź królowej), płazów (ropucha zielona, grzebiuszka), ptaków (makolągwa, żółta, myszotów) i ssaków (smużka). Ponadto gmina od zachodu graniczy z **Specjalnym Obszarem Ochrony Siedlisk Natura 2000 „Polichna”**. Obszar ten został wyznaczony dla ochrony stanowiska siedliska

przyrodniczego: kwaśnej buczyny niżowej, żyznej buczyny karpackiej oraz grądu środkowoeuropejskiego i subkontynentalnego.

Ważnym elementem obszarów chronionych są **korytarze ekologiczne**, czyli obszary umożliwiające migrację roślin, zwierząt lub grzybów pomiędzy siedliskami. Dla całego obszaru Polski opracowano sieć korytarzy ekologicznych, która obejmuje korytarze główne (o znaczeniu międzynarodowym, a nawet kontynentalnym) oraz uzupełniające je korytarze krajowe i lokalne. Mapa korytarzy ekologicznych z 2012 r. wyróżnia siedem korytarzy głównych, które stanowią odcinki korytarzy paneuropejskich, a ich rolą jest zapewnienie łączności ekologicznej w skali kraju i kontynentu. Wśród nich, ze względu na charakter powiązania oraz rodzaj gatunków migrujących, wyróżnia się korytarze leśne, dolinne, rzeczne i kserotermiczne. Według delimitacji korytarzy ekologicznych przeprowadzonej przez Instytut Badań Systemowych Polskiej Akademii Nauk Przez obszar gminy przebiegają korytarz ekologiczny uzupełniający: Roztocze Lubelskie. Korytarze uzupełniające łączą obszary siedliskowe położone wewnątrz kraju z korytarzami głównymi oraz zapewniają wariantowość dróg przemieszczania się gatunków o znaczeniu krajowym.

1.8. STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA

Obszar gminy znajduje się w zasięgu zlewni, którym nadano status zlewni chronionych, ze względu na ochronę zasobów wód powierzchniowych i podziemnych. Stanowią je: zlewnia rzeki Wyżnicy w części północno-zachodniej gminy oraz zlewnia górnej Bystrzycy. Ochrona zlewni ma na celu przeciwdziałanie degradacji wód podziemnych i powierzchniowych oraz zwiększenie retencyjności zlewni. Główną zasadą jest zwiększenie lesistości terenu, wzmacnianie odporności środowiska przyrodniczego przez zabiegi fitomelioracji oraz uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej.

Monitoring jakości **wód podziemnych** prowadzony jest w celu dostarczenia informacji o stanie chemicznym wód podziemnych, śledzenia jego zmian oraz sygnalizacji zagrożeń na potrzeby zarządzania zasobami wód podziemnych i oceny skuteczności podejmowanych działań ochronnych. Ma to na celu wspomaganie działań, zmierzających do ograniczenia wpływu czynników antropogenicznych na wody podziemne, które ze względu na swą wysoką jakość i potencjalne zasoby stanowią ważne źródło zaopatrzenia w wodę. Obszar gminy znajduje się na terenie trzech **Jednolitych Części Wód Podziemnych**: GW200089, GW2000118, GW200088. Wyniki badań prowadzonych w 2019 r. przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy pokazują, że zarówno stan ilościowy, jak i stan chemiczny wód podziemnych na terenie gminy jest **dobry**.

Zanieczyszczenie powietrza stanowi wszystkie znajdujące się w nim substancje stałe, ciekłe lub gazowe nie będące jego naturalnymi składnikami lub występujące w stężeniach nieodpowiadających jego naturalnemu składowi. Substancje zanieczyszczające powietrze można podzielić na pyłowe i gazowe, a ich źródłem może być zarówno emisja antropogeniczna – wynikająca z działalności człowieka, jak i emisja naturalna. Na analizowanym obszarze największy udział w zanieczyszczeniu powietrza ma **emisja powierzchniowa** oraz - w mniejszym stopniu - **emisja liniowa**. Do głównych źródeł zanieczyszczeń powietrza pochodzenia antropogenicznego występujących na terenie gminy należą zanieczyszczenia z sektora komunikacyjnego oraz zanieczyszczenia z sektora komunalno-bytowego, wynikające ze spalania paliw stałych niskiej jakości oraz odpadów w indywidualnych gospodarstwach domowych oraz

kotłowniach lokalnych. Pomimo podejmowanych działań nadal dużym problemem jest emisja niska z ogrzewania indywidualnego. Znajduje to odzwierciedlenie we wzrostach stężeń zanieczyszczeń powietrza w sezonie grzewczym.

Monitoring jakości powietrza atmosferycznego prowadzony jest przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Lublinie. Podstawowym celem **monitoringu jakości powietrza** jest uzyskanie informacji o poziomach stężeń substancji w powietrzu oraz wyników ocen jakości powietrza. W celu oceny jakości powietrza na terenie województwa lubelskiego wyznaczono 2 strefy: Aglomerację Lubelską (kod strefy: PL0601) oraz strefę lubelską (kod strefy: PL0602). Stan jakości powietrza określa ocena roczna sporządzona na podstawie informacji o poziomach stężeń substancji zanieczyszczających powietrze. Program pomiarów jakości powietrza realizowany jest zgodnie ze „Strategicznym Programem Państwowego Monitoringu Środowiska na lata 2020 – 2025”.

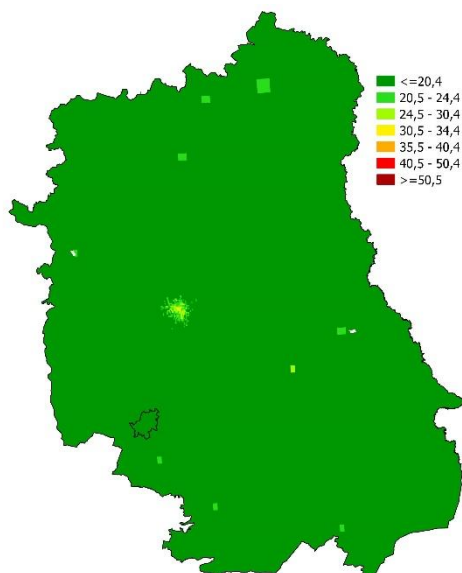
Gmina Szastarka znajduje się w strefie lubelskiej, dla której w 2023 r. nie wykazano obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych oraz poziomów docelowych ze względu na ochronę zdrowia ludzi. Na obszarze województwa lubelskiego od wielu lat występuje **niski poziom zanieczyszczenia powietrza**: dwutlenkiem siarki, dwutlenkiem azotu, benzenem, tlenkiem węgla oraz oznaczanymi w pyłe zawieszonym PM10 metalami: ołowiem, arsenem, kadmem i niklem.

W 2023 r. na terenie stref województwa lubelskiego nie zanotowano przekroczeń w odniesieniu do poziomu dopuszczalnego dla stężeń 24-godzinnych i poziomu dopuszczalnego średniorocznego **pyłu zawieszonego PM10**. Obie strefy zostały zaklasyfikowane do klasy A. Analiza stężeń pyłu zawieszonego PM10 w latach 2014-2023 wskazuje na znaczącą tendencję spadkową. W latach 2014-2018 na większości stanowisk pomiarowych został przekroczony poziom dopuszczalny dla stężeń 24-godzinnych. Od 2019 r. na wszystkich stanowiskach została dotrzymana norma dla wartości dobowych. W analizowanym okresie wszystkie wartości stężenia średniego rocznego były poniżej poziomu dopuszczalnego. W 2023 r. stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM10 na terenie województwa wahały się w zakresie od $13 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $33 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Najwyższe stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM10 wystąpiły w aglomeracji lubelskiej. Podwyższone stężenia wystąpiły lokalnie, głównie na obszarach większych miast województwa i zawierały się w przedziale od $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $30 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Na przeważającym obszarze strefy lubelskiej stężenia pyłu zawieszonego PM10 były poniżej $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Sezonowa zmienność stężeń tego zanieczyszczenia wskazuje na występowanie przekroczeń głównie w sezonie grzewczym, co wskazuje na znaczny wpływ emisji pyłu z procesów spalania paliw dla celów grzewczych - **tw. emisja niska**. Na podstawie wyników szacowania za pomocą modelowania matematycznego na obszarze Gminy Szastarka **nie wykazano występowania obszarów przekroczeń** wartości stężeń średnich dobowych i średnich rocznych dla pyłu zawieszonego PM10 – średnioroczne stężenia PM10 w 2023 r. zawierały się w przedziale $16,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a $17,2 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

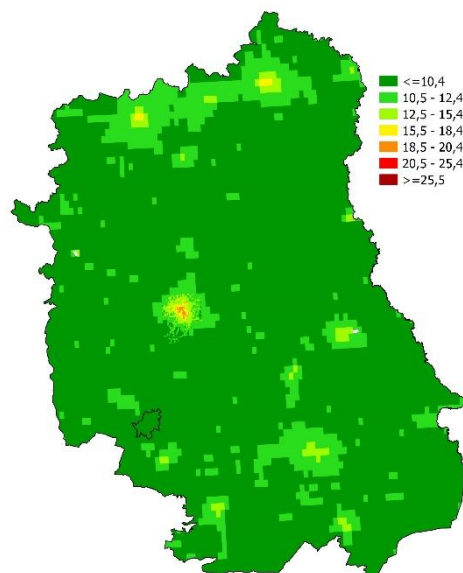
Stężeniem kryterialnym w ocenie zanieczyszczenia powietrza **pyłem zawieszonym PM2,5** jest średnioroczny poziom dopuszczalny. Zgodnie z zapisami rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu od 2020 r. obowiązuje niższy poziom dopuszczalny dla pyłu zawieszonego PM2,5 wynoszący $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (II faza). W 2023 r. w województwie lubelskim **poziom ten nie został przekroczony** w żadnej strefie, w związku z czym strefy otrzymały klasę A1. Na obszarze województwa lubelskiego stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM2,5 wahały się od $8 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Na przeważającym obszarze strefy

lubelskiej stężenia były niższe od $12 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Wyższe stężenia wystąpiły w rejonie większych miast województwa. Najwyższe stężenia powyżej $18 \mu\text{g}/\text{m}^3$ wystąpiły w centralnej części aglomeracji lubelskiej.

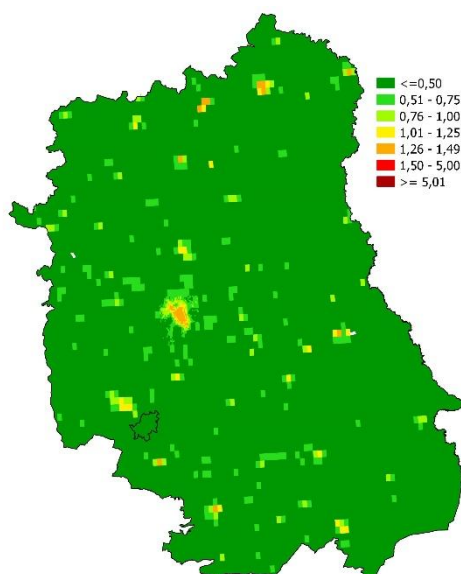
Ryc. 5. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀ w 2023 r.



Ryc. 6. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia pyłu zawieszonego PM_{2,5} w 2023 r.



Ryc. 7. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia B(a)P w pyłe zawieszonym PM₁₀ w 2023 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Na obszarze Gminy Szastarka zanotowano stężenia pyłu zawieszonego PM_{2,5} między $9,9 \mu\text{g}/\text{m}^3$ a $10,1 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Tak jak w przypadku pyłu zawieszonego PM₁₀ wyniki pomiarów pyłu zawieszonego PM_{2,5} wskazują na **źródła grzewcze** jako główną przyczynę nadmiernego zanieczyszczenia powietrza. Analizując stężenia średnioroczne pyłu zawieszonego PM_{2,5} w latach 2014-2023 obserwuje się trend malejący. Najwyższe wartości tego zanieczyszczenia wystąpiły w latach 2014-2015, kiedy przekroczony został poziom dopuszczalny dla II fazy na wszystkich stanowiskach pomiarowych.

W 2023 r. stężenia średnie roczne **benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM10** na wszystkich stanowiskach pomiarowych nie przekroczyły poziomu docelowego. Rozkład przestrzenny średniorocznych stężeń benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 na obszarze województwa lubelskiego wykazywał wartości od 0,2 ng/m³ do 1 ng/m³. Najniższe wartości stężeń wystąpiły głównie we wschodniej części strefy lubelskiej oraz lokalnie na południu. Najwyższe wartości stężenia rocznego benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 wynoszące 1 ng/m³ wystąpiły na terenie aglomeracji lubelskiej i w rejonie większych miast województwa. Na obszarze Gminy Szastarka średnioroczne stężenie benzo(a)pirenu oszacowane za pomocą modeli matematycznych oscylowało między 0,21 – 0,43 ng/m³ – **nie odnotowano zatem przekroczenia dopuszczalnej normy** wynoszącej 1 ng/m³.

Zgodnie z wynikami metod szacowania, opartymi o modelowanie matematyczne, na niemal całym terenie województwa lubelskiego – w tym również na terenie Gminy Szastarka - doszło do **przekroczenia poziomu celu długoterminowego ozonu (O₃)**. Na przeważającym obszarze województwa średnia trzyletnia liczby dni, w których najwyższa ośmiogodzinna średnia krocząca ozonu była wyższa niż 120 µg/m³ wahała się od 1 do 3 dni. Z kolei w 2023 r. poziom docelowy stężenia ozonu w powietrzu, określony ze względu na ochronę zdrowia ludzi, nie został przekroczony w strefach województwa lubelskiego, w związku z tym dwie strefy zostały zaklasyfikowane do klasy A. Należy zauważyć, iż powstawanie ozonu jest ściśle uzależnione od warunków meteorologicznych. Maksymalne stężenia występują w sezonie letnim i skorelowane są z wysokimi temperaturami i nasłonecznieniem, zatem w latach o chłodnym i deszczowym okresie letnim stężenia ozonu są mniejsze.

Klimat akustyczny środowiska jest to zespół zjawisk akustycznych występujących na danym obszarze, niezależnie od źródeł je wywołujących. Klimat ten, zwłaszcza w warunkach lokalnych, cechuje się silnymi zmianami w czasie i przestrzeni. Zależy on w głównej mierze od: stopnia nasycenia danego środowiska urządzeniami i pojazdami, układu urbanistycznego cechującego dane lokalne środowisko i rozplanowania w nim osiedli mieszkaniowych wraz z terenami zieleni, układu komunikacyjnego, obiektów handlowo-usługowych, zakładów produkcji. Głównym źródłem hałasu na terenie Gminy Szastarka jest **ruch komunikacyjny** na drodze krajowej nr 19 oraz drodze wojewódzkiej nr 848. Na uciążliwy hałas narażone są w szczególności tereny usytuowane wzdłuż tras komunikacyjnych o intensywnym ruchu samochodowym.

Istotnym problemem w sferze środowiskowej gminy jest **wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest**. Azbest został uznany za substancję stwarzającą szczególne zagrożenie dla środowiska, w tym także życia i zdrowia ludzi, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Powodem takiej kwalifikacji jest fakt, że stosowanie azbestu oraz zawierających go produktów, w następstwie długotrwałego narażania dróg oddechowych na wdychanie jego włókien, może być przyczyną poważnych schorzeń. Wraz ze starzeniem się materiału azbestowe włókna uwalniają się do powietrza, stanowiąc ogromne zagrożenie dla mieszkających w pobliżu ludzi. Zgodnie z danymi zamieszczonymi w Elektronicznym Systemie Informacji Przestrzennej do monitorowania realizacji „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” na terenie Gminy Szastarka zinwentaryzowano i zakwalifikowano do usunięcia 2 707,839 Mg wyrobów zawierających azbest.

1.9. DZIEDZICTWO KULTUROWE

Przeprowadzone badania archeologiczne świadczą o obecności wczesnośredniowiecznego osadnictwa na obszarze gminy. W tym okresie tereny te należały do federacji plemiennej Lędzian, wchodząc następnie w skład monarchii piastowskiej. Przez gminę przebiegał wówczas polsko-ruski szlak handlowy prowadzący od Zawichostu poprzez Stróżę i Batorz do Włodzimierza i Kijowa. Pod koniec XIV w. źródła odnotowują istnienie Blinowa. W połowie XVI w. powstaje kolejna miejscowość – Polichna. Kolejne folwarki powstały wraz ze wzrostem osadnictwa w XVIII i XIX w. (Brzozówka, Wojciechów, Józefów, Polichna Dolna). W II połowie XIX w. na terenie gminy funkcjonowało już ok. 400 gospodarstw chłopskich. Gospodarka folwarczno-pańszczyźniana utrzymała się do chwili uwłaszczenia. Pod koniec XIX w. większość włości folwarcznych uległa parcelacji, a do międzywojennej reformy rolnej pozostały jedynie folwarki w Blinowie i Brzozówce. Po uwłaszczeniu gospodarstwa chłopskie zaczęły stosować nowoczesne formy uprawy roli i hodowli. Chłopi zajmowali się także różnymi zajęciami związanymi z gospodarką rolną (ślusarstwo, stolarstwo, bednarstwo, kołodziejstwo, kowalstwo). W XIX w. za swój rozwój zapoczątkował także drobny przemysł. W Polichnie i Wojciechowie z pokładów kamienia wapiennego wypalano wapno. Obok folwarku Józefów powstała huta szkła. Tworzono cegielnie eksploatujące pokłady lessu m.in. w Polichnie, Szastarce, Blinowie, Starych Moczydłach, Brzozówce. Na ożywienie gospodarcze gminy wpłynęła budowa w 1914 r. linii kolejowej, biegnącej przez północno-zachodnie tereny. Stacja kolejowa została zlokalizowana w Szastarce - z murowanym budynkiem stacyjnym.

Gmina Szastarka jest stosunkowo młodą gminą, powstała bowiem 1 stycznia 1973 r. jako spadkobierca gminny Brzozówka, utworzonej w XIX w. Ukaz carski z 1864 r. wprowadził na terenie Królestwa Polskiego jednostki gminne nowożytnego typu. Powstała wówczas gmina Brzozówka z siedzibą w Polichnie Górnej, obejmująca 16 wsi i 7 folwarków. Z czasem liczba miejscowości wzrosła i w 1921 r. gmina liczyła blisko 11 tys. mieszkańców, skupionych w 17 wsiach, 7 koloniach, 5 folwarkach, 2 osadach leśnych i 2 stacjach kolejowych. W latach międzywojennych przy gminie zorganizowano posterunek policji z aresztem, powstała poczta oraz nowa siedziba urzędu gminnego. Po kolejnej reorganizacji administracyjnej w 1955 r. dotychczasowe gminy przekształcono w mniejsze gromady. Gmina Brzozówka została podzielona na trzy: Polichna, Szastarka i Blinów. Po kilku latach Gmina Blinów została włączona do Szastarki. W 1973 r. z dwóch pozostałych gromad utworzono Gminę Szastarka.

Gmina Szastarka należy do gmin województwa lubelskiego **skromnie wyposażonych w obiekty zabytkowe**. Wpływ na to miało niewątpliwie położenie z dala od głównych historycznych traktów komunikacyjnych oraz brak wykształconego ośrodka miejskiego. Przez obszar gminy nie przepływa żaden większy ciek wodny - co również nie sprzyjało zasiedlaniu tych terenów w okresie pradziejowym i średniowiecznym. Tylko jeden z zabytków gminnych został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonego przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – jest to to **zespół kościoła parafialnego pw. św. Jana Chrzciciela w Blinowie Drugim**, w skład którego wchodzi kościół parafialny, dzwonnica i cmentarz przykościelny. Drewniany kościół został wzniesiony w latach 1871-1899 dzięki ofiarom parafian i fundacji ordynata Maurycego Zamoyskiego. Świątynia stanowi cenny przykład nielicznie zachowanej drewnianej architektury sakralnej na terenie województwa lubelskiego. Obok kościoła znajduje się niewielka drewniana dzwonnica. Drugą zabytkową świątynią jest **Kościół pw. św. Jana Marii Vianneya w Polichnie** zbudowany w latach

1926-1931 według projektu lubelskiego architekta Aleksandra Gruchalskiego. Kościół posiada cechy architektury nowożytnej. W ołtarzu bocznym znajduje się cenny XVII-wieczny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, opatrzony srebrną sukienką i licznymi wotami. Zabytki sakralne uzupełniają licznie zachowane na terenie gminy **kapliczki**, charakteryzujące się różnorodnością form i rozwiązań architektonicznych - z figuralnymi przedstawieniami świętych oraz krzyże przydrożne - drewniane i metalowe. Wśród nich wyróżnia się kapliczka domkowa z figurą św. Tekli w Szastarce z końca XIX w. oraz kapliczka św. Floriana z 1985 r. w Blinowie Pierwszym.

Tabela 2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych na terenie Gminy Szastarka.

Miejscowość	Zakres wpisu	Numer rejestru
Blinów Drugi	zespół kościoła parafialnego: kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Andrzeja Apostoła, dzwonnica, teren cmentarza przykościelnego - w granicach ogrodzenia	A/421

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Obwieszczenia Nr 1/2025 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 31 stycznia 2025 r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego.

Na uwagę zasługują również **założenia dworsko-parkowe** zachowane fragmentarycznie w Blinowie Drugim (budynek dworu wraz z parkiem) oraz w Brzozówce-Kolonii (pozostałości parku i częściowo zabudowa gospodarcza). Nie zachowały się natomiast zespoły folwarczne. Z zapisów archiwalnych wynika, że na terenie gminy były trzy folwarki - w Polichnie Dolnej (Zawady) i Górnej, Hucie Józefów i Wojciechowie. Lokalizację ich można określić jedynie na podstawie archiwaliów. Ponadto na terenie Gminy Szastarka znajduje się 7 cmentarzy grzebalnych, w tym cmentarze w Blinowie i Polichnie objęte pośrednią ochroną konserwatorską. Wśród tzw. obiektów pamięci, na terenie gminy znajdują się zachowane mogiły i cmentarz wojenny oraz miejsca upamiętniające męczeństwo i historyczne wydarzenia. Grupę zabytków techniki reprezentuje murowany młyn w Polichnie Górnej. Ciekawym obiektem są zachowane z okresu II wojny światowej zbiorniki na paliwo lotnicze, zlokalizowane w Szastarce.

1.10. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Gmina Szastarka jest gminą wiejską, położoną w południowo-wschodniej części powiatu kraśnickiego, na południu województwa lubelskiego. Sąsiaduje z sześcioma gminami: Kraśnik, Zakrzówek, Trzydnik Duży, Potok Wielki, Modliborzyce i Batorz. Powierzchnia administracyjna gminy wynosi 7 331 ha, co stanowi 7,3% powierzchni powiatu kraśnickiego oraz 0,3% powierzchni województwa lubelskiego. Gmina podzielona jest na 18 sołectw.
- Gmina Szastarka pod względem fizyczno-geograficznym leży w strefie pogranicza dwóch, należących do Wyżyny Lubelsko-Lwowskiej, makroregionów: Wyżyny Lubelskiej i Rostocza. Północno-wschodnia część gminy należy do silnie falistego subregionu Rostocza o nazwie Rostocze Zachodnie, natomiast pozostały obszar - do subregionu Wyżyny Lubelskiej: pagórkowatych Wzniesień Urzędowskich. Rzeźba terenu charakteryzuje się zróżnicowanymi formami. Są to zrównania wierzcholinowe, krawędzie, doliny i wąwozy. Pokrywa glebowa odzwierciedla zróżnicowaną budowę geologiczną obszaru. Największą powierzchnię zajmują gleby utworzone z lessów i utworów lessopodobnych, a także z piasków i glin zwalowych.
- Cechą hydrograficzną analizowanego obszaru jest bardzo uboga sieć rzeczna i głęboko zalegające wody podziemne. Wody powierzchniowe na terenie gminy występują w stawach

i licznych podmokłych zagłębieniach. Przez teren gminy nie przepływają żadne rzeki. Ze względu na fakt, że wody powierzchniowe zajmują bardzo niewielką część powierzchni gminy pożądany jest dalszy rozwój małej retencji. Jej głównym zadaniem jest stabilizacja stosunków wodnych w dolinie rzeki Bystrzycy oraz w obszarach przydolinnych. Wody podziemne krążą w utworach czwartorzędowych oraz w utworach kredy górnej. Dostępny jest też trzeciorzędowy poziom wodonośny, występujący na większych głębokościach.

- Gmina jest stosunkowo zasobna w surowce naturalne, jednak ich wielkość kwalifikuje się w zasadzie jedynie do eksploatacji na cele lokalne. Występują tu trzy złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej: Polichna, Polichna I oraz Szastarka. Obecnie złoża nie są eksploatowane.
- W regionalnym systemie obszarów chronionych gmina zajmuje miejsce obrzeżne, nie jest objęta wielkoprzestrzennymi formami ochrony przyrody i krajobrazu. Na terenie Gminy Szastarka położony jest jedynie niewielki fragment Roztoczańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Drobnoprzestrzennymi formami ochrony wynikającymi z ustawy o ochronie przyrody – jako pomniki przyrody – objęto obiekty przyrody ożywionej: dwa klony pospolite, dwie lipy krymskie oraz dąb szypułkowy położone na terenie dawnego folwarku w Brzozówce oraz lipę drobnolistną położoną w parku szkolnym w Blinowie Drugim. Mimo obrzeżnego położenia gminy w stosunku do obszarów objętych ochroną prawną, gmina zajmuje dość ważne miejsce w układzie przyrodniczym z uwagi na walory krajobrazowe, alimentację (uzupełnianie zasobów wodnych) rzeki Bystrzycy i powiązania ekologiczne. Gmina graniczy z Kraśnickim Obszarem Chronionego Krajobrazu oraz Specjalnym Obszarem Ochrony Siedlisk Natura 2000 „Polichna”.
- Obszar gminy znajduje się w zasięgu zlewni, którym nadano status zlewni chronionych, ze względu na ochronę zasobów wód powierzchniowych i podziemnych. Ochrona zlewni ma na celu przeciwdziałanie degradacji wód podziemnych i powierzchniowych oraz zwiększenie ich retencyjności. Wyniki badań wód podziemnych pokazują, że zarówno stan ilościowy, jak i stan chemiczny wód podziemnych na terenie gminy jest dobry.
- Na analizowanym obszarze największy udział w zanieczyszczeniu powietrza ma emisja powierzchniowa oraz - w mniejszym stopniu - emisja liniowa. Pomimo podejmowanych działań nadal dużym problemem jest emisja niska z ogrzewania indywidualnego. Znajduje to odzwierciedlenie we wzrostach stężeń zanieczyszczeń powietrza w sezonie grzewczym. W celu oceny jakości powietrza na terenie województwa lubelskiego wyznaczono 2 strefy: Aglomerację Lubelską oraz strefę lubelską. Gmina Szastarka znajduje się w strefie lubelskiej, dla której w 2023 r. nie wykazano obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych oraz poziomów docelowych ze względu na ochronę zdrowia ludzi.
- W celu dalszej poprawy jakości powietrza na terenie gminy należy kontynuować realizowane działania polegające w szczególności na: likwidacji lokalnych źródeł ciepła, wymianie starych, wysokoemisyjnych urządzeń grzewczych opalanych węglem kamiennym na niskoemisyjne piece ekologiczne, termomodernizacji i termorenowacji budynków w celu zmniejszenia zapotrzebowania na ciepło, budowie, modernizacji i rozbudowie sieci ciepłnej i gazowej, wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii, rozbudowie ścieżek rowerowych, a także edukacji i informowaniu mieszkańców.
- Głównym źródłem hałasu na terenie Gminy Szastarka jest ruch komunikacyjny na drodze krajowej nr 19 oraz drodze wojewódzkiej nr 848. Na uciążliwy hałas narażone są

w szczególności tereny usytuowane wzdłuż tras komunikacyjnych o intensywnym ruchu samochodowym.

- Istotnym problemem w sferze środowiskowej gminy jest wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest. Zgodnie z danymi zamieszczonymi w Elektronicznym Systemie Informacji Przestrzennej do monitorowania realizacji „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” na terenie Gminy Szastarka zinwentaryzowano i zakwalifikowano do usunięcia 2 707,839 Mg wyrobów zawierających azbest.
- Gmina Szastarka należy do gmin województwa lubelskiego skromnie wyposażonych w obiekty zabytkowe. Tylko jeden z zabytków gminnych został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonego przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – jest to to zespół kościoła parafialnego pw. św. Jana Chrzciciela w Blinowie Drugim, w skład którego wchodzi kościół parafialny, dzwonnica i cmentarz przykościelny. Na uwagę zasługują również pozostałe zabytki zlokalizowane w pozostałych miejscowościach gminy: Kościół pw. św. Jana Marii Vianneya w Polichnie, założenia dworsko-parkowe zachowane fragmentarycznie w Blinowie Drugim oraz w Brzozówce-Kolonii, licznie zachowane kapliczki, mogiły, cmentarze oraz miejsca upamiętniające męczeństwo i historyczne wydarzenia.
- Głównym zagrożeniem dla dziedzictwa kulturowego gminy jest niszczenie przetrwałych resztek tradycyjnych wartości, zarówno tych materialnych (degradacja i likwidacja zabytkowych obiektów), jak i niematerialnych oraz niska świadomość społeczna lokalnych wartości kulturowych, ich niedocenianie i zaniechanie czerpania z nich wzorów. Zgodnie ze współczesnymi tendencjami, w celu zrównoważonego rozwoju gminy, przetrwałe wartości kultury lokalnej należy w miarę możliwości chronić, a także gospodarczo i twórczo wykorzystywać.

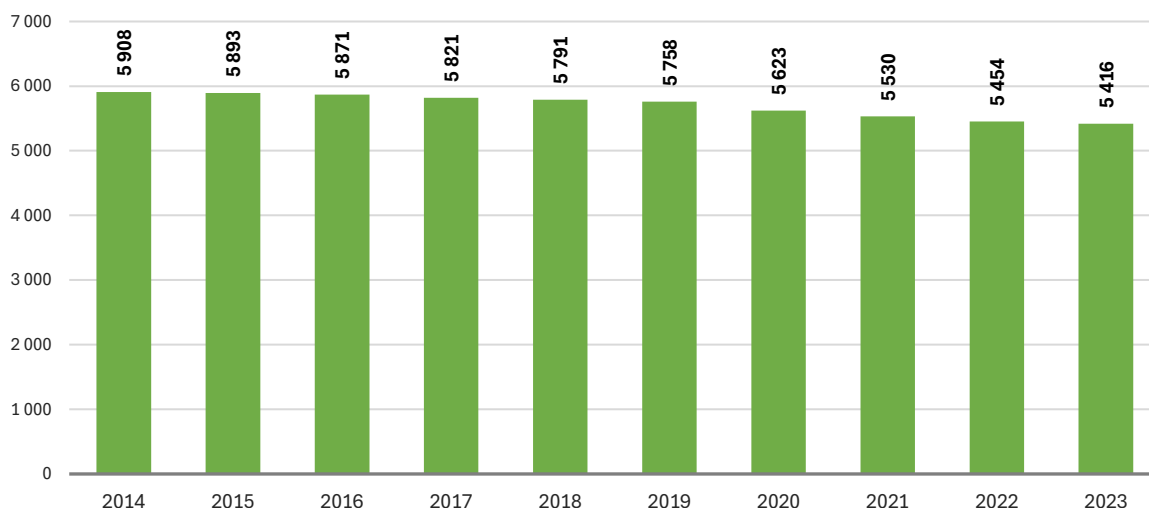
2. DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY

Ludność uznawana jest za jeden z najważniejszych zasobów lokalnych, zaś czynnik ludzki za podstawowe źródło szeroko pojętego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ważny czynnik konkurencyjności. Liczba i struktura ludności, będące następstwem procesów demograficznych zachodzących na danym obszarze, w znacznym stopniu wpływają na całokształt procesów społecznych i ekonomicznych. Analiza przemian w sferze demografii stanowi podstawę wszelkich ocen sytuacji społeczno-gospodarczej oraz analiz konkurencyjności, jak również jest jedną z najważniejszych przesłanek podejmowania decyzji związanych z polityką lokalną i regionalną.

2.1. LICZBA LUDNOŚCI

Zgodnie z danymi statystycznymi Gminę Szastarka w końcu 2023 r. zamieszkiwało **5 416 osób** (2 751 kobiet i 2 665 mężczyzn), co stanowi 6,1% ludności powiatu kraśnickiego oraz 0,3% ludności województwa lubelskiego. Biorąc pod uwagę liczbę ludności, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego, Gmina Szastarka plasuje się na ósmej pozycji, wyprzedzając jedynie Gminę Wilkołaz (5 315 mieszkańców) i Gminą Dzierzkowice (5 229 mieszkańców). Obszar gminy wyróżnia natomiast stosunkowo **wysoki wskaźnik gęstości zaludnienia**, który w 2023 r. wynosił 74 osoby/km² i był jedynie nieznacznie niższy od średniej dla powiatu kraśnickiego (89 osób/km²) i województwa lubelskiego (80 osób/km²).

Wykres 1. Liczba ludności na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby).

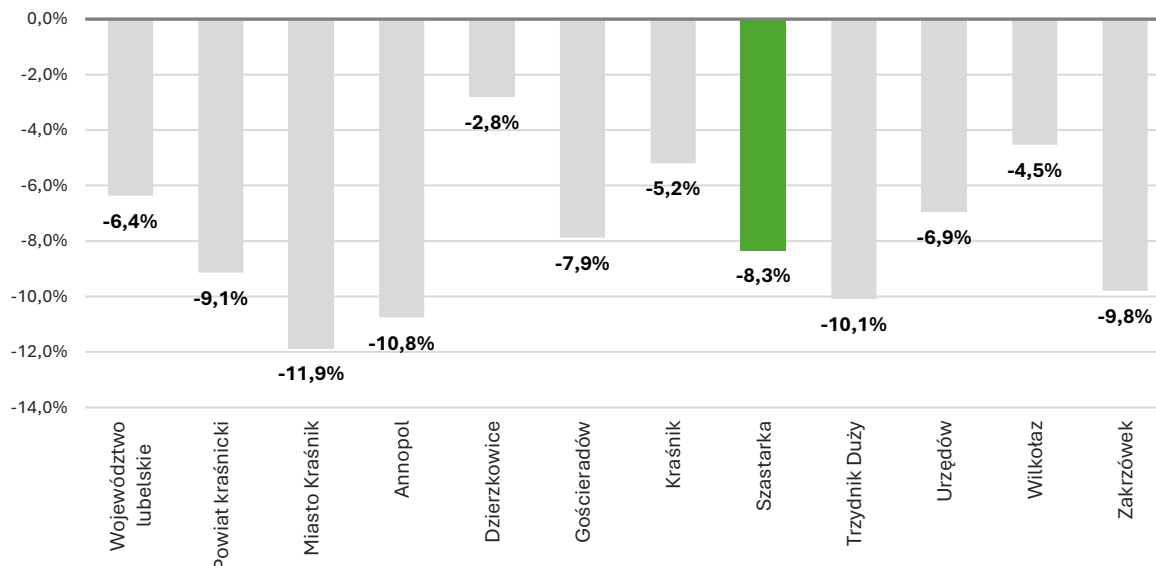


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podstawowym wskaźnikiem obrazującym rozwój demograficzny obszaru jest przyrost rzeczywisty, wskazujący całkowity wzrost lub ubytek ludności z uwzględnieniem zarówno czynników naturalnych (ruch naturalny), jak i migracji (saldo migracji). Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat na terenie Gminy Szastarka odnotowuje się **systematyczny spadek liczby ludności**, w wyniku którego liczba mieszkańców tego terenu zmniejszyła się o 492 osoby, co stanowi 8,3% ludności zamieszkującej obszar w 2014 r. W analogicznym okresie podobny trend dotyczący ubytku ludności zaobserwowano na terenie powiatu kraśnickiego, jak i całego województwa lubelskiego. Należy zwrócić uwagę, że wieloletni trend zmiany liczby mieszkańców

w Gminie Szastarka – na tle pozostałych gmin powiatu – nie jest korzystny. Wyższy procentowy ubytek ludności w latach 2014-2023 odnotowano w czterech gminach: Mieście Kraśnik (-11,9%), Gminie Annopol (-10,8%), Gminie Trzydnik Duży (-10,1%) oraz Gminie Zakrzówek (-9,8%).

Wykres 2. Zmiana liczby ludności w stosunku do 2014 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (%).



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

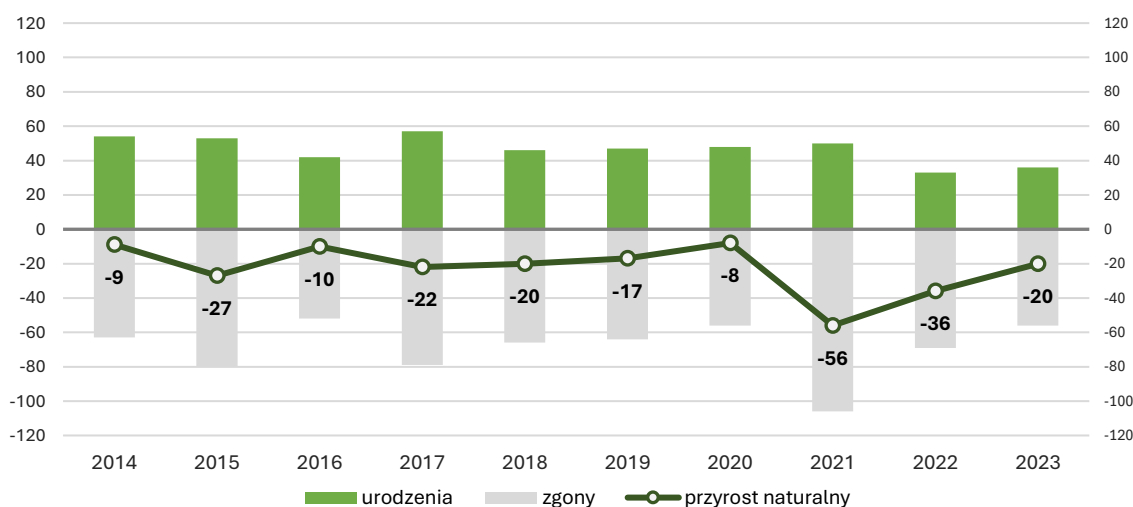
Co więcej, Główny Urząd Statystyczny prognozuje, że w kolejnych latach **nastąpi znaczący spadek liczby ludności gminy**, wobec czego w 2040 r. obszar analizy będzie zamieszkiwało 4 331 osób, czyli o 20,0% ludności mniej w porównaniu do roku 2023.

Zgodnie z informacjami Urzędu Gminy Szastarka w 2025 r. gminę zamieszkiwało **5 505 osób**.

2.2. RUCH NATURALNY I MIGRACJE

Jednym z głównych czynników decydującym o liczbie ludności jest ruch naturalny, który stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów. Gmina Szastarka charakteryzuje się **ujemnym przyrostem naturalnym**, w wyniku którego w 2023 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się o 20 osób.

Wykres 3. Saldo przyrostu naturalnego w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (osoby).

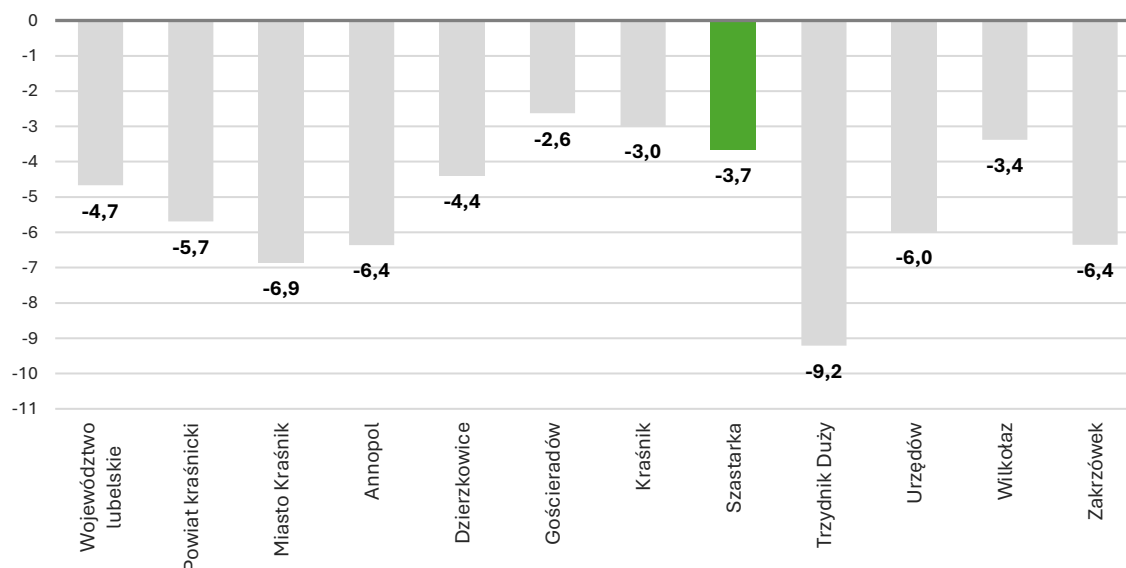


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy również zauważyć, że w latach 2014-2023 przyrost naturalny na terenie gminy niezmiennie przyjmował wartości ujemne – od -8 w 2020 r. do -56 w 2021 r.

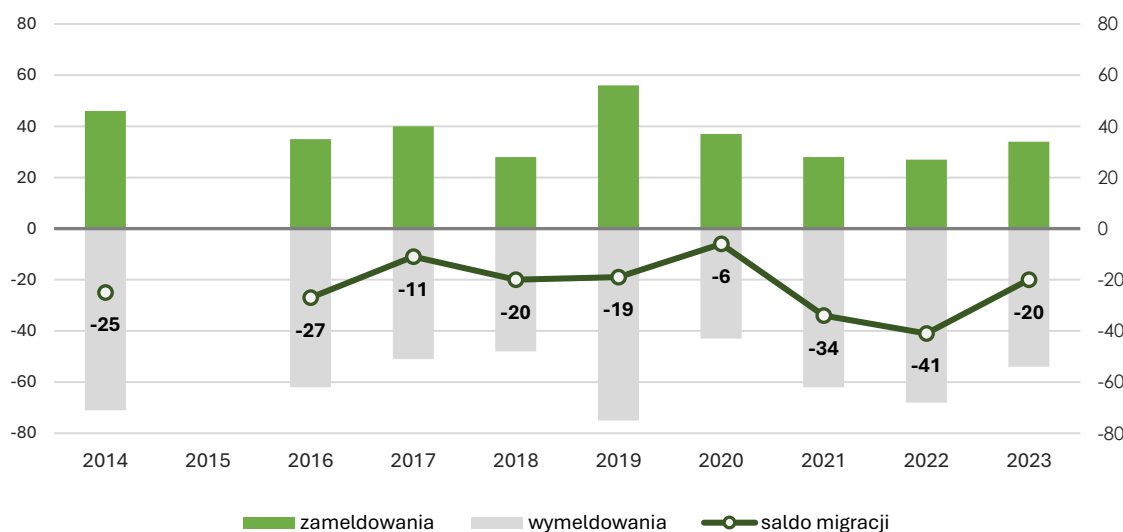
Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Szastarka w ostatnich dziesięciu latach przyjmował wartości mniejsze od zera, a w 2023 r. wyniósł -3,7‰. W wyniku wzrostu wartości przedmiotowego wskaźnika w ostatnim roku, sytuacja gminy kształtuje się relatywnie korzystnie w porównaniu do średnich w powiecie krańickim oraz w województwie lubelskim, w których współczynnik przyrostu naturalnego w 2023 r. wyniósł odpowiednio -5,7‰ oraz -4,7‰. Wśród gmin powiatu krańickiego wyższy, choć nadal ujemny współczynnik przyrostu naturalnego odnotowano w: Gminie Gościeradów (-2,6‰), Gminie Kraśnik (-3,0‰) oraz Gminie Wilkołaz (-3,4‰).

Wykres 4. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Szastarka, powiatu krańickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (‰).



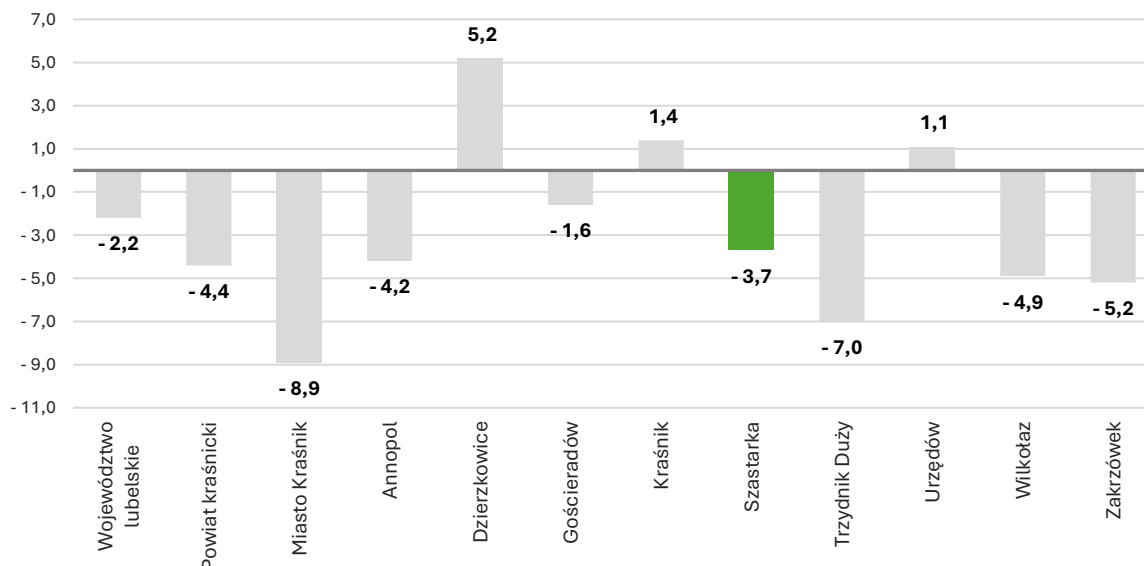
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wpływ na stabilność demograficzną obszaru mają również migracje, które nie tylko kreują wielkość populacji na danym obszarze, ale również wpływają na jej strukturę wiekową i mają kluczowe znaczenie dla kształtowania tzw. zastępowalności pokoleń. **Saldo migracji** od 2014 r. (poza rokiem 2015, dla którego GUS ze względów metodologicznych nie udostępnia danych) na terenie Gminy Szastarka przyjmowało wartości ujemne, a w 2023 r. osiągnęło wartość -20 osób. Należy jednak zauważyć, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu podlegał znacznym wahaniom – od -6 osób w 2020 r. do -41 osób w 2022 r.

Wykres 5. Saldo migracji w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (osoby).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2023 r. osiągnął wartość -3,7‰, wobec -4,4‰ w powiecie kraśnickim oraz -2,2‰ w województwie lubelskim. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego Gmina Szastarka cechuje się dość niekorzystnym współczynnikiem salda migracji. Niższy wskaźnik zaobserwowano w gminach: Trzydnik Duży (-7,0‰), Zakrzówek (-5,2‰), Wilkołaz (-4,9‰) i Annopol (-4,2‰). Natomiast w pozostałych gminach powiatu kraśnickiego w 2023 r. liczba nowo zameldowanych mieszkańców przewyższyła liczbę osób wymeldowanych.

Wykres 6. Współczynnik salda migracji na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (‰).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

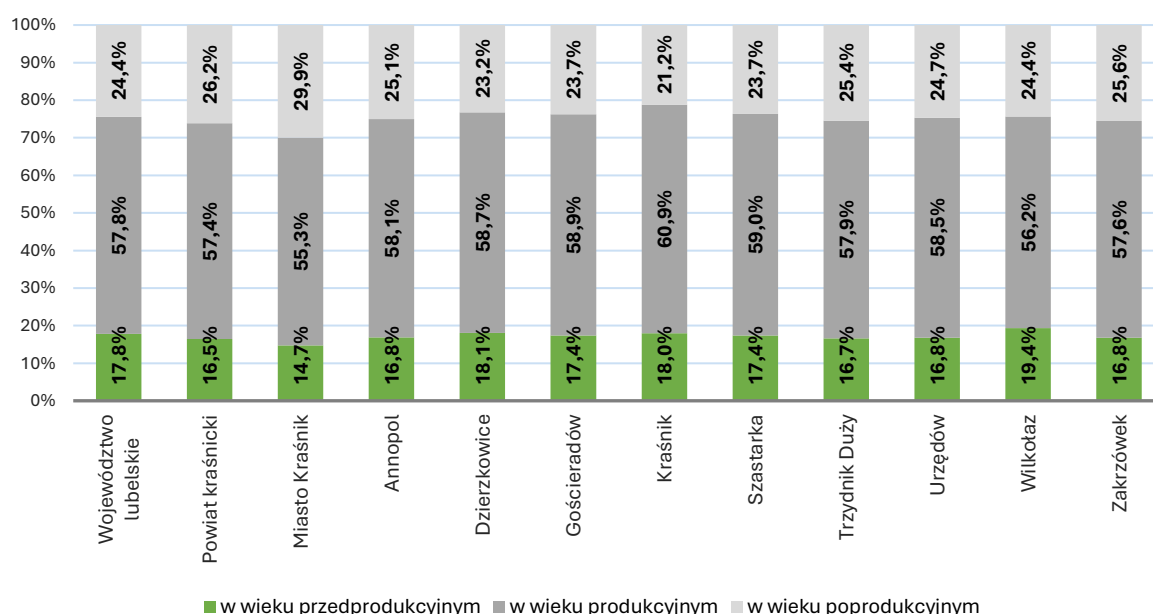
Ponadto, przyglądając się saldu migracji osób młodych w wieku 15-39 lat na 1 000 mieszkańców widzimy, że saldo migracji dla Gminy Szastarka w ostatnich latach niezmiennie przyjmuje wskaźniki ujemne, co oznacza, że więcej osób w tej grupie wiekowej opuszcza gminę, niż do niej przyjeżdża. Zbyt mała atrakcyjność i konkurencyjność gminy powoduje migracje młodych osób do miejsc, które oferują lepszą pracę, edukację i lepsze warunki życia. Duże ośrodki miejskie –

głównie Lublin i Rzeszów, przyciągają młodych ludzi możliwością edukacji na szczeblu wyższym oraz korzystniejszą ofertą miejsc pracy.

2.3. STRUKTURA WIEKU I PŁCI LUDNOŚCI

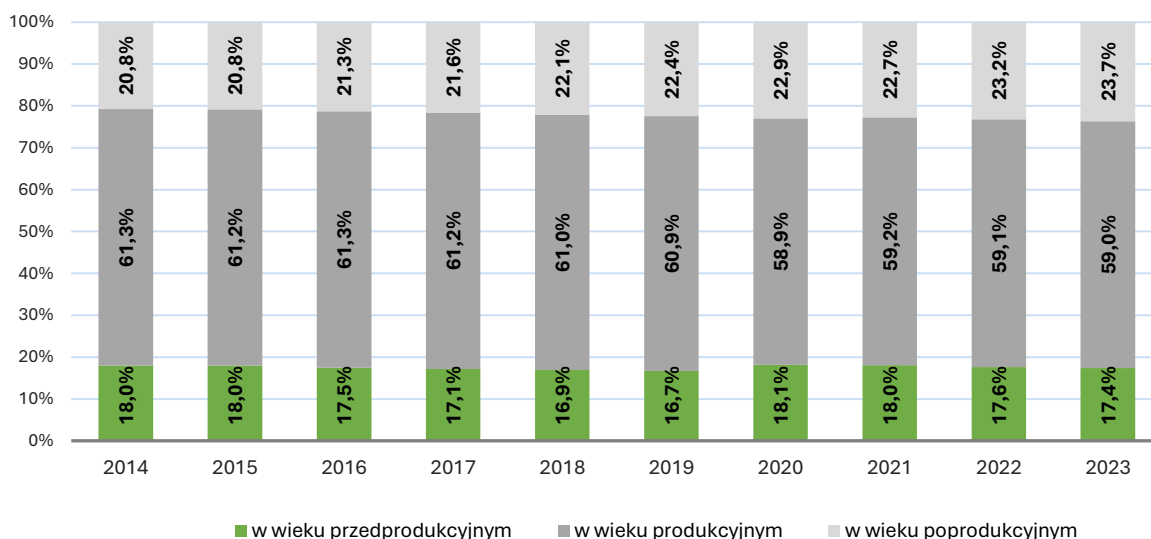
Niezwyczajnie istotnym składnikiem potencjału demograficznego jest **struktura demograficzna ludności**, w tym przede wszystkim struktura wiekowa. Demograficzne starzenie się społeczeństwa, wyrażające się większym udziałem osób starszych w strukturze ludności, stanowi istotne wyzwanie dla rozwoju regionalnego i lokalnego. W przyszłości skutkować będzie m.in. rosnącym zapotrzebowaniem na świadczenia zdrowotne i społeczne. Dodatkowo spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), jak i produkcyjnym (18-59/64 lat) prowadzi do zmian na rynku pracy, związanych z niedoborem siły roboczej oraz koniecznością dostosowania oferowanych miejsc pracy do potrzeb i możliwości osób starszych.

Wykres 7. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)



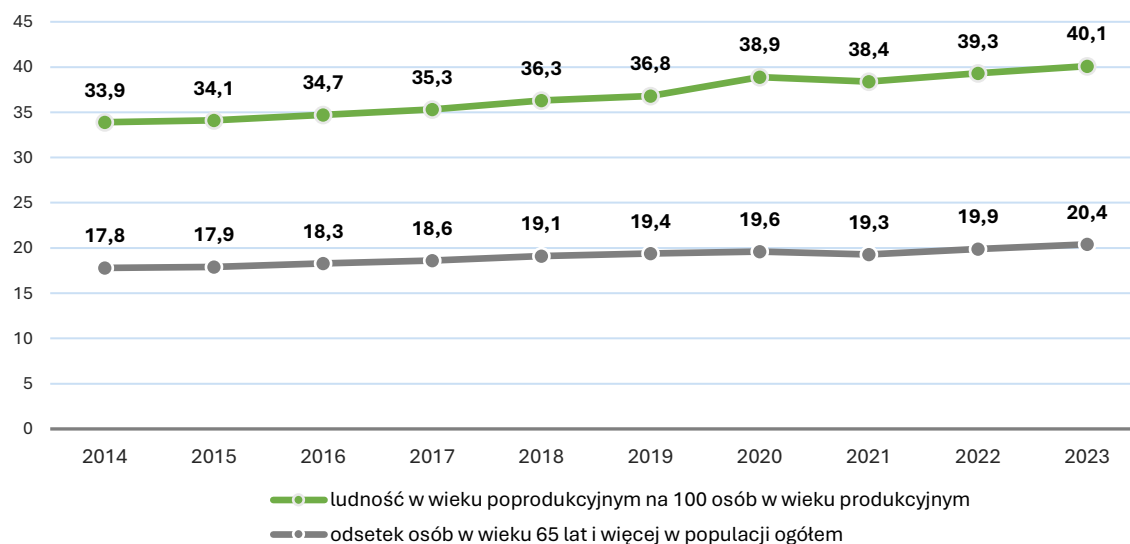
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pierwszym ważnym wskaźnikiem sytuacji demograficznej analizowanego obszaru jest **relacja ilości osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym**. Relacje między liczebnością tych trzech grup wieku są szczególnie istotnym sygnałem dla gminy w zakresie kształtowania jej potencjału gospodarczego, rynku pracy oraz zapotrzebowania na zmieniające się, wraz z przemianami struktury wieku ludności, usługi. Na terenie Gminy Szastarka, w strukturze wieku ludności według ekonomicznych grup wieku, w 2023 r. dominowały osoby w wieku produkcyjnym – 59,0%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 17,4%, a w wieku poprodukcyjnym 23,7% mieszkańców obszaru. W porównaniu do powiatu kraśnickiego oraz województwa lubelskiego proporcje między ludnością w wieku produkcyjnym, poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym na analizowanych terenie są dość korzystne. Gmina Szastarka również na tle pozostałych gmin powiatu kraśnickiego wyróżnia się relatywnie **wysokim udziałem młodych mieszkańców** oraz **niskim odsetkiem osób starszych**. Korzystniejsze wskaźniki obserwuje się jedynie w Gminie Dzierzkowice oraz Gminie Kraśnik.

Wykres 8. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy jednak zauważyć, że proporcje między ludnością w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ostatnim dziesięcioleciu wykazują tendencję do negatywnego układu. W porównaniu do roku 2014 na terenie gminy nastąpił **wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym** (o 2,9 pkt proc.), przy jednoczesnym spadku odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 0,6 pkt proc.) i produkcyjnym (o 2,3 pkt proc.), co niewątpliwie świadczy o **postępującym procesie starzenia się społeczeństwa** na tym terenie.

Wykres 9. Wskaźniki dotyczące obciążenia demograficznego w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

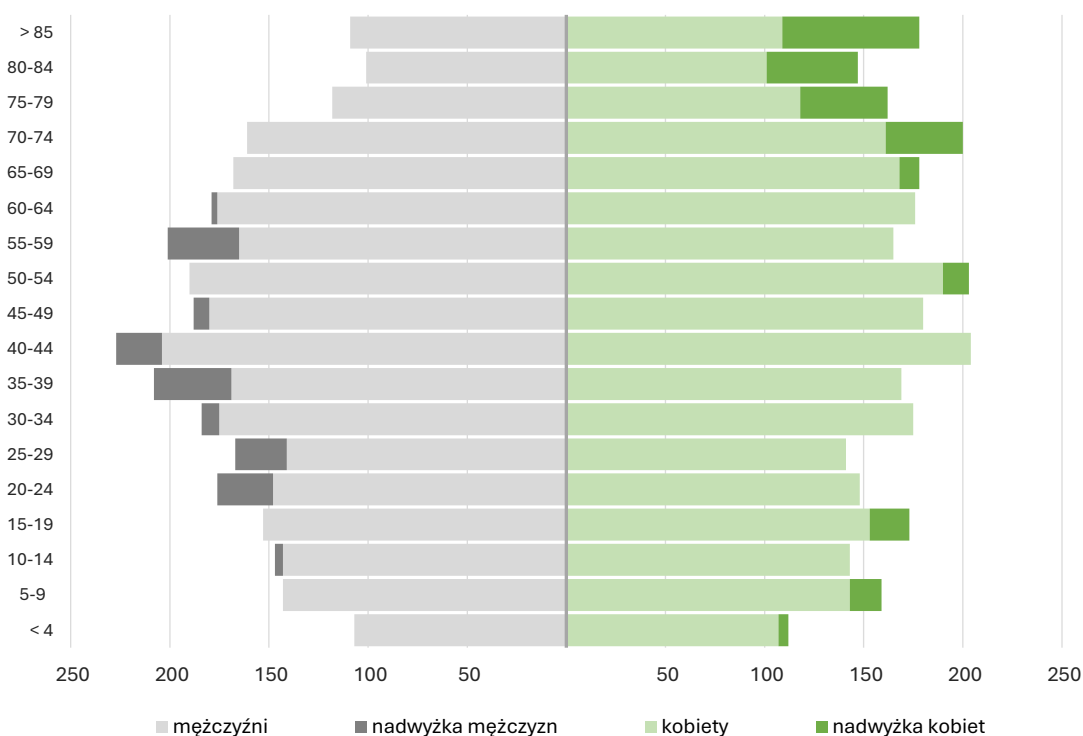
Niekorzystnym odzwierciedleniem powyższych tendencji jest obserwowany od 2014 r. stały wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (o 6,2 pkt proc.) oraz wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej (o 2,6 pkt proc.). Warto jednak zaznaczyć, że w 2023 r. wartości przedmiotowych wskaźników obliczone dla obszaru gminy wynoszące odpowiednio 40,1% i 20,4% były niższe do wartości dla powiatu kraśnickiego (odpowiednio

45,6% i 22,7%) oraz województwa lubelskiego (odpowiednio 42,2% i 21,0%). Biorąc pod uwagę powyższe można zauważyć, iż **zjawisko postępującego starzenia się społeczeństwa wyraźniej odznacza się na obszarze województwa lubelskiego niż na terenie gminy.**

Z prognozy demograficznej wynika, iż w kolejnych latach – zarówno na obszarze całego województwa lubelskiego, jak i na terenie Gminy Szastarka – **zwiększy się obciążenie demograficzne** spowodowane wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszaniem się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym. Prognoza zmian liczby ludności do roku 2040 przygotowana przez Główny Urząd Statystyczny wskazuje na istotne zwiększenie się udziału mieszkańców powyżej 65 roku życia. W 2040 r. 26,7% mieszkańców gminy będzie starsza niż 65 lat, a odsetek najmłodszych mieszkańców jednostki zmniejszy się do 13,0%. Należy mieć świadomość, że będzie to rodziło konieczność zmian w systemie opieki zdrowotnej oraz systemie oświaty, a także będzie oddziaływało na rynek pracy.

Według stanu z końca grudnia 2023 r., kobiety stanowiły 50,8% ogólnej liczby ludności Gminy Szastarka, a **wskaźnik feminizacji** wynosił 103, wobec 106 w powiecie kraśnickim oraz 107 w województwie lubelskim. Analiza danych statystycznych pokazuje, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu utrzymywał się na stałym poziomie. Natomiast, zgodnie z prognozą stanu i struktury ludności, w przyszłości **udział kobiet w populacji gminy będzie stopniowo się zwiększał.**

Wykres 10. Piramida wieku i płci ludności Gminy Szastarka w 2023 r. (osoby).



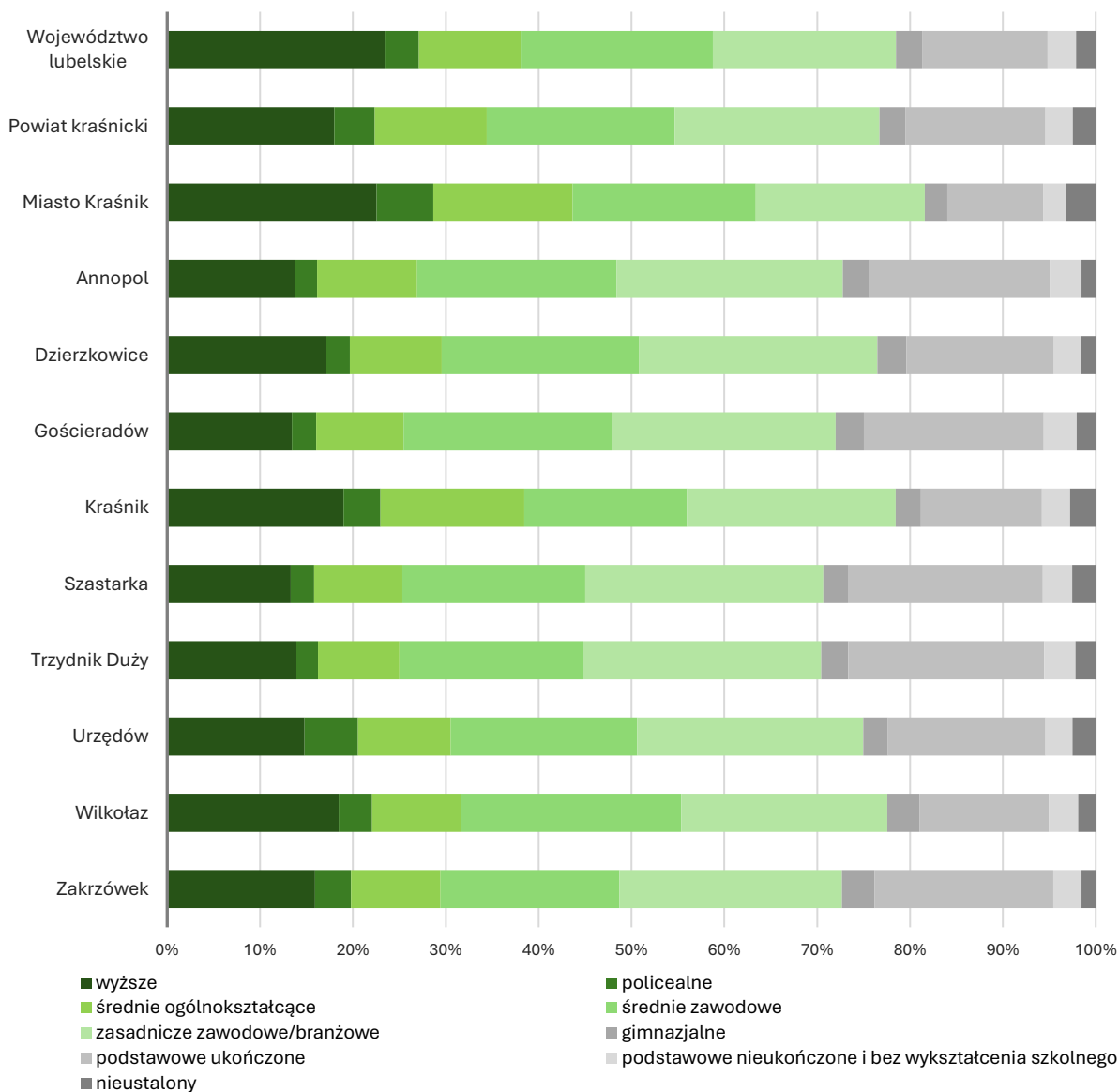
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy również zauważyć, że współczynnik feminizacji jest zróżnicowany ze względu na wiek – wśród ludności od 20 do około 64 roku życia występuje liczebna przewaga mężczyzn. Z kolei dla grupy osób w wieku 65 lat i więcej współczynnik feminizacji jest znacznie wyższy, co jest wynikiem dłuższego trwania życia kobiet.

2.4. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

Kapitał ludzki to wiedza, umiejętności, zdolności oraz inne właściwe jednostce atrybuty ułatwiające tworzenie osobistego, społecznego oraz ekonomicznego dobrostanu. Najistotniejszym miernikiem kapitału ludzkiego jest **poziom wykształcenia ludności**.

Wykres 11. Poziom wykształcenia ludności Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2021 r. (%).



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

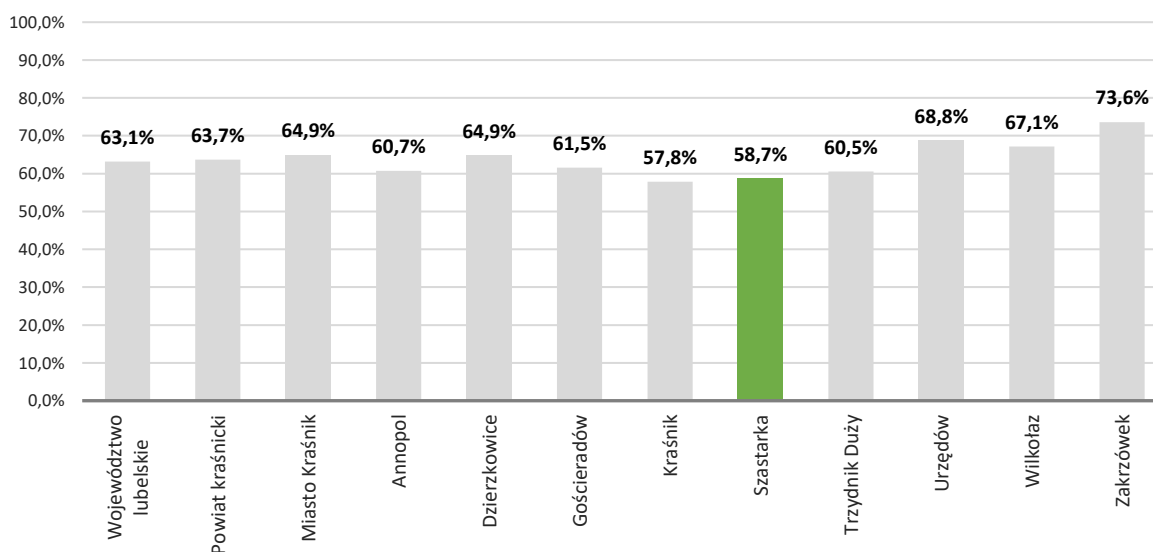
Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. jedynie 13,3% ludności Gminy Szastarka posiada wykształcenie wyższe, 2,5% wykształcenie policealne, 9,5% średnie ogólnokształcące, a 19,7% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym legitymuje się 25,6% mieszkańców gminy, gimnazjalnym 2,7%, natomiast 21,0% ukończonym podstawowym. Aż 3,2% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Należy przy tym zauważyć, że w porównaniu do średniej w województwie lubelskim oraz w powiecie kraśnickim **udział osób z wykształceniem wyższym** w Gminie Szastarka był znacznie niższy. Analiza dostępnych danych pokazuje również znaczące różnice w wykształceniu

mieszkańców powiatu kraśnickiego - struktura wykształcenia mieszkańców Miasta Kraśnik jest bowiem wyraźnie przesunięta w kierunku wyższych poziomów edukacji, natomiast na wsi większy jest udział osób z niższymi poziomami wykształcenia.

Bardzo istotnym wskaźnikiem kapitału ludzkiego są również dane o **wynikach egzaminu ósmoklasisty**. W 2024 r. każdy ósmoklasista przystąpił do egzaminu z trzech przedmiotów obowiązkowych: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego. Zadania sprawdzały, w jakim stopniu uczniowie opanowali wymagania ogólne i szczegółowe, z zakresu trzech przedmiotów egzaminacyjnych, określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla II etapu edukacyjnego.

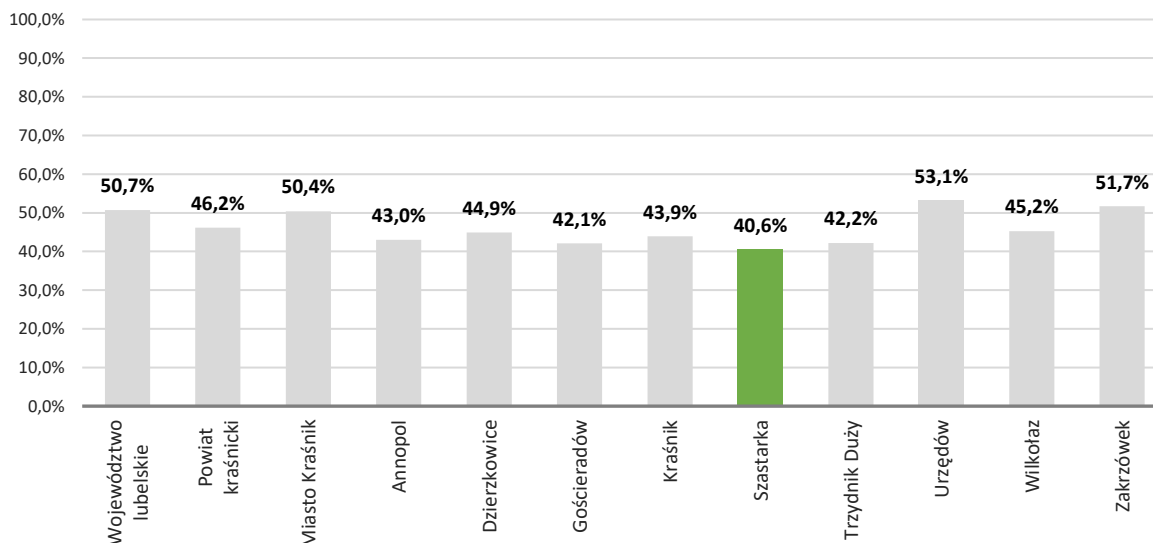
W 2024 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 58,7% punktów możliwych do zdobycia (wobec 63,7% w powiecie kraśnickim i 63,1% w województwie lubelskim), z matematyki – 40,6% (wobec 46,2% w powiecie kraśnickim i 50,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 56,6% (wobec 62,5% w powiecie kraśnickim oraz 63,7% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były **znacznie niższe od średnich wyników w powiecie i regionie**. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego gorsze wyniki uzyskali jedynie uczniowie uczęszczający do szkół na terenie Gminy Kraśnik – z języka polskiego oraz Gminy Annopol, Gminy Dzierzkowice i Gminy Trzydnik Duży – z języka angielskiego.

Wykres 12. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w szkołach na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)



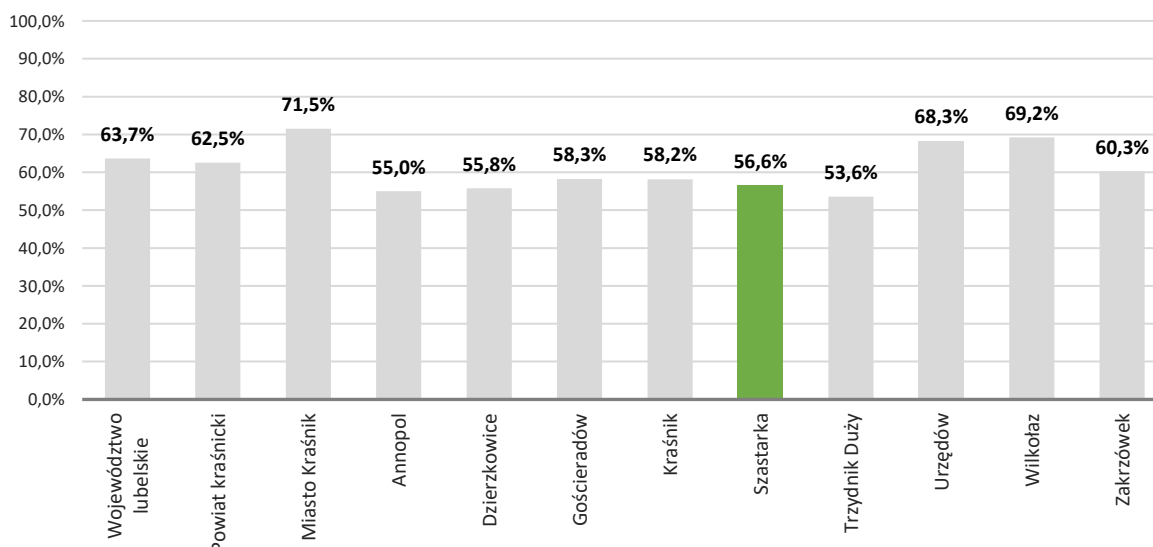
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Wykres 13. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w szkołach na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Wykres 14. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w szkołach na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).

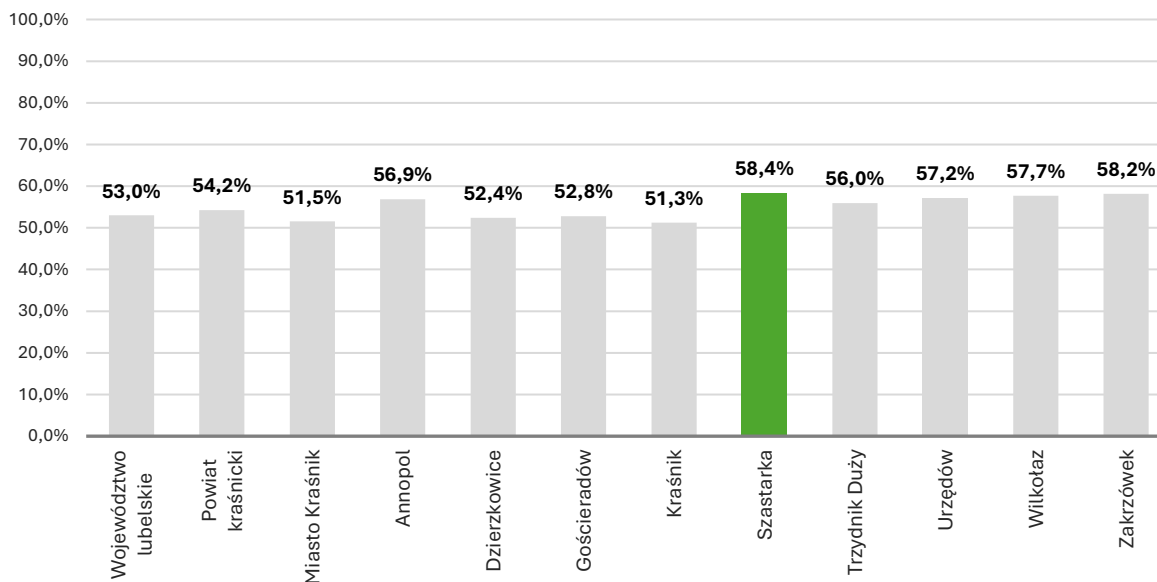


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Kapitał społeczny zaliczany jest do jednego z istotnych, endogenicznych czynników rozwoju lokalnego. Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego zarządzania na poziomie lokalnym. Podobnie, jak dla kapitału ludzkiego, wskaźnikami kapitału społecznego są cechy jakościowe. Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować wskaźnik frekwencji wyborczej, wskaźnik dotyczący liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 10 000 ludności, a także aktywność przedsiębiorczą mieszkańców. Przejawem istnienia bądź też tworzenia się kapitału społecznego jest świadomość mieszkańców o możliwości współdecydowania w sprawach istotnych dla społeczeństwa, w tym społeczności lokalnej. Za swoisty miernik społeczeństwa obywatelskiego i poziomu kapitału społecznego należy uznać **frekwencję w wyborach powszechnych**, w tym przede wszystkim w wyborach

samorządowych, mających przełożenie na kierunki i charakter działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz rozwoju lokalnego. W tym kontekście należy zauważyć, że frekwencja w wyborach samorządowych w 2024 r. w Gminie Szastarka wyniosła 58,4% i była zdecydowanie **wyższa** oraz średniej frekwencji w województwie lubelskim (53,0%) oraz **najwyższa w powiecie kraśnickim**.

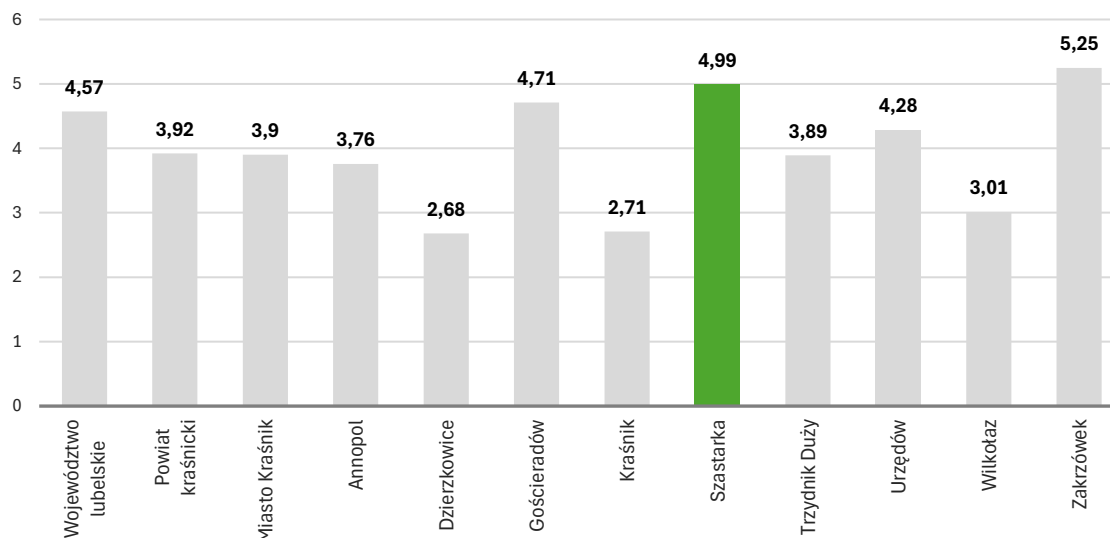
Wykres 15. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (%).



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Według danych GUS, na terenie Gminy Szastarka w 2023 r. działało 27 stowarzyszeń i organizacji społecznych. Od 2014 r. liczba organizacji pozarządowych wzrosła o 42,1% (8 organizacji). Ponadto, w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców **liczba organizacji pozarządowych** w 2023 r. wyniosła 4,99 i była znacznie wyższa w porównaniu ze średnią w powiecie kraśnickim (3,92) oraz w województwie lubelskim (4,57). Co więcej Gmina Szastarka, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego, wypada również **bardzo korzystnie** pod względem wskaźnika prezentującego liczbę fundacji, stowarzyszeń i organizacji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców. Lepszy wynik odnotowano jedynie w Gminie Zakrzówek (5,25). Wśród porównywanych jednostek najmniej organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców zlokalizowanych było w Gminie Dzierzkowice (2,68).

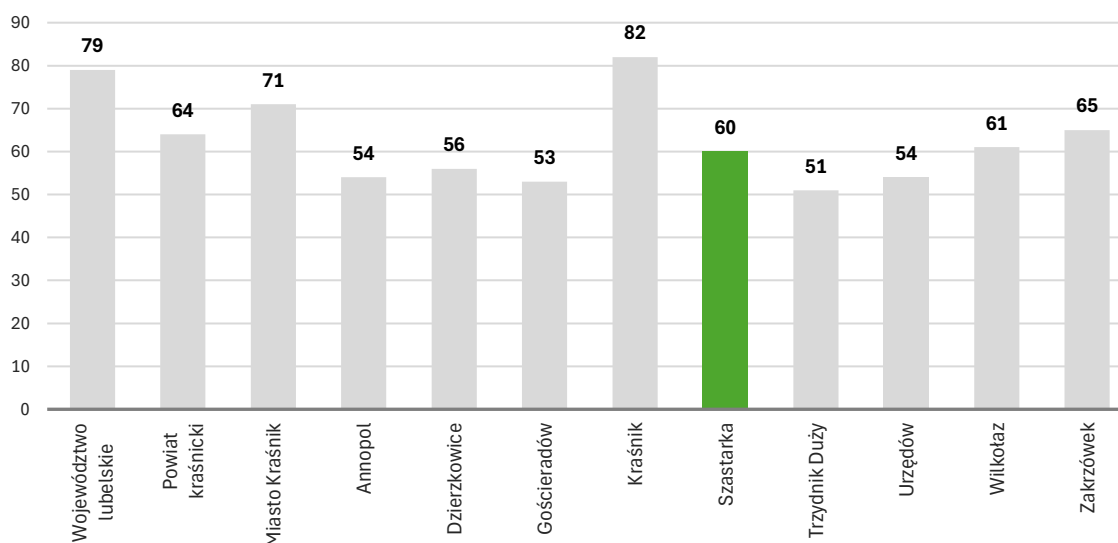
Wykres 16. Liczba organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (%).



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

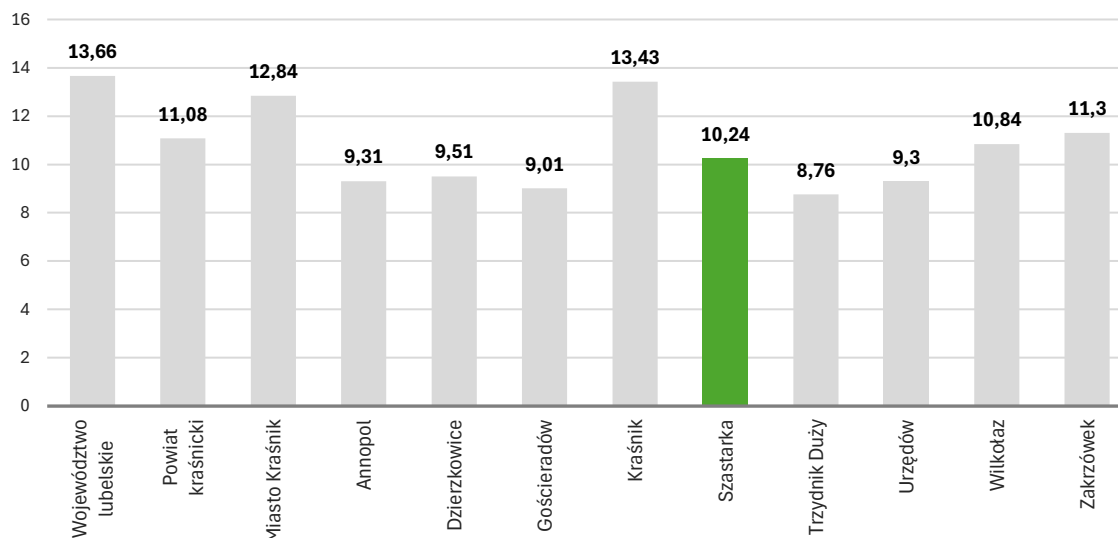
Przedsiębiorczość to wyraz aktywności jednostek i społeczeństw będący efektem obserwacji, przemysłów, wiedzy, doświadczenia. Istotnym miernikiem poziomu przedsiębiorczości jest **liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą**. Wskaźnik ten obrazuje aktywność indywidualnych osób i jest postrzegany jako przejaw ich kreatywności, odwagi, niezależności. Na terenie Gminy Szastarka na koniec 2023 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowanych było 397 podmiotów gospodarczych, w tym 327 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Należy zauważyć, że poziom przedsiębiorczości obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą niższy od średniej dla powiatu i regionu.

Wykres 17. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 18. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz na 100 osób w wieku produkcyjnym obliczone dla Gminy Szastarka wynosiły odpowiednio 60 oraz 10,24 i były niższe od wartości dla powiatu kraśnickiego oraz od średniej dla regionu. Analiza danych zgromadzonych dla gmin powiatu kraśnickiego uwidacznia znaczne zróżnicowanie wskaźników dotyczących poziomu przedsiębiorczości. W 2023 r. najmniej osób fizycznych prowadziło działalność gospodarczą w Gminie Trzydnik Duży – 51 osób na 1 000 mieszkańców. Jednostka ta charakteryzowała się również najniższą liczbą przedsiębiorców na 100 osób w wieku produkcyjnym – 8,76 osób. Gmina Szastarka, na tle pozostałych gmin powiatu kraśnickiego, odznacza się **przeciętnymi wskaźnikami przedsiębiorczości mieszkańców** – wyższe wartości badanych wskaźników odnotowano w czterech gminach: Mieście Kraśnik, Gminie Kraśnik, Gminie Wilkołaz i Gminie Zakrzówek.

2.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Zgodnie z danymi statystycznymi Gminę Szastarka w końcu 2023 r. zamieszkiwało **5 416 osób** (2 751 kobiet i 2 665 mężczyzn), co stanowi 6,1% ludności powiatu kraśnickiego oraz 0,3% ludności województwa lubelskiego. Obszar gminy wyróżnia stosunkowo **wysoki wskaźnik gęstości zaludnienia**, który w 2023 r. wynosił 74 osoby/km² i był jedynie nieznacznie niższy od średniej dla powiatu kraśnickiego (89 osób/km²) i województwa lubelskiego (80 osób/km²).
- Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat na terenie Gminy Szastarka odnotowuje się systematyczny spadek liczby ludności, w wyniku którego liczba mieszkańców tego terenu zmniejszyła się o 492 osoby, co stanowi 8,3% ludności zamieszkującej obszar w 2014 r. W analogicznym okresie podobny trend dotyczący ubytku ludności zaobserwowano na terenie powiatu kraśnickiego, jak i całego województwa lubelskiego. Należy zwrócić uwagę, że wieloletni trend zmiany liczby mieszkańców w Gminie Szastarka – na tle pozostałych gmin powiatu – nie jest korzystny.

- Gmina Szastarka charakteryzuje się ujemnym przyrostem naturalnym, w wyniku którego w 2023 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się o 20 osób. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Szastarka w ostatnich dziesięciu latach przyjmował wartości mniejsze od zera, a w 2023 r. wyniósł -3,7‰. W wyniku spadku wartości przedmiotowego wskaźnika w ostatnim roku, sytuacja gminy kształtuje się relatywnie korzystnie w porównaniu do średnich w powiecie kraśnickim oraz w województwie lubelskim, w których współczynnik przyrostu naturalnego w 2023 r. wyniósł odpowiednio -5,7‰ oraz -4,7‰.
- Problemem w odniesieniu do sytuacji demograficznej obszaru jest również odpływ migracyjny ludności. Saldo migracji od 2014 r. (poza rokiem 2015, dla którego GUS ze względów metodologicznych nie udostępnia danych) na terenie Gminy Szastarka przyjmowało wartości ujemne, a w 2023 r. osiągnęło wartość -20 osób. Należy jednak zauważyć, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu podlegał znacznym wahaniom. Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2023 r. osiągnął wartość -3,7‰, wobec -4,4‰ w powiecie kraśnickim oraz -2,2‰ w województwie lubelskim. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego Gmina Szastarka cechuje się dość niekorzystnym współczynnikiem salda migracji. Ponadto przyglądając się saldu migracji osób młodych w wieku 15-39 lat na 1 000 mieszkańców widzimy, że saldo migracji dla Gminy Szastarka w ostatnich latach niezmiennie przyjmuje wskaźniki ujemne, co oznacza, że więcej osób w tej grupie wiekowej opuszcza gminę, niż do niej przyjeżdża.
- Zła sytuacja dotycząca odpływu migracyjnego ludności spowodowana jest przede wszystkim przyczynami ekonomicznymi, tj. chęcią poprawy warunków bytowych, lepszą dostępnością do pracy w większych ośrodkach miejskich, a także emigracją młodych ludzi w celu podjęcia nauki w ośrodkach akademickich znajdujących się poza gminą. Jest to zjawisko bardzo negatywne, w szczególności ze względu na fakt, że migracja jest procesem selektywnym – wyraźnie wyższe od średnich są wskaźniki migracji dla ludzi młodych, o wyższym poziomie wykształcenia. W rezultacie znaczące ujemne saldo migracji może oznaczać odpływ najlepszej, z punktu widzenia ekonomicznej przyszłości obszaru, części jego mieszkańców. Nie dość, że obserwuje się w takiej sytuacji odpływ ludzi o wysokim potencjale, to dodatkowo w przyspieszonym tempie postępuje proces starzenia się społeczności, także za sprawą spadającego przyrostu naturalnego, będącego konsekwencją odpływu kobiet w wieku reprodukcyjnym.
- Na terenie Gminy Szastarka, w strukturze wieku ludności według ekonomicznych grup wieku, w 2023 r. dominowały osoby w wieku produkcyjnym – 59,0%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 17,4%, a w wieku poprodukcyjnym 23,7% mieszkańców obszaru. W porównaniu do powiatu kraśnickiego oraz województwa lubelskiego proporcje między ludnością w wieku produkcyjnym, poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym na analizowanych terenach są dość korzystne. Gmina Szastarka również na tle pozostałych gmin powiatu kraśnickiego wyróżnia się relatywnie wysokim udziałem młodych mieszkańców oraz niskim odsetkiem osób starszych.
- Należy jednak zauważyć, że proporcje między ludnością w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ostatnim dziesięcioleciu wykazują tendencję do negatywnego układu – systematycznie spada liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz zwiększa się natomiast grupa osób starszych. Proces demograficznego starzenia się społeczeństwa wynika bezpośrednio z niskiego przyrostu naturalnego, zwłaszcza

z malejącej dzietności, przy jednocześnie wydłużającym się okresie przeciętnego dalszego trwania życia. Niekorzystnym odzwierciedleniem powyższych tendencji jest obserwowany od 2014 r. stały wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym oraz wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej. Warto jednak zaznaczyć, że w 2023 r. wartości przedmiotowych wskaźników obliczone dla obszaru gminy, wynoszące odpowiednio 40,1% i 20,4%, były niższe do wartości dla powiatu kraśnickiego oraz województwa lubelskiego. Biorąc pod uwagę powyższe można zauważyć, iż zjawisko postępującego starzenia się społeczeństwa wyraźniej odznacza się na obszarze województwa lubelskiego niż na terenie gminy.

- Z prognozy demograficznej wynika, iż w kolejnych latach – zarówno na obszarze całego województwa lubelskiego, jak i na terenie Gminy Szastarka – zwiększy się obciążenie demograficzne spowodowane wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszaniem się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym. W 2040 roku 26,7% mieszkańców gminy będzie starsza niż 65 lat, a odsetek najmłodszych mieszkańców jednostki zmniejszy się do 13,0%. Należy mieć świadomość, że będzie to rodziło konieczność zmian w systemie opieki zdrowotnej oraz systemie oświaty, a także będzie oddziaływało na rynek pracy.
- Według stanu z końca grudnia 2023 r., kobiety stanowiły 50,8% ogólnej liczby ludności Gminy Szastarka, a wskaźnik feminizacji wynosił 103, wobec 106 w powiecie kraśnickim oraz 107 w województwie lubelskim. Analiza danych statystycznych pokazuje, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu utrzymywał się na stałym poziomie. Natomiast, zgodnie z prognozą stanu i struktury ludności, w przyszłości udział kobiet w populacji gminy będzie stopniowo się zwiększał.
- Kapitał ludzki stanowi jeden z kluczowych elementów rozwoju jednostek samorządu terytorialnego. Istotnym miernikiem kapitału ludzkiego jest poziom wykształcenia ludności. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. jedynie 13,3% ludności Gminy Szastarka posiada wykształcenie wyższe, 2,5% wykształcenie policealne, 9,5% średnie ogólnokształcące, a 19,7% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym legitymuje się 25,6% mieszkańców gminy, gimnazjalnym 2,7%, natomiast 21,0% ukończonym podstawowym. Aż 3,2% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Należy przy tym zauważyć, że w porównaniu do średniej w województwie lubelskim oraz w powiecie kraśnickim udział osób z wykształceniem wyższym w Gminie Szastarka był znacznie niższy.
- Wskaźnikiem kapitału ludzkiego są także dane o wynikach egzaminu ósmoklasisty. W 2024 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 58,7% punktów możliwych do zdobycia (wobec 63,7% w powiecie kraśnickim i 63,1% w województwie lubelskim), z matematyki – 40,6% (wobec 46,2% w powiecie kraśnickim i 50,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 56,6% (wobec 62,5% w powiecie kraśnickim oraz 63,7% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były znacznie niższe do średnich wyników w powiecie i regionie.
- Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego zarządzania na poziomie lokalnym. Za swoisty miernik społeczeństwa obywatelskiego i poziomu kapitału

społecznego należy uznać frekwencję w wyborach powszechnych, w tym przede wszystkim w wyborach samorządowych, mających przełożenie na kierunki i charakter działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz rozwoju lokalnego. Frekwencja w wyborach samorządowych w 2024 r. w Gminie Szastarka wyniosła 58,4% i była zdecydowanie wyższa oraz średniej frekwencji w województwie lubelskim (53,0%) oraz najwyższa w powiecie kraśnickim.

- Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować również wskaźniki dotyczące liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 1 000 ludności oraz aktywności gospodarczej. W 2023 r. liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wyniosła 4,99 i była znacznie wyższa w porównaniu ze średnią w powiecie kraśnickim (3,92) oraz w województwie lubelskim (4,57). Co więcej Gmina Szastarka, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego, wypada również bardzo korzystnie pod względem tego wskaźnika.
- Poziom przedsiębiorczości obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą, jest niższy od średniej dla powiatu i regionu. Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących w działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz na 100 osób w wieku produkcyjnym obliczone dla Gminy Szastarka wynosiły odpowiednio 60 oraz 10,24.
- Analiza danych demograficznych wskazuje na konieczność podjęcia działań w zakresie zahamowania odpływu ludności z terenu gminy oraz powstrzymania negatywnych trendów demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa. Opisane zmiany demograficzne powodują, że szczególnego znaczenia nabierają dwie grupy mieszkańców: osoby młode i osoby starsze. Liczba osób młodych na terenie gminy stale się zmniejsza, zatem – biorąc pod uwagę ujemne saldo migracji oraz niekorzystny współczynnik przyrostu naturalnego – należy podjąć działania mające za celu zachęcenie osób młodych do pozostania na tym obszarze. Zwiększający się udział osób w wieku poprodukcyjnym powoduje natomiast konieczność realizacji skutecznych działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów, z którymi borykają się osoby starsze. Biorąc pod uwagę obecne tendencje, możemy spodziewać się dalszego wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz wzrost udziału ludności w tym wieku w ogólnej liczbie ludności, co będzie prowadzić do obciążenia osób pracujących kosztami utrzymania systemów zabezpieczenia społecznego. Uwzględniając wyniki prognozy demograficznej, w tym zmieniającą się strukturę ludności, konieczne jest dostosowanie działań związanych z rozwojem infrastruktury społecznej do potrzeb powiększającej się społeczności osób starszych, a także rozwój usług społecznych z zakresu opieki i aktywizacji osób starszych i długotrwale chorych. Należy również założyć, że w kolejnych latach będzie wzrastało zapotrzebowanie na różne formy wsparcia seniorów tj. usługi w miejscu zamieszkania, placówki pobytu całodobowego oraz wsparcia środowiskowego.
- Analiza danych obrazujących aktywność obywatelską i potencjał społeczny wskazuje na konieczność podjęcia działań mających na celu dalszy rozwój kapitału ludzkiego oraz kapitału społecznego obszaru – w szczególności w zakresie wsparcia edukacji oraz przedsiębiorczości mieszkańców. Ponadto w obliczu depopulacji i starzenia się mieszkańców władze samorządowe powinny dążyć do zwiększenia aktywności i integracji społecznej przez

wspieranie organizacji pozarządowych, a także aktywnie angażować mieszkańców w realizację wspólnych przedsięwzięć rozwojowych.

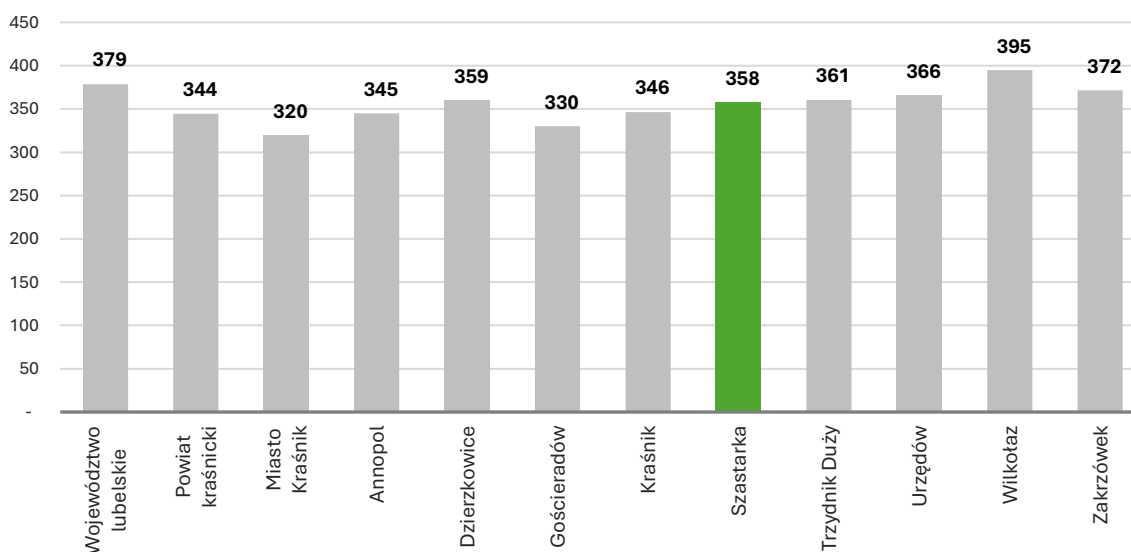
3. RYNEK PRACY

3.1. PRACUJĄCY I STRUKTURA ZATRUDNIENIA

Według danych GUS w 2023 r. zbiorowość **osób pracujących**² na terenie Gminy Szastarka wynosiła 1 937 osób (1 085 kobiet i 852 mężczyzn). **Wskaźnik zatrudnienia**, prezentujący liczbę osób pracujących na 1 000 mieszkańców w 2023 r. wynosił 358 osób, wobec 344 w powiecie krańickim oraz 379 na terenie całego województwa lubelskiego. Na jeszcze pełniejszy ogólny ogląd sytuacji grupy osób pracujących pozwala wskaźnik odnoszący ich liczbę do liczby osób w wieku produkcyjnym. Również w przypadku tego wskaźnika wartość obliczona dla Gminy Szastarka (606 osób) jest nieznacznie wyższa od średniej wartości dla powiatu krańickiego (600 osób), lecz jednocześnie znacznie niższa od średniej dla regionu (655 osób).

W porównaniu do pozostałych gmin powiatu krańickiego Gmina Szastarka wyróżnia się **relatywnie wysokimi wartościami wskaźników dotyczących liczby osób pracujących**, wyprzedzając nawet stolicę powiatu Miasto Krańnik. Wyższe wartości wskaźników zatrudnienia odnotowano w pięciu gminach: Gminie Wilkołaz, Gminie Zakrzówek, Gminie Urzędów, Gminie Trzydnik Duży oraz Gminie Dzierzkowice.

Wykres 19. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu krańickiego i województwa lubelskiego (osoby)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

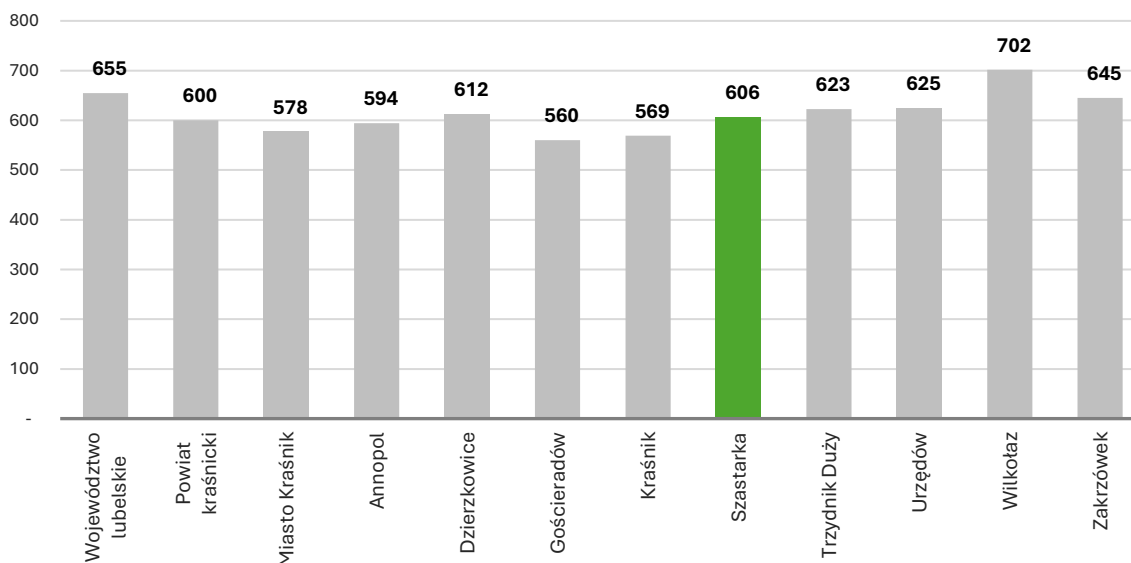
² Zgodnie z definicją GUS osoby pracujące to osoby wykonujące pracę przynoszącą im zarobek (w formie wynagrodzenia za pracę) lub dochód. Do pracujących zalicza się:

Do pracujących zalicza się:

- 1) pracowników najemnych, czyli osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór) lub stosunek służbowy;
- 2) pracujących na własny rachunek łącznie z pomagającymi członkami rodziny;
- 3) osoby wykonujące pracę nakładczą;
- 4) członków spółdzielni produkcji rolniczej;
- 5) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.

Zaprezentowane dane – zgodnie z metryką GUS – nie uwzględniają pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Wykres 20. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

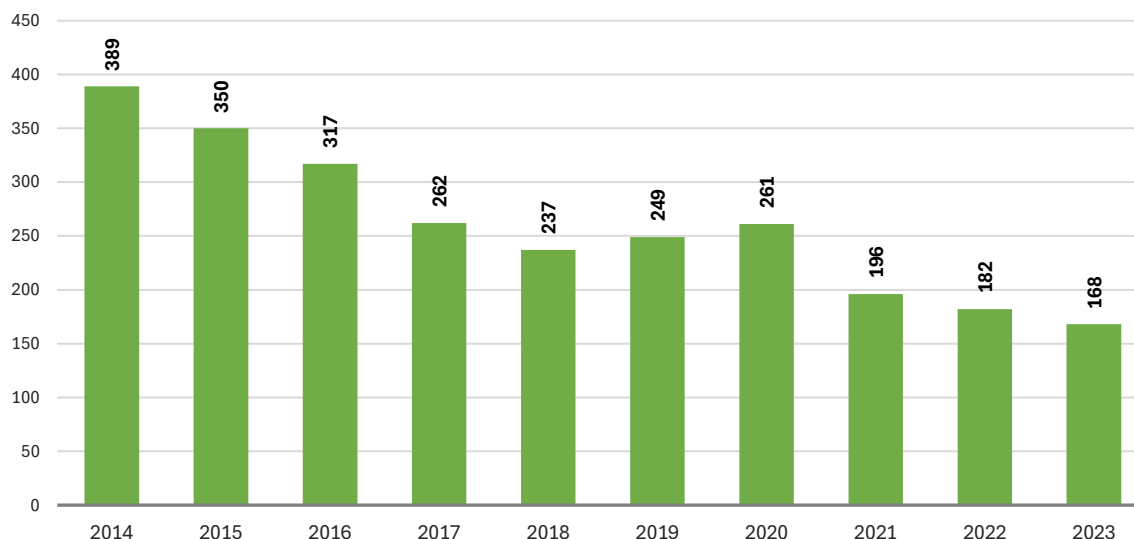


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

3.2. BEZROBOCIE I JEGO STRUKTURA

Skrajny – wobec pracujących - wymiar rynku pracy stanowi grupa **osób bezrobotnych**. Według stanu na koniec 2023 r. na terenie Gminy Szastarka zarejestrowanych było 168 bezrobotnych, z czego nieznacznie większy odsetek stanowiły kobiety (51,2%).

Wykres 21. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)



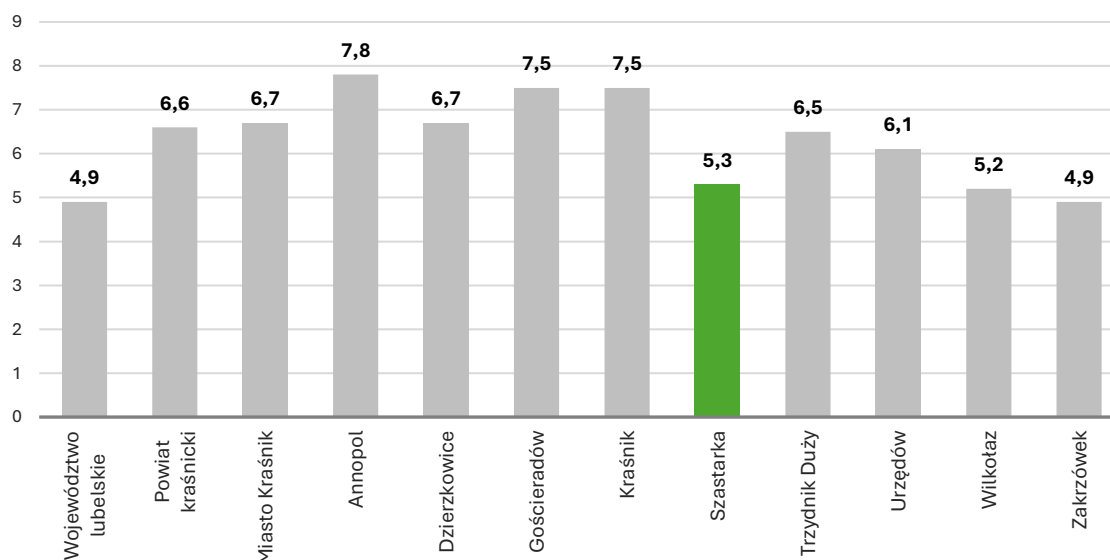
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podobnie do obserwowanego trendu w województwie lubelskim w latach 2014-2018 **liczba osób bezrobotnych** na terenie gminy systematycznie spadała z 389 osób w 2014 r. do 237 osób w 2018 r. Natomiast biorąc pod uwagę lata 2019-2020 to w porównaniu z grudniem 2018 r. liczba bezrobotnych zwiększyła się o 10,1% (24 osoby). Wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych w tym okresie odnotowano również w województwie lubelskim i powiecie kraśnickim. Analiza

danych wskazuje, że wpływ na wzrost liczby bezrobotnych miało niewątpliwie spowolnienie gospodarcze wywołane pandemią COVID-19. Pozytywny jest natomiast fakt, że w następnych latach 2021-2023 na terenie gminy ponownie obserwuje się spadek liczby osób bezrobotnych (o 35,6% w porównywaniu do końca 2020 r.).

Wskaźnik bezrobocia (mierzony stosunkiem liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do liczby osób w wieku produkcyjnym) na obszarze gminy w 2023 r. wyniósł 5,3 i jego wartość była znacznie niższa od wartości wskaźnika dla powiatu kraśnickiego (6,6), lecz jednocześnie wyższa od wartości obliczonej dla województwa lubelskiego (4,9). Co więcej, wskaźnik bezrobocia obliczony dla Gminy Szastarka w 2023 r. był jednym z najniższych spośród wszystkich gmin powiatu kraśnickiego – niższą wartość odnotowano jedynie w Gminie Zakrzówek (5,2) i Gminie Wilkołaz (4,9).

Wykres 22. Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

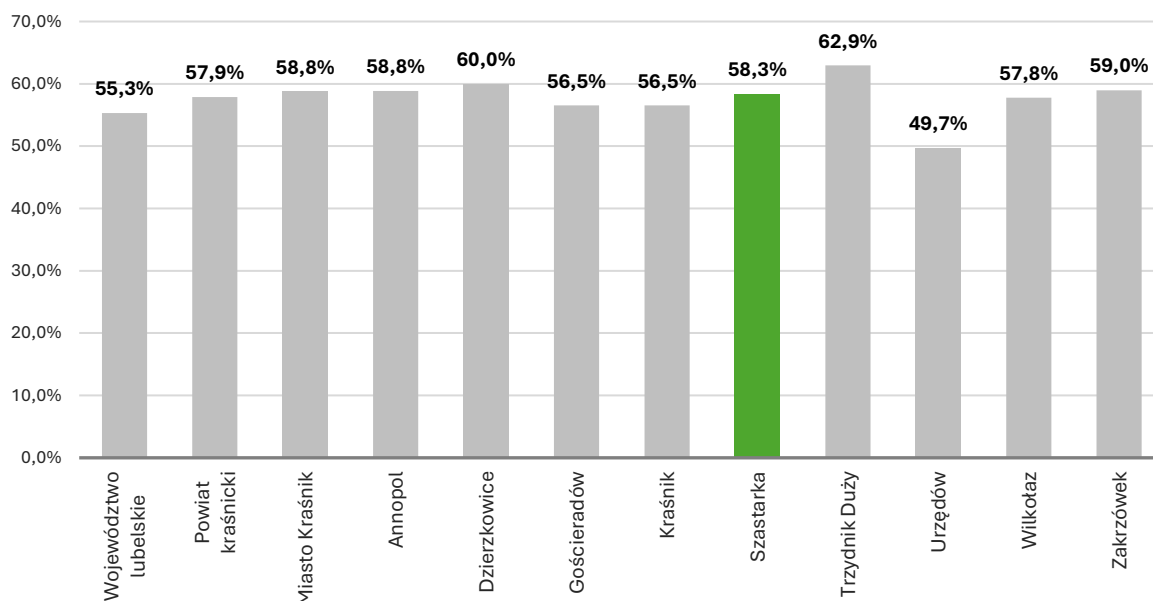


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

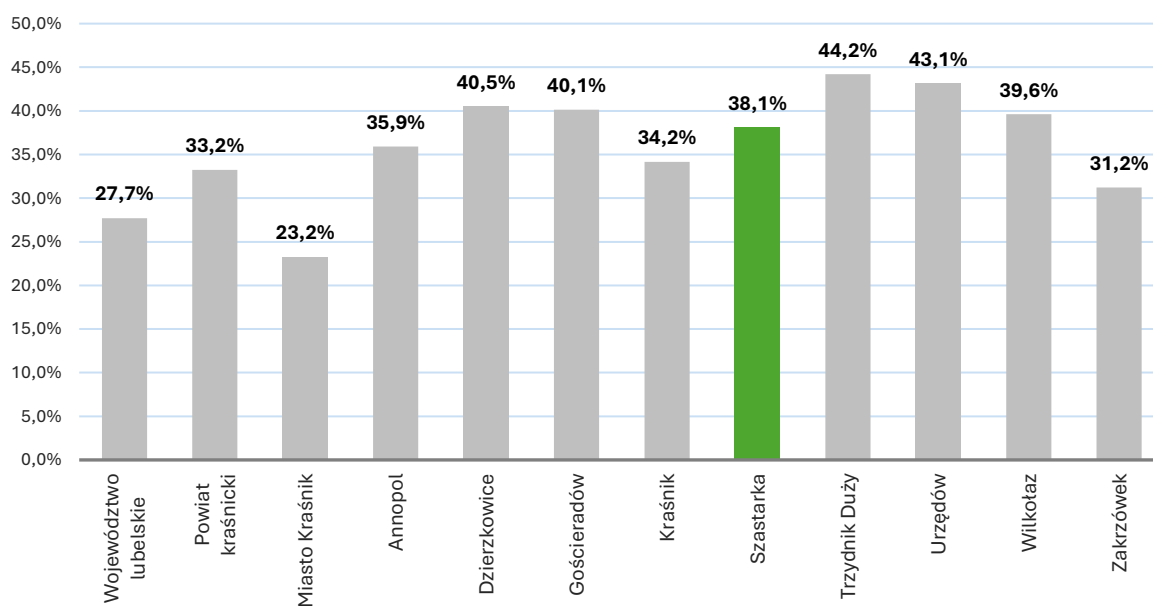
Gmina Szastarka, podobnie jak całe województwo lubelskie, wykazuje **wiele problemów związanych ze strukturą bezrobocia**. Dotyczy to przede wszystkim bezrobocia długotrwałego, wysokiego bezrobocia wśród ludzi młodych, w tym osób wchodzących na rynek pracy, bezrobocia osób po 50 roku życia oraz istnienia ukrytego bezrobocia (bezrobocia agrarnego). Ponadto, na analizowanym obszarze, podobnie jak na terenie całego kraju, występuje również bezrobocie strukturalne, które charakteryzuje się niedopasowaniem kwalifikacji zawodowych pracowników do potrzeb rynku pracy.

Najistotniejszym problemem obszaru jest **bezrobocie długotrwałe**³ – według danych GUS na koniec 2023 r. na terenie gminy aż 58,3% bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Ważnym problemem gminy jest również **bezrobocie osób młodych**, do 30 roku życia, które w 2023 stanowiły 38,1% ogółu bezrobotnych, a także **bezrobocie osób po 50 roku życia**, które stanowiły 17,3% ogółu bezrobotnych.

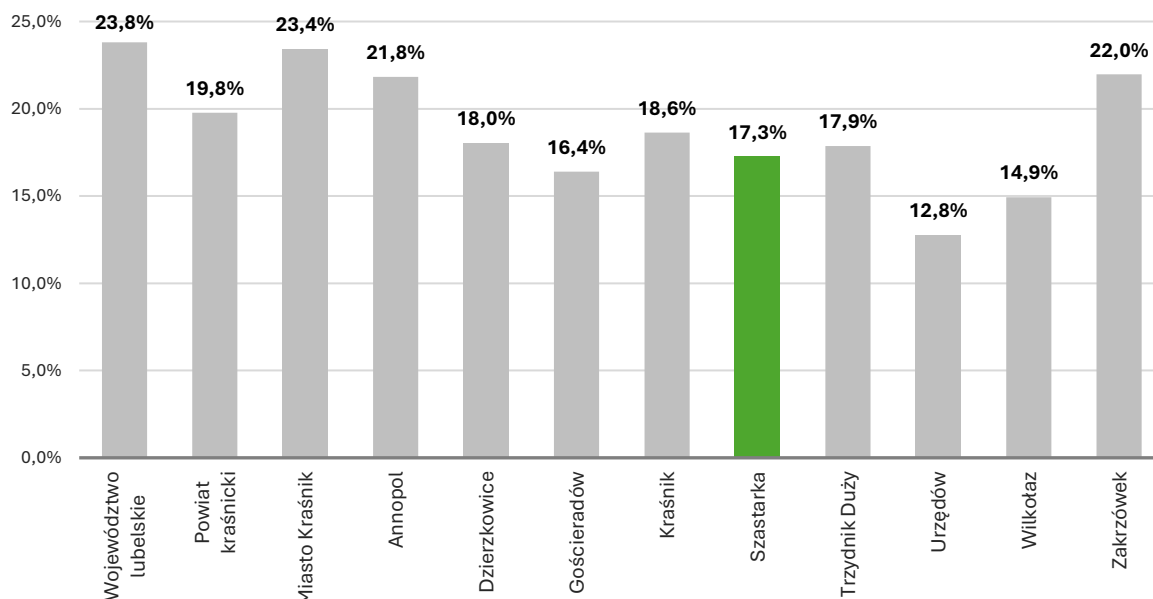
³ Osoby bezrobotne długotrwałe to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy.

Wykres 23. Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

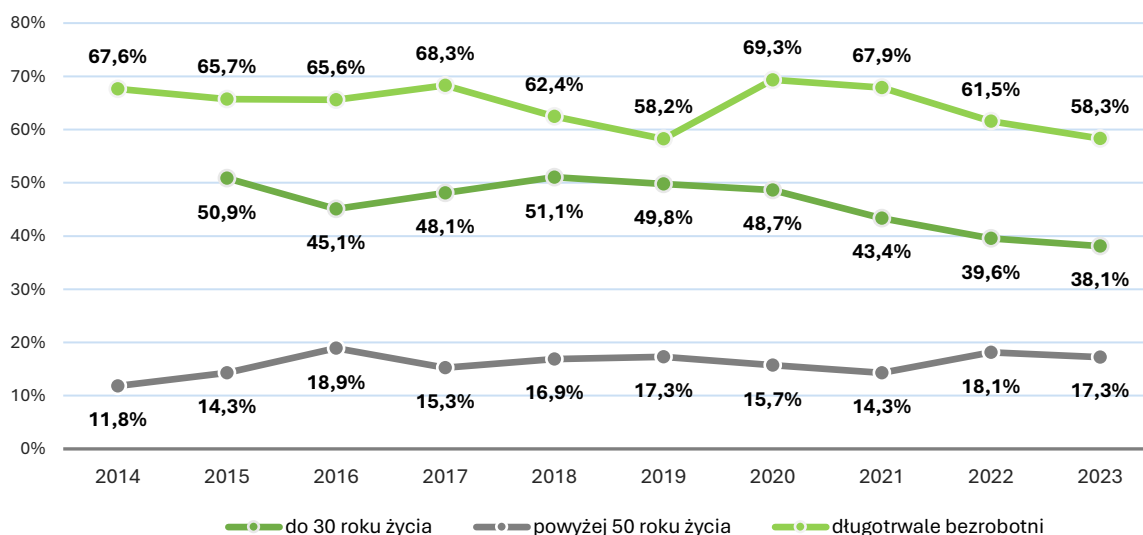
Wykres 24. Udział osób do 30 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 25. Udział osób po 50 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na tle pozostałych gmin powiatu kraśnickiego Gmina Szastarka wyróżnia się dość niskim wskaźnikiem dotyczącym bezrobocia osób po 50 roku życia (niższe wartości odnotowano w gminach: Urzędów, Wilkołaz z Gościeradów). Wskaźniki dotyczące bezrobocia osób młodych oraz bezrobocie długotrwałego plasują gminę w środku stawki.

Wykres 26. Wskaźniki dotyczące struktury bezrobocia w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat można zaobserwować pewne trendy: znacznie zmniejszyły się udziały bezrobotnych do 30 roku życia oraz długotrwanie bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem. Wzrósł natomiast wskaźnik dotyczący bezrobocia osób po 50 roku życia.

Informacji na temat stanu i struktury rynku pracy dostarcza również **analiza zawodów deficytowych i nadwyżkowych**. Problemem rynku pracy w Gminie Szastarka pozostaje wciąż niedopasowanie kwalifikacji osób poszukujących pracy do potrzeb pracodawców. Z badania „Barometr zawodów”, przygotowanego na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, że na terenie powiatu kraśnickiego wiele branż zmagają się z deficytem pracowników. Według danych z 2025 r. w powiecie kraśnickim za deficytowe uznano 41 zawodów. Najbardziej poszukiwane profesje to: administratorzy stron internetowych, blacharze i lakiernicy samochodowi, cukiernicy, dekarze i blacharze budowlani, diagności samochodowi, elektrycy, elektromechanicy i elektromonterzy, fizjoterapeuci i masażyści, geodeci i kartografowie, inspektorzy nadzoru budowlanego, inżynierowie budownictwa, inżynierowie elektrycy i energetycy, inżynierowie mechanicy, kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, kierownicy budowy, lekarze, mechanicy pojazdów samochodowych, monterzy instalacji budowlanych, murarze i tynkarze, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, nauczyciele przedmiotów zawodowych, operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych, operatorzy obrabiarek skrawających, opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej, piekarze, pielęgniarki i położne, pracownicy ds. rachunkowości i księgowości, projektanci i administratorzy baz danych, programiści, przetwórcy mięsa i ryb, psycholodzy i psychoterapeuci, ratownicy medyczni, robotnicy obróbki drewna i stolarze, samodzielni księgowi, spawacze, specjaliści ds. finansowych, specjaliści ds. organizacji produkcji, specjaliści ds. PR, reklamy, marketingu i sprzedaży, specjaliści ds. zarządzania zasobami ludzkimi i rekrutacji, ślusarze, technicy budownictwa, technicy mechanicy, weterynarze.

3.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Według danych GUS w 2023 r. zbiorowość osób pracujących na terenie Gminy Szastarka wynosiła 1 937 osób (1 085 kobiet i 852 mężczyzn). Wskaźnik zatrudnienia, prezentujący liczbę osób pracujących na 1 000 mieszkańców w 2023 r. wynosił 358 osób, wobec 344 w powiecie kraśnickim oraz 379 na terenie całego województwa lubelskiego. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego Gmina Szastarka wyróżnia się relatywnie wysokimi wartościami wskaźników dotyczących liczby osób pracujących, wyprzedzając nawet stolicę powiatu Miasto Kraśnik.
- Na koniec 2023 r. na terenie Gminy Szastarka zarejestrowanych było 168 bezrobotnych, z czego nieznacznie większy odsetek stanowiły kobiety (51,2%). Wskaźnik bezrobocia (mierzony stosunkiem liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do liczby osób w wieku produkcyjnym) na obszarze gminy w 2023 r. wyniósł 5,3 i jego wartość była znacznie niższa od wartości wskaźnika dla powiatu kraśnickiego (6,6), lecz jednocześnie wyższa od wartości obliczonej dla województwa lubelskiego (4,9). Co więcej, wskaźnik bezrobocia obliczony dla Gminy Szastarka w 2023 r. był jednym z najniższych spośród wszystkich gmin powiatu kraśnickiego.
- Mimo wzrostu liczby osób pracujących i jednoczesnego spadku liczby osób bezrobotnych w ostatnich latach, obszar zmagają się z licznymi problemami związanymi ze strukturą bezrobocia. Najistotniejszym problemem obszaru jest bezrobocie długotrwałe – według danych GUS na koniec 2023 r. na terenie gminy aż 58,3% bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Ważnym problemem gminy jest również bezrobocie

osób młodych, do 30 roku życia, które w 2023 stanowiły 38,1% ogółu bezrobotnych, a także bezrobocie osób po 50 roku życia, które stanowiły 17,3% ogółu bezrobotnych.

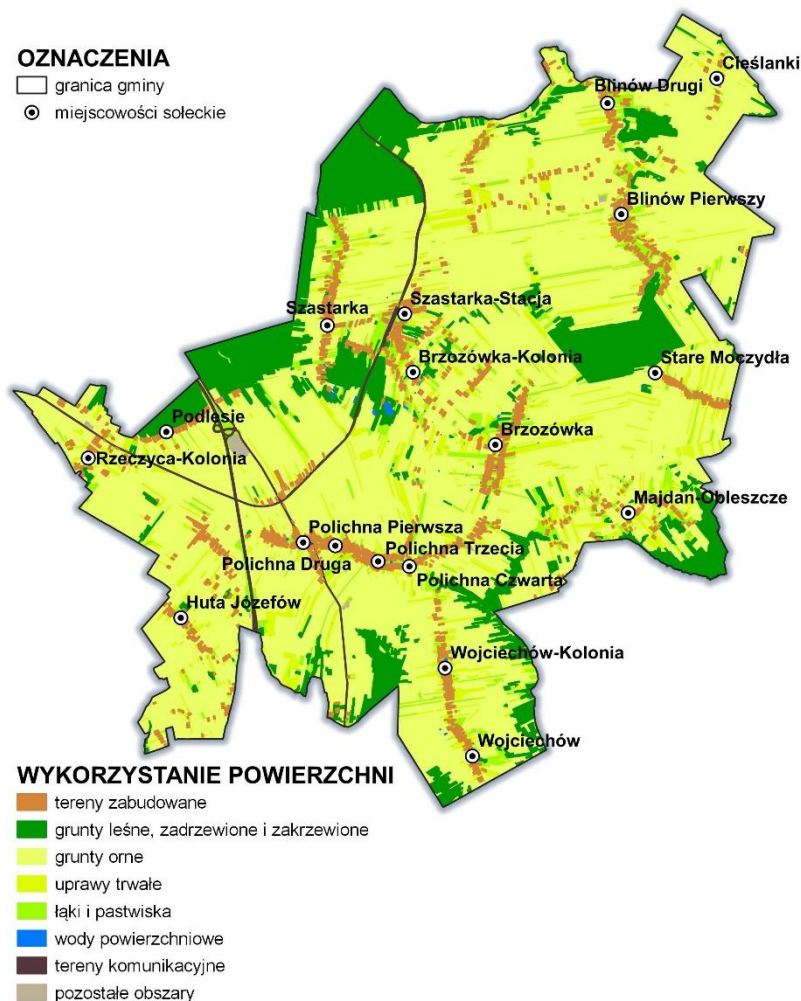
- W przypadku Gminy Szastarka, charakteryzującej się relatywnie niską stopą bezrobocia, wyzwaniem jest nie tyle samo dalszej obniżanie jego poziomu, lecz skuteczna aktywizacja zawodowa osób będących w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, a także pomoc w uzyskaniu lepszej jakości zatrudnienia, tak aby przeciwdziałać zjawisku tzw. ubogich pracujących.
- Zjawisko bezrobocia, a w szczególności bezrobocia długookresowego, jest na ogół przyczyną innych problemów społecznych. Osoby bezrobotne są bardziej zagrożone ubóstwem, wykluczeniem społecznym, a nawet problemami zdrowotnymi. Przyczynami przedłużania się okresu pozostawania bez pracy większości osób długotrwale bezrobotnych jest niskie wykształcenie oraz brak kwalifikacji zawodowych i doświadczenia zawodowego. Bezrobocie długotrwale jest wysoce niekorzystne społecznie, wpływa bowiem zarówno na warunki bytowe rodziny (długotrwały brak stałego wynagrodzenia), jak i na kondycję psychiczną i społeczną osoby pozostającej bez pracy. Ponadto, wśród osób długotrwale bezrobotnych następuje dezaktualizacja kwalifikacji zawodowych, a ich aktywizacja zawodowa i przywrócenie do grona pracujących staje się bardzo trudne. Osoby, które pozostają bez pracy przez dłuższy czas, mają większe problemy ze znalezieniem zatrudnienia, ponieważ tracą motywację, pewność siebie i umiejętności. Długotrwały brak stałego wynagrodzenia prowadzi również często do uzależnienia finansowego od transferów z pomocy społecznej i oddalenia od rynku pracy.
- Trudna sytuacja osób dopiero wkraczających na rynek pracy najczęściej wiąże się z brakiem odpowiedniego doświadczenia oraz niedopasowaniem kwalifikacji do potrzeb rynku pracy. Na zróżnicowanie szans zawodowych osób młodych wpływ ma wiele czynników: posiadane wykształcenie, zdobyte doświadczenie, kwalifikacje, miejsce zamieszkania, jak również ich oczekiwania. Wysoka stopa bezrobocia wśród młodych ludzi uwydatnia potrzebę wdrożenia programów wsparcia, takich jak praktyki zawodowe, staże, które mogłyby pomóc w zdobyciu odpowiednich umiejętności i doświadczeń.
- Niepokojący jest również wzrost poziomu bezrobocia osób po 50 roku życia. Przyczyn bezrobocia wśród osób po 50. roku życia można upatrywać w kilku zjawiskach: ogólnym pogorszeniu sytuacji na rynku pracy, niższym poziomie wykształcenia osób po 50. roku życia w porównaniu z młodszymi rocznikami, niewielkim zainteresowaniem pracodawców inwestowaniem w poprawę kwalifikacji osób po 50. roku życia, a także bardzo małą skłonnością osób w tej grupie wieku do podnoszenia kwalifikacji poprzez uczestnictwo w edukacji dorosłych, upowszechnieniu wśród pracodawców stereotypu niższej wydajności pracy osób po 50. roku życia. W obliczu starzenia się ludności gminy zwiększenie zatrudnienia starszych bezrobotnych oraz ich aktywizacja zawodowa może stanowić kluczowy priorytet polityki rynku pracy. Konieczne jest zatem podjęcie działań rzecz aktywizacji zawodowej i integracji społecznej osób w wieku 50+, wspierania kształcenia ustawicznego oraz promocji przedsiębiorczości.

4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY

4.1. STRUKTURA FUNKCYJNALNO-PRZESTRZENNA

Na sposób użytkowania obszaru Gminy Szastarka oraz zachodzące w nim zmiany wpływają przede wszystkim cechy środowiska przyrodniczego oraz oddziaływanie antropogeniczne wynikające z realizacji potrzeb społecznych, ekonomicznych, kulturowych i politycznych. Przeobrażenia w sposobie użytkowania gruntów zachodzą na skutek postępującej urbanizacji i związanego z nią rozwoju niezbędnej infrastruktury, a także podejmowanych działań ochronnych wynikających z prowadzonej polityki ekologicznej i przestrzennej.

Ryc. 8. Kierunki wykorzystania powierzchni Gminy Szastarka.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Według ewidencji geodezyjnej największą część Gminy Szastarka stanowią **użytki rolne**, które zajmują 6 383 ha, czyli 87,1% jej powierzchni. Struktura użytkowania użytków rolnych wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 5 770 ha (90,4% powierzchni użytków rolnych), następnie grunty rolne zabudowane – 257 ha (4,0%), sady – 189 ha (3,0%) oraz pastwiska trwałe – 156 ha (2,4%). **Grunty zabudowane i zurbanizowane** stanowią jedynie 2,6% (189 ha) obszaru gminy.

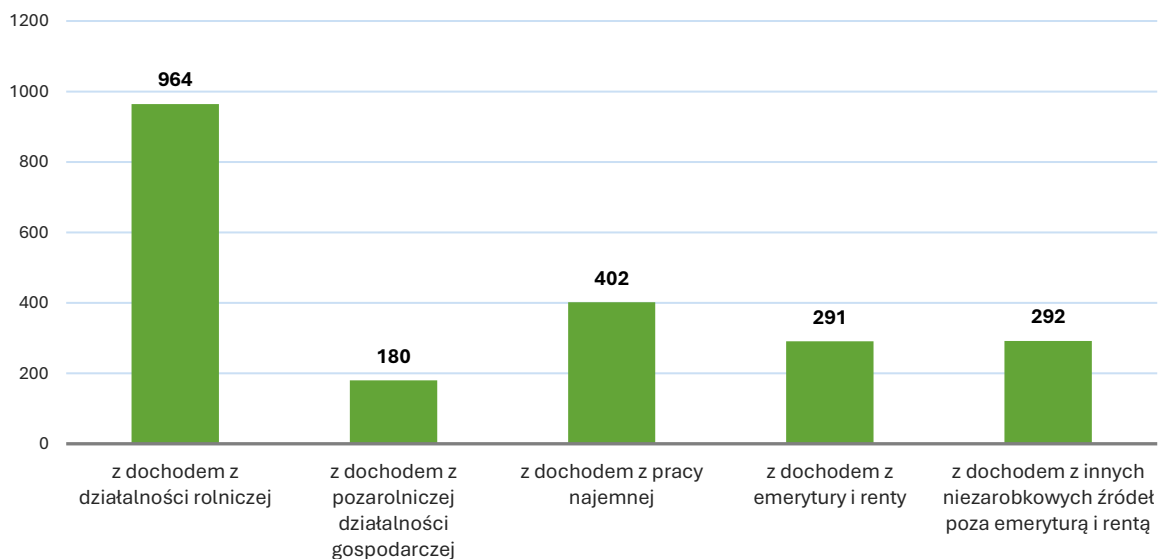
Gmina nie jest zasobna w **obszary leśne** - 775 ha istniejących lasów i zadrzewień stanowi zaledwie 10,6% powierzchni gminy. Jest to odsetek znacznie niższy od wskaźnika lesistości województwa lubelskiego, wynoszącego 23,4% i powiatu kraśnickiego – 21,0%. Ponadto lasy istniejące na terenie gminy są rozdrobnione oraz rozmieszczone nierównomiernie. Występują w kilku kompleksach, głównie w sąsiedztwie Gminy Kraśnik, między Blinowem a wsią Moczydła Stare, w rejonie Polichny oraz w drobnych enklawach wierzchowińowych. Zasoby leśne w gminie (pod względem powierzchni kompleksów i ich udziału) są zdecydowanie niewystarczające. Dodatkowo z uwagi na rozdrobnienie oraz niewielki udział lasów państwowych (stanowią one niespełna 5 ha powierzchni gruntów leśnych) występują problemy ich ochrony gatunkowej i powierzchniowej.

4.2. ROLNICTWO

Istotnym uwarunkowaniem rozwoju społeczno-gospodarczego gminy jest **wysokiej jakości rolnicza przestrzeń produkcyjna**. Potencjał rolniczy Gminy Szastarka jest relatywnie wyższy w porównaniu z innymi regionami województwa lubelskiego. Według oceny Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa — Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla tego obszaru należy do jednych z najwyższych w województwie i wynosi 91,3 pkt, wobec 74,1 pkt dla województwa lubelskiego i 66,6 pkt dla kraju. Tak wysoki wskaźnik plasuje gminę w grupie jednostek administracyjnych wskazanych do rozwoju intensywnego rolnictwa. O tak wysokiej ocenie zdecydowała przede wszystkim wysoka bonitacja, jak i duża przydatność rolnicza gruntów ornych i trwałych użytków zielonych. Na terenie gminy występują głównie gleby wykształcone z lessu, należące do II kompleksu pszenno-dobrego i IV żytniego bardzo dobrego i dobrego. Grunty prawnie chronione (I-III klasy) zajmują ok. 71,4 % powierzchni użytków rolnych. Udział gruntów o niskiej przydatności dla rolnictwa jest natomiast marginalny.

Według danych GUS, uzyskanych w ramach Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r., na terenie Gminy Szastarka zlokalizowanych jest **966 gospodarstw rolnych**, co stanowi 10,6% gospodarstw rolnych z terenu całego powiatu kraśnickiego. Zdecydowana większość gospodarstw (964) prowadzącą działalność na terenie gminy to **gospodarstwa indywidualne**.

Wykres 27. Gospodarstwa rolne w Gminie Szastarka według źródeł dochodów (liczba)

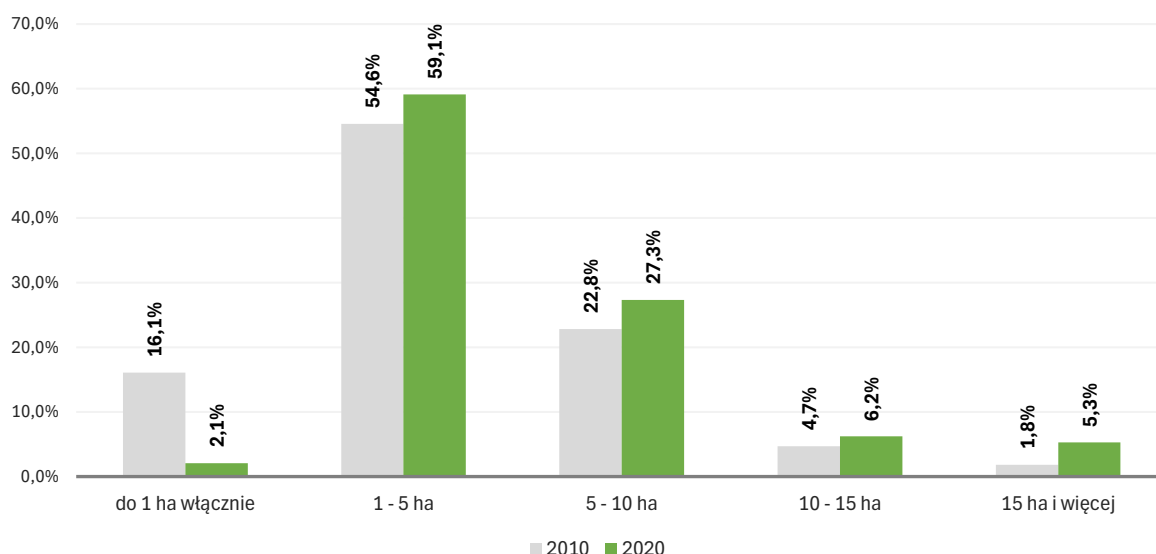


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dane GUS wskazują, że na obszarze gminy rolnictwo jest wciąż istotnym źródłem uzyskiwania dochodów - na 964 gospodarstwach uzyskujących dochody z różnych źródeł wszystkie gospodarstwa wykazały dochód z działalności rolniczej. 41,7% gospodarstw rolnych posiadało dochody z pracy najemnej, a 30,2% dochody z emerytury i renty. Dochody z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą wykazało 30,3%, a 18,7% gospodarstw miało dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej.

Czynnikami wpływającym na stan rolnictwa i intensywność produkcji rolnej jest **struktura agrarna**. Pod względem wielkości w Gminie Szastarka **dominują małe gospodarstwa rolne** – gospodarstwa o powierzchni do 5 ha stanowią 61,2% ogółu gospodarstw (591 gospodarstw). Najmniej jest gospodarstw największych, których powierzchnia wynosi powyżej 15 ha, które stanowią 5,3% gospodarstw ogółem (51 gospodarstw). Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 6,48 ha, wobec 7,21 ha w powiecie kraśnickim oraz 9,64 ha w województwie lubelskim. Zmiany, jakie zaszły w tym zakresie na obszarze gminy, można zaobserwować, porównując wyniki Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. z wynikami spisu przeprowadzonego w roku 2010. W 2010 r. rozkład gospodarstw rolnych według poszczególnych grup obszarowych przedstawiał się następująco: na 1 318 wszystkich gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą, aż 16,1% stanowiły gospodarstwa do 1 ha włącznie, do 5 ha – 54,6%, 5 – 10 ha – 22,8%, 10 – 15 ha – 4,7%, a gospodarstwa powyżej 15 ha – tylko 1,8%. Widać więc wyraźnie, że choć rozdrobnienie gospodarstw nadal dominuje na terenie gminy, to zmiany jakie zaszły w ostatnich latach nieco poprawiły strukturę agrarną, przez co stała się ona bardziej efektywna.

Wykres 28. Gospodarstwa rolne w Gminie Szastarka według grup obszarowych użytków rolnych (liczba)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gmina należy do obszarów o najwyższej kulturze gospodarki rolnej, co znajduje wyraz zarówno w wysokiej towarowości gospodarstw, w ich dużej wydajności, jak też strukturze upraw i hodowli. Wysoki udział ma produkcja roślinna i mieszana. Wysokiej jakości gleby i sprzyjające warunki klimatyczne umożliwiają uzyskiwanie dużej wydajności płodów rolnych o wysokiej jakości. W zakresie upraw na analizowanym obszarze dominują **zboża**, które stanowią 77,2% powierzchni zasiewów na terenie gminy, a wśród nich pszenica ozima oraz jęczmień jary. Znaczną powierzchnię zajmują również **uprawy przemysłowe** (16,4% powierzchni zasiewów), w tym

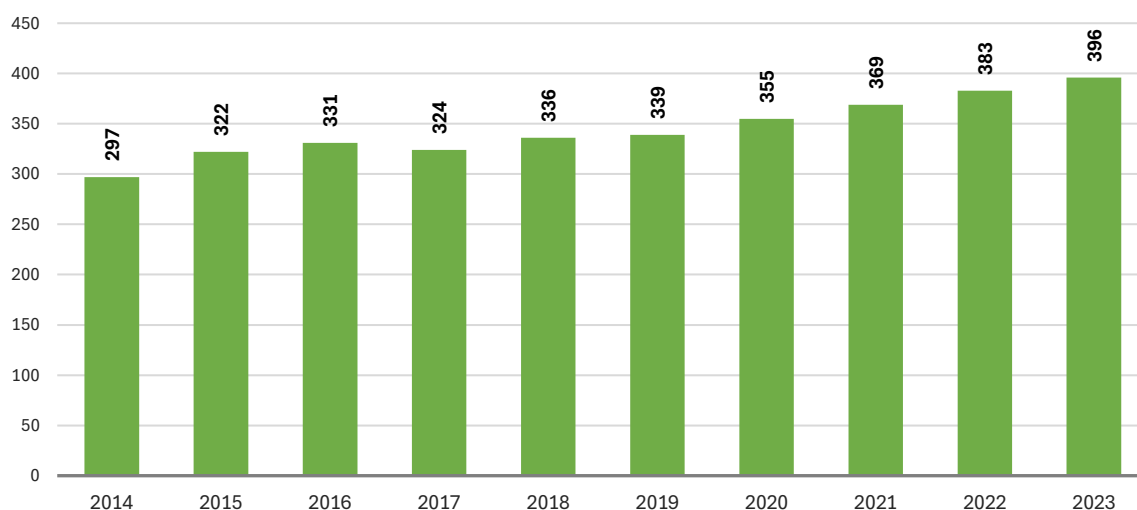
przede wszystkim uprawy rzepaku i rzepiku. W produkcji zwierzęcej specjalizuje się zaledwie 5,4% gospodarstw rolnych. W hodowli zwierząt gospodarskich dominują tradycyjne kierunki – najczęściej gospodarstw na obszarze gminy prowadzi hodowlę drobiu, trzody chlewnej i bydła.

Obszar gminy charakteryzuje się wysoką **towarowością produkcji rolnej** – aż 75,0% gospodarstw rolnych produkuje towar na rynek, pozostałe zajmują się przede wszystkim produkcją na własne potrzeby. Wśród gospodarstw rolnych dominują tradycyjne metody produkcji, bez nadmiernego stosowania środków chemicznych do nawożenia i ochrony upraw. Czynnikiem ten jest atutem do rozwoju rolnictwa ekologicznego i wyrobu tradycyjnych produktów lokalnych oraz przetwórstwa. Kolejną możliwość aktywizacji gospodarstw rolnych, niemających szans na rozwój rolnictwa towarowego, stanowi agroturystyka.

4.3. SEKTOR POZAROLNICZY

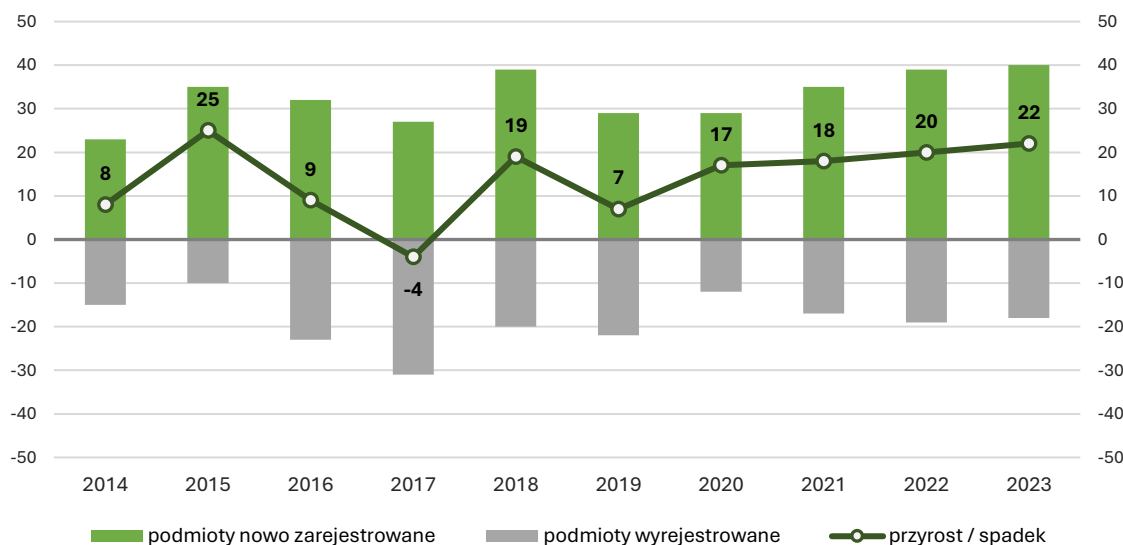
Na terenie Gminy Szastarka na koniec 2023 r. w **rejestrze REGON** zaewidencjonowanych było **396 podmiotów**, czyli 5,3% ogółu podmiotów zarejestrowanych w powiecie kraśnickim. W ostatniej dekadzie liczba podmiotów gospodarki narodowej na obszarze gminy wzrosła o 99 przedsiębiorstw, co stanowi 33,3% podmiotów z 2014 r.

Wykres 29. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (podmioty)



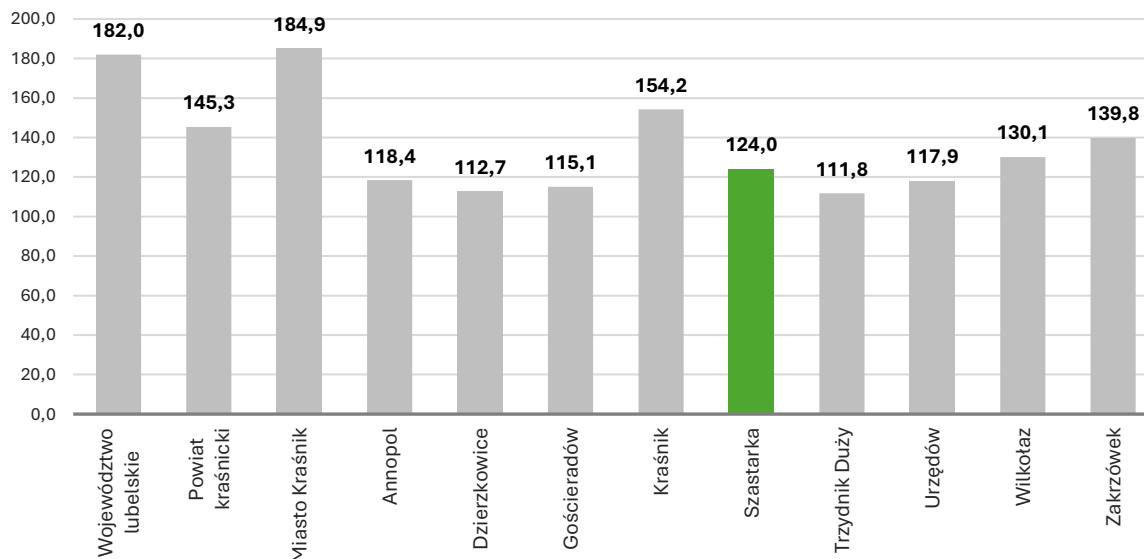
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza zmian w liczbie podmiotów gospodarczych pokazuje, że w badanym okresie (z wyjątkiem roku 2017) liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON przewyższała – w ostatnich latach nawet dwukrotnie – liczbę podmiotów wyrejestrowanych z rejestru. W 2023 r. na terenie Gminy Szastarka zarejestrowano 40 nowych przedsiębiorstw, a wyrejestrowano 18.

Wykres 30. Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru, obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, na koniec 2023 r. wyniósł 124,0 i był znacznie niższy do średniej wartości dla powiatu kraśnickiego (145,3) oraz od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (182,0). Wśród gmin powiatu kraśnickiego Szastarka zajmuje piątą pozycję – wyższą wartość przedmiotowego wskaźnika odnotowano w Mieście Kraśnik (184,9), Gminie Kraśnik (154,2), Gminie Zakrzówek (139,8) oraz Gminie Wilkołaz (130,1).

Wykres 31. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym) w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę podział podmiotów według **sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)**⁴ na terenie Gminy Szastarka w 2023 r. najwięcej podmiotów prowadziło działalność w **Sekcji F „Budownictwo”** – 25,5% (101 podmiotów), przy czym aż 72,3% prowadziło działalność w zakresie specjalistycznych robót budowlanych (dział 43). Drugą pod względem liczebności grupę jednostek gospodarczych na terenie gminy tworzyły przedsiębiorstwa z **Sekcji G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych”**, które stanowiły 21,2% ogółu firm działających na tym obszarze (84 podmioty). W tej grupie najliczniej reprezentowane były firmy z działu 47 – „Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi”, które stanowiły 52,4% podmiotów w sekcji. Znacznie mniej przedsiębiorstw prowadziło działalność w zakresie handlu hurtowego i detalicznego pojazdami samochodowymi oraz naprawy pojazdów samochodowych (dział 45) – 26,2% oraz handlu hurtowego, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi (dział 46) – 21,4%. Kolejno największa liczba podmiotów prowadziła działalność w Sekcjach S „Pozostała działalność usługowa” oraz T „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby” – 10,9% (43 podmioty), Sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe” – 9,8% (39 podmiotów), w Sekcji H „Transport i gospodarka magazynowa” – 5,3% (21 podmiotów), Sekcji M „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” – 4,0% (16 podmiotów), Sekcji P „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne” – 3,5% (14 podmiotów) oraz Sekcji N „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca” – 3,5% (14 podmiotów).

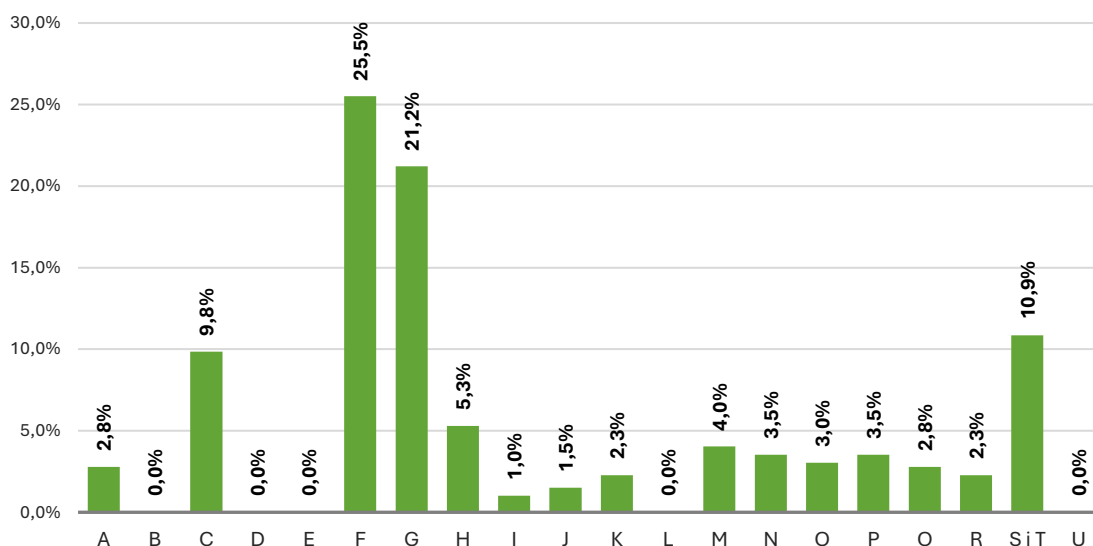
Warto zauważyć, że 23,1% podmiotów prowadzących działalność w ramach **Sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe”** zajmowało się produkcją wyrobów ze stomy i materiałów używanych do wyplatania (dział 16), 23,1% - produkcją artykułów spożywczych (dział 10), 15,4% - produkcją metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (dział 25), 12,8% - produkcją mebli (dział 31), 12,8% - naprawą, konserwacją i instalowaniem maszyn i urządzeń, w tym metalowych wyborów gotowych (dział 33), a 7,7% produkcją wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (dział 22). Ponadto tylko 4 podmioty prowadziły działalność usługową związaną z żywnością (dział 56 Sekcji I). Żaden podmiot gospodarczy nie prowadził działalności związanej z zakwaterowaniem.

Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów zaewidencjonowanych w rejestrze REGON, na obszarze Gminy Szastarka zaobserwowano ponadprzeciętną koncentrację podmiotów prowadzących działalność w dziale 22 „Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych” oraz w dziale 16 „Produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze stomy i materiałów używanych do wyplatania” Sekcji C – współczynnik lokalizacji (LQ -Location

⁴ Sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007: Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie; Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe; Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Sekcja E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; Sekcja F – Budownictwo; Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa; Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; Sekcja J – Informacja i komunikacja; Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; Sekcja P – Edukacja; Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; Sekcja S – Pozostała działalność usługowa; Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne.

Quotient)⁵ obliczony dla przedmiotowych działów osiągnął wartość odpowiednio 3,8 i 2,4 w odniesieniu do województwa lubelskiego, co świadczy o lokalnej specjalizacji sektorowej gminy. Na uwagę zasługuje również ponadprzeciętna koncentracja podmiotów w Sekcji F w ramach działu 42 „Roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej” (współczynnik lokalizacji to 3,3) oraz dziale 1 „Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową” Sekcji A „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” (współczynnik lokalizacji to 2,2).

Wykres 32. Podmioty gospodarki narodowej na terenie Gminy Szastarka według sekcji PKD (%)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2014-2023 w strukturze podmiotów według sekcji PKD zaszły nieznaczne zmiany. W porównaniu do roku 2014 **największy wzrost liczby podmiotów** odnotowano w sekcjach:

- F „Budownictwo” – wzrost o 46 podmiotów (83,6%);
- C „Przetwórstwo przemysłowe” – wzrost o 18 podmiotów (85,7%),
- S „Pozostała działalność usługowa” oraz T „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby” – wzrost o 11 podmiotów (34,4%);
- N „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca” – wzrost o 9 podmiotów (180,0%);
- J „Informacja i komunikacja” – wzrost o 5 podmiotów (500,0%);
- Q „Edukacja” – wzrost o 5 podmiotów (83,3%)
- R „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna” – wzrost o 3 podmioty (50,0%) oraz
- K „Działalność finansowa i ubezpieczeniowa” – wzrost o 2 podmioty (28,6%).

⁵ Poziom wskaźnika lokalizacji, będący miarą koncentracji działalności na obszarze badanym w odniesieniu do obszaru referencyjnego (województwa lubelskiego), obliczono według wzoru:

$LQ = (E_{tib} / E_{tb}) / (E_{5,tir} / E_{tr})$ gdzie:

E_{ib} – zmienna w sektorze i, w obszarze badanym b, w danym okresie t,

E_b – zmienna we wszystkich sektorach w badanym obszarze b, w danym okresie t,

E_{ir} – zmienna w sektorze i, w obszarze referencyjnym r, w danym okresie t,

E_r – zmienna we wszystkich sektorach w obszarze referencyjnym r, w danym okresie t.

Spadek liczby podmiotów odnotowano jedynie w dwóch sekcjach:

- A „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” – spadek o 3 podmioty (21,4%) oraz
- P „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne” – spadek o 2 podmioty (12,5%).

Zdecydowana większość – 96,2% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najliczniejszą grupę stanowiły **osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą** (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) – ich udział wyniósł 85,8% ogółu podmiotów prywatnych. Mniejszy udział w rejestrze miały stowarzyszenia i organizacje społeczne – 7,1%, spółki handlowe – 1,3% oraz spółdzielnie – 0,3%. Struktura podmiotów według form prawnych na analizowanym obszarze, w porównaniu ze strukturą w województwie lubelskim, wykazała wyższe udziały osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 7,4 pkt proc.) oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych (o 3,3 pkt proc.). Natomiast udziały pozostałych typów podmiotów – spółek oraz spółdzielni – były niższe.

W latach 2014-2023 liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na terenie Gminy Szastarka systematycznie się zwiększała i w stosunku do 2014 r. wzrosła o 90 osób (38,0%). W odniesieniu do roku 2014 zauważalny jest również znaczny wzrost liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych prowadzących działalność na obszarze gminy – o 8 podmiotów (42,1%).

Formy prawne prowadzonej działalności przekładają się na **strukturę wielkościową przedsiębiorstw**. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej Gminy Szastarka zdecydowanie dominowały **mikroprzedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób** – stanowiły one 96,7% zarejestrowanych podmiotów. Pozostałe 3,3% to podmioty małe, liczące od 10 do 49 pracujących. W gminie nie funkcjonują podmioty zatrudniające powyżej 50 pracowników.

4.4. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA

Gmina Szastarka posiada pewien **potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy** sprzyjający rozwojowi różnych form turystyki. Gmina posiada niewątpliwy urok, zachęcający do odwiedzania jej terenów. Piękne krajobrazy Wyżyny Lubelskiej, liczne wąwozy, unikalna flora i fauna, skłaniają do zainteresowania się tym obszarem.

Zwolennicy turystyki pieszej i rowerowej mają możliwość wędrówek wśród malowniczych pagórków i wzgórz Wzniesień Urzędowskich oraz Rostocza Zachodniego. Przez teren gminy przebiega **Centralny Szlak Rowerowy Rostocza** o długości 190 km, przecinający pasmo Rostocza Zachodniego, Środkowego oraz części Południowego. Jest on niezmiernie interesujący pod względem krajobrazowym – przechodzi, bowiem przez liczne tereny leśne, wąwozy i Rostoczański Park Narodowy. Ponadto w Szastarce rozpoczyna swój bieg **Centralny Szlak Rostocza**. Jest to najdłuższy turystyczny szlak pieszy na Rostoczu - liczy 195 km. Trasa przecina całe Rostocze po polskiej stronie granicy. Na przebiegu szlaku znajduje się Rostoczański Park Narodowy, wąwozy Piekietko, Wapielnia (najwyższe wzniesienie Rostocza Środkowego), Długi Goraj (najwyższe wzniesienie Rostocza Południowego), góra Kamień z pięknymi skałkami (pomnik przyrody), grodzisko w Sąsiadce. Amatorzy weekendowej rekreacji mogą wypocząć na terenie **kompleksu leśnego Mosty – Podlesie**. Przeważają tu stare drzewostany bukowe oraz jodłowe porastające teren porożcinany głębokimi wąwozami. Tutaj też znajduje się początek, liczącej 4,5 km, ścieżki dydaktycznej „Las Mosty” zaprojektowanej i oznakowanej przez Nadleśnictwo Kraśnik.

Na terenie Gminy Szastarka zachowały się **ciekawe ślady historii i kultury**. Do najciekawszych obiektów zabytkowych należą: zespół kościoła parafialnego pw. św. Jana Chrzciciela w Blinowie Drugim, Kościół pw. św. Jana Marii Vianneya w Polichnie, liczne kapliczki i krzyże przydrożne, a także fragmenty założenia dworsko-parkowego w Blinowie oraz w Brzozówce.

W ciągu roku na terenie gminy odbywa się wiele różnego rodzaju **impresz kulturalnych** o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym. Część z nich jest kontynuacją kultywowania charakterystycznych dla obszaru tradycji i obrzędów, część natomiast stanowi element kultury współczesnej, wytworzonej przez mieszkańców gminy. Różnorodność oferty kulturalnej stanowić może również element oferty spędzania czasu wolnego dla osób odwiedzających obszar. W gminie cyklicznie odbywają się m.in. takie wydarzenia jak: Międzypowiatowy Przegląd Kolęd, Pastoralek i Widowisk Kolędniczych, Międzypowiatowy Festiwal Orkiestr Dętych, Dożynki Gminno-Parafialne.

Gmina oferuje turystom również **miejsca noclegowe i usługi gastronomiczne**. Na terenie gminy znajdują się gospodarstwa agroturystyczne w Szastarce, Rzeczycy-Kolonii i Majdanie-Obleszcze, które dysponują łącznie 22 miejscami noclegowymi.

4.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Gmina Szastarka jest gminą o charakterze rolniczym, w której rolnictwo i działalność z nim powiązana posiadają dominujące znaczenie dla funkcjonowania sfery gospodarczej i społecznej oraz dla warunków życia mieszkańców.
- Według ewidencji geodezyjnej największą część Gminy Szastarka stanowią użytki rolne, które zajmują 6 383 ha, czyli 87,1% jej powierzchni. Struktura użytkowania użytków rolnych wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 5 770 ha (90,4% powierzchni użytków rolnych), następnie grunty rolne zabudowane – 257 ha (4,0%), sady – 189 ha (3,0%) oraz pastwiska trwałe – 156 ha (2,4%). Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 2,6% (189 ha) obszaru gminy. Gmina nie jest zasobna w obszary leśne - 775 ha istniejących lasów i zadrzewień stanowi zaledwie 10,6% powierzchni gminy. Jest to odsetek znacznie niższy od wskaźnika lesistości województwa lubelskiego, wynoszącego 23,4% i powiatu kraśnickiego – 21,0%. Ponadto lasy istniejące na terenie gminy są rozdrobnione oraz rozmieszczone nierównomiernie.
- Potencjał rolniczy Gminy Szastarka jest relatywnie wyższy w porównaniu z innymi regionami województwa lubelskiego. Według oceny Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa — Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla tego obszaru należy do jednych z najwyższych w województwie i wynosi 91,3 pkt, wobec 74,1 pkt dla województwa lubelskiego i 66,6 pkt dla kraju. Tak wysoki wskaźnik plasuje gminę w grupie jednostek administracyjnych wskazanych do rozwoju intensywnego rolnictwa. O tak wysokiej ocenie zdecydowała przede wszystkim wysoka bonitacja, jak i duża przydatność rolnicza gruntów ornych i trwałych użytków zielonych.
- Według danych GUS, uzyskanych w ramach Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r., na terenie Gminy Szastarka zlokalizowanych jest 966 gospodarstw rolnych, co stanowi 10,6% gospodarstw rolnych z terenu całego powiatu kraśnickiego. Zdecydowana większość gospodarstw (964) prowadzących działalność na terenie gminy to gospodarstwa indywidualne. Pod względem wielkości w Gminie Szastarka dominują małe gospodarstwa

rolne – gospodarstwa o powierzchni do 5 ha stanowią 61,2% ogółu gospodarstw (591 gospodarstw). Najmniej jest gospodarstw największych, których powierzchnia wynosi powyżej 15 ha, które stanowią 5,3% gospodarstw ogółem (51 gospodarstw). Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 6,48 ha, wobec 7,21 ha w powiecie kraśnickim oraz 9,64 ha w województwie lubelskim.

- Gmina należy do obszarów o najwyższej kulturze gospodarki rolnej, co znajduje wyraz zarówno w wysokiej towarowości gospodarstw, w ich dużej wydajności, jak też strukturze upraw i hodowli. W zakresie upraw na analizowanym obszarze dominują zboża, które stanowią 77,2% powierzchni zasiewów na terenie gminy, a wśród nich pszenica ozima oraz jęczmień jary. Znaczną powierzchnię zajmują również uprawy przemysłowe (16,4% powierzchni zasiewów), w tym przede wszystkim uprawy rzepaku i rzepiku. W produkcji zwierzęcej specjalizuje się zaledwie 5,4% gospodarstw rolnych. W hodowli zwierząt gospodarskich dominują tradycyjne kierunki – najwięcej gospodarstw na obszarze gminy prowadzi hodowlę drobiu, trzody chlewnej i bydła. Obszar gminy charakteryzuje się wysoką towarowością produkcji rolnej – aż 75,0% gospodarstw rolnych produkuje towar na rynek, pozostałe zajmują się przede wszystkim produkcją na własne potrzeby.
- Wśród barier wpływających na rozwój rolnictwa oraz jego opłacalność należy wskazać nadal mało efektywną strukturę agrarną oraz dominację tradycyjnych form rolnictwa i kierunków upraw. Pomimo obserwowanych zmian – na przestrzeni ostatnich lat odnotowuje się tendencję zmniejszania liczby gospodarstw rolnych, przy jednoczesnym zwiększaniu ich średniej powierzchni oraz postępujący proces specjalizacji i mechanizacji gospodarstw - gospodarka rolna nie gwarantuje mieszkańcom znaczących dochodów. W związku z tym zmniejsza się liczba osób zatrudnionych w rolnictwie, które coraz częściej poszukują pracy poza sektorem rolnym lub prowadzą dodatkowe działalności. Szansą na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów może być rozwój sektora usług. Rolnictwo może stanowić potencjał dla rozwoju gospodarki, pod warunkiem poprawy jakości wytwarzanych produktów, przy jednoczesnym skróceniu łańcuchów dostaw. Szansą rozwoju obszaru mogą być rosnące oczekiwania konsumentów w zakresie jakości żywności oraz rosnący rynek zbytu na żywność wysokiej jakości, w tym m.in. żywność ekologiczną, produkty regionalne i tradycyjne.
- Przedsiębiorczość jest istotnym czynnikiem decydującym o rozwoju społecznym i gospodarczym układów przestrzennych w różnych skalach, również lokalnych. Obok przedstawionej i omówionej powyżej struktury bezrobocia (generującej stan kryzysowy przede wszystkim w sferze społecznej), kluczowymi wskaźnikami obrazującymi sytuację gospodarczą gminy są dane dotyczące podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Należy także podkreślić, że sfera gospodarcza jest silnie sprzężona ze sferą społeczną. Zachodzące w niej zjawiska, w tym zmiany w liczbie podmiotów gospodarczych, liczba zawieszonych i wykreślonych podmiotów, możliwość uzyskania pomocy związanej z założeniem własnej działalności wpływają na lokalny rynek pracy i na aktywność zawodową mieszkańców.
- Na terenie Gminy Szastarka na koniec 2023 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowanych było 396 podmiotów, czyli 5,3% ogółu podmiotów zarejestrowanych w powiecie kraśnickim. Obszar gminy charakteryzuje się dość niskim stopniem nasycenia przedsiębiorczością. Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru, obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, na koniec 2023 r. wyniósł 124,0 i był znacznie niższy do średniej wartości dla powiatu kraśnickiego (145,3) oraz od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (182,0). Pozytywny jest natomiast fakt, że

w ostatnim dziesięcioleciu liczba przedsiębiorstw prowadzących działalności na terenie gminy zwiększyła się znacząco.

- Gmina ma charakter rolniczy, z nielicznymi drobnymi zakładami przemysłowymi i usługowymi. Na obszarze gminy przeważają firmy prowadzące działalność w branży budowlanej, podmioty gospodarcze o profilu handlowym i usługowym oraz podmioty wykorzystujące lokalne zasoby, w tym zakłady przetwórstwa rolno – spożywczego.
- Zdecydowana większość – 96,2% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najlicniejszą grupę stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) – ich udział wyniósł 85,8% ogółu podmiotów prywatnych. Mniejszy udział w rejestrze miały stowarzyszenia i organizacje społeczne – 7,1%, spółki handlowe – 1,3% oraz spółdzielnie – 0,3%. Formy prawne prowadzonej działalności przekładają się na strukturę wielkościową przedsiębiorstw. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej Gminy Szastarka zdecydowanie dominowały mikroprzedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób – stanowiły one 96,7% zarejestrowanych podmiotów. Pozostałe 3,3% to podmioty małe, liczące od 10 do 49 pracujących. W gminie nie funkcjonują podmioty zatrudniające powyżej 50 pracowników.
- Gmina Szastarka posiada pewien potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy sprzyjający rozwojowi różnych form turystyki. Gmina posiada niewątpliwy urok, zachęcający do odwiedzania jej terenów. Przez teren gminy przebiega Centralny Szlak Rowerowy Rostocza o długości 190 km, przecinający pasmo Rostocza Zachodniego, Środkowego oraz części Południowego, a także Centralny Szlak Rostocza - najdłuższy turystyczny szlak pieszy na Rostoczku - liczący 195 km. Amatorzy weekendowej rekreacji mogą wypocząć na terenie kompleksu leśnego Mosty – Podlesie. Na terenie Gminy Szastarka zachowały się ciekawe ślady historii i kultury. Do najciekawszych obiektów zabytkowych należą: zespół kościoła parafialnego pw. św. Jana Chrzciciela w Blinowie Drugim, Kościół pw. św. Jana Marii Vianneya w Polichnie, liczne kapliczki i krzyże przydrożne, a także fragmenty założeń dworsko-parkowych w Blinowie Drugim oraz w Brzozówce.
- W ciągu roku na terenie gminy odbywa się wiele różnego rodzaju imprez kulturalnych o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym. Część z nich jest kontynuacją kultywowania charakterystycznych dla obszaru tradycji i obrzędów, część natomiast stanowi element kultury współczesnej, wytworzonej przez mieszkańców gminy. Różnorodność oferty kulturalnej stanowić może również element oferty spędzania czasu wolnego dla osób odwiedzających obszar.
- Gmina oferuje turystom również miejsca noclegowe i usługi gastronomiczne. Na terenie gminy znajdują się gospodarstwa agroturystyczne w Szastarce, Rzeczycy-Kolonii i Majdanie-Obleszcze, które dysponują łącznie 22 miejscami noclegowymi.
- Gmina Szastarka jest predestynowana do rozwoju turystyki weekendowej i agroturystyki. Obszar gminy nie może być uznany za teren bardzo atrakcyjny turystycznie, ale jest ciekawy przyrodniczo i krajobrazowo, posiada podstawową infrastrukturę rekreacyjną i turystyczną w postaci szlaków pieszych i rowerowych, małej infrastruktury rekreacji i turystyki. Warunki do rozwoju sektora turystyki w gminie są dobre i wynikają z dogodnych połączeń komunikacyjnych gminy i walorów krajobrazowych. Rozwojowi branży turystycznej sprzyjają również władze gminy oraz jej mieszkańcy dbający o czystość środowiska i wizualną jakość przestrzeni. Pomimo tego Gmina Szastarka postrzegana jest jako obszar mało atrakcyjny i przyjazny dla turystów. Głównym czynnikiem ograniczającym rozwój sektora turystyki w gminie jest niewystarczający poziom rozwoju bazy gastronomicznej i noclegowej,

niezbędnej do stworzenia kompleksowej oferty turystycznej. Brakuje także infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, która przyczyniałaby się do kreowania produktów turystycznych, stanowiących wyróżnik obszaru i mogących przyciągnąć turystów. Potencjał turystyczny gminy należy wzmacniać również poprzez restaurację i renowację zabytków, co niewątpliwie wzbogaci ofertę turystyczną gminy.

5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Infrastruktura techniczna, utożsamiana z dostępnością i jakością urządzeń, jak i sieci przesyłowej (m.in. energetycznej, ciepłowniczej, gazowej), a także ze świadczeniem określonych usług w istotnym stopniu decyduje o atrakcyjności lokalizacyjnej obszaru, wpływa na produktywność czynników wytwórczych, a także określa poziom życia jego mieszkańców.

5.1. INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA

Jednym z kluczowych elementów organizacji przestrzeni, warunkującym rozwój społeczno-gospodarczy obszaru, jest jego **dostępność komunikacyjna**. Gmina Szastarka leży w zasięgu głównych powiązań krajowych i regionalnych.

Powiązania komunikacyjne zewnętrzne zapewniają gminie:

- **droga krajowa nr S19/74** (Walichnowy - Wieluń - Bełchatów - Piotrków Trybunalski - Sulejów - Żarnów - Kielce - Łągow - Opatów - Annopol - Kraśnik - Janów Lubelski - Frampol - Gorajec - Szczepleszyn - Zamość - Hrubieszów - Zosin). Droga przebiega z zachodu na wschód Polski przez województwa łódzkie, świętokrzyskie i lubelskie. Łączy Piotrków Trybunalski (województwo łódzkie) i Kielce (województwo świętokrzyskie) z Zamościem, Hrubieszowem oraz przejściem na granicy polsko-ukraińskiej w Zosinie. Przez obszar gminy biegnie w układzie południkowym. Odcinek drogi w granicach gminy wynosi ok. 4 km i stanowi fragment drogi ekspresowej S19 leżącej w korytarzu komunikacyjnym Via Carpatia. **Droga ekspresowa S19** docelowo będzie miała długość ponad 580 km i prowadzić będzie od Kuźnicy na granicy z Białorusią przez trzy województwa - podlaskie, lubelskie i podkarpackie - do Barwinka na granicy ze Słowacją. Na odcinku od Białegostoku do granicy ze Słowacją będzie częścią międzynarodowego szlaku Via Carpatia - korytarza transportowego łączącego wzdłuż wschodniej granicy Unii Europejskiej jej północną i południową część.
- **droga wojewódzka nr 848** łącząca Zemborzyce Tereszyńskie pod Lublinem z Borownicą k. Janowa Lubelskiego. Biegnie starodrożem dawnej drogi krajowej nr 19, wzdłuż obecnej drogi ekspresowej S19.

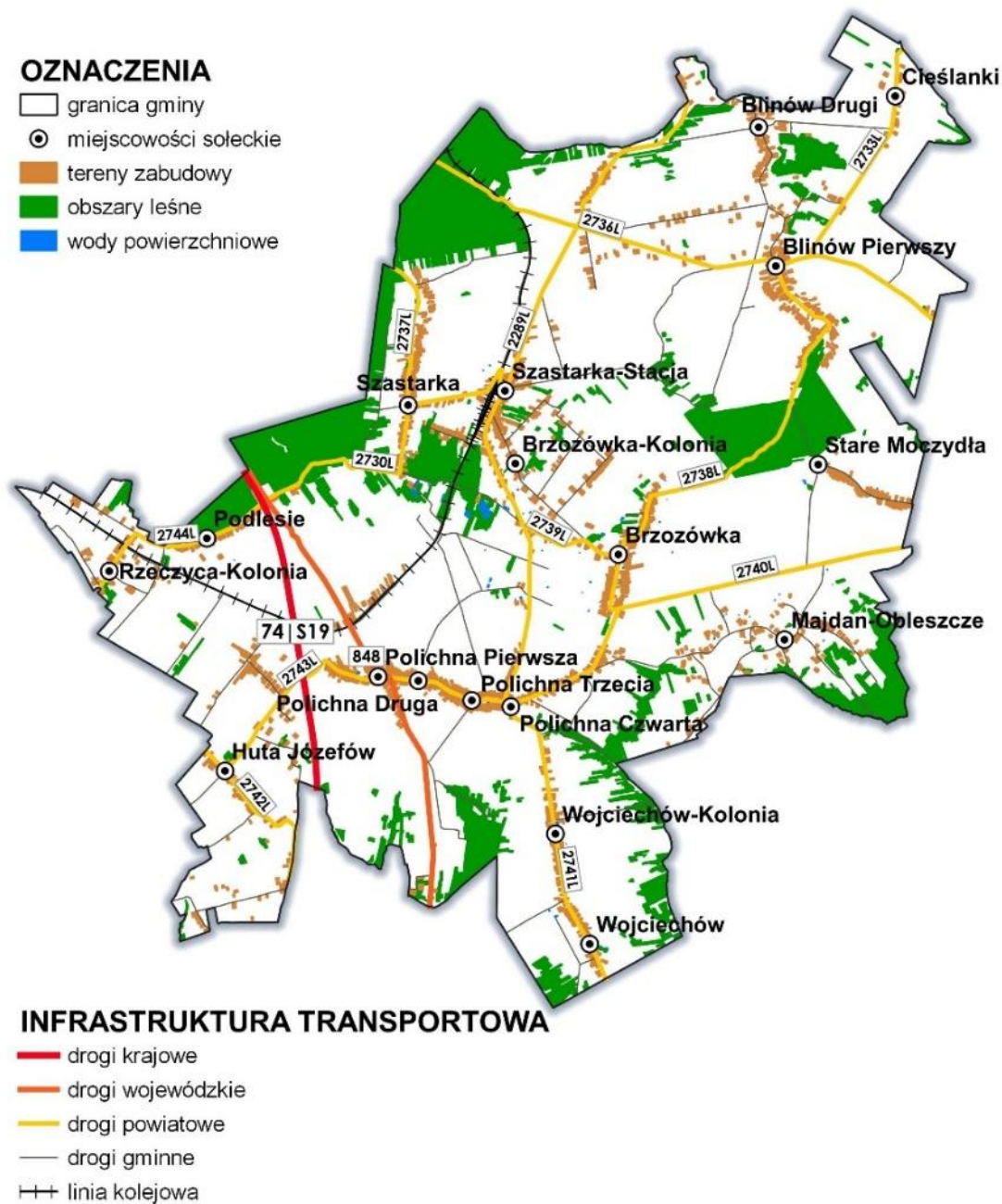
Przez zachodnią część Gminy Szastarka przebiega jednotorowa **linia kolejowa nr 68** relacji Lublin Główny – Przeworsk. Linia jest w całości zelektryfikowana. W obszarze gminy znajdują się 3 stacje kolejowe: w Szastarce, Polichnie Kraśnickiej i Rzeczycy-Kolonii. Planowana jest również **budowa nowej linii kolejowej Szastarka - Janów Lubelski – Biłgoraj**. W ramach tej inwestycji powstanie 18 km linii kolejowej Szastarka – Janów Lubelski oraz 12 km jednotorowej linii kolejowej do Kraśnika Fabrycznego wraz z łącznicą Kraśnik Miasto – Kraśnik. Projekt przewiduje budowę 16 stacji i przystanków, które będą dostosowane do potrzeb osób o ograniczonych możliwościach poruszania się. Projekt „Budowa linii kolejowej Szastarka - Janów Lubelski - Biłgoraj wraz z poprawą dostępności transportu kolejowego w m. Kraśnik” jest jednym z pięciu projektów realizowanych w województwie lubelskim z „Programu Uzupelniania Lokalnej

i Regionalnej Infrastruktury Kolejowej Kolej Plus do 2029 roku”. Wartość całego projektu to 906 mln zł. Dokumentacja projektowa ma powstać do 2026 r., a w 2027 r. zaplanowano rozpoczęcie budowy.

Wewnętrzną komunikację zapewniają głównie **drogi powiatowe i gminne**. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostki z drogami wyższej kategorii. Przez obszar Gminy Szastarka przebiega **12 dróg powiatowych** o łącznej długości około 50 km. Właścicielem dróg jest Zarząd Dróg Powiatowych w Kraśniku. Do dróg powiatowych przebiegających przez Gminy Szastarka należą:

- droga powiatowa nr 2289L: Strzyżewice - Zakrzówek - Sulów - Blinów - Polichna III;
- droga powiatowa nr 2730L: Szastarka - Polichna Podlesie;
- droga powiatowa nr 2733L: Studzianki - Cieślanki – Blinów;
- droga powiatowa nr 2736L: Stróża - Blinów I - Samary - Błazek – Batorz;
- droga powiatowa nr 2737L: Stodków II - Szastarka - stacja kolejowa Szastarka;
- droga powiatowa nr 2738L: Brzozówka - Blinów I;
- droga powiatowa nr 2739L: Kolonia Szastarka – Brzozówka;
- droga powiatowa nr 2740L: Polichna IV – Błazek;
- droga powiatowa nr 2741L: Polichna II - Wolica II;
- droga powiatowa nr 2742L: Huta Józefów – Zarajec;
- droga powiatowa nr 2743L: Polichna - Huta Józefów - Potok Stany;
- droga powiatowa nr 2744L: Polichna Podlesie - Dąbrowica - Potok Stany.

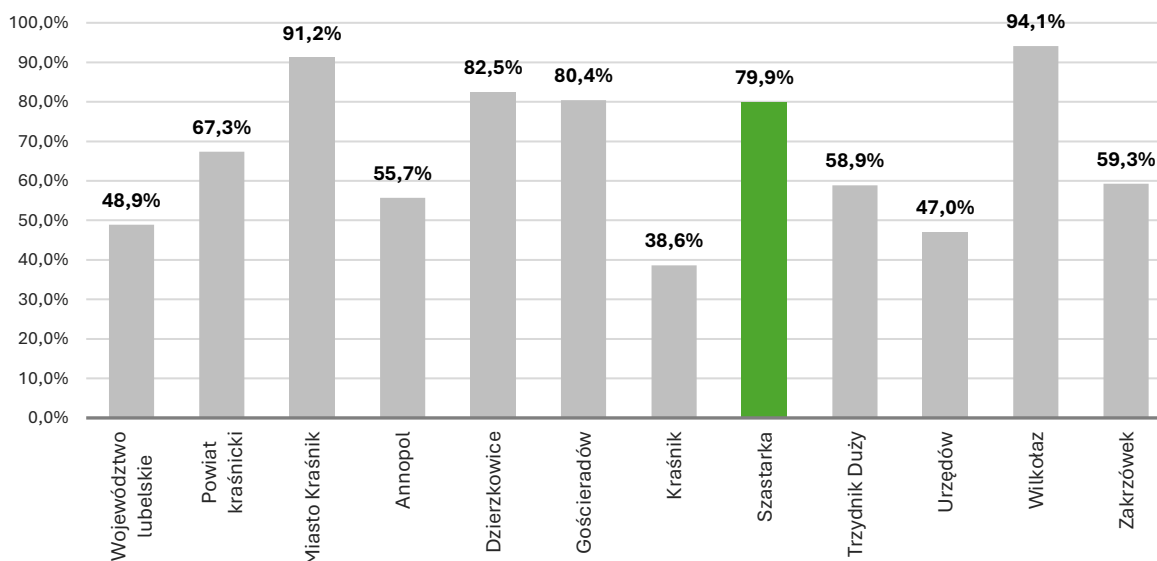
Ryc. 9. Infrastruktura drogowa na terenie Gminy Szastarka



Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Dopełnieniem układu komunikacyjnego jest sieć **dróg gminnych**, po których odbywa się ruch lokalny. Drogi gminne posiadają łączną długość 86,6 km.

Postępując się danymi GUS należy zauważyć, że w 2023 r. odsetek długości dróg gminnych o nawierzchni twardej w Gminie Szastarka wyniósł 79,9%, wobec 67,3% w powiecie krańickim oraz 48,9% w województwie lubelskim. Odsetek długości dróg powiatowych o nawierzchni twardej w powiecie krańickim był również wysoki i wyniósł aż 92,6%, wobec 88,8% w województwie lubelskim. Ponadto wskaźnik gęstości sieci dróg powiatowych utwardzonych i gminnych utwardzonych, który to decyduje o skomunikowaniu i dostępności wewnętrznej obszaru, obliczony dla powiatu krańickiego wyniósł 85,9 km/100 km² i był zbliżony zarówno do średniej wojewódzkiej (83,9 km/100 km²), jak i krajowej (86,3 km/100 km²).

Wykres 33. Udział dróg gminnych o nawierzchni twardej w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dzięki realizacji licznych inwestycji drogowych oraz prowadzonym pracom związanym z remontami bieżącymi i utrzymaniem infrastruktury, **stan dróg powiatowych i gminnych** Gminy Szastarka w ciągu ostatnich lat uległ **znaczej poprawie**. Warto wspomnieć choćby o realizowanych inwestycjach współfinansowanych ze środków krajowych, których celem jest poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego i parametrów technicznych lokalnej sieci drogowej. W ostatnich latach zrealizowano następujące projekty dofinansowane ze środków Programu Inwestycji Strategicznych oraz Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg:

- Przebudowa dróg gminnych Nr 108629L w Hucie Józefów i 108652L w Majdanie-Obleszcze na terenie gminy Szastarka;
- Przebudowa nawierzchni drogi gminnej Nr 108626 Polichna Trzecia - Polichna Czwarta;
- Przebudowa nawierzchni drogi gminnej Nr 108621 L w miejscowości Moczydła Stare;
- Przebudowa drogi gminnej nr 108652L w miejscowości Majdan-Obleszcze;
- Remont drogi gminnej Nr 108622L w miejscowości Blinów Drugi;
- Przebudowa dróg gminnych na terenie Gminy Szastarka;
- Przebudowa (modernizacja) dróg dojazdowych do gruntów rolnych w Gminie Szastarka;
- Przebudowa dróg gminnych poprzez utwardzenie płytami typu YOMBA na terenie Gminy Szastarka.

Pomimo dość zadowalających wskaźników należy zauważyć, że jakość dróg gminnych i powiatowych jest wciąż niedostateczna. Problem stanowi zły stan techniczny niektórych dróg (zwłaszcza lokalnych), niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy oraz wzrastająca liczba pojazdów, a tym samym wzmożony ruch samochodowy na drogach. Do problemów transportowych gminy zaliczyć należy również niedostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych i infrastruktury dla pieszych. Wiele odcinków dróg nie posiada wydzielonych ciągów dla pieszych i rowerzystów, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania i obniżenie poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. Pomimo istnienia chodników na niektórych odcinkach, wymagają one bieżących remontów.

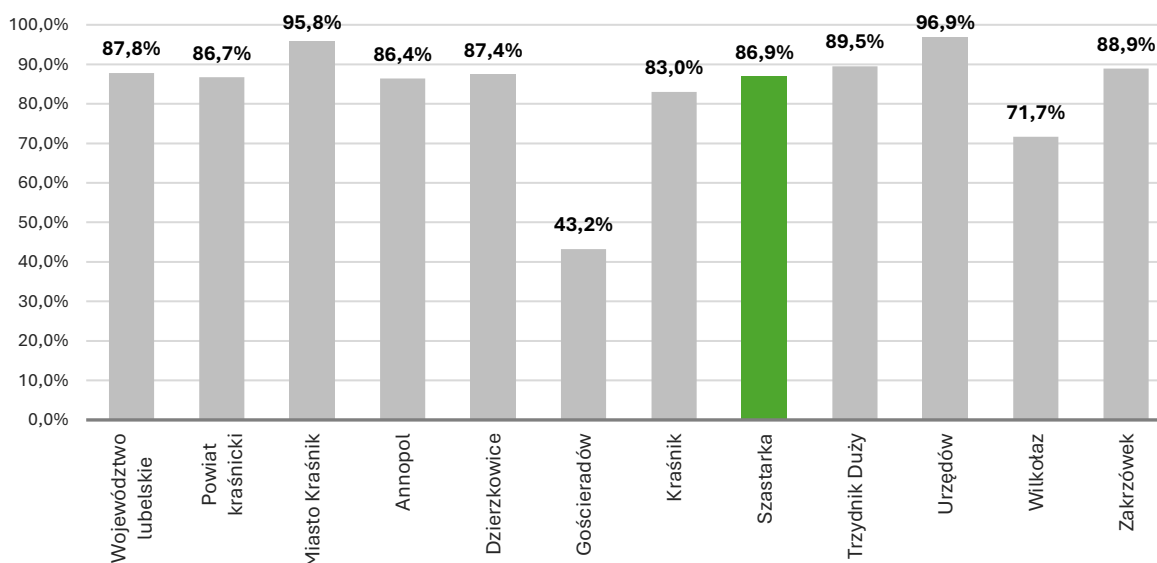
5.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA I ENERGETYCZNA

Jednym z elementów infrastrukturalnych niezbędnych do rozwoju obszaru oraz w zasadniczy sposób wpływającym na ochronę środowiska jest **sieć wodno-kanalizacyjna**. Brak przyłączy do sieci może powodować nieefektywne korzystanie z obiektów budowlanych, zwiększać prawdopodobieństwo występowania negatywnych konsekwencji zdrowotnych dla mieszkańców, a także negatywnie wpływać na stan środowiska przyrodniczego.

Na obszarze gminy funkcjonuje sześć ujęć wody: Blinów Pierwszy, Majdan-Obleszcze, Stare Moczydła, Polichna Pierwsza, Szastarka i Wojciechów Kolonia. Woda jest czerpana ze studni głębinowych. Pokłady wodonośne zalegają w utworach czwartorzędowych oraz w utworach trzeciorzędowych i kredowych. Prawie wszystkie miejscowości gminy są zwodociągowane. Na koniec 2023 r. **sieć wodociągowa** osiągnęła długość 93 km. Dzięki istniejącej sieci w 2023 r. liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i budynków zbiorowego zamieszkania wyniosła łącznie 1 545. Należy również zauważyć, że dzięki realizacji inwestycji mających na celu zwiększenie efektywności systemu wodociągowego z roku na rok zmniejsza się ilość awarii sieci. Warto jednak zaznaczyć, że część istniejącej infrastruktury wodociągowej, zwłaszcza w miejscowości Polichna, jest przestarzała i charakteryzuje się podwyższoną awaryjnością, co może wpływać na jakość dostaw wody oraz generować dodatkowe koszty utrzymania sieci.

Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na terenie gminy w 2023 r. wynosił 86,9% wobec 86,7% w powiecie kraśnickim oraz 87,8% w województwie lubelskim. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego, Szastarka odznacza się dość wysokim wskaźnikiem zwodociągowania – dla porównania w 2023 r. najniższy odsetek korzystających z sieci wodociągowej odnotowano w Gminie Gościeradów (43,2%), zaś najwyższy w Gminie Urzędów (96,9%).

W 2023 r. **ilość wody dostarczonej wodociągami** wyniosła 120,4 dam³, w tym 116,3 dam³ zostało dostarczonych gospodarstwom domowym. **Zużycie wody na 1 mieszkańca** w gospodarstwach domowych w 2023 r. wyniosło 28,2 m³, wobec 34,6 m³ w powiecie kraśnickim i 33,7 m³ w województwie lubelskim.

Wykres 34. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w zakresie dostępu do **sieci kanalizacyjnej**. Gmina nie posiada sieci kanalizacyjnej oraz urządzeń oczyszczających ścieki. Ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Z danych GUS wynika, że w 2023 r. na analizowanym terenie funkcjonowało 928 zbiorników bezodpływowych oraz 55 przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieczystości ciekłe były odbierane od właścicieli ze zbiorników bezodpływowych i dostarczane wozami asenizacyjnymi do stacji zlewnej w Kraśniku. W 2023 r. do stacji przekazano łącznie 9 870,7 m³ nieczystości ciekłych komunalnych i bytowych. Na terenie gminy od kilku lat obserwowany jest systematyczny wzrost zarówno liczby zbiorników bezodpływowych, jak i przydomowych oczyszczalni ścieków.

Przez teren gminy przebiega linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 220 kV Stalowa Wola – Abramowice przecinająca obszar gminy z południa na północ. Sieć jest prowadzona liniami napowietrznymi. Na terenie Gminy Szastarka, w obrębie Rzeczyca Kolonia znajduje się Główny Punkt Zasilający. Dodatkowym źródłem zasilania gminy w energię elektryczną jest Główny Punkt Zasilający Budzyń w Kraśniku, z którego wyprowadzone są linie magistralne SN-15 kV, stanowiące podstawę układu energetycznego średniego napięcia.

Gmina Szastarka nie ma zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb ciepłych mieszkańców. Na terenie gminy brak **sieci gazowej**. Projektowany układ sieci gazowej bazuje na istniejącym gazociągu wysokiego ciśnienia DN 200 relacji Frampol - Zaklików, poprzez projektowane przyłącza wysokiego ciśnienia i stację redukcyjno-pomiarową I stopnia. W okresie przejściowym, zakłada się gazyfikację gminy w ramach rozbudowy systemów gmin sąsiednich: Kraśnik, Modliborzyce, Potok Wielki. Obecnie gospodarka ciepła na terenie gminy bazuje na indywidualnych źródłach ciepła. Źródła te tworzą tzw. niską emisję, która pogarsza stan środowiska naturalnego obszaru. **Niska emisja** stanowi emisję spalania paliw stałych, ciekłych i gazowych do atmosfery, ze źródeł emisji znajdujących się na wysokości nie większej niż 40 m, głównie z lokalnych kotłowni i domowych źródeł ciepła. Cechą charakterystyczną niskiej emisji jest to, że powodowana jest ona przez liczne źródła ciepła wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń. Należy dążyć do eliminacji uciążliwych palenisk węglowych

i stosowania do celów grzewczych i bytowych gazu ziemnego lub lekkiego oleju opałowego, a także pozyskiwania ciepła z odnawialnych źródeł energii. W powyższym kontekście należy zauważyć, że na terenie gminy realizowane były liczne inwestycje, finansowane zarówno ze środków unijnych, jak i krajowych, przyczyniające się do poprawy efektywności energetycznej obiektów, promocji niskoemisyjności, a także programy dotyczące wymiany nieefektywnych źródeł ciepła.

5.3. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

Potencjał naturalny obszaru oraz jego rolniczy charakter stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju energetyki odnawialnej - na terenie gminy teoretycznie do pozyskania jest energia słońca, wiatru oraz biomasy.

Obszar całego województwa lubelskiego należy do regionów posiadających jedne z najlepszych warunków wykorzystywania **energii słonecznej** w kraju i został, zgodnie z „Programem rozwoju odnawialnych źródeł energii dla województwa lubelskiego”, w całości zakwalifikowany do obszarów preferowanych dla lokalizacji urządzeń i instalacji wykorzystujących energię słoneczną. Potencjał wykorzystania energii słonecznej, określany przez roczną gęstość mocy promieniowania słonecznego, w obszarze regionu waha się w granicach od ok. 1 050 do ok. 1 150 kWh/m², podczas gdy w kraju potencjał ten zasadniczo zawiera się w przedziale 950 kWh/m² - 1 150 kWh/m². Potrzeby własne mieszkańców w zakresie produkcji energii elektrycznej i ciepłej z energii słonecznej mogą być zaspokajane poprzez stosowanie kolektorów słonecznych. Należy jednak wziąć pod uwagę, że lokalizacja ogniw fotowoltaicznych nie powinna być realizowana na: obszarach o szczególnych walorach przestrzennych, obszarach i obiektach objętych ochroną konserwatorską oraz terenach cennych przyrodniczo. Usytuowanie wielkopowierzchniowych instalacji paneli fotowoltaicznych pożądane jest na terenach wyrobisk poeksploatacyjnych surowców mineralnych oraz na terenach składowisk odpadów komunalnych.

Rejon województwa lubelskiego w krajowym podziale na strefy energetyczne wiatru zaliczony jest do strefy III – korzystnej, a w części południowo-wschodniej do strefy IV - mało korzystnej pod względem zasobów wiatru. Szastarka znajduje się w strefie energetycznej wiatrowej, gdzie średnia prędkość wiatru w ciągu roku na wysokości 100 m waha się od 6,25 m/s do 6,75 m/s, dzięki czemu posiada **dogodne warunki dla lokalizacji elektrowni wiatrowych**.

Najbardziej dostępnym źródłem energii odnawialnej na terenie województwa lubelskiego jest **biomasa**. Do głównych źródeł jej pozyskiwania należą: celowe uprawy roślin energetycznych, organiczne pozostałości i odpady produkcji rolniczej, odpady powstające w przemyśle rolno-spożywczym oraz odchody z ferm hodowlanych wykorzystywane do fermentacji metanowej. Całkowity, wstępnie oszacowany potencjał biomasy pochodzenia rolniczego, możliwy do wykorzystania na cele energetyczne w województwie lubelskim, jest wysoki i stanowi równowartość około 28,0 PJ energii rocznie, co stanowi ok. 11,0% energii krajowej. Na cele energetyczne można wykorzystać również drewno pochodzące z lasów, z odpadów przemysłu drzewnego oraz z odpadów powstających przy pielęgnacji sadów i zadrzewień. Teren Gminy Szastarka zaliczany jest do:

- obszarów o najwyższym potencjale gleb do uprawy jednorocznych roślin energetycznych, o wysokich wymaganiach glebowych,
- obszarów o potencjalnie najwyższych zasobach drewna i potencjale energetycznym z sadów,

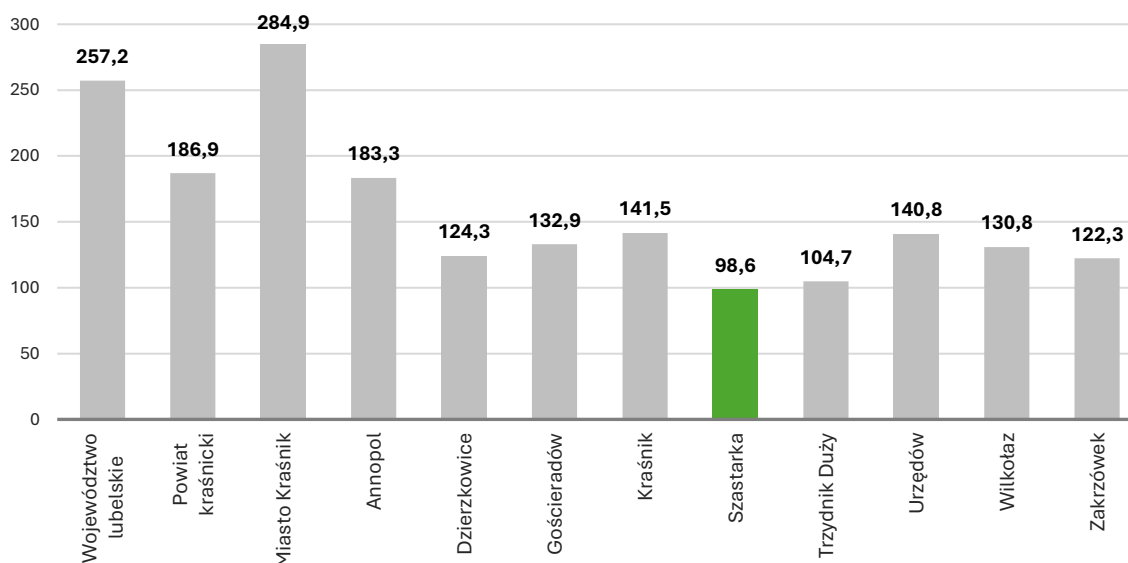
- obszarów potencjalnych źródeł biomasy do produkcji biogazu pochodzącej z dużych ferm hodowlanych.

5.4. GOSPODARKA ODPADAMI

Nieodłączną cechą ludzkiej działalności jest wytwarzanie odpadów. **Odpady** oznaczają każdą substancję lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia jest obowiązany. Uciążliwość odpadów dla środowiska przejawia się przede wszystkim zanieczyszczeniem wód i gleb, skażeniem powietrza, niszczeniem walorów estetycznych i krajobrazowych oraz wyłączeniem z użytkowania terenów rolnych i leśnych zajmowanych pod składowanie odpadów. Głównym wyzwaniem w gospodarce odpadami na najbliższe lata jest przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów nieuniknionych jako zasobu dzięki procesom recyklingu.

W 2023 r. na terenie Gminy Szastarka wytworzono **536,83 ton odpadów komunalnych**. Większość wytworzonych odpadów komunalnych – 477,65 ton (89,0%) zostało odebranych od gospodarstw domowych. Należy zauważyć, że **masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca** była o wiele niższa niż w powiecie oraz regionie - na jednego mieszkańca gminy w 2023 r. przypadało 98,6 kg odpadów, wobec 186,9 kg w powiecie kraśnickim oraz 257,2 kg w województwie lubelskim. Jednocześnie był to najniższy wskaźnik wśród gmin powiatu kraśnickiego.

Wykres 35. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (kg)



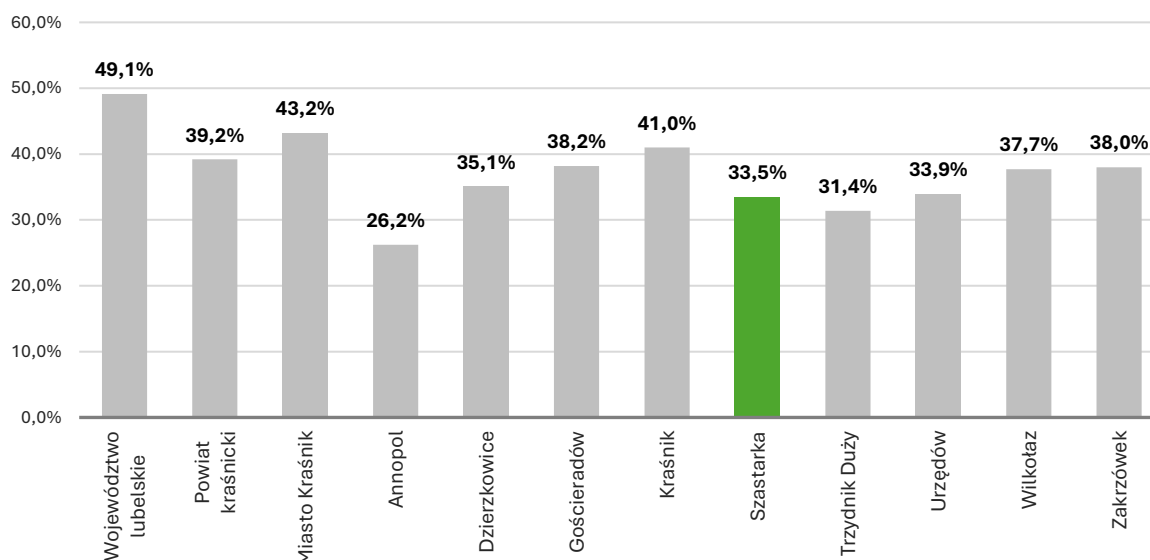
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gospodarowanie odpadami może w sposób istotny wpływać na środowisko przyrodnicze oraz zdrowie ludzi. Ograniczanie ich wytwarzania w dobie zwiększającej się produkcji i konsumpcji jest istotnym warunkiem zmniejszania negatywnego wpływu na środowisko oraz jednym z zasadniczych wyzwań współczesnego świata. Ich unieszkodliwianie poprzez składowanie jest przejawem nieefektywnego gospodarowania zasobami, powodującym dodatkowo emisję zanieczyszczeń do atmosfery, gleby, wody, utratę powierzchni pod składowiska czy obniżenie estetycznych walorów krajobrazu. Dopiero powtórne wykorzystanie odpadów, odzyskanie lub

poddanie ich recyklingowi sprawia, iż mogą one stać się potencjalnym zasobem, przyczyniając się w ten sposób do zmniejszenia zużycia surowców pierwotnych w celu wytworzenia produktów, a tym samym efektywniejszego gospodarowania zasobami.

Na terenie gminy w sposób selektywny zebrano 179,75 ton odpadów. Pozytywny jest fakt, że **ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie** z roku na rok rośnie. W 2017 r. selektywna zbiórka odpadów stanowiła jedynie 28,1% zebranych odpadów komunalnych. Natomiast sześć lat później, w 2023 r., na terenie gminy zebrano selektywnie 33,5% wytworzonych odpadów komunalnych. Wskaźnik ten jest jednak niższy od średniej dla powiatu kraśnickiego wynoszącej 39,2% oraz średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 49,1%. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego wskaźnik dotyczący udziału odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu wytworzonych odpadów komunalnych obliczony dla Gminy Szastarka kształtuje się na dość niskim poziomie – niższą wartość tego wskaźnika odnotowano jedynie w dwóch gminach: Gminie Annopol (26,2%) oraz Gminie Trzydnik Duży (31,4%).

Wykres 36. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dalszy wzrost wskaźników selektywnie zebranych odpadów możliwy jest dzięki wdrażaniu rozwiązań prawnych, budowaniu systemu selektywnej zbiórki przez władze gminne oraz zaangażowaniu mieszkańców w segregację odpadów powstających w gospodarstwach domowych. Zgodnie ze zmienioną ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, ustanawiającą nowe zasady gospodarowania odpadami, od 1 lipca 2013 r. odpowiedzialność za odbiór i właściwe zagospodarowanie odpadów została przekazana gminom. Celem znowelizowanej ustawy jest ograniczenie składowania zmieszanych odpadów komunalnych i odpadów ulegających biodegradacji na składowiskach, zwiększenie udziału odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych (papieru, szkła, tworzyw sztucznych, metali), zmniejszenie ilości dzikich wysypisk śmieci oraz spalania odpadów w domowych kotłowniach.

Najważniejsze zadania w gospodarowaniu odpadami komunalnymi, wynikające z konieczności ochrony środowiska, sprowadzają się do minimalizacji powstawania odpadów i maksymalizacji ich zagospodarowania oraz ograniczania do koniecznego minimum składowania odpadów w środowisku. Jedną z głównych metod ograniczania ilości odpadów jest **recykling**, którego

celem jest ponowne wykorzystanie tych samych materiałów. Biorąc pod uwagę powyższe oraz w kontekście postępującego procesu przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, zakładającą minimalizację oraz eliminację powstawania odpadów, jak również wspieranie efektywnego zużycia zasobów przez ponowne ich wykorzystanie, niezwykle ważny jest **dalszy rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów**, w szczególności tych nadających się do odzysku i recyklingu.

Poziomy recyklingu jakie muszą osiągnąć gminy w odniesieniu do poszczególnych rodzajów odpadów określone zostały w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. Za rok 2024 gminy były zobowiązane osiągnąć poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych w wysokości co najmniej 45%. Zgodnie z opracowanym przez gminę sprawozdaniem z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami w 2024 r. minimalny poziom wskazany recykling został osiągnięty i wyniósł 46,41%. Należy zauważyć, że w kolejnych latach wymagany poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych będzie skokowo wzrastał - w 2025 roku co najmniej 55% odpadów komunalnych powinno być poddawane recyklingowi. Do 2030 roku cel ten wzrośnie do 60%, a 65% osiągnie w 2035 roku i będzie obowiązywać także w kolejnych latach. Osiągnięcie wymaganych poziomów recyklingu odpadów komunalnych może przekraczać możliwości budżetowe gminy. Wymaga to odpowiedniego przygotowania pod względem infrastrukturalnym, zabezpieczenia instalacji prowadzących recykling odpadów surowcowych oraz bioodpadów. Kluczowe będą również działania na rzecz zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów ogółem oraz zaangażowanie mieszkańców w kwestie związane z gospodarką odpadami.

5.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Gmina Szastarka leży w zasięgu głównych powiązań krajowych i regionalnych. Przez gminę przebiega droga krajowa nr S19/74 oraz droga wojewódzka nr 848. Droga krajowa nr 74 łączy Piotrków Trybunalski (województwo łódzkie) i Kielce (województwo świętokrzyskie) z Zamościem, Hrubieszowem oraz przejściem na granicy polsko-ukraińskiej w Zosinie. Odcinek drogi w granicach gminy wynosi ok. 4 km i stanowi fragment drogi ekspresowej S19 leżącej w korytarzu komunikacyjnym Via Carpatia. Droga wojewódzka nr 848 łącząca Zemborzyce Tereszyńskie pod Lublinem z Borownicą k. Janowa Lubelskiego, biegnie starodrożem dawnej drogi krajowej nr 19, wzdłuż obecnej drogi ekspresowej S19.
- Przez zachodnią część Gminy Szastarka przebiega jednotorowa linia kolejowa nr 68 relacji Lublin Główny – Przeworsk. Linia jest w całości zelektryfikowana. W obszarze gminy znajdują się 3 stacje kolejowe: w Szastarce, Polichnie Kraśnickiej i Rzeczycy-Kolonii. Planowana jest również budowa nowej linii kolejowej Szastarka - Janów Lubelski – Biłgoraj.
- Wewnętrzną komunikację zapewniają głównie drogi powiatowe i gminne. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostki z drogami wyższej kategorii. Przez obszar Gminy Szastarka przebiega 12 dróg powiatowych o łącznej długości około 50 km. Właścicielem dróg jest Zarząd Dróg Powiatowych w Kraśniku. Dopełnieniem układu komunikacyjnego jest sieć dróg gminnych, po których odbywa się ruch lokalny. Drogi gminne posiadają łączną długość 86,6 km.

- Gmina Szastarka cechuje się dobrą dostępnością komunikacyjną i korzystnym położeniem w stosunku do istniejącej sieci drogowej i kolejowej. Dzięki drodze krajowej, rozbudowanej sieci dróg powiatowych i gminnych oraz linii kolejowej, Szastarka posiada atrakcyjne powiązania komunikacyjne z sąsiednimi gminami i ośrodkami lokalnymi. Gmina Szastarka posiada również bardzo dobrą dostępność komunikacyjną do stolicy województwa – Lublina. Dobre połączenia komunikacyjne istnieją również pomiędzy Szastarką a większymi miastami regionu: Kraśnikiem oraz Janowem Lubelskim. Dzięki realizacji licznych inwestycji drogowych oraz prowadzonym pracom związanym z remontami bieżącymi i utrzymaniem infrastruktury, stan dróg powiatowych i gminnych Gminy Szastarka w ciągu ostatnich lat uległ znacznej poprawie. Warto wspomnieć choćby o realizowanych inwestycjach współfinansowanych ze środków krajowych, których celem jest poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego i parametrów technicznych lokalnej sieci drogowej.
- Pomimo dość zadowalających wskaźników należy zauważyć, że jakość dróg gminnych i powiatowych jest wciąż niedostateczna. Problem stanowi zły stan techniczny niektórych dróg (zwłaszcza lokalnych), niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy oraz wzrastająca liczba pojazdów, a tym samym wzmożony ruch samochodowy na drogach. Do problemów transportowych gminy zaliczyć należy również niedostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych i infrastruktury dla pieszych. Wiele odcinków dróg nie posiada wydzielonych ciągów dla pieszych i rowerzystów, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania i obniżenie poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. Pomimo istnienia chodników na niektórych odcinkach, wymagają one bieżących remontów.
- Gminę Szastarka wyróżnia stosunkowo wysoki stopień zaopatrzenia mieszkańców wodę z gminnej sieci wodociągowej. Prawie wszystkie miejscowości gminy są zwodociągowane. Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na terenie gminy w 2023 r. wynosił 86,9% wobec 86,7% w powiecie kraśnickim oraz 87,8% w województwie lubelskim. Warto jednak zaznaczyć, że pomimo iż dzięki realizacji inwestycji mających na celu zwiększenie efektywności systemu wodociągowego z roku na rok zmniejsza się ilość awarii sieci, część istniejącej infrastruktury wodociągowej, zwłaszcza w miejscowości Polichna, jest przestarzała i charakteryzuje się podwyższoną awaryjnością, co może wpływać na jakość dostaw wody oraz generować dodatkowe koszty utrzymania sieci. Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w zakresie dostępu do sieci kanalizacyjnej. Gmina nie posiada sieci kanalizacyjnej oraz urządzeń oczyszczających ścieki. Ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków.
- Opisane parametry wskazują na potrzebę wdrożenia kompleksowych rozwiązań w zakresie gospodarki ściekowej. W kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego gminy należy podkreślić, że zapewnienie odpowiedniego poziomu rozwoju infrastruktury wpływa zarówno na jakość życia na obszarze, jak i jego atrakcyjność inwestycyjną. Niedoinwestowanie obszaru w zakresie infrastruktury technicznej stanowi również duże zagrożenie dla jakości wód podziemnych i powierzchniowych. W kolejnych latach należy zatem postawić na dalszy rozwój infrastruktury sieciowej. W zakresie kanalizacji sanitarnej wskazuje się na dalszą konieczność rozwoju sieci kanalizacyjnej. Natomiast w miejscach w których budowa sieci kanalizacyjnej jest technicznie lub ekonomicznie nieuzasadniona, należy stosować rozwiązanie alternatywne w postaci przydomowych oczyszczalni ścieków. W pierwszej kolejności wyposażanie w sieć kanalizacji sanitarnej powinno dotyczyć terenów, które zaopatrywane są w wodę z sieci wodociągowej.

- Przez teren gminy przebiega linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 220 kV Stalowa Wola – Abramowice przecinająca obszar gminy z południa na północ. Na terenie Gminy Szastarka nie funkcjonują główne punkty zasilające (GPZ). Obecnie podstawowym źródłem zasilania gminy w energię elektryczną jest GPZ Janów Lubelski, z którego wyprowadzone są linie magistralne 15 kV, stanowiące podstawę układu energetycznego średniego napięcia na terenie gminy. Linie elektroenergetyczne średniego napięcia są w wykonaniu napowietrznym.
- Gmina Szastarka nie ma zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych mieszkańców. Na terenie gminy brak sieci gazowej. Gospodarka ciepła na terenie gminy bazuje na indywidualnych źródłach ciepła. Źródła te tworzą tzw. niską emisję, która pogarsza stan środowiska naturalnego obszaru. Należy dążyć do eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowania do celów grzewczych i bytowych gazu ziemnego lub lekkiego oleju opałowego, a także pozyskiwania ciepła z odnawialnych źródeł energii.
- Potencjał naturalny obszaru oraz jego rolniczy charakter stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju energetyki odnawialnej - na terenie gminy teoretycznie do pozyskania jest energia słońca, wiatru oraz biomasy. Gmina została zaliczona do obszarów o korzystnych warunkach do rozwoju energetyki słonecznej. Z uwagi na potencjał obszaru potrzeby własne mieszkańców w zakresie produkcji energii elektrycznej i ciepłej z energii słonecznej mogą być zaspokajane poprzez stosowanie kolektorów słonecznych. Szastarka znajduje się w strefie energetycznej wiatrowej, gdzie średnia prędkość wiatru w ciągu roku na wysokości 100 m waha się od 6,25 m/s do 6,75 m/s, dzięki czemu posiada dogodne warunki dla lokalizacji elektrowni wiatrowych. Gmina ze względu na rolniczy charakter posiada również dobre zaplecze dla wytwarzania ekopaliw z biomasy. Teren gminy zaliczany jest do:
 - obszarów o najwyższym potencjale gleb do uprawy jednorocznych roślin energetycznych, o wysokich wymaganiach glebowych,
 - obszarów o potencjalnie najwyższych zasobach drewna i potencjale energetycznym z sadów,
 - obszarów potencjalnych źródeł biomasy do produkcji biogazu pochodzącej z dużych ferm hodowlanych.
- Prognozy dotyczące zużycia energii elektrycznej w Polsce (według „Polityki energetycznej Polski do 2030 roku” wskazują, że zapotrzebowanie na energię elektryczną (w stosunku do roku bazowego 2006) wzrastać będzie w średniorocznym tempie zbliżonym do 2,3%. Analizując dostępne dane GUS można stwierdzić, że zużycie energii elektrycznej w przeliczeniu na 1 mieszkańca w powiecie kraśnickim sukcesywnie rośnie. Ze względów ekonomicznych i ekologicznych, konieczne jest zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w produkcji ciepła i energii elektrycznej. Dlatego też istotną kwestią jest realizowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę efektywności energetycznej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii poprzez m.in. wymianę starych systemów grzewczych o niskiej sprawności energetycznej, montaż instalacji urządzeń wykorzystujących OZE, co w rezultacie zmniejszy zapotrzebowanie na energię ciepłą i elektryczną. Dla samorządu rozwój i zastosowanie technologii OZE oznaczać będzie również dodatkowe źródło wpływów do budżetu wygenerowanych z racji optymalizacji kosztów bieżącego utrzymania infrastruktury publicznej.

- Samorząd gminy już od wielu lat realizuje inwestycje dotyczące redukcji zużycia energii oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych, mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego swoich mieszkańców, a także budowanie proekologicznego wizerunku jednostki. Równolegle do działań inwestycyjnych związanych z rozbudową i modernizacją infrastruktury energetycznej oraz wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii prowadzone były zadania przyczyniające się do poprawy efektywności energetycznej obiektów. Prace dotyczyły zarówno termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej, a także budowy energooszczędnego oświetlenia. Jednak pomimo podejmowanych działań nadal wiele budynków użyteczności publicznej znajdujących się na terenie gminy wymaga przeprowadzenia prac termomodernizacyjnych, a także dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Istnieje dalsza potrzeba kontynuacji działań w zakresie budowy i rozbudowy instalacji odnawialnych źródeł energii na obszarze gminy. Konieczna jest również kontynuacja inwestycji dotyczących budowy i przebudowy energooszczędnego oświetlenia ulicznego.
- W 2023 r. na terenie Gminy Szastarka wytworzono 536,83 ton odpadów komunalnych. Większość wytworzonych odpadów komunalnych – 477,65 ton (89,0%) zostało odebranych od gospodarstw domowych. Należy zauważyć, że masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca była o wiele niższa niż w powiecie oraz regionie - na jednego mieszkańca gminy w 2023 r. przypadało 98,6 kg odpadów, wobec 186,9 kg w powiecie kraśnickim oraz 257,2 kg w województwie lubelskim. Jednocześnie był to najniższy wskaźnik wśród gmin powiatu kraśnickiego.
- Na terenie gminy w sposób selektywny zebrano 179,75 ton odpadów. Pozytywny jest fakt, że ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie z roku na rok rośnie. W 2017 r. selektywna zbiórka odpadów stanowiła jedynie 28,1% zebranych odpadów komunalnych. Natomiast sześć lat później, w 2023 r., na terenie gminy zebrano selektywnie 33,5% wytworzonych odpadów komunalnych. Wskaźnik ten jest jednak niższy od średniej dla powiatu kraśnickiego wynoszącej 39,2% oraz średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 49,1%.
- Zgodnie z opracowanym przez gminę sprawozdaniem z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami w 2024 r. minimalny poziom recyklingu wskazany przez ustawodawcę (45%) został osiągnięty i wyniósł 46,41%. Należy zauważyć, że w kolejnych latach wymagany poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych będzie skokowo wzrastał. Osiągnięcie wymaganych poziomów recyklingu odpadów komunalnych może przekraczać możliwości budżetowe gminy. Wymaga to odpowiedniego przygotowania pod względem infrastrukturalnym, zabezpieczenia instalacji prowadzących recykling odpadów surowcowych oraz bioodpadów. Kluczowe będą również działania na rzecz przejścia na gospodarkę o obiegu zamkniętym poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów nieuniknionych jako zasobu dzięki procesom recyklingu.

6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW

6.1. EDUKACJA I WYCHOWANIE

W Polsce system oświaty i wychowania obejmuje dzieci i młodzież w wieku od 3 do 21 roku życia, przy czym nauka jest obowiązkowa od 6 do 18 roku życia. W obszarze wychowania przedszkolnego i edukacji, rolą samorządu jest zapewnienie warunków kształcenia uczniów oraz dążenie do zapewnienia wysokich standardów nauczania zarówno na poziomie przedszkolnym jak i szkolnym (w zakresie szkół podstawowych). Poziom nauczania ma znaczenie dla konkurencyjności gminy. Edukacja na wysokim poziomie jest czynnikiem, który z jednej strony może przyciągać nowych mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych z dziećmi, z drugiej strony może zapobiegać rezygnacjom rodziców z usług świadczonych przez placówki oświatowe na terenie miejsca zamieszkania. Zadaniem lokalnych władz jest utrzymywanie obiektów i placówek oświatowych, zatrudnienie i monitoring pracy kadry dydaktycznej, organizacja zajęć edukacyjnych, a także wspieranie uzdolnionych uczniów. Źródłami finansowania oświaty są: subwencja oświatowa, która z reguły wystarcza na pokrycie zaledwie części wydatków związanych z edukacją oraz dochody własne samorządu.

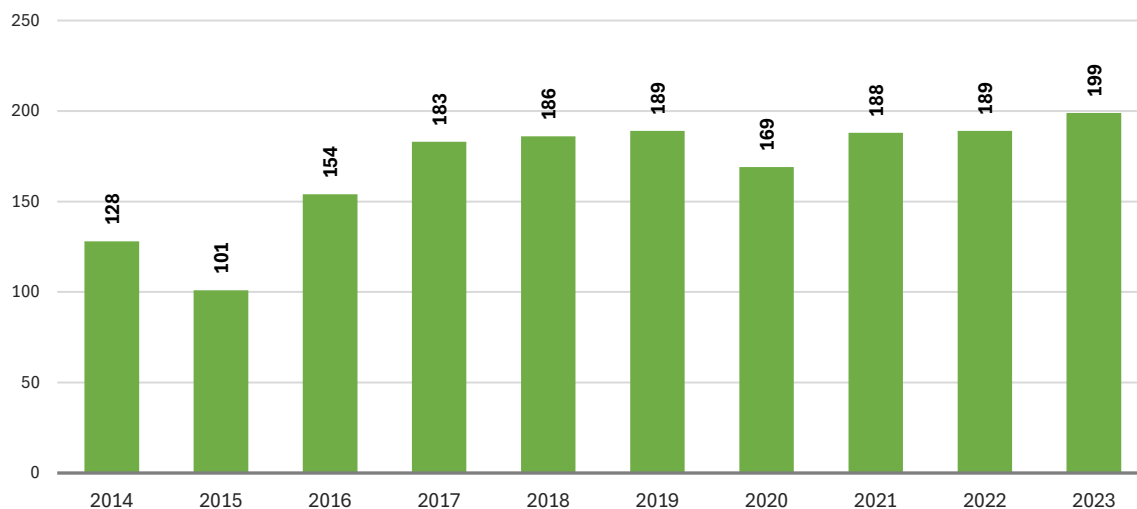
Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 3 lata, do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat. Wychowanie przedszkolne jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach wychowania przedszkolnego.

W 2023 r. na terenie Gminy Szastarka funkcjonowało **6 ośrodków wychowania przedszkolnego**:

- Przedszkole Niepubliczne w Hucie Józefów, którego organem prowadzącym jest Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Oświaty i Kultury Wiejskiej w Hucie Józefów;
- oddziały przedszkole w szkołach podstawowych dla których organem prowadzącym jest gmina: w Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie, w Zespole Szkół w Szastarce, Szkole Podstawowej im. św. Jana Pawła II w Polichnie;
- oddział przedszkolny w Publicznej Szkole Podstawowej im. Św. Faustyny Kowalskiej w Wojciechowie, prowadzonej przez Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju Wsi Wojciechów;
- punkt przedszkolny w Zespole Szkół w Szastarce.

W roku szkolnym 2022/2023 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 199 dzieci, w tym 196 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. W porównaniu do roku 2014 liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych na terenie gminy wzrosła o 55,5%. Należy jednak zauważyć, że od 2021 r. **liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym** w gminie utrzymuje się na dość stałym poziomie.

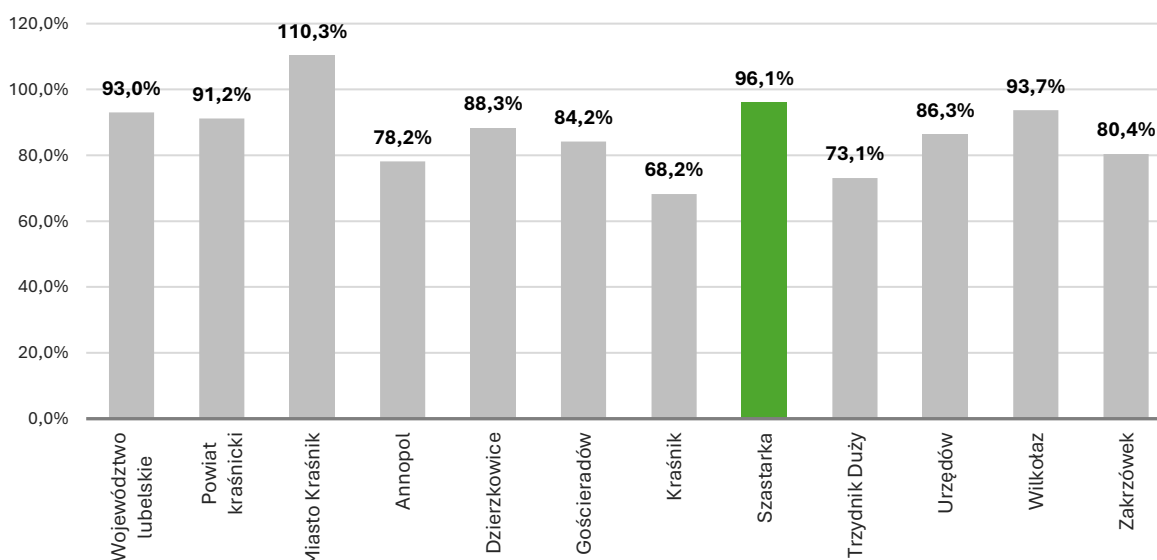
Wykres 37. Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Równocześnie w latach 2014-2023 na analizowanym terenie zaobserwowano znaczący wzrost dostępności wychowania przedszkolnego – w 2023 r. **odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną** na terenie gminy wyniósł 96,1% (w 2014 r. wynosił on jedynie 63,8%). Wskaźnik ten jest nie tylko wyższy od średniej dla powiatu kraśnickiego (91,2%), lecz również od wskaźnika dla województwa lubelskiego (93,0%). Co więcej, wśród gmin powiatu kraśnickiego Szastarka zajmuje drugie miejsce, ustępując jedynie Miastu Kraśnik, gdzie zaobserwowano ponad 100% upowszechnienie edukacji przedszkolnej (110,3%).

Wykres 38. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-6 lat na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

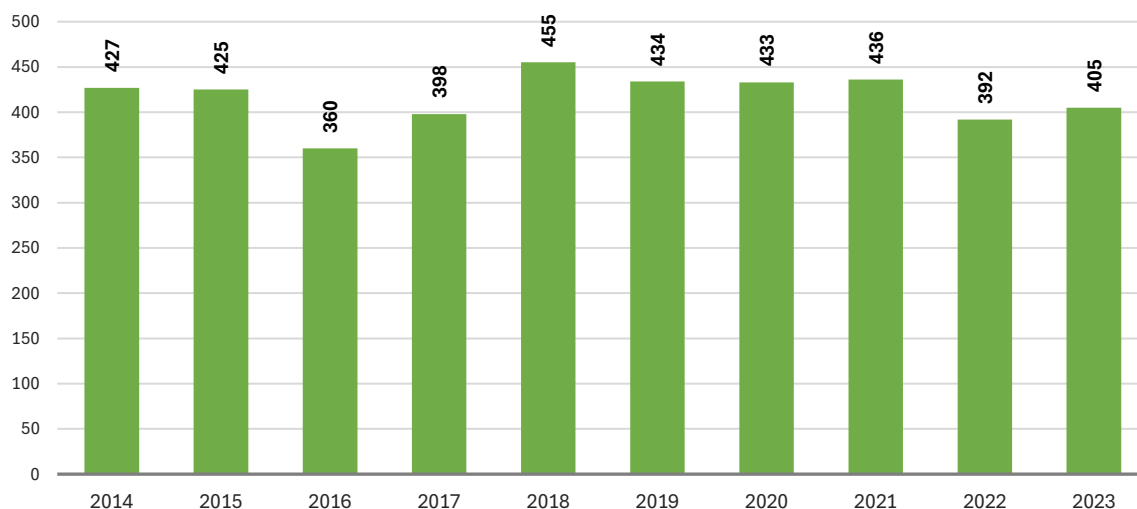
W ostatnich latach na sytuację szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego decydujący wpływ miała reforma systemu edukacji. Obecnie, po edukacji przedszkolnej, kolejnym szczeblem polskiego systemu oświaty jest ośmioletnia szkoła podstawowa. W 2023 r. na terenie Gminy

Szastarka funkcjonowało **5 szkół podstawowych**, w tym 3 prowadzone przez samorząd gminny, do których uczęszczało łącznie **405 uczniów**:

- Szkoła Podstawowa im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie,
- Szkoła Podstawowa im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Szastarce,
- Szkoła Podstawowa im. św. Jana Pawła II w Polichnie,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Hucie Józefów, prowadzona przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Oświaty i Kultury Wiejskiej w Hucie Józefów,
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Św. Faustyny Kowalskiej w Wojciechowie, prowadzona przez Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju Wsi Wojciechów.

W latach 2017-2018 – między innymi w wyniku reformy edukacji i likwidacji gimnazjów – obserwowano stopniowy wzrost uczniów uczęszczających do szkół podstawowych na analizowanym obszarze – od 360 uczniów w 2016 r. do 455 uczniów w 2018 r. Natomiast od 2018 r. liczba uczniów utrzymuje się na względnie stałym poziomie. Wpływ na liczbę uczniów podejmujących naukę w szkołach podstawowych na terenie gminy ma również jej bliskie sąsiedztwo z miastem powiatowym – pomimo iż gminna sieć szkolnictwa zaspokaja potrzeby mieszkańców, część uczniów podejmuje naukę w mieście.

Wykres 39. Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Co więcej, w świetle danych statystycznych współczynnik skolaryzacji brutto, czyli relacja liczby osób uczących się na danym poziomie nauczania (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi kształcenia, obliczony dla szkół podstawowych na terenie gminy, osiągnął wartość 89,8%, wobec 98,6% w gminie miejskiej Kraśnik. Co istotne, na tle pozostałych gmin powiatu kraśnickiego wartość tego wskaźnika w Gminie Szastarka jest relatywnie wysoka – wynika to z faktu, że do szkół podstawowych na terenie gminy uczęszczają również uczniowie z pobliskich jednostek. Widać jednak pewną tendencję spadku tego współczynnika w ostatnich latach, co może świadczyć o zmniejszaniu się atrakcyjności szkół na terenie gminy.

Szkoły w Gminie Szastarka posiadają dobrą **bazę do prowadzenia zajęć dydaktycznych**. Poprawie ulega zarówno stan techniczny budynków, jak również wyposażenie szkół w nowoczesne narzędzia multimedialne. Istotnym czynnikiem wpływającym na jakość nauczania jest także **liczba uczniów w oddziale**. Pod tym względem sytuacja w Gminie Szastarka jest korzystna – w 2023 r. oddziały w szkołach podstawowych średnio liczyły 11 uczniów.

Oceny jakości edukacji oferowanej na poziomie szkół podstawowych można dokonać przy pomocy analizy wyników **egzaminu ósmoklasisty**. Warto przypomnieć, że w 2024 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 58,7% punktów możliwych do zdobycia (wobec 63,7% w powiecie kraśnickim i 63,1% w województwie lubelskim), z matematyki – 40,6% (wobec 46,2% w powiecie kraśnickim i 50,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 56,6% (wobec 62,5% w powiecie kraśnickim oraz 63,7% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były znacznie niższe od średnich wyników w powiecie i regionie. W skali obszaru najgłębiej wypadli uczniowie Publicznej Szkoły Podstawowej w Zespole Szkół w Hucie Józefów, najlepiej zaś zdający w Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.

Tabela 3. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach podstawowych na terenie Gminy Szastarka w 2024 r.

Nazwa szkoły	Język polski - średni wynik (%)	Matematyka - średni wynik (%)	Język angielski - średni wynik (%)
Szkoła Podstawowa im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie	73%	40%	64%
Szkoła Podstawowa im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Szastarce	57%	37%	61%
Szkoła Podstawowa im. św. Jana Pawła II w Polichnie	53%	46%	57%
Publiczna Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Hucie Józefów	58%	34%	36%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Biorąc po uwagę powyższe, konieczne jest podjęcie działań poprawiających jakość kształcenia w szkołach gminnych i wzbogacających ofertę edukacyjną dla uczniów. Istotne z punktu widzenia jakości edukacji na terenie gminy są dane dotyczące potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami i uczniów zdolnych. W ostatnich latach zwiększyła się liczba dzieci, dla których poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydały orzeczenia i opinie dotyczące kształcenia. Zwiększa się również liczba dzieci nieposiadających dysfunkcji wymagających specjalistycznych orzeczeń, ale zmagających się z różnego rodzaju kryzysami psychologicznymi, a także wymagających różnego rodzaju wsparcia pedagogicznego i psychologicznego. Inną grupą, na której potrzeby zwracają uwagę rodzice i opiekunowie dzieci ze szkół podstawowych są dzieci szczególnie uzdolnione. Potrzeby edukacyjne tych dzieci znacznie wykraczają poza podstawę programową oferowaną przez szkołę. Placówki szkolne ze względu na ograniczenia finansowe i organizacyjne nie są w stanie zaspokoić szczególnych potrzeb ww. grup dzieci. Dostęp do specjalistów jest z kolei utrudniony i często wymaga wyjazdów poza miejsce zamieszkania, co wiąże się z ponoszeniem przez rodziców znacznych nakładów finansowych. W celu zapewnienia wysokiej jakości kształcenia konieczne staje się **zwiększenie oferty** na zajęcia i wsparcie psychologiczne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami oraz zajęć dodatkowych dla uczniów zdolnych.

6.2. OCHRONA ZDROWIA

Podstawowa opieka zdrowotna stanowi ważny szczebel w systemie ochrony zdrowia – to od jej skuteczności w ogromnym stopniu zależy efektywność całego procesu leczenia pacjenta i sprawność systemu opieki medycznej. Na terenie Gminy Szastarka działalność prowadzą 2 podmioty ambulatoryjnej opieki zdrowotnej: **Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej** w Szastarce i Polichnie Drugiej. Podstawowy przedmiot działalności tych podmiotów to prowadzenie działalności w zakresie opieki medycznej służącej profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia. Zakres świadczeń obejmuje: podstawową opiekę zdrowotną, świadczenia stomatologiczne i rehabilitację ambulatoryjną.

W 2023 r. w przychodniach udzielono 19 836 **porad lekarskich**. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat liczba porad lekarskich udzielonych na terenie gminy ulegała jedynie nieznacznym wahaniom.

Wykres 40. Liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (szt.)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2023 r. na terenie gminy funkcjonowały dwie **ogólnodostępne apteki**.

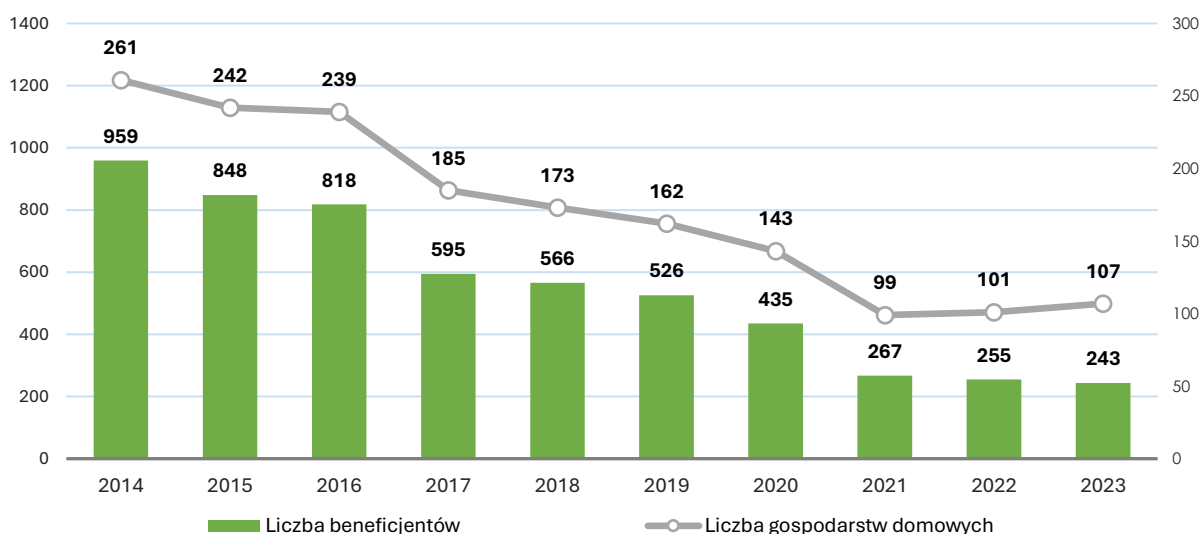
6.3. POMOC SPOŁECZNA

Pomoc społeczna ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w godnych warunkach. Zgodnie z polskim prawodawstwem większość działań pomocowych umiejscowionych jest na poziomie gminy, a ośrodki pomocy społecznej i centra usług społecznych można uznać za wiodące i stanowiące podstawowe źródło wsparcia dla rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysowej. Są to instytucje, które na poziomie lokalnym odpowiadają za koordynację działań z zakresu pomocy społecznej oraz za większość działań z zakresu polityki społecznej. Zajmują się one między innymi wypłacaniem świadczeń pieniężnych i udzielaniem wsparcia w zakresie przezwycięzania trudnej sytuacji życiowej.

W Gminie Szastarka powyższe zadania wykonuje **Ośrodek Pomocy Społecznej w Szastarce**. Ośrodek Pomocy Społecznej jako jednostka organizacyjna gminy realizuje zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym i zlecone gminie w zakresie pomocy społecznej. Jednostką realizującą zadania z zakresu pomocy społecznej oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na obszarze gminy jest również **Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kraśniku**. W zakresie jego kompetencji znajdują się także działania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, prowadzenie specjalistycznego poradnictwa oraz prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej.

Główne zadania pomocy społecznej to: przyznawanie i wypłacanie przewidzianych ustawą świadczeń, praca socjalna, prowadzenie i rozwój niezbędnej infrastruktury socjalnej, analiza i ocena zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej, realizacja zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych, rozwijanie nowych form pomocy i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb. Kolejnym zadaniem jest pobudzanie społecznej aktywności, inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych, inicjowanie nowych form udzielania pomocy oraz współuczestniczenie w opracowywaniu, wdrażaniu i rozwijaniu programów podniesienia jakości życia.

Wykres 41. Liczba gospodarstw domowych (rodzin) objętych pomocą społeczną oraz liczba beneficjentów pomocy społecznej na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (rodziny, osoby)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

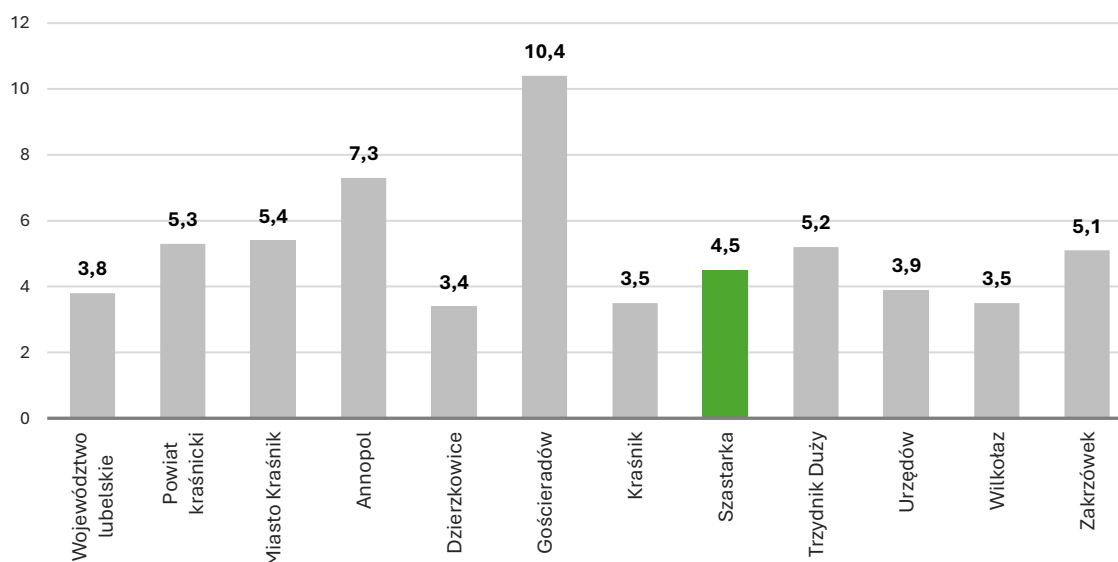
Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej to osoby, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, które korzystają ze świadczeń pomocy społecznej, takich jak:

- świadczenia pieniężne (są to głównie zasiłki stałe, okresowe i celowe, ale także pomoc dla rodzin zastępczych i formy pomocy finansowej dla osób opuszczających rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze i inne),
- świadczenia niepieniężne (jest to pomoc w formie: schronienia, posiłku, ubrania, usług opiekuńczych, pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego w szczególności prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, a także w formie pobytu w ośrodkach wsparcia).

W 2023 r. na terenie gminy z pomocy społecznej skorzystało 107 gospodarstw domowych, w tym 53 gospodarstwa z dochodem poniżej kryterium dochodowego. **Liczba beneficjentów pomocy społecznej** na terenie gminy w 2023 r. wyniosła 243 osoby i była o 716 osób mniejsza niż w 2014 r. (74,7%).

Zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności na terenie gminy w latach 2014-2023 zmniejszył się o 11,6 pkt proc. i wyniósł 4,5%. Jest to wartość o niższa od średniej dla powiatu kraśnickiego (5,3%), lecz jednocześnie wyższa od wartości dla województwa lubelskiego (3,8%). W porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego Szastarka charakteryzuje się średnią wartością wskaźnika dotyczącego zasięgu korzystania z pomocy społecznej – znacznie wyższą wartość odnotowano m.in. w Gminie Gościeradów (10,4%) oraz w Gminie Annopol (7,03%), niższą zaś w min. w Gminie Dzierzkowice (3,4%) czy Gminie Wilkołaz (3,5%).

Wykres 42. Zasięg korzystania z pomocy społecznej na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

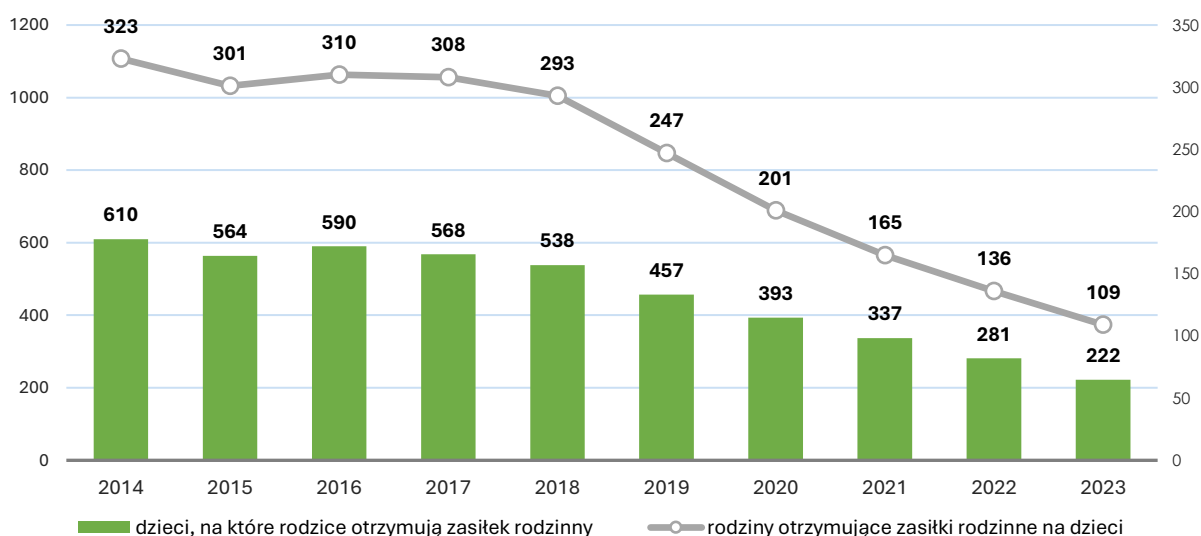
Wśród **przyczyn korzystania z pomocy społecznej** w gminie najczęściej powtarzają się następujące zjawiska: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. W rodzinach występuje jednocześnie kilka powodów przyznania pomocy społecznej.

W obecnie funkcjonującym systemie prawnym, rodzice z dziećmi na utrzymaniu mogą korzystać z pomocy państwa w szczególności w postaci świadczeń umocowanych w powszechnych i stale rozszerzanych programach kierowanych do rodzin z dziećmi tj.: „Rodzina 800+”, „Dobry Start”, „Aktywny rodzic”. Uzupelnienie wsparcia przyznawanego w ramach funkcjonujących i wprowadzanych programów powszechnie wspomagających rodziny z dziećmi, stanowi **zasitek rodzinny** wraz z dodatkami z systemu świadczeń rodzinnych, przyznawany rodzinom z dziećmi po spełnieniu ustalonego kryterium dochodowego. Ponadto w ramach systemu świadczeń rodzinnych, funkcjonują świadczenia niezależne od zasiłku rodzinnego. Są to: jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka, świadczenie rodzicielskie oraz świadczenia opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. Oprócz ww. instrumentów kierowanych do rodzin

z dziećmi, na pomoc państwa mogą liczyć również dzieci uprawnione do alimentów od rodzica, które ich nie otrzymują z uwagi na bezskuteczność egzekucji - w postaci świadczeń z funduszu alimentacyjnego, przyznawanych po spełnieniu kryteriów wskazanych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

W 2023 r. ze **świadczeń rodzinnych na dzieci** skorzystało 109 rodzin, a liczba dzieci, na które przyznano zasiłek rodzinny wyniosła 222. Według danych GUS w ostatnim dziesięcioleciu liczba rodzin otrzymujących zasiłki na dzieci spadała o 214, co stanowi 66,3% rodzin otrzymujących takie zasiłki w roku 2014. Analogicznie w latach 2014-2023 zanotowano spadek liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłki rodzinne – na terenie gminy wskaźnik ten był mniejszy o 63,6% w stosunku do 2014 r.

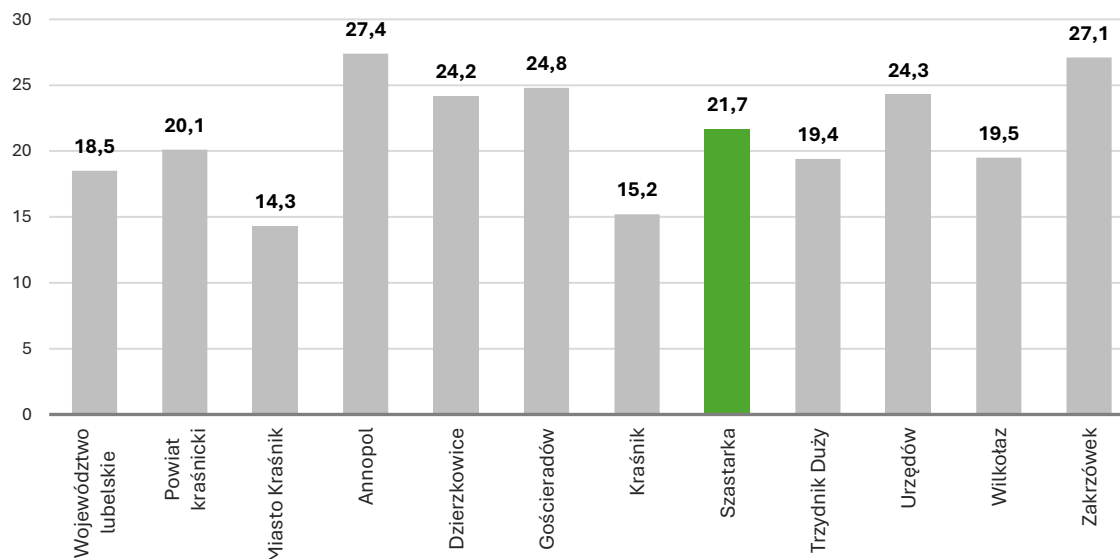
Wykres 43. Liczba rodzin oraz liczba dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analizując **udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny** w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (tj. w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym), należy zauważyć, że choć w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmniejszyła się z 50,0% w 2014 r. do 21,7% , to i tak wartość wskaźnika dla gminy była wyższa od wartości dla powiatu kraśnickiego (20,1%) i województwa lubelskiego (18,5%). W porównaniu do pozostałych gmin powiatu kraśnickiego Szastarka charakteryzuje się średnią wartością wskaźnika dotyczącego udziału dzieci otrzymujących zasiłki rodzinne w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym. Wyższe wartości tego wskaźnika zaobserwowano w pięciu gminach: Gminie Annopol (27,4%), Gminie Zakrzówek (27,1%), Gminie Gościeradów (24,8%), Gminie Urzędów (24,3%) oraz Gminie Dzierzkowice (24,2%).

Wykres 44. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego oraz województwa lubelskiego w latach 2014-2023 (%)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

6.4. KULTURA I SPORT

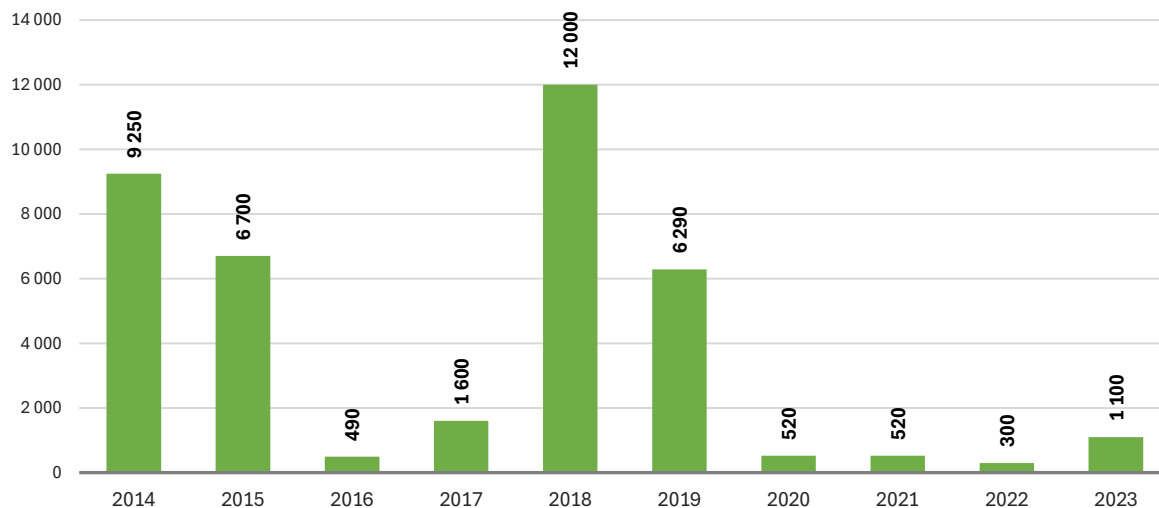
Instytucje kultury prowadzą wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną, integrują poszczególne przedsięwzięcia kulturalne, a przygotowując zróżnicowane oferty skierowane do ludzi w każdym wieku, kreują postawy aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-kulturalnym danej społeczności. Ponadto instytucje te zapewniają, zwłaszcza dzieciom i młodzieży, atrakcyjne formy wypełnienia wolnego czasu. W Gminie Szastarka działalność kulturalną prowadzą przede wszystkim **Gminne Centrum Kultury w Polichnie** oraz **Gminna Biblioteka Publiczna w Szastarce** wraz z filiami w Blinowie i Polichnie.

Podstawowym celem działania Gminnego Centrum Kultury w Polichnie jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspakajającej potrzeby kulturalne mieszkańców gminy, poprzez organizowanie i stymulowanie życia kulturalnego. Umożliwia on różnym grupom społecznym i wiekowym aktywny udział w rozwoju zainteresowań i zamiłowań w zakresie upowszechniania kultury. Prowadzi działalność dokumentacyjną i informacyjną promującą dorobek kulturalny gminy i regionu. Gminne Centrum Kultury ściśle współpracuje z Gminną Biblioteką Publiczną, a także szkołami, amatorskimi zespołami artystycznymi, kołami gospodyń wiejskich, stowarzyszeniami, twórcami ludowymi.

Działalność Gminnego Centrum Kultury w Polichnie zmierza głównie w kierunku edukacji artystycznej i korzystania z różnych form życia kulturalnego, rozrywki i rekreacji. Dominującą formą działalności ośrodka jest organizacja imprez kulturalnych. W 2023 r. Gminny Centrum Kultury zorganizowało **47 imprez**, w których wzięło udział łącznie **1 100 uczestników**. Najczęściej organizowane były warsztaty, konkursy i festiwale. Należy przy tym zaznaczyć, że w ostatnim dziesięcioleciu zdecydowanie wzrosła liczba organizowanych imprez, natomiast liczba osób w nich uczestniczących podlegała znacznym wahaniom. Spadek liczby organizowanych wydarzeń i ich uczestników w latach 2020-2021 spowodowany był pandemią COVID-19 oraz wprowadzonymi ograniczeniami związanymi z sytuacją epidemiologiczną. Po roku 2021 liczba uczestników utrzymuje się na dość niskim poziomie. Przyczyny należy upatrywać przede

wszystkim w rodzaju organizowanych imprez – w ostatnich latach nie organizowano imprez o charakterze masowym. Na zmniejszenie liczby uczestników mogła mieć również wpływ zmiana w sposobach i formach uczestnictwa w kulturze po pandemii.

Wykres 45. Liczba osób uczestniczących w imprezach organizowanych przez ośrodek kultury na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ofercie stałej Gminnego Centrum Kultury są zajęcia indywidualne i grupowe w tym m.in.: nauka gry na instrumentach dętych, perkusji, keyboardzie, gitarze, nauka śpiewu, zajęcia z tańca nowoczesnego i ludowego, zajęcia akrobatyki, zajęcia baletu; zajęcia fitness, zajęcia plastyczne z elementami rękodzieła oraz warsztaty i zajęcia dla seniorów.

Wizytówką bogatego dziedzictwa kulturowego gminy są amatorskie zespoły artystyczne, twórcy ludowi, koła gospodyń wiejskich oraz stowarzyszenia. Mieszkańcy zrzeszają się w ramach **zespółów śpiewaczych** – na terenie Gminy Szastarka działa 5 zespołów, które nie tylko integrują wokół siebie mieszkańców gminy, lecz również są inicjatorami mniejszych i większych uroczystości skierowanych do lokalnej społeczności. Amatorski ruch artystyczny na terenie Gminy Szastarka tworzą:

- Zespół Śpiewaczo-Obrzędowy „Blinowianki” z Blinowa,
- Męski Zespół Śpiewaczy „Majdaniacy” z Majdanu-Obleszcze,
- Zespół Śpiewaczy „Blinowianeczki” z Blinowa,
- Kapela „Kalina-Folk” z Polichny,
- Kapela „Czerwona Róża” z Szastarki.

Lokalna społeczność Gminy Szastarka w celu rozwoju i promocji swoich miejscowości, a także całego regionu, skupia się w **stowarzyszeniach działających na rzecz integracji lokalnej** i organizacji wszelkiego rodzaju przedsięwzięć kulturalnych, turystycznych, oświatowych czy gospodarczych. Spośród organizacji społecznych działających na terenie gminy należy wymienić m.in.: Stowarzyszenie Orkiestra Dęta im. Jana Szabata w Polichnie oraz Stowarzyszenie „Aktywny Senior”. Na terenie gminy funkcjonuje również 8 **kół gospodyń wiejskich**:

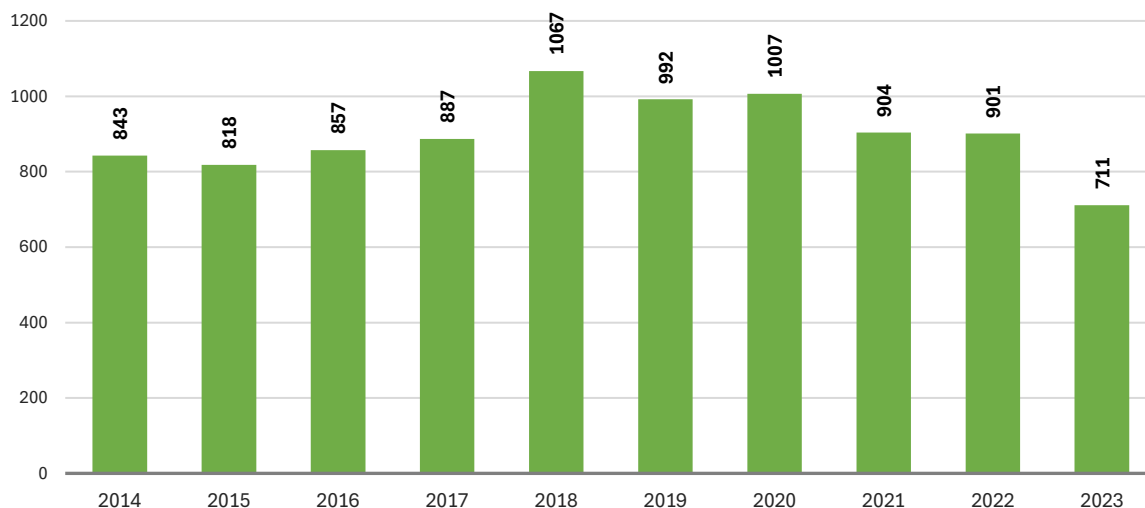
- Koło Gospodyń Wiejskich w Hucie Józefów,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Blinowie,

- Koło Gospodyń Wiejskich w Starych Moczydłach
- Koło Gospodyń Wiejskich w Brzozówce,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Podlesiu,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Polichnie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Szastarce
- Koło Gospodyń Wiejskich w Majdanie-Obleszcze.

Aktywność społeczna kół przejawia się przede wszystkim w kultywowaniu tradycji czy rozwijaniu różnych form przedsiębiorczości wśród kobiet. Ich członkinie chętnie angażują się w wydarzenia kulturalne, jarmarki, festyny i warsztaty rękodzieła czy kulinarne. Bardzo ważnymi w życiu społeczności wiejskich organizacjami pozarządowymi są również **jednostki ochotniczej straży pożarnej**. Są to najdłużej działające stowarzyszenia, które realizują zadania z zakresu ochrony przeciwpożarowej, ochrony życia i mienia mieszkańców gminy, jak również z zakresu organizacji imprez kulturalnych, społecznych i sportowych.

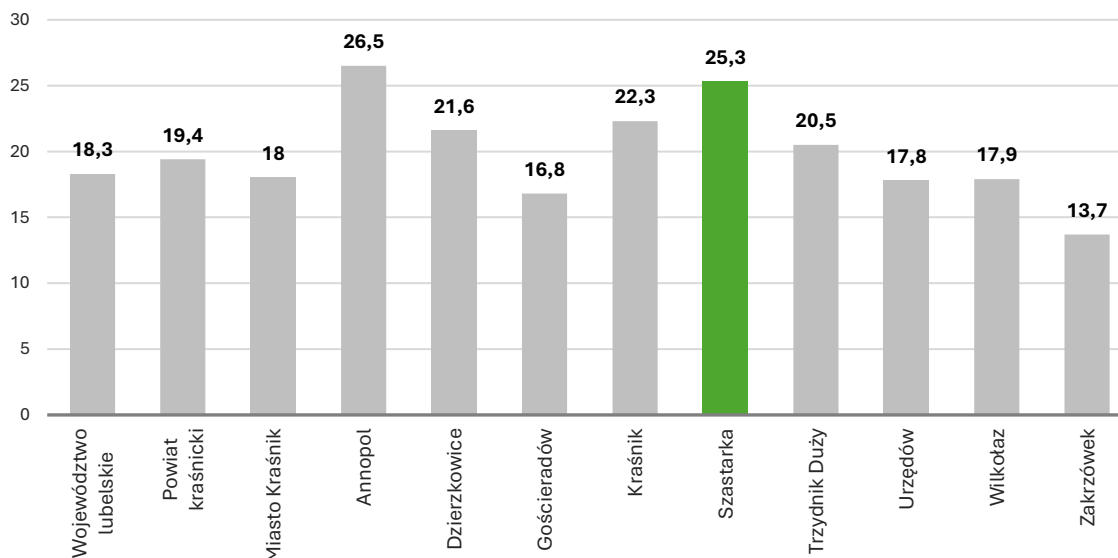
Ważną rolę w szerzeniu działalności kulturalno-oświatowej w gminie pełnią **placówki biblioteczne**. Na terenie gminy działają: Gminna Biblioteka Publiczna w Szastarce oraz 2 filie: w Blinowie i Polichnie. W 2023 r. biblioteki publiczne dysponowały księgozbiorem składającym się z 20 833 woluminów. W placówkach bibliotecznych na terenie gminy w 2023 r. było zarejestrowanych 711 czytelników, co stanowi 13,1% mieszkańców gminy. Należy jednak zauważyć, że biorąc pod uwagę lata 2014-2023 liczba czytelników na terenie Gminy Szastarka spadła 132 osoby (15,7%).

Wykres 46. Liczba czytelników bibliotek na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pomimo opisanego spadku w 2023 r. **czytelnictwo**, mierzone liczbą wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach, osiągnęło wartość 25,3 i było na wyższym poziomie niż wartość ww. wskaźnika dla powiatu kraśnickiego (19,4) oraz województwa lubelskiego (18,3). Wśród gmin powiatu kraśnickiego wyższy wskaźnik czytelnictwa odnotowano jedynie w Gminie Annopol (26,5).

Wykres 47. Liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego oraz województwa lubelskiego w 2023 r. (wol.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W Gminie Szastarka **działania w zakresie rozwoju kultury fizycznej i sportu** prowadzone są przez szkoły i kluby sportowe. Na terenie gminy rozwija się sport amatorski. Działalność w tym zakresie prowadzą **3 kluby sportowe**:

- Uczniowski Klub Sportowy przy Szkole Podstawowej w Polichnie;
- Uczniowski Klub Sportowy „GRYF” w Szastarce;
- Gminny Ludowy Klub Sportowy Polichna.

Gmina Szastarka charakteryzuje się relatywnie ubogą ofertą obiektów sportowych na swoim terenie. Zlokalizowanych jest tutaj stadion piłkarski oraz boiska szkolne przy szkołach podstawowych w Szastarce, Polichnie i Blinowie. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje infrastruktura rekreacyjna w postaci siłowni zewnętrznych i placów zabaw.

6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Poczucie bezpieczeństwa jest jedną z podstawowych potrzeb każdego człowieka i decyduje o funkcjonowaniu społeczności. Jednym z zadań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego jest zapewnienie porządku publicznego i bezpieczeństwa przeciwpożarowego.

Główne zadania zakresu ochrony przeciwpożarowej realizowano poprzez działalność **Ochotniczych Straży Pożarnych**. W 2023 r. na terenie gminy funkcjonowało 10 jednostek OSP, z czego 3 jednostki (OSP Blinów, OSP Polichna, OSP Szastarka Stacja) włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. W 2023 r. na obszarze gminy miało miejsce **48 zdarzeń**, w tym 12 pożarów oraz 36 miejscowych zagrożeń.

6.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- W 2023 r. na terenie Gminy Szastarka funkcjonowało 6 ośrodków wychowania przedszkolnego: Przedszkole Niepubliczne w Hucie Józefów, którego organem prowadzącym jest Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Oświaty i Kultury Wiejskiej w Hucie Józefów; oddziały

przedszkolne w szkołach podstawowych dla których organem prowadzącym jest gmina: w Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie, w Zespole Szkół w Szastarce, Szkole Podstawowej im. św. Jana Pawła II w Polichnie oraz w Publicznej Szkole Podstawowej im. Św. Faustyny Kowalskiej w Wojciechowie, prowadzonej przez Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju Wsi Wojciechów, a także punkt przedszkolny w Zespole Szkół w Szastarce.

- W roku szkolnym 2022/2023 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 199 dzieci. W latach 2014-2023 na analizowanym terenie zaobserwowano znaczący wzrost dostępności wychowania przedszkolnego – w 2023 r. odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną na terenie gminy wyniósł 96,1% (w 2014 r. wynosił on jedynie 63,8%). Wskaźnik ten jest nie tylko wyższy od średniej dla powiatu kraśnickiego (91,2%), lecz również od wskaźnika dla województwa lubelskiego (93,0%).
- W 2023 r. na terenie Gminy Szastarka funkcjonowało 5 szkół podstawowych, w tym 3 prowadzone przez samorząd gminny, do których uczęszczało łącznie 405 uczniów: Szkoła Podstawowa im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie, Szkoła Podstawowa im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Szastarce, Szkoła Podstawowa im. św. Jana Pawła II w Polichnie, Publiczna Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Hucie Józefów, prowadzona przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Oświaty i Kultury Wiejskiej w Hucie Józefów oraz Publiczna Szkoła Podstawowa im. Św. Faustyny Kowalskiej w Wojciechowie, prowadzona przez Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju Wsi Wojciechów.
- Współczynnik skolaryzacji brutto, czyli relacja liczby osób uczących się na danym poziomie nauczania (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi kształcenia, obliczony dla szkół podstawowych na terenie gminy, osiągnął wartość 89,8%. Co istotne, na tle pozostałych gmin powiatu kraśnickiego wartość tego wskaźnika w Gminie Szastarka jest relatywnie wysoka – wynika to z faktu, że do szkół podstawowych na terenie gminy uczęszczają również uczniowie z pobliskich jednostek. Widać jednak pewną tendencję spadku tego współczynnika w ostatnich latach, co może świadczyć o zmniejszaniu się atrakcyjności szkół w na terenie gminy.
- Oceny jakości edukacji oferowanej na poziomie szkół podstawowych można dokonać przy pomocy analizy wyników egzaminu ósmoklasisty. Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były znacznie niższe od średnich wyników w powiecie i regionie. W skali obszaru najstabiliej wypadli uczniowie Publicznej Szkoły Podstawowej w Zespole Szkół w Hucie Józefów, najlepiej zaś zdający w Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.
- Szkoły w Gminie Szastarka posiadają dobrą bazę do prowadzenia zajęć dydaktycznych. Poprawie ulega zarówno stan techniczny budynków, jak również wyposażenie szkół w nowoczesne narzędzia multimedialne. Konieczne są jednak dalsze działania poprawiające jakość kształcenia w szkołach gminnych i wzbogacających ofertę edukacyjną w szczególności dla uczniów ze specjalnymi potrzebami oraz uczniów zdolnych.
- Na terenie Gminy Szastarka działalność prowadzą 2 podmioty ambulatoryjnej opieki zdrowotnej: Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Szastarce i Polichnie Drugiej. Podstawowy przedmiot działalności tych podmiotów to prowadzenie działalności w zakresie opieki medycznej służącej profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia. Zakres świadczeń obejmuje: podstawową opiekę zdrowotną, świadczenia stomatologiczne i rehabilitację ambulatoryjną. W 2023 r. w przychodniach udzielono 19 836 porad lekarskich. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat liczba porad

- lekarskich udzielonych na terenie gminy ulegała jedynie nieznacznym wahaniom, jednak postępujący proces starzenia się populacji oraz wzrost liczby zachorowań na choroby przewlekłe prognozują dalszy wzrost popytu na świadczenia zdrowotne.
- W Gminie Szastarka zadania z zakresu pomocy społecznej wykonuje Ośrodek Pomocy Społecznej w Szastarce. Ośrodek Pomocy Społecznej jako jednostka organizacyjna gminy realizuje zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym i zlecone gminie w zakresie pomocy społecznej. Jednostką realizującą zadania z zakresu pomocy społecznej oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na obszarze gminy jest również Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kraśniku
 - W 2023 r. na terenie gminy z pomocy społecznej skorzystało 107 gospodarstw domowych, w tym 53 gospodarstwa z dochodem poniżej kryterium dochodowego. Liczba beneficjentów pomocy społecznej na terenie gminy w 2023 r. wyniosła 243 osoby i była o 716 osób mniejsza niż w 2014 r. (74,7%). Zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności na terenie gminy w latach 2014-2023 zmniejszył się o 11,6 pkt proc. i wyniósł 4,5%. Jest to wartość niższa od średniej dla powiatu kraśnickiego (5,3%), lecz jednocześnie wyższa od wartości dla województwa lubelskiego (3,8%). Wśród przyczyn korzystania z pomocy społecznej w gminie najczęściej powtarzają się następujące zjawiska: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. W rodzinach występuje jednocześnie kilka powodów przyznania pomocy społecznej.
 - W 2023 r. ze świadczeń rodzinnych na dzieci skorzystało 109 rodzin, a liczba dzieci, na które przyznano zasiłek rodzinny wyniosła 222. Analizując udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (tj. w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym), należy zauważyć, że choć w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmniejszyła się z 50,0% w 2014 r. do 21,7% , to i tak była wyższa od wartości dla powiatu kraśnickiego (20,1%) i województwa lubelskiego (18,5%).
 - W Gminie Szastarka działalność kulturalną prowadzą przede wszystkim Gminne Centrum Kultury w Polichnie oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Szastarce wraz z filiami w Blinowie i Polichnie. Podstawowym celem działania Gminnego Centrum Kultury w Polichnie jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspakajającej potrzeby kulturalne mieszkańców gminy, poprzez organizowanie i stymulowanie życia kulturalnego. Dominującą formą działalności ośrodka jest organizacja imprez kulturalnych. W 2023 r. Gminne Centrum Kultury zorganizowało 47 imprez, w których wzięło udział łącznie 1 100 uczestników. Najczęściej organizowane były warsztaty, konkursy i festiwale. Należy przy tym zaznaczyć, że w ostatnim dziesięcioleciu zdecydowanie wzrosła liczba organizowanych imprez, natomiast liczba osób w nich uczestniczących podlegała znacznym wahaniom.
 - Wizytówką bogatego dziedzictwa kulturowego gminy są amatorskie zespoły artystyczne, twórcy ludowi, koła gospodyń wiejskich oraz stowarzyszenia. Mieszkańcy zrzeszają się w ramach zespołów śpiewaczych – na terenie Gminy Szastarka działa 5 zespołów, które nie tylko integrują wokół siebie mieszkańców gminy, lecz również są inicjatorami mniejszych i większych uroczystości skierowanych do lokalnej społeczności. Lokalna społeczność Gminy Szastarka w celu rozwoju i promocji swoich miejscowości, a także całego regionu, skupia się w stowarzyszeniach działających na rzecz integracji lokalnej. Na terenie gminy funkcjonują również 3 koła gospodyń wiejskich. Aktywność społeczna kół przejawia się

przede wszystkim w kultywowaniu tradycji czy rozwijaniu różnych form przedsiębiorczości wśród kobiet. Ich członkinie chętnie angażują się w wydarzenia kulturalne, jarmarki, festyny i warsztaty rękodzieła czy kulinarne. Bardzo ważnymi w życiu społeczności wiejskich organizacjami pozarządowymi są również jednostki ochotniczej straży pożarnej.

- Ważną rolę w szerzeniu działalności kulturalno-oświatowej w gminie pełnią placówki biblioteczne. Na terenie gminy działają: Gminna Biblioteka Publiczna w Szastarce oraz 2 filie: w Blinowie i Polichnie. W placówkach bibliotecznych na terenie gminy w 2023 r. było zarejestrowanych 711 czytelników, co stanowi 13,1% mieszkańców gminy. Należy jednak zauważyć, że biorąc pod uwagę lata 2014-2023 liczba czytelników na terenie Gminy Szastarka spadła o 132 osoby (15,7%). Pomimo opisanego spadku w 2023 r. czytelnictwo, mierzone liczbą wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach, osiągnęło wartość 25,3 i było na wyższym poziomie niż wartość ww. wskaźnika dla powiatu kraśnickiego (19,4) oraz województwa lubelskiego (18,3).
- Na terenie gminy dobrze jest rozwinięty sport amatorski. Działalność w tym zakresie prowadzą 3 kluby sportowe. Gmina Szastarka charakteryzuje się jednak relatywnie ubogą ofertą obiektów sportowych na swoim terenie. Zlokalizowanych jest tutaj stadion piłkarki oraz boiska szkolne przy szkołach podstawowych w Szastarce, Polichnie i Blinowie. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje infrastruktura rekreacyjna w postaci siłowni zewnętrznych i placów zabaw.
- Główne zadania zakresu ochrony przeciwpożarowej realizowano poprzez działalność Ochotniczych Straży Pożarnych. W 2023 r. na terenie gminy funkcjonowało 10 jednostek OSP, z czego 3 jednostki włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

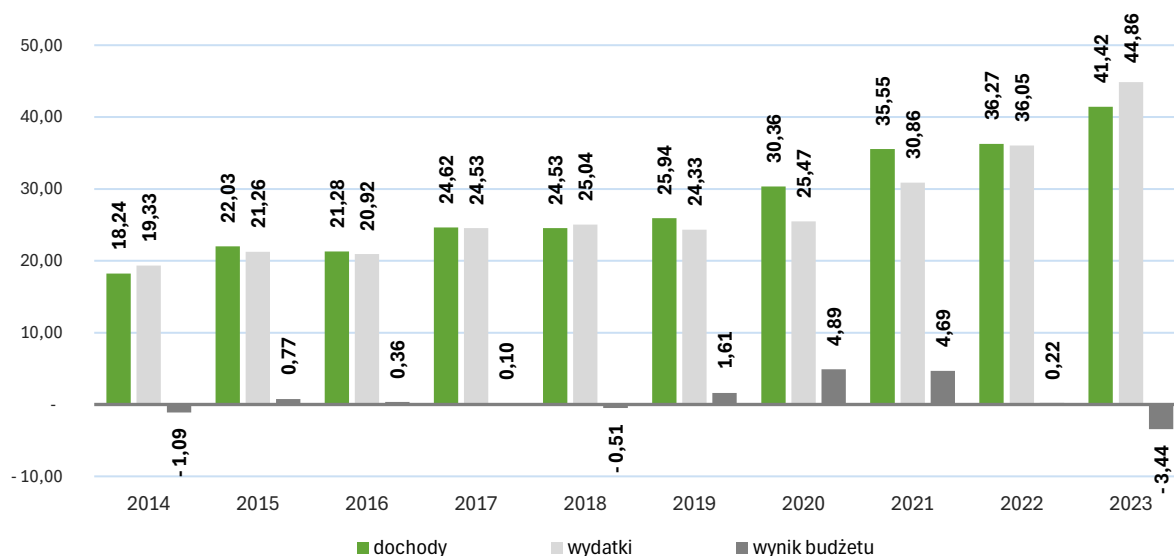
7. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA

7.1. STRUKTURA BUDŻETU GMINY

Wielkość dochodów oraz struktura wydatków gminy świadczy o zdolności jednostki do inwestowania. W 2023 r. **dochody** Gminy Szastarka wyniosły 41 424 053,08 zł, a **wydatki** osiągnęły kwotę 44 860 032,00 zł. Należy również zauważyć, że w ostatnich dziesięciu latach zarówno dochody, jak i wydatki gminy wykazywały trend wzrostowy.

W ocenie potencjału dochodowego gmin z punktu widzenia możliwości finansowania ich zadań inwestycyjnych szczególnie przydatna jest kategoria nadwyżki lub deficytu operacyjnego. **Wynik operacyjny** określa poziom dochodów bieżących pozostających do dyspozycji samorządów po sfinansowaniu obligacyjnych wydatków bieżących wraz z kosztami obsługi zadłużenia. Dodatni wynik bieżący (nadwyżka operacyjna) daje jednostce samorządu terytorialnego możliwość realizacji nowych przedsięwzięć majątkowych, zarówno bezpośrednio, przeznaczając tę kwotę na inwestycje lub pośrednio, spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne. Ujemny wynik bieżący (deficyt operacyjny) oznacza, że bieżące wydatki jednostki samorządu terytorialnego przekraczają poziom jej dochodów bieżących. W roku 2023 wynik finansowy gminy był ujemny i jednostka wygenerowała stratę w wysokości 3 435 978,92 zł, co oznacza, że wydatki bieżące jednostki nie znajdowały znalazły pełnego pokrycia w dochodach bieżących. Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2014-2023 saldo budżetu bieżącego przyjmowało zwykle wartości dodatnie. Ujemny wyniki finansowy odnotowano w tym okresie trzy razy (w 2014, 2018 i 2023 r.).

Wykres 48. Wykonanie budżetu Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (mln zł)

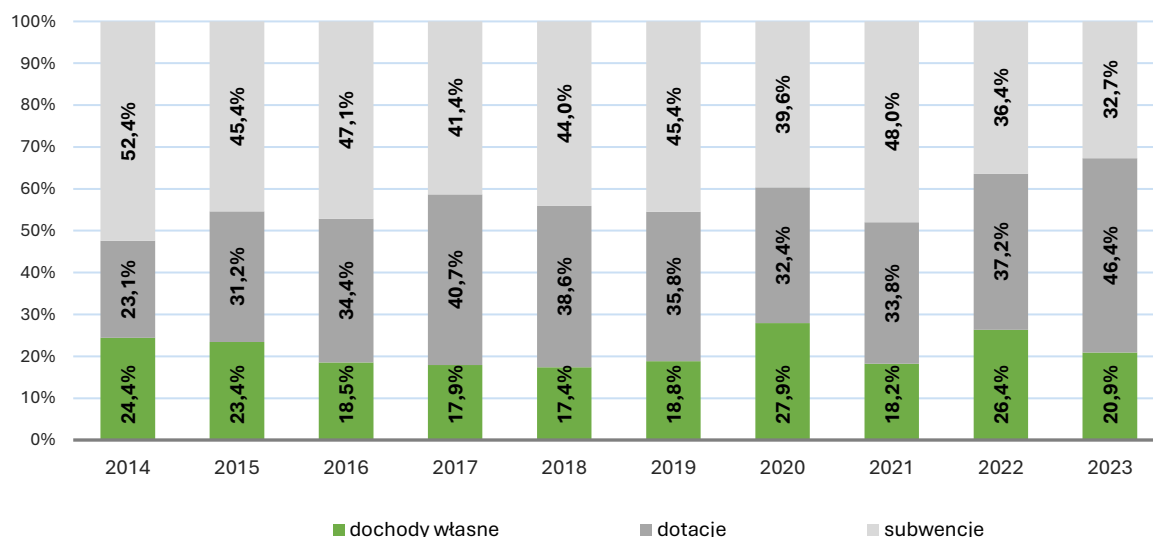


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ciągu ostatnich 10 lat można zaobserwować **wzrost dochodów** gminy. W odniesieniu do roku 2014 dochody wzrosły o 127,1% (23 182 534,98 zł). **Struktura dochodów samorządu**, a szczególnie wysoki udział dochodów własnych w dochodach ogółem, świadczy o zamożności jednostki samorządu terytorialnego, a także o dużej samodzielności finansowej i niezależności od transferów z budżetu państwa. Dochody własne stanowią bowiem wpływy z podatków, opłat, sprzedaży mienia komunalnego czy dzierżawy (tzw. dochody własne podstawowe), a także

wpływy z tytułu udziału w podatkach od osób fizycznych (PIT) i prawnych (CIT), stanowiących dochody budżetu państwa. W Gminie Szastarka w 2023 r. najwyższy udział w dochodach ogółem miały dotacje – 46,4% (19 225 315,01 zł), następnie subwencje – 32,7% (13 533 947,00 zł), zaś najmniejszy dochody własne – 20,09% (8 664 791,07 zł).

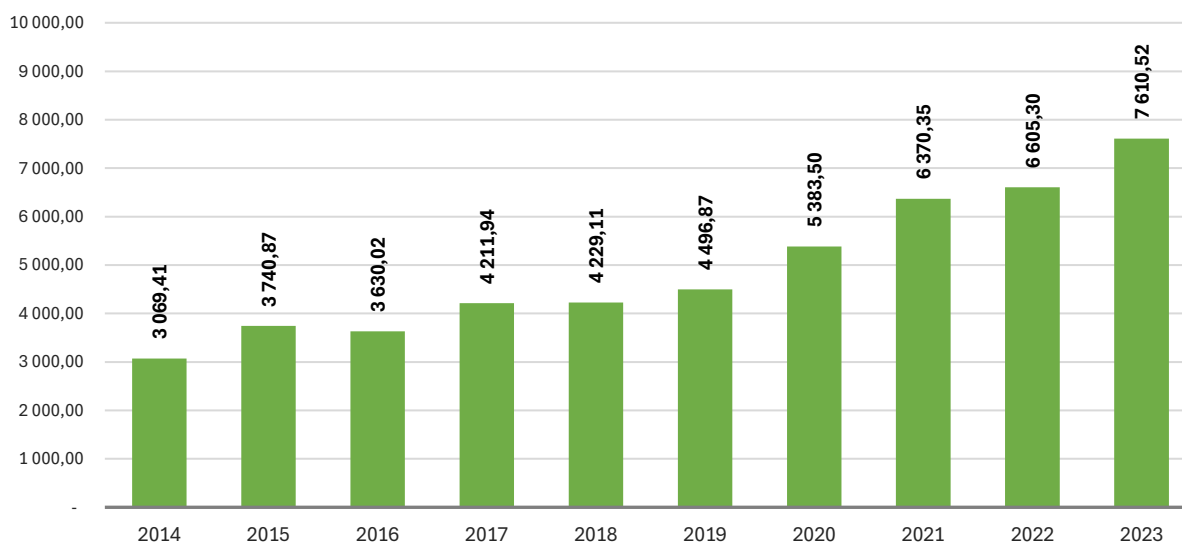
Wykres 49. Struktura dochodów Gminy Szastarka w latach 2014 - 2023 (%)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według danych GUS **średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca** gminy wyniósł 7 610,52 zł i był znacznie wyższy od średniego dochodu na 1 mieszkańca gmin powiatu kraśnickiego (5 890,23 zł) oraz od średniego dochodu na 1 mieszkańca województwa lubelskiego w gminach bez miast na prawach powiatu (6 491,02 zł). Trend dotyczący dochodów gminy przypadających na 1 mieszkańca w latach 2014-2023 kształtował się pozytywnie – w okresie tym obserwowano stopniowy wzrost tego wskaźnika.

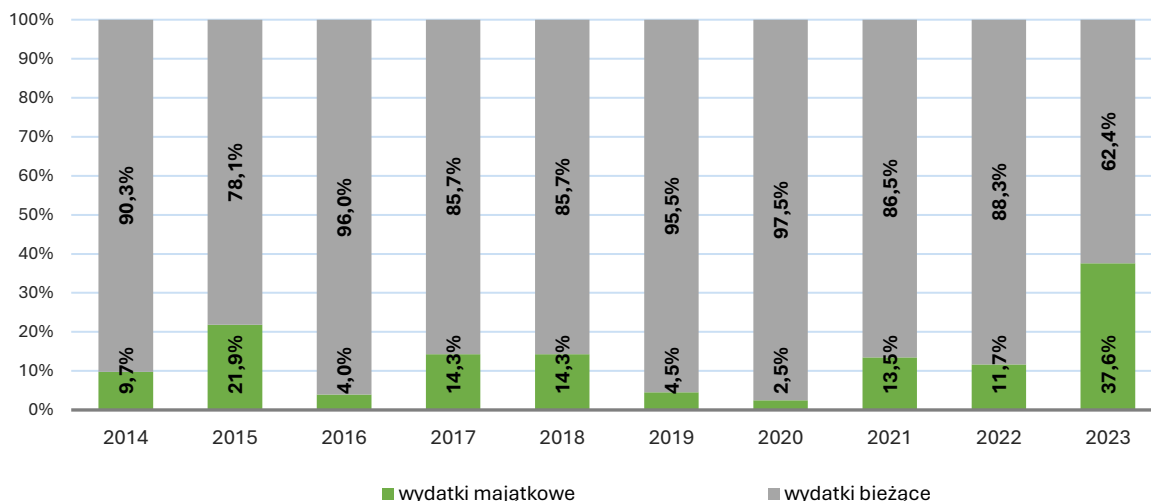
Wykres 50. Średni dochód na 1 mieszkańca Gminy Szastarka w latach 2014 - 2023 (zł)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2023 r. – w porównaniu do roku 2014 r. – **wydatki ogółem** gminy zwiększyły się o 25 525 840,11 zł (132,0%). W **strukturze wydatków** gminy w 2023 r. wydatki bieżące wyniosły 28 011 629,43 zł (62,4%), zaś wydatki majątkowe 16 848 402,57 zł (37,6%).

Wykres 51. Struktura wydatków Gminy Szastarka w latach 2014 - 2023 (%)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

7.2. PROJEKTY WSPÓŁFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Gmina Szastarka aktywnie korzysta ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich. Gmina w perspektywie finansowej 2014-2020 realizowała projekty w ramach **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020**. Gmina oraz jej jednostki organizacyjne - jako beneficjenci wiodący – zrealizowały **4 inwestycje** o łącznej wartości ogółem wynoszącej 6 047 244,54 zł, otrzymując **4 130 534,69 zł** dofinansowania z Unii Europejskiej.

Tabela 4. Projekty realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego lata 2014-2020 przez Gminę Szastarka

Beneficjent wiodący	Tytuł projektu	Wartość ogółem (zł)	Wkład UE (zł)
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Szastarce	Zwiększenie dostępności usług zdrowotnych w Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Szastarce	118 835,10	99 529,31
Gmina Szastarka	Instalacja odnawialnych źródeł energii w gminie Szastarka.	2 732 288,60	2 077 724,94
	Instalacje odnawialnych źródeł energii w gminie Szastarka etap II	3 000 280,03	1 799 565,76
	Dostosowanie i przebudowa pomieszczeń w budynku Publicznej Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Polichnie na potrzeby funkcjonowania oddziału przedszkolnego	195 840,81	153 714,68
RAZEM:		6 047 244,54	4 130 534,69

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zamieszczonych na stronie www.funduszeuropejskie.gov.pl.

Gmina rozpoczęła również realizację projektu pt. Aktywizacja społeczna i integracja mieszkańców Gminy Szastarka, współfinansowanego w ramach programu **Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027**. Głównym celem projektu jest wsparcie na rzecz aktywizacji i integracji społecznej osób i społeczności zagrożonych wykluczeniem społecznym. Projekt realizowany będzie w partnerstwie z Kołem Gospodyń Wiejskich „Brzozowianki”. Wartość projektu wynosi 51 901,40 zł, z czego wysokość środków z Funduszy Europejskich to 446 076,54 zł.

7.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE

Posiadanie dokumentów planistycznych, wyznaczających kierunki rozwoju przestrzennego i jednocześnie określających możliwe funkcje terenu oraz formy jego zagospodarowania, jest kluczowym czynnikiem ułatwiającym przyciągnięcie zewnętrznych inwestorów. Określenie lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego jest również podstawowym narzędziem umożliwiającym kierowanie rozwojem obszaru, w tym przede wszystkim realizację zadań należących do wyłącznej kompetencji organów samorządu w zakresie ładu przestrzennego, komunikacji i infrastruktury technicznej. Gmina Szastarka posiada dokumenty planistyczne w zakresie zagospodarowania przestrzennego: miejscowy plany zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

W Gminie obowiązuje Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęte Uchwałą Nr XLV/253/2014 Rady Gminy Szastarka z dnia 17.02.2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szastarka.

Obszar jest w całości objęty miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Szastarka, który został przyjęty przez Radę Gminy Szastarka w dniu 27 maja 2002 r. uchwałą nr LIV/286/2002 r. uwzględnia przeznaczenie terenów oraz zasady zagospodarowania i ich zabudowy zgodnie z polityką przestrzenną określoną studium. Stanowi on podstawę planowania przestrzennego w gminie. Gmina Szastarka podzielona jest na 16 jednostek planistycznych (obrębów geodezyjne): Blinów Pierwszy, Blinów Drugi, Brzozówka-Kolonia, Brzozówka, Cieślanki, Huta Józefów, Majdan-Obleszcze, Stare Moczydła, Polichna Pierwsza, Polichna Druga, Polichna Trzecia, Polichna Czwarta, Rzeczyca-Kolonia, Szastarka, Wojciechów-Kolonia i Wojciechów. Istnienie Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego obejmującego całość terenu w granicach administracyjnych gminy, ułatwia w krótszym czasie przygotowanie inwestycji, uzyskanie pozwoleń na budowę oraz podziały nieruchomości. Wyznacza strefy zabudowy mieszkaniowej, usługowej, rolnictwa, zieleni, wód śródlądowych jak również tereny wytwórczości i składowania, tereny eksploatacji złóż surowców, ochrony środowiska przyrodniczego, wartości kulturowych i krajobrazu oraz infrastrukturę techniczną i komunikacyjną.

Z upływem czasu i zgłaszaniem nowych wniosków i potrzeb inwestycyjnych, plan poddawany był okresowym zmianom. Plan został zmieniony następującymi uchwałami:

- Uchwałą nr XX/87/2008 z dnia 30 stycznia 2008 r.,
- Uchwałą nr XLVIII/188/2009 z dnia 4 listopada 2009 r.,
- Uchwałą nr LIV/207/2010 z dnia 25 marca 2010 r.,
- Uchwałą nr X/44/2011 z dnia 20.05.2011 r.,
- Uchwałą nr VIII/42/2015 z dnia 12 maja 2015 r.,

- Uchwałą nr XLIX/251/2018 z dnia 16 października 2018 r., Uchwałą nr XLIX/303/2023 z dnia 25 kwietnia 2023 r.

Gmina Szastarka przystąpiła również do sporządzenia planu ogólnego. Rada Gminy podjęła Uchwałą Nr LVI/371/2024 w dniu 22 marca 2024 roku, na mocy której rozpoczęto procedurę opracowania planu ogólnego dla całego obszaru gminy w jej granicach administracyjnych. Plan ogólny stanowi nowy instrument planowania przestrzennego, który ma na celu uporządkowanie polityki przestrzennej gminy oraz ułatwienie procedur związanych z wydawaniem decyzji o warunkach zabudowy i sporządzaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

7.4. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Wielkość dochodów oraz struktura wydatków gminy świadczy o zdolności jednostki do inwestowania. W 2023 r. dochody Gminy Szastarka wyniosły 41 424 053,08 zł, a wydatki osiągnęły kwotę 44 860 032,00 zł. Należy również zauważyć, że w ostatnich dziesięciu latach zarówno dochody, jak i wydatki gminy wykazywały trend wzrostowy. W roku 2023 wynik finansowy gminy był ujemny i jednostka wygenerowała stratę w wysokości 3 435 978,92 zł, co oznacza, że wydatki bieżące jednostki nie znajdowały znalazły pełnego pokrycia w dochodach bieżących. Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2014-2023 saldo budżetu bieżącego przyjmowało zwykle wartości dodatnie. Ujemny wyniki finansowy odnotowano w tym okresie trzy razy (w 2014, 2018 i 2023 r.).
- W 2023 r. najwyższy udział w dochodach ogółem miały dotacje – 46,4% (19 225 315,01 zł), następnie subwencje – 32,7% (13 533 947,00 zł), zaś najmniejszy dochody własne – 20,09% (8 664 791,07 zł). W strukturze wydatków wydatki bieżące wyniosły 28 011 629,43 zł (62,4%), zaś wydatki majątkowe 16 848 402,57 zł (37,6%).
- Według danych GUS średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy wyniósł 7 610,52 zł i był znacznie wyższy od średniego dochodu na 1 mieszkańca gmin powiatu kraśnickiego (5 890,23 zł) oraz od średniego dochodu na 1 mieszkańca województwa lubelskiego w gminach bez miast na prawach powiatu (6 491,02 zł). Trend dotyczący dochodów gminy przypadających na 1 mieszkańca w latach 2014-2023 kształtował się pozytywnie – w okresie tym obserwowano stopniowy wzrost tego wskaźnika.
- Gmina Szastarka aktywnie korzysta ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich. Gmina w perspektywie finansowej 2014-2020 realizowała projekty w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020. Gmina oraz jej jednostki organizacyjne - jako beneficjenci wiodący – zrealizowały 4 inwestycje o łącznej wartości ogółem wynoszącej 6 047 244,54 zł, otrzymując 4 130 534,69 zł dofinansowania z Unii Europejskiej. Gmina rozpoczęła również realizację projektu pt. Aktywizacja społeczna i integracja mieszkańców Gminy Szastarka, współfinansowanego w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.
- Gmina Szastarka posiada dokumenty planistyczne w zakresie zagospodarowania przestrzennego: miejscowy plany zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

B. CZĘŚĆ STRATEGICZNA

8. PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII

8.1. SAMORZĄD GMINY WOBEC WYZWAŃ SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH

Na przestrzeni lat 2019 - 2025 obserwowany jest istotny wzrost dynamiki zmian zachodzących w wielu obszarach życia społecznego i gospodarczego na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym. Skala tych zmian jest znacznie większa niż miało to miejsce w okresie programowania UE 2014 – 2020, a ich wpływ na wiele obszarów funkcjonowania samorządów jest widoczny i znaczący.

Zmiany w podejściu do polityki rozwoju samorządów gminnych spowodowane są przede wszystkim dużą dynamiką zjawisk gospodarczych, ekonomicznych i społecznych (w tym demograficznych) na poziomie kraju i Europy, coraz silniej widocznymi efektami zmian klimatycznych, wpływem wojny w Ukrainie na gospodarkę europejską, krajową i lokalną, a w latach wcześniejszych - skutkami pandemii wirusa COVID19.

Jednocześnie coraz bardziej dynamicznym procesom globalnym i zachodzącymi przez to zmianami geopolitycznymi, towarzyszą lokalne zmiany społeczne i ekonomiczne związane z intensywnym rozwojem gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach, procesem zapobiegania i dostosowania do zmian klimatycznych oraz starzeniem się społeczeństwa.

Tym samym liczba i skala oddziaływań czynników wpływających na funkcjonowanie samorządów gminnych wzrasta, zmienia się też charakter przewag konkurencyjnych jakimi dysponuje gmina Szastarka. Konsekwencją takiego stanu rzeczy są między innymi zmieniające się oczekiwania mieszkańców gminy - głównych adresatów działań strategicznych władz samorządowych.

W związku z powyższym w części diagnostycznej Strategii (w obszarach społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych) dokonano analizy danych, szczególnie w ramach tych funkcji i oddziaływań, które są istotne z punktu widzenia problemów i potencjałów rozwojowych gminy Szastarka.

Prace te pozwoliły na sformułowanie wniosków ujętych w części diagnostycznej Strategii, obejmujących najważniejsze kwestie dotyczące: przestrzeni i środowiska, demografii i potencjału społecznego, rynku pracy, potencjału gospodarczego, infrastruktury technicznej i społecznej, zaspokajania potrzeb mieszkańców oraz jakości zarządzania i sytuacji finansowej gminy.

W oparciu o zaktualizowane dane i wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz rekomendacje uzyskane w procesie współpracy z przedstawicielami gminy, przeprowadzono analizę SWOT oraz określono kluczowe problemy, potencjały i kierunki rozwojowe gminy Szastarka.

Identyfikacja istotnych zjawisk i trendów oraz rezultaty powyższych prac pozwoliły na wypracowanie wizji, celów i kierunków działań rozwojowych, wskazujących główne obszary aktywności gminy Szastarka w latach 2025 - 2031.

8.2. WPŁYW EUROPEJSKIEJ I KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ

Model polityki regionalnej kraju, jako jeden z kluczowych aspektów, wyróżnia skuteczność planowania i realizacji działań rozwojowych oraz podniesienie jakości funkcjonowania instytucji publicznych. Dlatego tak ważne jest zapewnienie wysokiej jakości planowania strategicznego gminy oraz spójności dokumentów planistycznych.

Jednym z założeń w obecnym modelu polityki rozwoju regionalnego jest wzmocnienie roli wymiaru terytorialnego i podejścia zintegrowanego, które zakłada opracowanie dokumentów integrujących zagadnienia społeczne, gospodarcze i przestrzenne, zapewnienie skutecznych mechanizmów realizacji planowanych przedsięwzięć oraz wzajemne powiązanie działań podmiotów odpowiedzialnych za politykę rozwoju na danym obszarze. Stąd też ważnym elementem Strategii jest zawarty w dokumencie model struktury funkcjonalno – przestrzennej oraz system wdrażania zaprojektowany zgodnie z kompetencjami ustawowymi samorządu gminy w oparciu o opisane zasady współpracy partnerów. Model ten charakteryzuje się spójnością z założeniami i wytycznymi zawartymi w Planie Ogólnym Gminy Szastarka.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) zakłada odejście od modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego, skupiającego działania rozwojowe przede wszystkim na największych aglomeracjach, i przejście na model odpowiedzialnego rozwoju - zrównoważonego społecznie i terytorialnie. Zgodnie z KSRR 2030, w ramach modelu zrównoważonego terytorialnie „polityka regionalna wspierać będzie zintegrowane interwencje wykorzystujące miejscowe zasoby i potencjały poszczególnych terytoriów oraz dostarczanie odpowiednich impulsów dla zainicjowania trwałego wzrostu i miejsc pracy w obszarach o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwojowych”.

W praktyce KSRR 2030 zakłada odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów. Takie podejście doprowadziło do **wyznaczenia w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 (SRWL 2030) tzw. obszarów strategicznej interwencji (OSI).**

Gmina Szastarka znajduje się w grupie samorządów, które zgodnie z typologią przyjętą w SRWL 2030 zaliczają się do **OSI ROZTOCZE.**

Powyższe podejście znalazło odzwierciedlenie w Strategii, która ma nie tylko sprostać nowym wyzwaniom rozwojowym Gminy Szastarka, ale też wpisać się w kierunki i zasady polityki rozwoju proponowane na poziomie regionalnym, krajowymi i UE.

9. ZAKRES, TRYB I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII

Zakres i metodyka opracowania niniejszej Strategii oparte są o uwarunkowania i zasady określone w ustawie o samorządzie gminnym, ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko⁶. Uwarunkowania te

⁶ Szczegółowe odniesienie do aktów prawnych opisane zostało w Rozdziale *Wprowadzenie*.

odnoszą się przede wszystkim do wymogów formalnych dotyczących zakresu i trybu opracowania, opiniowania i konsultowania Strategii.

Metodyka zastosowana w Strategii opiera się na poniższych zasadach, które odnoszą się zarówno do kolejnych etapów opracowania dokumentu, jak też do fazy wdrożeniowej Strategii:

■ **Analiza danych, wnioski i kierunki rozwojowe**

W celu zidentyfikowania potencjałów rozwojowych i problemów gminy Szastarka przeprowadzona została diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, na podstawie której dokonano analizy danych w następujących obszarach: przestrzeń i środowisko, demografia i rynek pracy, potencjał gospodarczy, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna oraz jakość zarządzania. Zidentyfikowano kluczowe zjawiska i trendy wpływające na rozwój obszaru.

Po szczegółowym scharakteryzowaniu poszczególnych obszarów sformułowano wnioski i określono wizję rozwoju, a także zdefiniowano cele strategiczne i cele operacyjne/kierunki działań, w taki sposób, aby dać pierwszeństwo mobilizacji lokalnych czynników rozwoju. Pozwoliło to na wskazanie najatrakcyjniejszych obszarów aktywności gminy Szastarka w latach 2025 - 2031. Definiując cele i zadania korzystano z dotychczasowych doświadczeń i dobrych praktyk związanych z planowaniem i wdrażaniem polityki rozwoju.

■ **Koncentracja wsparcia**

Zasada koncentracji wsparcia opiera się na ograniczeniu liczby celów, a także obszarów rozwojowych, do takich które w trakcie tworzenia Strategii uznano za priorytetowe i mające decydujący wpływ na realizację wizji rozwoju Gminy Szastarka. Podczas podjętych prac nad dokumentem nie dążono do tego, aby każdy obszar aktywności gminy uznać za strategiczny. Nie oznacza to rezygnacji z bieżących działań samorządu, uznano jedynie, że część z nich ma mniejszy wpływ na osiągnięcie celów strategicznych.

■ **Podejście zintegrowane**

Zastosowano zasady wynikające ze zintegrowanego planowania – zidentyfikowano społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne powiązania funkcjonalne, które występują na terenie Gminy Szastarka oraz dostosowano zakres przedsięwzięć rozwojowych do specyfiki obszaru, tak aby były odpowiedzią na istniejące problemy i wyzwania. Skupiono się na tych funkcjach, które najbardziej wzmocnią potencjały rozwojowe gminy.

■ **Partycypacja społeczna i konsultacje społeczne**

Proces opracowywania Strategii, realizowany przez ekspertów zewnętrznych i przedstawicieli władz samorządowych, oparty został o wymogi ustawowe oraz zasady dobrych praktyk w zakresie konsultacji społecznych. Pozwoliło to na zaangażowanie interesariuszy w proces określania problemów, celów oraz przedsięwzięć realizujących cele Strategii.

■ **System realizacji**

Opracowany system wdrażania Strategii jest przejrzysty i oparty o kompetencje ustawowe oraz możliwości finansowe i organizacyjne Gminy Szastarka. W celu zwiększenia sprawności realizacji Strategii i skuteczności wykorzystywania dostępnych funduszy przedstawiono możliwości współpracy interesariuszy opisane w Rozdziale 20, uwzględniając elastyczność przyjętych rozwiązań.

■ **Wybór celów operacyjnych (kierunków działań) i projektów**

Zawarte w dokumencie cele operacyjne oraz przypisane im projekty zapewnią osiągnięcie celów strategicznych oraz wskaźników ich realizacji. Skupiono się na takich przedsięwzięciach, które

rozwiązują istotne problemy Gminy Szastarka oraz wzmacniają i rozwijają jej potencjały. Idea takich przedsięwzięć jest stworzenie możliwości współpracy z partnerami zewnętrznymi zapewniającej efekt synergii, w taki sposób, aby rezultaty i oddziaływanie projektów były większe i korzystniejsze niż jest to możliwe do osiągnięcia w projektach realizowanych jedynie przez samorząd gminy. Możliwości współpracy międzygminnej opisane zostały w Rozdziale 20 *Potencjalne kierunki interwencji w wymiarze terytorialnym*.

▪ **Polityka spójności Unii Europejskiej**

Dostosowano rodzaj i zakres interwencji oraz system wdrażania Strategii do wyzwań i uwarunkowań perspektywy finansowej UE 2021 – 2027 opierając się na uwarunkowaniach obowiązujących w unijnych, krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych i operacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim zachowania spójności celów Strategii i projektów wynikających ze Strategii z celami i obszarami wsparcia określonymi w dokumentach krajowych i UE.

▪ **Spójność z celami polityki regionalnej na poziomie województwa i kraju**

Zachowano zgodność z założeniami polityki regionalnej Województwa Lubelskiego tak aby Strategia była spójna z kierunkami, obszarami interwencji i celami określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz uwzględniała ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie lubelskim określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030).

▪ **Spójności z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**

Procedury i zakres opracowania Strategii są spójne z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym poprzez uwzględnienie uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy zawartych w modelu struktury funkcjonalno - przestrzennej (Rozdział 17) oraz sformułowanie ustaleń i rekomendacji do lokalnych dokumentów planistycznych (Rozdział 18), spójnych z Planem Ogólnym Gminy Szastarka.

▪ **Logika interwencji Strategii**

W Strategii przyjęto poniższą logikę interwencji, w której celom i odpowiadającym im kierunkom działań przypisano odpowiednie wskaźniki i rezultaty oraz propozycje projektów do realizacji:

Ryc. 10. Logika interwencji Strategii



Źródło: opracowanie własne.

▪ **Finansowanie propozycji przedsięwzięć wynikających ze strategii**

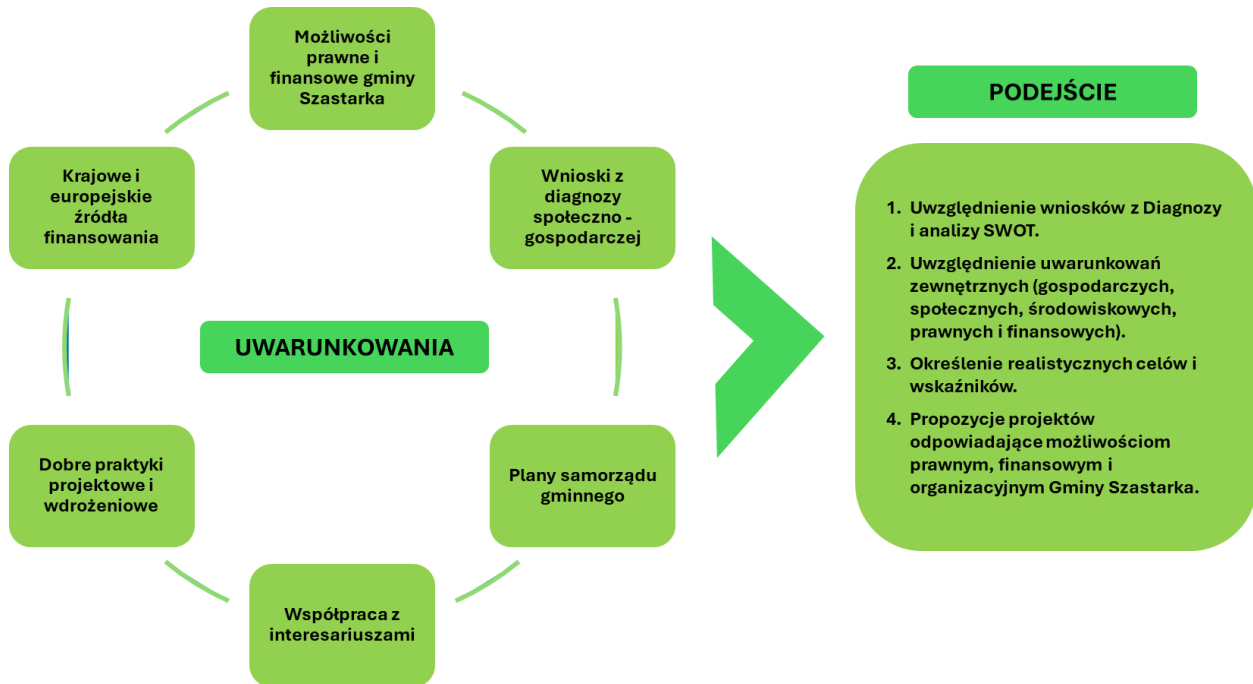
W dokumencie Strategii zwarto informacje dotyczące źródeł finansowania zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych. Szczegółowy zakres, koszty i harmonogram realizacji poszczególnych projektów uzależnione będą od dostępności własnych i zewnętrznych źródeł finansowania, przede wszystkim w zakresie kwalifikowalności wsparcia z funduszy europejskich w latach 2021 – 2027 oraz kolejnej perspektywie finansowej UE. Proces ten wymaga realizacji

Strategii zgodnie z przyjętym systemem wdrażania oraz długofalowej konsekwencji w działaniu władz gminy.

▪ **Podejście realistyczne**

W trakcie prac koncentrowano się na tym aby dokument Strategii pozostał realistyczny. Zarówno w kontekście celów, jak również kierunków działań i propozycji konkretnych przedsięwzięć przyjęto podejście zaprezentowane na poniższym schemacie:

Ryc. 11. Uwarunkowania i podejście do opracowania Strategii



Źródło: opracowanie własne.

10. ANALIZA SWOT

Narzędziem zastosowanym do przeprowadzenia analizy strategicznej obszaru gminy Szastarka jest analiza SWOT - zestawienie uwarunkowań wewnętrznych w postaci mocnych i słabych stron oraz określenie zewnętrznych szans i zagrożeń rozwojowych. Analiza potraktowana została szeroko i kompleksowo, obejmując wszystkie istotne kwestie społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne obszaru gminy.

Metoda ta umożliwia zebranie oraz usystematyzowanie informacji o wewnętrznym potencjale gminy, jak również dostrzeganych barierach, zwracając jednocześnie uwagę na pojawiające się w otoczeniu szanse i zagrożenia mające wpływ na funkcjonowanie i rozwój obszaru.

Analiza SWOT jest narzędziem pozwalającym na zidentyfikowanie:

- **silnych stron (strengths)** - przewag wewnętrznych gminy, które wpływają na jej rozwój,
- **słabych stron (weaknesses)** - wewnętrznych ograniczeń lub problemów gminy, które mogą blokować rozwój,
- **szans (opportunities)** – sprzyjających uwarunkowań zewnętrznych, które nie zależą bezpośrednio od gminy, a które odpowiednio wykorzystane mogą przyczynić się do jej rozwoju,
- **zagrożeń (threats)** - czynników zewnętrznych, na które gmina nie ma bezpośredniego wpływu, a które mogą utrudniać lub blokować jej rozwój.

Dzięki zastosowaniu metod diagnostycznych w postaci zebranych i usystematyzowanych potencjałów i barier rozwojowych Gminy Szastarka, przy jednoczesnym określeniu istniejących szans i zagrożeń jednostka samorządowa otrzymuje realny wpływ na funkcjonowanie obszaru.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gminy Szastarka oraz ze źródeł zewnętrznych i wniosków z przeprowadzonej Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

SILNE STRONY

1. Bardzo wysoka jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej.
2. Duży udział użytków rolnych w strukturze przestrzennej gminy.
3. Korzystne położenie komunikacyjne – droga ekspresowa S19 (Via Carpatia), DW 848, linia kolejowa nr 68.
4. Bliskość Kraśnika i relatywna dostępność Lublina.
5. Relatywnie niski wskaźnik bezrobocia.
6. Wzrost liczby podmiotów gospodarczych w ostatniej dekadzie.
7. Rozwijający się sektor prywatny i aktywność mieszkańców.
8. Rozwinięta infrastruktura wodociągowa i funkcjonujące ujęcia wody.
9. Modernizacja i rozbudowa dróg gminnych.
10. Walory krajobrazowe i przyrodnicze.
11. Zachowane dziedzictwo kulturowe.
12. Aktywność kulturalna i organizacyjna mieszkańców.
13. Stopniowa specjalizacja i modernizacja rolnictwa.
14. Wzrost liczby organizacji społecznych.
15. Położenie w obszarze oddziaływania miasta powiatowego.

SŁABE STRONY

1. Postępująca depopulacja i starzenie się ludności.
2. Wysoki udział bezrobocia długotrwałego.
3. Wysoki udział bezrobotnych do 30 roku życia.
4. Rosnące bezrobocie w grupie 50+.
5. Niski wskaźnik przedsiębiorczości względem powiatu i województwa.
6. Dominacja mikroprzedsiębiorstw – brak średnich i dużych firm.
7. Monofunkcyjny, rolniczy charakter gospodarki.
8. Niska lesistość i rozdrobnienie kompleksów leśnych.
9. Niedostateczna infrastruktura pieszo - rowerowa.
10. Ograniczona baza noclegowa.
11. Niskie wyniki egzaminów ósmoklasisty.
12. Uzależnienie części mieszkańców od transferów społecznych.
13. Rozproszona zabudowa utrudniająca rozwój infrastruktury.
14. Niewielka liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków.
15. Ograniczona dywersyfikacja struktury gospodarczej.

SZANSE

1. Wykorzystanie przebiegu S19 do zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej.
2. Rozwój przetwórstwa rolno - spożywczego.
3. Rosnący popyt na żywność ekologiczną i regionalną.
4. Skracanie łańcuchów dostaw i sprzedaż bezpośrednia.
5. Rozwój agroturystyki i turystyki weekendowej.
6. Rozbudowa infrastruktury rowerowej i rekreacyjnej.
7. Dostęp do funduszy UE i programów krajowych.
8. Rozwój odnawialnych źródeł energii.
9. Programy aktywizacji zawodowej młodzieży i osób 50+.
10. Współpraca międzygminna (wspólne funkcje w wymiarze terytorialnym).
11. Rozwój sektora usług lokalnych.
12. Cyfryzacja usług publicznych.
13. Wzrost atrakcyjności osiedleńczej gminy.
14. Gospodarcze wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.
15. Wzmacnianie kapitału społecznego.

ZAGROŻENIA

1. Dalsza depopulacja i odpływ młodych mieszkańców.
2. Postępujące starzenie się społeczeństwa.
3. Utrwalanie się bezrobocia długotrwałego.
4. Niska opłacalność produkcji rolnej.
5. Konkurencja silniejszych ośrodków miejskich.
6. Wzrost kosztów energii i usług komunalnych.
7. Ograniczenie środków zewnętrznych dla JST.
8. Zmiany klimatyczne wpływające na rolnictwo.
9. Degradacja środowiska i krajobrazu.
10. Marginalizacja obszarów peryferyjnych.
11. Ograniczona baza podatkowa.
12. Spadek aktywności społecznej.
13. Degradacja zabytków i utrata tożsamości lokalnej.
14. Niewystarczające tempo modernizacji infrastruktury.
15. Niestabilna sytuacja gospodarcza i geopolityczna.

11. SYNTETYCZNE WNIOSKI STRATEGICZNE**1. Wzmocnienie i dywersyfikacja lokalnej gospodarki**

Rozwój Gminy Szastarka powinien w pierwszej kolejności koncentrować się na wzmocnieniu fundamentów gospodarczych poprzez stopniową dywersyfikację struktury ekonomicznej. Gmina dysponuje bardzo wysokiej jakości rolniczą przestrzenią produkcyjną, która stanowi silną bazę rozwojową. Jednocześnie gospodarka lokalna ma charakter monofunkcyjny i opiera się głównie na rolnictwie oraz mikroprzedsiębiorstwach. W długiej perspektywie konieczne jest rozwijanie przetwórstwa rolno - spożywczego, wspieranie lokalnej przedsiębiorczości oraz tworzenie warunków do powstawania nowych miejsc pracy poza rolnictwem. Korzystne położenie komunikacyjne przy drodze ekspresowej S19 i linii kolejowej stanowi realną podstawę do zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru.

2. Aktywizacja zawodowa i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Pomimo relatywnie niskiej ogólnej stopy bezrobocia, struktura rynku pracy wskazuje na poważne wyzwania społeczne. Wysoki udział osób długotrwale bezrobotnych oraz znaczący odsetek osób młodych i w wieku 50+ pozostających bez pracy wymagają systemowych działań aktywizacyjnych. Gmina powinna kłaść nacisk na podnoszenie kwalifikacji, rozwój kształcenia ustawicznego, programy stażowe i wsparcie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Celem jest nie tylko ograniczenie bezrobocia, lecz poprawa jakości zatrudnienia i zmniejszenie ryzyka utrwalania zależności od transferów społecznych.

3. Zatrzymanie procesów depopulacyjnych i poprawa atrakcyjności osiedleńczej

Proces starzenia się ludności oraz tendencje depopulacyjne stanowią jedno z kluczowych wyzwań rozwojowych. Gmina powinna zmierzać do zwiększenia atrakcyjności jako miejsca do życia i osiedlania się, zwłaszcza dla osób pracujących w ośrodkach miejskich (np. Kraśnik).

Istotnym elementem będzie poprawa jakości usług publicznych, w tym edukacji, a także rozwój infrastruktury społecznej i rekreacyjnej oraz cyfryzacja usług publicznych.

4. Rozwój funkcji turystycznej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe

Gmina dysponuje wartościowymi zasobami krajobrazowymi i przyrodniczymi oraz elementami dziedzictwa kulturowego, które mogą stanowić podstawę budowania lokalnej marki. Obecnie baza noclegowa jest ograniczona, co wskazuje na niewykorzystany potencjał. Gmina powinna zakładać rozwój agroturystyki, turystyki weekendowej oraz infrastruktury rekreacyjnej, traktując tę funkcję jako uzupełniające źródło dochodów mieszkańców.

5. Modernizacja infrastruktury i poprawa dostępności wewnętrznej

Dalsza modernizacja infrastruktury technicznej i komunikacyjnej pozostaje warunkiem trwałego rozwoju. Nadal występują braki w zakresie infrastruktury pieszo - rowerowej oraz wyzwania wynikające z rozproszonej struktury osadniczej. Wykorzystanie korzystnych powiązań zewnętrznych wymaga równoległej poprawy dostępności wewnętrznej i bezpieczeństwa komunikacyjnego, a także dalszej modernizacji infrastruktury wodno - kanalizacyjnej i energetycznej.

6. Budowanie odporności klimatycznej i środowiskowej

Rolniczy charakter gminy powoduje silne uzależnienie lokalnej gospodarki od warunków klimatycznych. Niska lesistość oraz ograniczona retencja zwiększają wrażliwość obszaru na skutki zmian klimatu. Gmina powinna uwzględniać działania adaptacyjne, w tym rozwój odnawialnych źródeł energii, zwiększanie retencji wodnej oraz ochronę krajobrazu. Wzmacnianie odporności środowiskowej stanowi warunek stabilności gospodarczej i jakości życia mieszkańców.

7. Wzmacnianie kapitału społecznego i partnerstw lokalnych

Kapitał społeczny stanowi istotny zasób rozwojowy gminy. Wzrost liczby organizacji społecznych oraz aktywność kulturalna mieszkańców tworzą dobrą podstawę do dalszego rozwoju współpracy lokalnej. Gmina powinna wzmacniać inicjatywy oddolne, partnerstwa międzygminne oraz budowanie tożsamości lokalnej. Integracja społeczna i współodpowiedzialność mieszkańców za rozwój gminy zwiększają skuteczność realizacji celów strategicznych.

12. MISJA I WIZJA GMINY SZASTARKA

Idea rozwoju gminy określa ogólny kierunek działań, wokół którego skupiają się inicjatywy władz samorządowych, instytucji publicznych, organizacji społecznych i mieszkańców. Misja Gminy Szastarka stanowi fundament Strategii Rozwoju na lata 2025–2031 – wyraża sens i cel podejmowanych działań, integruje różne aspekty rozwoju wokół wspólnej idei oraz motywuje lokalną wspólnotę do aktywności i współodpowiedzialności za przyszłość gminy. Misja wyznacza kierunek polityki rozwoju, ukierunkowanej na podnoszenie jakości życia mieszkańców, wzmacnianie gospodarki lokalnej i ochronę środowiska, z zachowaniem równowagi pomiędzy potrzebami rozwojowymi a zachowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych.

MISJA GMINY SZASTARKA

MISJA wskazuje naczelny cel polityki rozwoju gminy Szastarka, wokół którego powinny koncentrować się działania władz samorządowych i wszystkich zaangażowanych partnerów. Rolą misji jest określenie kierunku działania, poprzez zdefiniowanie jego granic, w których zawarto wybory strategiczne i przedsięwzięcia, przekazanie wszystkim zainteresowanym komunikatu o zakresie i sposobie działania oraz motywowanie do wspólnej aktywności.

Misją Gminy Szastarka jest prowadzenie odpowiedzialnej i zrównoważonej polityki rozwoju, opartej na wysokim potencjale rolniczym, aktywności mieszkańców oraz korzystnym położeniu komunikacyjnym, ukierunkowanej na podnoszenie jakości życia lokalnej społeczności.

Samorząd Gminy Szastarka dąży do tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi nowoczesnego i konkurencyjnego rolnictwa, przetwórstwa rolno - spożywczego, lokalnej przedsiębiorczości oraz usług, przy jednoczesnym poszanowaniu środowiska przyrodniczego i krajobrazu wiejskiego. Istotnym elementem działań gminy jest wzmacnianie kapitału społecznego, aktywizacja zawodowa mieszkańców oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i depopulacji.

Gmina realizuje swoją misję poprzez rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, poprawę dostępności komunikacyjnej, wspieranie edukacji i inicjatyw oddolnych, budowanie partnerstw lokalnych oraz efektywne i przejrzyste zarządzanie, oparte na dialogu z mieszkańcami.

WIZJA GMINY SZASTARKA

WIZJA Gminy Szastarka ma na celu przedstawienie jej stanu w perspektywie po roku 2031 z uwzględnieniem rezultatów działań zawartych w Strategii. Określony jest w niej stan gminy, do którego dąży jej wspólnota, wykorzystując swoje mocne strony i szanse płynące z otoczenia. Wizja ukierunkowana jest perspektywicznie, pokazuje kierunek podejmowanych działań i określa cel do jakiego dąży Gmina Szastarka.

Gmina Szastarka po roku 2031 to nowoczesna i rozwijająca się gmina wiejska o silnych fundamentach rolniczych i zróżnicowanej strukturze gospodarczej, wykorzystująca swoje położenie przy głównych szlakach komunikacyjnych do wzmacniania atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej.

Jest to obszar przyjazny mieszkańcom, oferujący wysoką jakość usług publicznych, bezpieczną i funkcjonalną infrastrukturę oraz szerokie możliwości aktywności zawodowej i społecznej. Nowoczesne rolnictwo, rozwinięte przetwórstwo oraz lokalna przedsiębiorczość stanowią stabilną podstawę gospodarczą gminy, a turystyka weekendowa i agroturystyka uzupełniają jej potencjał dochodowy.

Szastarka po roku 2031 to wspólnota świadoma swojej tożsamości, dbająca o dziedzictwo kulturowe i krajobrazowe, odporna na wyzwania klimatyczne i demograficzne, aktywna społecznie oraz skutecznie współpracująca z partnerami lokalnymi i regionalnymi. To gmina konkurencyjna w skali powiatu i województwa, zapewniająca mieszkańcom stabilne warunki do życia, pracy i rozwoju w harmonii z otaczającym środowiskiem.

13. CELE STRATEGICZNE I CELE OPERACYJNE (KIERUNKI DZIAŁAŃ)

Przedstawione w niniejszym rozdziale **cele strategiczne i operacyjne (kierunki działań)** są priorytetowymi obszarami interwencji, w ramach których podejmowane będą działania, służące rozwojowi społeczno-gospodarczemu Gminy Szastarka w perspektywie do 2031 roku. Stanowią spójny układ, w którym efekty jednych celów generują i wzmacniają efekty realizacji innych. Osiągnięcie założonych celów strategicznych i przypisanych im celów operacyjnych (kierunków działań) doprowadzić ma do polepszenia sytuacji społecznej, gospodarczej, środowiskowej i przestrzennej gminy oraz do poprawy jakości życia lokalnej społeczności.

Cele strategiczne i cele operacyjne, które będą podejmowane dla osiągnięcia celów strategicznych, określono w oparciu o:

- wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy,
- wnioski z analizy silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT),
- syntetyczne wnioski strategiczne,
- efekty konsultacji społecznych,
- analizę zewnętrznych procesów zachodzących na poziomie regionalnym i krajowym,
- komplementarność z celami polityki regionalnej na poziomie regionalnym, krajowym i UE.
- kompetencje ustawowe gminy oraz aspekty organizacyjne i możliwości finansowe.

CEL STRATEGICZNY I

Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka lokalna

Cel operacyjny 1.1 - Rozwój terenów inwestycyjnych i wsparcie przedsiębiorczości

Cel operacyjny 1.2 - Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

CEL STRATEGICZNY II

Rozwój infrastruktury technicznej i środowiskowej

Cel operacyjny 2.1 - Rozwój infrastruktury drogowej i transportowej

Cel operacyjny 2.2 - Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa i retencja

Cel operacyjny 2.3 - Transformacja energetyczna i efektywność energetyczna

Cel operacyjny 2.4 - Rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym

CEL STRATEGICZNY III

Silna i aktywna wspólnota lokalna

Cel operacyjny 3.1 - Rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej

Cel operacyjny 3.2 - Nowoczesna i dostępna edukacja

Cel operacyjny 3.3 - Rozwój usług społecznych i integracja mieszkańców

Cel operacyjny 3.4 - Rozwój kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego

Cel operacyjny 3.5 - Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

CEL STRATEGICZNY IV

Bezpieczna i sprawnie zarządzana gmina

Cel operacyjny 4.1 - Wzmocnienie systemu bezpieczeństwa i obrony cywilnej

Cel operacyjny 4.2 - Cyfrowa i nowoczesna administracja

14. CHARAKTERYSTYKA I KOMPLEMENTARNOŚĆ CELÓW STRATEGII

CEL STRATEGICZNY I

Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka lokalna

Cel strategiczny I odpowiada na fundamentalne wyzwania rozwojowe Gminy Szastarka związane z koniecznością wzmocnienia potencjału gospodarczego oraz dywersyfikacji struktury lokalnej ekonomii. Z diagnozy wynika, że gmina dysponuje bardzo wysokiej jakości rolniczą przestrzenią produkcyjną oraz znacznym udziałem użytków rolnych w strukturze przestrzennej, co stanowi istotny atut konkurencyjny w skali powiatu i regionu. Jednocześnie gospodarka lokalna pozostaje silnie uzależniona od rolnictwa i działalności mikroprzedsiębiorstw, a poziom przedsiębiorczości jest niższy niż średnie wskaźniki dla powiatu i województwa.

W analizie SWOT wskazano zarówno mocne strony gminy, takie jak korzystne położenie komunikacyjne przy drodze ekspresowej S19 oraz linii kolejowej, rosnącą liczbę podmiotów gospodarczych oraz aktywność mieszkańców, jak i słabe strony, do których należą monofunkcyjny charakter gospodarki, brak większych pracodawców oraz procesy depopulacyjne. W tym kontekście Cel strategiczny I ma charakter prorozwojowy i konkurencyjny. Jego realizacja ma prowadzić do zwiększenia liczby miejsc pracy, wzmocnienia bazy podatkowej gminy, poprawy dochodów mieszkańców oraz ograniczenia negatywnych trendów demograficznych.

Cel operacyjny 1.1, dotyczący rozwoju terenów inwestycyjnych i wsparcia przedsiębiorczości, koncentruje się na tworzeniu warunków sprzyjających lokowaniu inwestycji oraz rozwojowi działalności gospodarczej. Projekty obejmujące rozwój Strefy Gospodarczej, uzbrojenie terenów inwestycyjnych, przygotowanie niewykorzystanych budynków gminnych dla inwestorów oraz utworzenie targowiska gminnego, odpowiadają na potrzebę aktywizacji gospodarczej i dywersyfikacji struktury ekonomicznej gminy. Istotnym elementem jest również montaż towaromatów umożliwiających sprzedaż produktów rolnych i rękodzieła, co sprzyja skracaniu łańcuchów dostaw i wzmacnianiu lokalnego rynku. Utworzenie Centrum Wsparcia Organizacji Pozarządowych i Aktywności Obywatelskiej wzmacnia kapitał społeczny i przedsiębiorczość społeczną, tworząc zaplecze instytucjonalne dla inicjatyw oddolnych i rozwoju sektora ekonomii społecznej.

Realizacja celu operacyjnego 1.1 pozostaje w ścisłym związku z rozwojem infrastruktury technicznej ujętej w Celu strategicznym II, gdyż atrakcyjność inwestycyjna wymaga odpowiedniego poziomu uzbrojenia terenu, dostępności komunikacyjnej oraz stabilnych systemów wodno - energetycznych. Jednocześnie rozwój przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy wpływa bezpośrednio na realizację Celu strategicznego III, przyczyniając się do stabilizacji sytuacji społecznej i ograniczenia odpływu mieszkańców.

Cel operacyjny 1.2, dotyczący rozwoju infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, wykorzystuje potencjał przyrodniczy i krajobrazowy gminy wskazany w diagnozie. Obecnie funkcja turystyczna gminy ma charakter ograniczony, a baza noclegowa jest niewystarczająca. Projekty związane z tworzeniem sieci atrakcji turystycznych i rekreacyjnych, zagospodarowaniem terenów zielonych, budową placów zabaw, siłowni zewnętrznych, ławeczek solarnych oraz zagospodarowaniem przestrzeni wokół stawu w Wojciechowie mają na celu podniesienie

atrakcyjności przestrzeni publicznej oraz stworzenie warunków do rozwoju turystyki weekendowej i rekreacji lokalnej.

Realizacja tego celu przyczynia się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz budowania pozytywnego wizerunku gminy, co pozostaje w bezpośrednim związku z Celem strategicznym III. Jednocześnie zagospodarowanie przestrzeni publicznej i rozwój infrastruktury rekreacyjnej wymaga komplementarności z inwestycjami infrastrukturalnymi ujętymi w Celu strategicznym II.

Cel strategiczny I pełni rolę gospodarczego filaru strategii. Jego skuteczna realizacja warunkuje możliwości finansowe i organizacyjne gminy w pozostałych obszarach rozwoju. Wzrost aktywności gospodarczej zwiększa dochody własne samorządu, co umożliwia finansowanie działań w zakresie infrastruktury, bezpieczeństwa i cyfryzacji administracji. Jednocześnie rozwój gospodarczy musi być prowadzony w sposób zrównoważony, z poszanowaniem środowiska naturalnego oraz zasad gospodarki o obiegu zamkniętym, co łączy Cel strategiczny I z Celem strategicznym II.

Cel strategiczny I stanowi zatem fundament budowania trwałej konkurencyjności Gminy Szastarka, przyczyniając się do wzmacniania potencjału ekonomicznego, stabilizacji społecznej oraz poprawy jakości życia mieszkańców, przy jednoczesnym zachowaniu spójności z pozostałymi kierunkami rozwoju określonymi w strategii.

CEL STRATEGICZNY II

Rozwój infrastruktury technicznej i środowiskowej

Cel strategiczny II stanowi jeden z kluczowych filarów rozwoju Gminy Szastarka, odpowiadający na wyzwania zidentyfikowane w diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz w analizie SWOT. Rozproszona struktura osadnicza gminy, wysoki udział terenów rolnych oraz potrzeba poprawy jakości usług publicznych powodują, że rozwój infrastruktury technicznej i środowiskowej jest warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju. Jednocześnie infrastruktura stanowi podstawę dla wzrostu gospodarczego, poprawy jakości życia mieszkańców oraz zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej gminy.

Cel operacyjny 2.1, dotyczący rozwoju infrastruktury drogowej i transportowej, odpowiada na potrzebę poprawy dostępności komunikacyjnej oraz bezpieczeństwa ruchu. Realizacja projektów obejmujących regulację stanu prawnego dróg, modernizację i remonty dróg gminnych i powiatowych oraz wymianę przystanków komunikacyjnych, przyczyni się do poprawy spójności przestrzennej gminy, skrócenia czasu dojazdu do ośrodków zewnętrznych oraz zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców. Działania te wzmacniają również potencjał inwestycyjny wskazany w Celu strategicznym I.

Cel operacyjny 2.2, obejmujący zrównoważoną gospodarkę wodno-ściekową i retencję, wynika z konieczności zapewnienia bezpieczeństwa dostaw wody, poprawy jakości infrastruktury wodociągowej oraz zwiększenia odporności gminy na skutki zmian klimatycznych. Projekty związane z modernizacją ujęć wody, budową i rozbudową sieci wodociągowej, badaniami jakości wody, zwiększeniem odporności systemu na kryzysy oraz rozwojem systemu małej retencji przyczynią się do poprawy bilansu wodnego oraz zabezpieczenia zasobów naturalnych. Działania te mają również znaczenie dla stabilności produkcji rolniczej oraz bezpieczeństwa ekologicznego gminy.

Cel operacyjny 2.3 koncentruje się na transformacji energetycznej i poprawie efektywności energetycznej. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, instalacja odnawialnych źródeł energii w obiektach publicznych oraz wsparcie mieszkańców w montażu OZE odpowiadają na wyzwania związane z rosnącymi kosztami energii oraz koniecznością ograniczenia emisji zanieczyszczeń. Działania te wpisują się w długofalowy kierunek budowania gminy odpornej klimatycznie i energetycznie samowystarczalnej.

Cel operacyjny 2.4, dotyczący rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym, stanowi odpowiedź na wyzwania związane z gospodarką odpadami i ochroną środowiska. Utworzenie punktu PSZOK, zakup kontenerów do selektywnej zbiórki odpadów, realizacja programu usuwania azbestu oraz wdrożenie cyfrowego systemu zarządzania gospodarką odpadami i monitoringu zużycia wody przyczynią się do zwiększenia efektywności systemu komunalnego, ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko oraz podniesienia świadomości ekologicznej mieszkańców.

Cel strategiczny II pozostaje w ścisłej relacji z pozostałymi celami strategii. Rozwój infrastruktury technicznej warunkuje realizację Celu strategicznego I poprzez zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy. Jednocześnie poprawa jakości infrastruktury publicznej i środowiskowej wpływa na komfort życia mieszkańców, wspierając realizację Celu strategicznego III. Inwestycje w obszarze bezpieczeństwa energetycznego, retencji i gospodarki odpadami wzmacniają odporność gminy, co pozostaje spójne z Celem strategicznym IV.

Cel strategiczny II stanowi zatem fundament zrównoważonego rozwoju przestrzennego i środowiskowego Gminy Szastarka, zapewniając równowagę pomiędzy potrzebami rozwojowymi a ochroną zasobów naturalnych oraz długoterminowym bezpieczeństwem mieszkańców.

CEL STRATEGICZNY III

Silna i aktywna wspólnota lokalna

Cel strategiczny III koncentruje się na wzmacnianiu kapitału społecznego, poprawie jakości życia mieszkańców oraz budowaniu spójnej i aktywnej wspólnoty lokalnej. Diagnoza sytuacji społecznej wskazuje na wyzwania związane z procesami depopulacyjnymi, starzeniem się społeczeństwa oraz potrzebą podnoszenia jakości usług edukacyjnych i społecznych. Analiza SWOT identyfikuje zarówno zagrożenia w postaci odpływu młodych mieszkańców, jak i szanse wynikające z aktywności lokalnych środowisk i rosnącej liczby inicjatyw społecznych.

Cel operacyjny 3.1 obejmuje rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, w tym budowę hali sportowej, boisk wielofunkcyjnych, modernizację stadionu w Polichnie oraz zagospodarowanie terenów rekreacyjnych przy szkołach. Działania te sprzyjają aktywizacji mieszkańców w każdym wieku, poprawie zdrowia publicznego oraz integracji społecznej.

Cel operacyjny 3.2 dotyczy nowoczesnej i dostępnej edukacji. Projekty obejmujące modernizację i termomodernizację szkół, dostosowanie budynków do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, rozwój zaplecza dydaktycznego, wsparcie psychologiczno-pedagogiczne oraz programy wyrównywania szans edukacyjnych mają na celu podniesienie jakości kształcenia i stworzenie równych warunków rozwoju dla dzieci i młodzieży.

Cel operacyjny 3.3 koncentruje się na rozwoju usług społecznych i integracji mieszkańców, obejmując wsparcie seniorów, osób z niepełnosprawnościami oraz rodzin w kryzysie. Realizacja tych działań przyczynia się do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz budowania solidarności międzypokoleniowej.

Cel operacyjny 3.4 obejmuje rozwój kultury i ochronę dziedzictwa kulturowego poprzez modernizację obiektów kultury, tworzenie świetlic wiejskich oraz działania na rzecz zachowania lokalnego dziedzictwa i miejsc pamięci. Wzmacnia to tożsamość lokalną i pozytywny wizerunek gminy.

Cel operacyjny 3.5 dotyczy poprawy dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami poprzez likwidację barier architektonicznych i budowę dostępnej infrastruktury publicznej. Działania te sprzyjają równości szans i integracji społecznej.

Cel strategiczny III pozostaje w ścisłej relacji z Celem strategicznym I, gdyż rozwój gospodarczy i tworzenie miejsc pracy sprzyjają stabilizacji demograficznej. Jednocześnie wymaga on wsparcia infrastrukturalnego ujętego w Celu II oraz sprawnej administracji i systemu bezpieczeństwa określonego w Celu IV.

CEL STRATEGICZNY IV

Bezpieczna i sprawnie zarządzana gmina

Cel strategiczny IV koncentruje się na wzmacnianiu bezpieczeństwa publicznego, odporności gminy na sytuacje kryzysowe oraz podnoszeniu jakości zarządzania administracyjnego. Diagnoza wskazuje na potrzebę modernizacji infrastruktury bezpieczeństwa, rozwijania kompetencji służb ratowniczych oraz dalszej cyfryzacji administracji publicznej.

Cel operacyjny 4.1 obejmuje wzmocnienie systemu bezpieczeństwa i obrony cywilnej poprzez rozwój potencjału jednostek OSP, modernizację ich zaplecza, budowę systemów ostrzegania, rozbudowę oświetlenia ulicznego, rozwój infrastruktury obrony cywilnej oraz programy szkoleniowe dla mieszkańców. Działania te zwiększają odporność gminy na zagrożenia naturalne i cywilizacyjne.

Cel operacyjny 4.2 dotyczy cyfrowej i nowoczesnej administracji. Modernizacja systemów informatycznych, rozwój e-usług, digitalizacja dokumentów, wzmocnienie cyberbezpieczeństwa oraz podnoszenie kompetencji pracowników administracji przyczyniają się do poprawy jakości obsługi mieszkańców, przejrzystości działań oraz efektywności zarządzania.

Cel strategiczny IV stanowi warunek skutecznej realizacji pozostałych celów strategicznych. Sprawna administracja umożliwia efektywne wdrażanie inwestycji infrastrukturalnych, programów społecznych oraz projektów gospodarczych. Wzmocnienie bezpieczeństwa publicznego podnosi jakość życia mieszkańców i zwiększa atrakcyjność osiedleńczą gminy.

15. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA

Zgodnie z art. 10e ust. 3 pkt 3 ustawy o samorządzie gminnym strategia rozwoju gminy określa oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym oraz wskaźniki ich osiągnięcia. Oczekiwane rezultaty to wszelkie przewidywane skutki wdrażania strategii, dla których określono odpowiednie wskaźniki służące monitorowaniu postępów realizacji strategii.

Określając poniższe rezultaty i wskaźniki planowanych celów operacyjnych (kierunków działań) uwzględniono następujące uwarunkowania:

- możliwości prawne, organizacyjne i finansowe gminy,
- plany inwestycyjne samorządu gminy oraz oczekiwania interesariuszy,
- dostępność danych na potrzeby monitoringu wskaźników,
- dobre praktyki projektowe i wdrożeniowe,
- uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 oraz Polityki spójności UE 2021 – 2027.

CEL STRATEGICZNY I: Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka lokalna

Cel operacyjny 1.1. Rozwój terenów inwestycyjnych i wsparcie przedsiębiorczości

Rezultaty:

- zwiększenie dostępności w pełni uzbrojonych terenów inwestycyjnych na obszarze gminy.
- wzrost liczby podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na terenie gminy.
- poprawa warunków prowadzenia działalności handlowej i lokalnej produkcji
- wzrost dochodów własnych gminy z tytułu podatków lokalnych i działalności gospodarczej.

Wskaźniki produktu:

- liczba hektarów uzbrojonych terenów w ramach rozwoju Strefy Gospodarczej (ha).
- długość wybudowanych dróg wewnętrznych na terenach inwestycyjnych (km).
- liczba wykonanych przyłączy infrastrukturalnych (wodociąg, energia, światłowód) na terenach inwestycyjnych (szt.).
- liczba utworzonych i wyposażonych stanowisk handlowych na targowisku gminnym (szt.).
- liczba zmodernizowanych i przygotowanych budynków gminnych przeznaczonych dla inwestorów (szt.).
- liczba zakupionych i zamontowanych towaromatów (szt.).
- powierzchnia terenu objęta zagospodarowaniem i uzbrojeniem pod działalność gospodarczą (m²).

Cel operacyjny 1.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Rezultaty:

- zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez rozwój sieci infrastruktury rekreacyjnej.
- wzrost liczby ogólnodostępnych przestrzeni wypoczynkowych i rekreacyjnych.
- wydłużenie czasu pobytu odwiedzających oraz zwiększenie liczby użytkowników infrastruktury rekreacyjnej.
- wzmocnienie wizerunku gminy jako miejsca przyjaznego mieszkańcom i turystom.

Wskaźniki produktu:

- liczba utworzonych lub zagospodarowanych lokalizacji w ramach sieci atrakcji turystycznych i rekreacyjnych (szt.).
- powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych wokół obiektów publicznych (ha/m²).
- liczba wybudowanych placów zabaw (szt.).

- liczba wybudowanych siłowni zewnętrznych (szt.).
- liczba zamontowanych ławeczek solarnych (szt.).
- liczba wykonanych witaczy drogowych (szt.).
- powierzchnia zagospodarowanego terenu [teren wokół stawu w Wojciechowie] (m²).

CEL STRATEGICZNY II: Rozwój infrastruktury technicznej i środowiskowej

Cel operacyjny 2.1. Rozwój infrastruktury drogowej i transportowej

Rezultaty:

- poprawa dostępności komunikacyjnej na terenie gminy.
- zwiększenie bezpieczeństwa ruchu drogowego i pieszych.
- poprawa standardu infrastruktury transportowej.
- skrócenie czasu dojazdu do kluczowych obiektów i miejscowości.

Wskaźniki produktu:

- długość wyremontowanych lub zmodernizowanych dróg (km).
- liczba wybudowanych lub zmodernizowanych odcinków infrastruktury pieszej i rowerowej (szt./km)
- liczba uregulowanych stanów prawnych dróg (szt.).
- liczba wymienionych lub wybudowanych przystanków komunikacyjnych (szt.).
- powierzchnia przebudowanych nawierzchni drogowych (m²).

Cel operacyjny 2.2. Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa i retencja

Rezultaty:

- zwiększenie dostępu mieszkańców do infrastruktury wodociągowej.
- poprawa jakości i bezpieczeństwa dostarczanej wody.
- zwiększenie odporności systemu wodnego na sytuacje kryzysowe.
- zwiększenie retencji wód opadowych i ograniczenie skutków suszy.

Wskaźniki produktu:

- długość wybudowanej sieci wodociągowej (km).
- długość zmodernizowanej sieci wodociągowej (km).
- liczba zmodernizowanych ujęć wody (szt.).
- liczba zamontowanych nowoczesnych wodomierzy (szt.).
- liczba przeprowadzonych badań jakości wody i ścieków (szt.).
- liczba wybudowanych lub zmodernizowanych zbiorników retencyjnych (szt.).

Cel operacyjny 2.3. Transformacja energetyczna i efektywność energetyczna

Rezultaty:

- zmniejszenie zużycia energii w budynkach użyteczności publicznej.
- wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym gminy.
- redukcja emisji CO₂ i zanieczyszczeń powietrza.
- obniżenie kosztów eksploatacyjnych infrastruktury publicznej.

Wskaźniki produktu:

- liczba poddanych termomodernizacji budynków użyteczności publicznej (szt.).
- powierzchnia budynków objętych termomodernizacją (m²).
- liczba zamontowanych instalacji OZE w obiektach publicznych (szt.).
- liczba instalacji OZE zamontowanych w budynkach prywatnych (szt.).
- moc zainstalowanych źródeł OZE (kW/MW).

Cel operacyjny 2.4. Rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym**Rezultaty:**

- zwiększenie poziomu selektywnej zbiórki odpadów.
- poprawa dostępności infrastruktury gospodarowania odpadami.
- ograniczenie negatywnego wpływu odpadów na środowisko.
- wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców.

Wskaźniki produktu:

- liczba utworzonych punktów PSZOK (szt.).
- liczba zakupionych kontenerów do selektywnej zbiórki odpadów (szt.).
- masa usuniętych wyrobów zawierających azbest (Mg).
- liczba wybudowanych elementów systemu małej retencji (szt.).
- liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych z zakresu ochrony środowiska (szt.).

CEL STRATEGICZNY III: Silna i aktywna wspólnota lokalna**Cel operacyjny 3.1. Rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej****Rezultaty:**

- poprawa dostępności infrastruktury sportowej dla mieszkańców.
- zwiększenie aktywności fizycznej dzieci, młodzieży i dorosłych.
- poprawa warunków organizacji wydarzeń sportowych i rekreacyjnych.
- wzrost integracji społecznej poprzez wspólne inicjatywy sportowe.

Wskaźniki produktu:

- liczba wybudowanych obiektów sportowych (hala, boiska) (szt.).
- liczba zmodernizowanych obiektów sportowych (szt.).
- powierzchnia zagospodarowanych terenów sportowo-rekreacyjnych (m²).
- liczba utworzonych stref aktywności (siłownie zewnętrzne, miasteczka rowerowe) (szt.).
- liczba zakupionych i zamontowanych elementów wyposażenia sportowego (szt.).

Cel operacyjny 3.2. Nowoczesna i dostępna edukacja**Rezultaty:**

- poprawa warunków infrastrukturalnych w placówkach oświatowych.
- zwiększenie dostępności edukacji dla uczniów ze specjalnymi potrzebami.
- podniesienie jakości kształcenia i wsparcia psychologiczno-pedagogicznego.
- wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży.

Wskaźniki produktu:

- liczba zmodernizowanych lub poddanych termomodernizacji budynków szkolnych (szt.).
- liczba utworzonych lub doposażonych pracowni i sal specjalistycznych (szt.).
- liczba zamontowanych wind i udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami (szt.).
- liczba uczniów objętych dodatkowymi zajęciami wyrównawczymi i terapeutycznymi (os.).
- liczba nauczycieli objętych szkoleniami i doskonaleniem zawodowym (os.).

Cel operacyjny 3.3. Rozwój usług społecznych i integracja mieszkańców**Rezultaty:**

- zwiększenie dostępności usług wsparcia społecznego.
- poprawa jakości życia osób starszych i z niepełnosprawnościami.
- wzmocnienie integracji społecznej mieszkańców.
- zmniejszenie zjawiska wykluczenia społecznego.

Wskaźniki produktu:

- liczba zrealizowanych programów integracyjnych i wsparcia (szt.).

- liczba osób objętych usługami asystenta osoby z niepełnosprawnością (os.).
- liczba rodzin objętych wsparciem specjalistycznym (os./rodziny).
- liczba zorganizowanych warsztatów i spotkań integracyjnych (szt.).
- liczba godzin wsparcia specjalistycznego (godz.).

Cel operacyjny 3.4. Rozwój kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego

Rezultaty:

- poprawa stanu infrastruktury kultury.
- zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych.
- zachowanie i promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego.
- wzrost aktywności organizacji i środowisk twórczych.

Wskaźniki produktu:

- liczba wyremontowanych obiektów kultury (szt.).
- liczba utworzonych świetlic wiejskich (szt.).
- liczba przeprowadzonych prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych (szt.).
- liczba wydarzeń kulturalnych zrealizowanych rocznie (szt.).
- liczba obiektów objętych opieką nad grobami wojennymi (szt.).

Cel operacyjny 3.5. Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

Rezultaty:

- zmniejszenie barier architektonicznych w budynkach publicznych.
- poprawa dostępności usług publicznych.
- zwiększenie samodzielności osób ze szczególnymi potrzebami.

Wskaźniki produktu:

- liczba wybudowanych budynków spełniających standardy dostępności (szt.).
- liczba budynków użyteczności publicznej dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (szt.).
- liczba zamontowanych wind w budynkach publicznych (szt.).
- liczba zlikwidowanych barier architektonicznych (szt.).
- liczba wdrożonych rozwiązań poprawiających dostępność cyfrową i informacyjną (szt.).

CEL STRATEGICZNY IV: Bezpieczna i sprawnie zarządzana gmina

Cel operacyjny 4.1. Wzmocnienie systemu bezpieczeństwa i obrony cywilnej

Rezultaty:

- zwiększenie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców.
- poprawa gotowości operacyjnej jednostek OSP i formacji obrony cywilnej.
- skrócenie czasu reakcji w sytuacjach zagrożenia.
- zwiększenie odporności gminy na sytuacje kryzysowe.

Wskaźniki produktu:

- liczba zakupionych pojazdów ratowniczo-gaśniczych (szt.).
- liczba wyposażonych jednostek OSP (szt.).
- liczba zmodernizowanych budynków OSP (szt.).
- liczba zamontowanych defibrylatorów AED (szt.).
- liczba zainstalowanych punktów systemu alarmowania i ostrzegania ludności (szt.).
- liczba wybudowanych lub zmodernizowanych schronów i miejsc ukrycia (szt.).
- liczba przeszkolonych członków OSP i mieszkańców w zakresie reagowania kryzysowego (os.).

Cel operacyjny 4.2. Cyfrowa i nowoczesna administracja

Rezultaty:

- zwiększenie dostępności i jakości usług publicznych.
- poprawa efektywności funkcjonowania administracji.
- podniesienie poziomu cyberbezpieczeństwa.
- zwiększenie mobilności i sprawności operacyjnej urzędu.

Wskaźniki produktu:

- liczba wdrożonych e-usług dla mieszkańców (szt.).
- liczba zmodernizowanych systemów informatycznych (szt.).
- liczba zdigitalizowanych dokumentów (szt.).
- liczba zakupionych urządzeń komputerowych i serwerów (szt.).
- liczba wdrożonych systemów cyberbezpieczeństwa (szt.).
- liczba zmodernizowanych elementów infrastruktury sieciowej (szt.).
- liczba zakupionych pojazdów i sprzętu transportowego dla gminy (szt.).
- liczba pracowników objętych szkoleniami (os.).

16. ANALIZA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA

16.1. USTALENIA KRAJOWYCH I REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PLANISTYCZNYCH

Zgodnie z obowiązującym w Polsce modelem programowania oraz zarządzania rozwojem, dokumentami będącymi podstawą prowadzenia polityki rozwoju na poziomie regionalnym są: strategia rozwoju wraz z planem zagospodarowania przestrzennego województwa, które stanowią ramy dla realizacji polityk rozwojowych.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (PZPWL) jest dokumentem o charakterze długookresowym, stanowiącym element krajowego systemu planowania przestrzennego. Określa on zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, stanowiąc formalną i merytoryczną płaszczyznę odniesienia dla podejmowanych decyzji przestrzennych.

Biorąc pod uwagę wyznaczone w PZPWL obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym, Gmina Szastarka została zakwalifikowana do wiejskich obszarów funkcjonalnych wymagających wsparcia procesów rozwojowych. Obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych to obszary o utrudnionym dostępie do ośrodka wojewódzkiego i ośrodków subregionalnych oraz o słabo rozwiniętej sieci mniejszych miast. Obszary te w znikomym stopniu uczestniczą we współczesnych procesach rozwojowych kraju. Oferują niedochodowe miejsca pracy, głównie w niewyspecjalizowanym rolnictwie oraz uzupełniając w innych sferach gospodarki, dodatkowo narażone są na wahania sezonowe (turystyka) i zagrożone likwidacją w warunkach dekonunktury. Duża część mieszkańców jest nieaktywna zawodowo ze względu na zaburzoną strukturę demograficzną (emigracja zarobkowa), wynikającą również z braku alternatywnych źródeł dochodów (ukryte bezrobocie strukturalne na wsi). Obszary te charakteryzują się również dużym zróżnicowaniem przyrodniczych warunków produkcji rolnej, a także niekorzystną strukturą agrarną gospodarstw. PZPWL wskazuje dla tego obszaru następujące cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego:

- wzmacnianie powiązań funkcjonalnych (transportowych, teleinformatycznych, społeczno – gospodarczych) z lokalnymi ośrodkami rozwoju;
- stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości związanej z produkcją rolną i walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego w turystyce.

Ponadto Gmina Szastarka należy do regionalnego Roztoczańsko-puszczańskiego obszaru funkcjonalnego, obejmującego tereny południowej części województwa (Roztocze, kompleks Puszczy Solskiej i Lasów Janowskich, a także fragment Równiny Biłgorajskiej i Płaskowyż Tarnogrodzki) o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowo-kulturowych oraz dużej lesistości. Dla obszaru tego, jako wiodące kierunki zagospodarowania PZPWL wskazuje:

- rozwój infrastruktury turystycznej (szlaki turystyczne, ośrodki edukacji ekologicznej) i usług obsługi turystyki;
- rozwój gospodarstw agroturystycznych, ekologicznych i agroleśnych;
- rozwój bazy przetwórstwa drewna;
- gospodarcze wykorzystanie zasobów uzdrowiskowych (w tym rozwój bazy sanatoryjnej) i energetycznych;
- rozwój bazy rynku hurtowego i przetwórstwa rolno-spożywczego.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030) wyznacza kluczowe długoterminowe cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego i jest głównym dokumentem umożliwiającym racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju. SRWL 2030 uwzględnia obszary strategicznej interwencji (OSI) o znaczeniu krajowym (miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją) oraz definiuje OSI o znaczeniu regionalnym, które stanowią wyraz podjętej decyzji dotyczącej potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań. Przyjmując model zrównoważonego rozwoju, w tym policentryczny rozwój sieci osadniczej, w SRWL 2030 wskazuje się OSI obejmujące: obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast – miejskie obszary funkcjonalne oraz strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych – subregionalne obszary strategicznej interwencji.

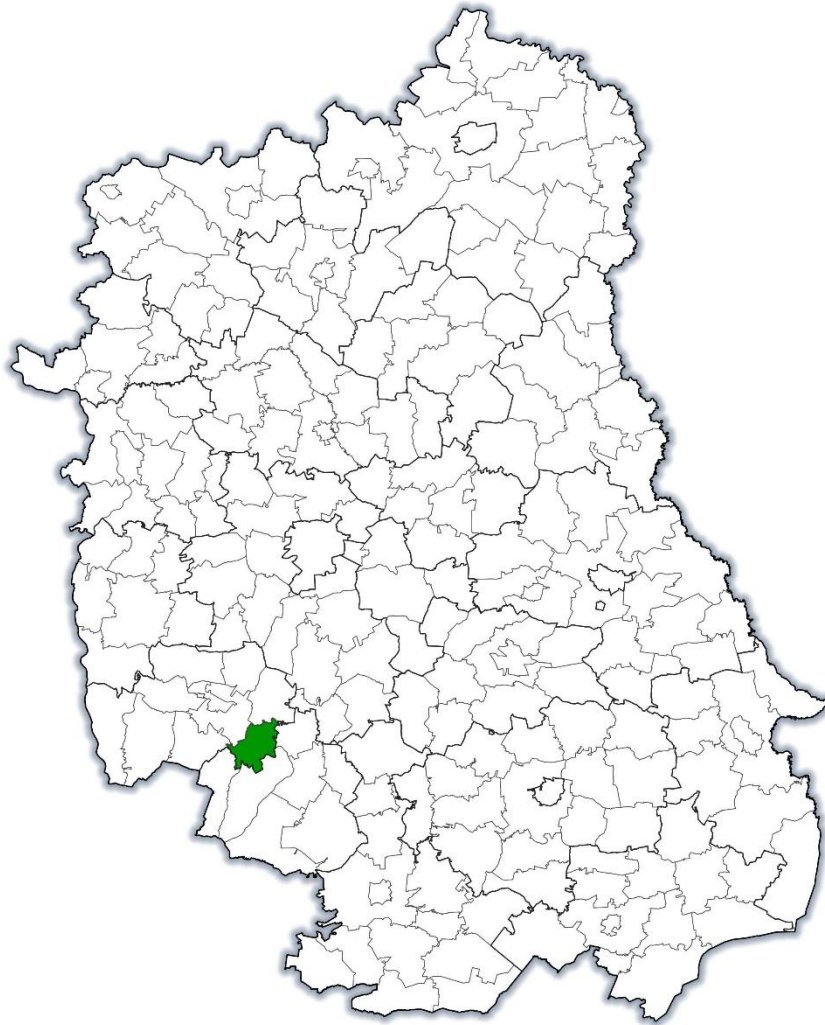
Gmina Szastarka położona jest w granicach subregionalnego OSI Rostocze. Priorytetem rozwoju przedmiotowego OSI jest społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Rostocza i Puszczy Solskiej. Kierunki interwencji w tym OSI skupiają się na:

- poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych;
- zrównoważonym rozwoju systemów infrastruktury technicznej;
- ochronie walorów środowiska;
- promocji i rozwoju usług prozdrowotnych, uzdrowiskowych oraz gospodarki senioralnej;
- innowacyjnym wykorzystaniu walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwoju sportu i usług wolnego czasu;
- wzmocnieniu współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.

16.2. POŁOŻENIE W WOJEWÓDZTWIE

Gmina Szastarka jest gminą wiejską, położoną w południowo-wschodniej części powiatu kraśnickiego, na południu województwa lubelskiego. Obszar Gminy Szastarka zajmuje powierzchnię 7 331 ha, co stanowi 7,3% powierzchni powiatu kraśnickiego oraz 0,3% powierzchni województwa lubelskiego.

Ryc. 12. Położenie Gminy Szastarka w województwie lubelskim



Źródło: Opracowanie własne.

16.3. PODSTAWOWE ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA

16.3.1. Sieć osadnicza

Gmina podzielona jest na 18 sołectw: Blinów Drugi, Blinów Pierwszy, Brzozówka, Brzozówka-Kolonia, Cieślanki, Huta Józefów, Majdan-Obleszcze, Podlesie, Polichna Pierwsza, Polichna Druga, Polichna Trzecia, Polichna Czwarta, Rzeczyca-Kolonia, Stare Moczydła, Szastarka (Wieś), Szastarka (Stacja), Wojciechów, Wojciechów-Kolonia.

Ryc. 13. Sieć osadnicza Gminy Szastarka



Źródło: Opracowanie własne.

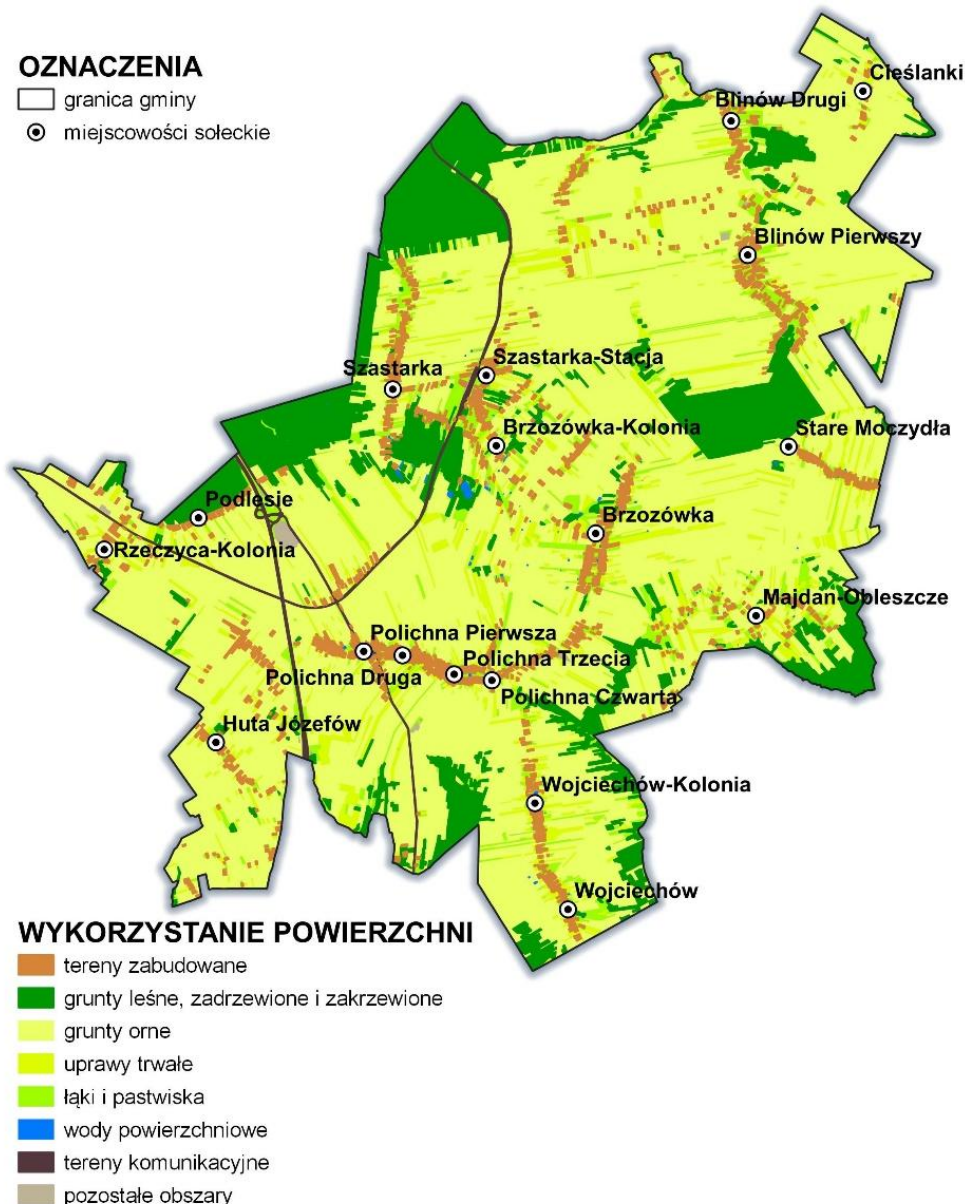
16.3.2. Kierunki wykorzystania przestrzeni i obszary zabudowy

Według ewidencji geodezyjnej największą część Gminy Szastarka stanowią użytki rolne, które zajmują 6 383 ha, czyli 87,1% jej powierzchni. Struktura użytkowania użytków rolnych wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 5 770 ha (90,4% powierzchni użytków rolnych), następnie grunty rolne zabudowane – 257 ha (4,0%), sady – 189 ha (3,0%) oraz pastwiska trwałe – 156 ha (2,4%). Gmina nie jest zasobna w obszary leśne - 775 ha istniejących lasów i zadrzewień stanowi zaledwie 10,6% powierzchni gminy. Ponadto lasy istniejące na terenie gminy są rozdrobnione oraz rozmieszczone nierównomiernie. Występują w kilku kompleksach, głównie w sąsiedztwie Gminy Kraśnik, między Blinowem a wsią Moczydła Stare, w rejonie Polichny oraz w drobnych enklawach wierzchowińowych.

Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 2,6% (189 ha) obszaru gminy i zlokalizowane przeważnie wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych gminy, tj. dróg krajowych, dróg powiatowych oraz dróg gminnych. Zabudowa na terenie gminy zlokalizowana jest w większości w centralnej oraz północnej jej części, w przeważającej części przy drodze powiatowej Nr 2289L, znajdującej się na wschód od drogi ekspresowej S19. W sieci osadniczej

gminy poza ośrodkiem gminnym Szastarka, dominują duże wsie w zwartej zabudowie rozciągającej się na przestrzeni kilku kilometrów – Polichna, Blinów, Wojciechów i Wojciechów-Kolonia, a także Brzozówka. Mniej wyrazistą strukturą przestrzenną, ze względu na konfigurację terenu i uwarunkowania przyrodnicze, odznaczają się wsie: Majdan-Obleszcze, Rzeczyca-Kolonia, Brzozówka-Kolonia, Huta Józefów oraz Blinów Drugi. Cechują się one dużym rozproszeniem zabudowy sytuowanej w dostosowaniu do nieregularnego układu działek i rozbudowaną, nieregularną siecią drożną.

Ryc. 14. Kierunki wykorzystania przestrzeni na terenie Gminy Szastarka



Źródło: Opracowanie własne.

16.4. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO

16.4.1. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego

Gmina Szastarka pod względem fizyczno-geograficznym leży w strefie pogranicza dwóch, należących do Wyżyny Lubelsko-Lwowskiej, makroregionów: Wyżyny Lubelskiej i Rostocza. Północno-wschodnia część gminy należy do silnie falistego subregionu Rostocza o nazwie Rostocze Zachodnie, natomiast pozostały obszar - do subregionu Wyżyny Lubelskiej: pagórkowatych Wzniesień Urzędowskich.

Teren gminy Szastarka należy do regionu wodnego Górnej-Wschodniej Wisty, Środkowej Wisty oraz Bugu. Podzielony jest między 4 zlewnie Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP) rzecznych: Bystrzyca do zbiornika Zemborzyckiego (RW20000624653), Wyżnica (RW20000623369), Sanna do Stanianki (RW20000623219) oraz Karasiówka (RW20000623249). Obecnie przez teren gminy nie przepływają rzeki, natomiast w przeszłości w jej północnej części, w okolicy Blinowa, znajdowały się źródła Bystrzycy. Wody powierzchniowe na terenie gminy występują w stawach i licznych podmokłych zagłębieniach. Ze względu na ubogość wód powierzchniowych, tereny gminy nie znajdują się w granicach obszarów szczególnego zagrożenia powodzią.

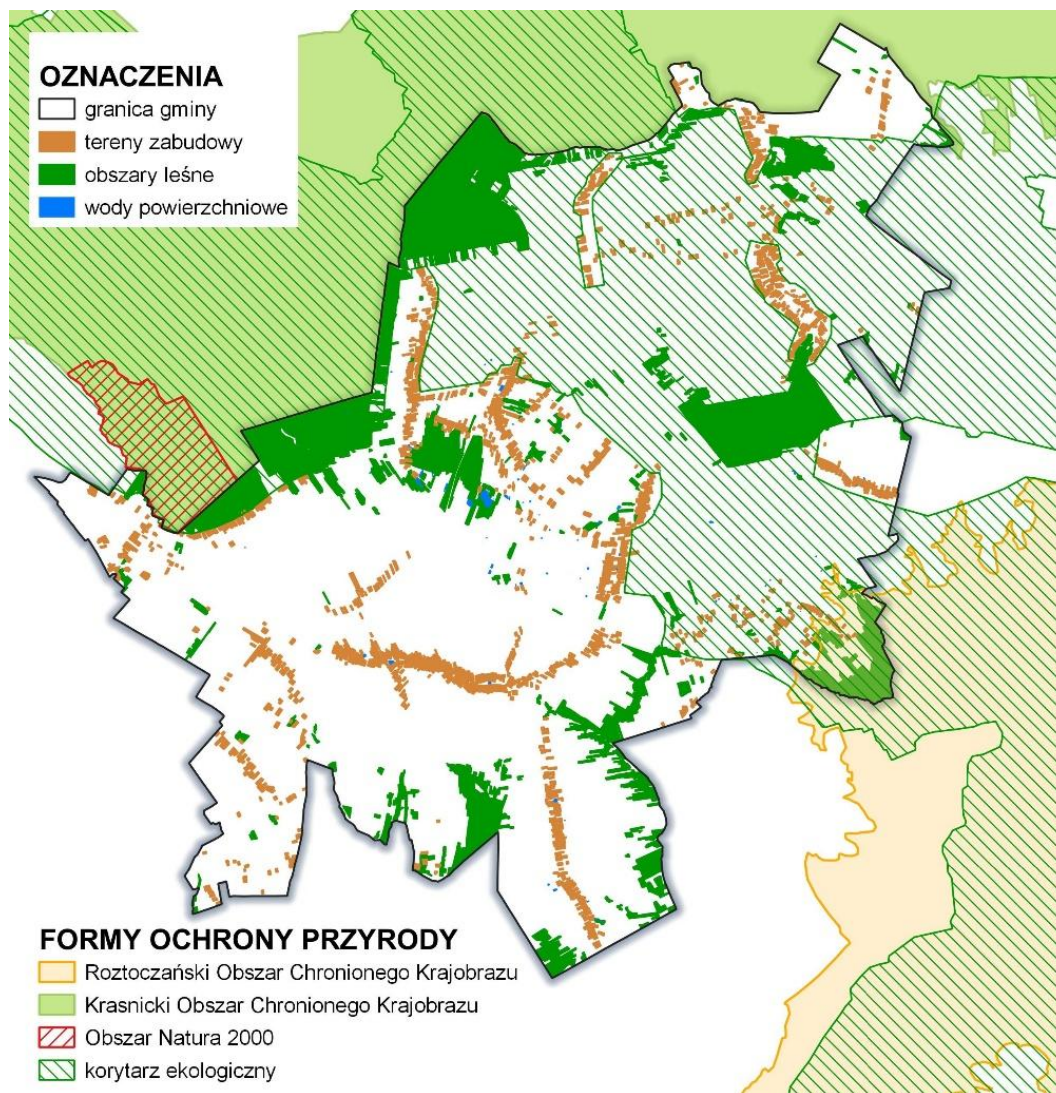
Teren gminy Szastarka to mało urozmaicony obszar przyrodniczy i krajobrazowy, dlatego w jego granicach nie występuje wiele form ochrony przyrody. Na terenie Gminy Szastarka położony jest niewielki fragment Rostoczańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Obszar ten obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Do najważniejszych walorów Rostoczańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu należy obecność źródeł szczelinowych, wchodzących w skład jednego z najwartościowszych obszarów źródłiskowych na terenie Polski. Szczególnymi walorami tego obszaru jest bardzo bogata rzeźba terenu z dużymi różnicami wysokości względnej, pięknymi punktami widokowymi i obecnością sieci malowniczych jarów z zachowanymi fragmentami rzadkich zbiorowisk roślinnych (buczyny typu karpackiego) oraz gatunków roślin i zwierząt o charakterze reliktowym i na granicy zasięgów. Gmina Szastarka graniczy z Kraśnickim Obszarem Chronionego Krajobrazu oraz Specjalnym Obszarem Ochrony Natura 2000 „Polichna”.

Drobnoprzestrzennymi formami ochrony wynikającymi z ustawy o ochronie przyrody – jako pomniki przyrody – na terenie gminy objęte są następujące obiekty przyrody ożywionej:

- dwa klony pospolite, dwie lipy krymskie oraz dąb szypułkowy położone na terenie dawnego folwarku w Brzozówce;
- lipa drobnolistna położona w parku szkolnym w Blinowie Drugim.

Ważnym elementem obszarów chronionych są korytarze ekologiczne, czyli obszary umożliwiające migrację roślin, zwierząt lub grzybów pomiędzy siedliskami. Do cennych elementów środowiska przyrodniczego na obszarze gminy zaliczyć należy kompleks leśny położony przy jej północno-zachodniej granicy. Ma on określone znaczenie w sieci powiązań przyrodniczych. Wszelkie struktury liniowe i pasmowe pełnią rolę lokalnych ciągów ekologicznych, a struktury punktowe – skupiska zieleni – pełnią rolę lokalnych węzłów ekologicznych.

Ryc. 15. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego Gminy Szastarka



Źródło: Opracowanie własne.

16.4.2. Uwarunkowania środowiska kulturowego

Jednym z komponentów współtworzącym środowisko człowieka są zasoby dziedzictwa kulturowego, rozumiane jako trwałe elementy zagospodarowania obszaru, bądź struktury przestrzenne o walorach historycznych, zabytkowych, estetycznych czy artystycznych.

Gmina Szastarka należy do gmin województwa lubelskiego skromnie wyposażonych w obiekty zabytkowe. Tylko jeden z zabytków gminnych został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonego przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – jest to zespół kościoła parafialnego pw. św. Jana Chrzciciela w Blinowie Drugim, w skład którego wchodzi kościół parafialny, dzwonnica i cmentarz przykościelny. Świątynia stanowi cenny przykład nielicznie zachowanej drewnianej architektury sakralnej na terenie województwa lubelskiego. Obok kościoła znajduje się niewielka drewniana dzwonnica. Poza zabytkami ujętymi w rejestrze zabytków wyróżnia się także obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Są to zabytki architektury i budownictwa, w tym zespoły i obiekty o lokalnych walorach historycznych. Na terenie gminy Szastarka występuje również 167 stanowisk archeologicznych, które zostały objęte ochroną.

16.5. UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

16.5.1. Uwarunkowania infrastrukturalne

Gminną sieć drogową stanowią drogi: krajowa, wojewódzka, powiatowe, gminne oraz drogi wewnętrzne. Powiązania komunikacyjne zewnętrzne zapewniają gminie: droga krajowa nr S19/74, przebiegająca południkowo w zachodniej części gminy oraz droga wojewódzka nr 848 łącząca Zemborzyce Tereszyńskie pod Lublinem z Borownicą k. Janowa Lubelskiego, biegnąca starodrożem dawnej drogi krajowej nr 19, wzdłuż obecnej drogi ekspresowej S19. Wewnętrzną komunikację zapewniają głównie drogi powiatowe i gminne. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostki z drogami wyższej kategorii.

Przez zachodnią część Gminy Szastarka przebiega jednotorowa linia kolejowa nr 68 relacji Lublin Główny – Przeworsk. Linia jest w całości zelektryfikowana. W obszarze gminy znajdują się 3 stacje kolejowe: w Szastarce, Polichnie Kraśnickiej i Rzeczycy-Kolonii. Planowana jest również budowa nowej linii kolejowej Szastarka - Janów Lubelski – Biłgoraj.

Przez teren gminy przebiega linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 220 kV Stalowa Wola – Abramowice przecinająca obszar gminy z południa na północ. Na terenie Gminy Szastarka, w obrębie Rzeczyca Kolonia znajduje się Główny Punkt Zasilający. Dodatkowym źródłem zasilania gminy w energię elektryczną jest Główny Punkt Zasilający Budzyń w Kraśniku, z którego wyprowadzone są linie magistralne SN-15 kV, stanowiące podstawę układu energetycznego średniego napięcia.

Na obszarze gminy funkcjonuje sześć ujęć wody: Blinów Pierwszy, Majdan-Obleszcze, Stare Moczydła, Polichna Pierwsza, Szastarka i Wojciechów Kolonia. Prawie wszystkie miejscowości gminy są zwodociągowane. Gmina nie posiada sieci kanalizacyjnej oraz urządzeń oczyszczających ścieki. Ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków. Gmina Szastarka nie ma również zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych mieszkańców.

Ryc. 16. Uwarunkowania infrastrukturalne Gminy Szastarka



Źródło: Opracowanie własne.

16.5.2. Uwarunkowania społeczne

Zgodnie z danymi statystycznymi Gminę Szastarka w końcu 2023 r. zamieszkiwało 5 416 osób (2 751 kobiet i 2 665 mężczyzn), co stanowi 6,1% ludności powiatu kraśnickiego oraz 0,3% ludności województwa lubelskiego. Analiza danych statystycznych pozwala zauważyć niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy trendy demograficzne. Niepokojące zmiany dotyczą spadku liczby ludności, ujemnego przyrostu naturalnego, jak i odpływu migracyjnego mieszkańców. Ponadto populacja gminy charakteryzuje się mało korzystną strukturą wiekową – reprezentuje typ społeczeństwa regresywnego, starzejącego się – poziom urodzeń jest niewielki, a starsze grupy wiekowe mają znacznie większą liczebność.

Ważnym czynnikiem decydującym o atrakcyjności obszaru i jego poziomie cywilizacyjnym są warunki życia jego mieszkańców określone przez dostęp do usług publicznych, dotyczy to przede wszystkim: usług edukacyjnych, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury i rekreacji.

Ryc. 17. Uwarunkowania społeczne Gminy Szastarka



Źródło: Opracowanie własne.

Sieć osadnicza gminy cechuje się wyraźnym zróżnicowaniem funkcjonalnym i przestrzennym, z dominującą rolą wsi Szastarka jako ośrodka gminnego. Zlokalizowane są tu instytucje samorządowe, placówki edukacyjne, opieki zdrowotnej oraz podstawowe usługi handlowe i społeczne. Ośrodek gminny – Szastarka stanowi główny punkt koncentracji funkcji obsługi obszaru gminy i jest kluczowym elementem jej struktury osadniczej. Pozostałe miejscowości gminy, pełnią funkcje wspomagające i lokalne. Są to jednostki osadnicze, głównie o charakterze rolniczym, z dominującą zabudową jednorodziną i ograniczonym zakresem usług. Ich rola w strukturze przestrzennej polega głównie na zapewnieniu funkcji mieszkaniowej oraz obsługi lokalnych potrzeb lokalnej społeczności.

Na terenie Gminy Szastarka funkcjonuje 6 ośrodków wychowania przedszkolnego: Przedszkole Niepubliczne w Hucie Józefów; oddziały przedszkole w szkołach podstawowych w: Blinowie, Szastarce, Polichnie oraz Wojciechowie, a także punkt przedszkolny w Zespole Szkół w Szastarce. Na terenie gminy funkcjonują również placówki oświatowe, które zapewniają edukację na poziomie podstawowym: Szkoła Podstawowa im. Św. Jadwigi Królowej w Blinowie,

Szkoła Podstawowa im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Szastarce, Szkoła Podstawowa im. Św. Jana Pawła II w Polichnie, Publiczna Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Hucie Józefów, prowadzona przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Oświaty i Kultury Wiejskiej w Hucie Józefów, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Św. Faustyny Kowalskiej w Wojciechowie, prowadzona przez Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju Wsi Wojciechów. Działalność kulturalną prowadzą przede wszystkim Gminne Centrum Kultury w Polichnie oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Szastarce wraz z filiami w Blinowie i Polichnie. Bardzo ważnymi w życiu społeczności wiejskich organizacjami pozarządowymi są również jednostki ochotniczej straży pożarnej. Na terenie Gminy Szastarka działalność prowadzą 2 podmioty ambulatoryjnej opieki zdrowotnej: Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Szastarce i Polichnie Drugiej.

Do obiektów administracji publicznej należą instytucje zlokalizowane w głównym ośrodku gminnym, w tym Urząd Gminy, będący siedzibą władz samorządowych oraz Ośrodek Pomocy Społecznej, realizujący zadania w zakresie wsparcia społecznego i pomocy mieszkańcom. Obiekty te koncentrują podstawowe funkcje administracyjne gminy i stanowią kluczowe elementy jej zaplecza instytucjonalnego.

17. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY SZASTARKA

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o samorządzie gminnym, w strategiach rozwoju określa się model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, rozumiany jako docelowy układ elementów składowych przestrzeni, zawierający:

- strukturę sieci osadniczej wraz z rolą i hierarchią jednostek osadniczych,
- system powiązań przyrodniczych,
- główne korytarze i elementy sieci transportowych, w tym pieszych i rowerowych,
- główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej.

Model ten jako obraz strategicznej wizji rozwoju gminy, wynikającej z wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych i posiadanego potencjału stanowi ilustrację założeń ukierunkowanej terytorialnie polityki rozwoju lokalnego i wskazuje obszary, które strategia uznaje za istotne dla osiągnięcia celów rozwoju.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szastarka uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania. Stanowi on schemat obrazujący sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru składają się elementy, które w zależności od ich fizjonomii, stanowią niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budują strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. Dla tych wyodrębniających się układów, struktur i stref zakłada się zróżnicowane kierunki i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego.

Rozwój przestrzenny Gminy Szastarka jest i powinien być ściśle powiązany z uwarunkowaniami przyrodniczymi, infrastrukturalnymi, gospodarczymi oraz demograficzno-społecznymi.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej obszaru wyróżnia się:

1) elementy sieci osadniczej, na którą składają się:

- miejscowość gminna Szastarka o rozwiniętych funkcjach mieszkalnych, gospodarczych, administracyjnych, publicznych i usługowych, wskazana do koncentracji urbanizacji oraz rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej; na jej terenie powinny być podejmowane działania rozwojowe ukierunkowane na rozbudowę i rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz usług służących krystalizacji silnych ośrodków gminnych obsługujących tereny wiejskie;
- ośrodki wspomagające ośrodek gminny w zakresie usług podstawowych i obsługi ludności, na których terenie powinny być podejmowane działania ukierunkowane na rozwój osadnictwa oraz infrastruktury technicznej i społecznej tj.: wsie Polichna, Blinów, Huta Józefów;
- miejscowości sołeckie – elementarne ośrodki obsługi. Na ich terenie wskazane są działania rozwojowe ukierunkowane na odnowę wsi m.in. poprzez realizację atrakcyjnych przestrzeni publicznych z wykorzystaniem lokalnych usług, wspieranie rozwoju specjalistycznych funkcji ośrodków wiejskich w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe;

- tereny zwartej zabudowy – stanowią obszary kontynuacji i uzupełniania zabudowy, w obszarze których działania rozwojowe powinny uwzględniać rozwój zespołów rekreacyjno-sportowych i terenów zieleni urządzonej, rozbudowę bazy i infrastruktury usług społecznych oraz dostosowanie istniejących zasobów mieszkaniowych do współczesnych standardów jakości i energochłonności.

2) system powiązań przyrodniczych, który stanowi System Przyrodniczy Gminy (SPG), będący elementem struktury o wiodącej funkcji przyrodniczej, dla którego przyjmuje się podporządkowanie wszelkiej działalności utrzymaniu wartości przyrodniczych oraz ciągłości powiązań ekologicznych. Na system ten składają się:

- przyrodnicze obszary węzłowe stanowiące najcenniejsze przyrodniczo tereny, często o znaczeniu ponadlokalnym, wymagające specjalnego potraktowania i ochrony we wszystkich koncepcjach zagospodarowania przestrzennego; obszary te cechuje różnorodność korzystnych warunków przyrody nieożywionej - obszary występowania form ochrony przyrody na terenie gminy oraz w jej sąsiedztwie: Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu; Kraśnicki Obszar Chronionego Krajobrazu, Specjalny Obszar Ochrony Natura 2000 Polichna;
- leśne węzły ekologiczne, obejmujące tereny wspomagające przyrodnicze obszary węzłowe, charakteryzujące się walorami i zasobami przyrody i środowiska;
- doliny rzeczne okresowo odprowadzające wodę powierzchniową;
- korytarze ekologiczne zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego, umożliwiające migrację gatunków;

3) główne korytarze i elementy sieci transportowych, na który składają się:

- droga krajowa nr S19/74 oraz droga wojewódzka nr 848 – pełniące funkcję zewnętrznych powiązań transportowych gminy,
- drogi powiatowe uzupełniające sieć dróg krajowych i wojewódzkich, pełniące zarówno funkcję zewnętrznych, jak i wewnętrznych powiązań transportowych gminy,
- drogi gminne – realizujące wewnętrzne powiązania transportowe, a także bliskie powiązania zewnętrzne, w odniesieniu do których zakłada się dalszy rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym;
- linia kolejowa nr 68 Lublin Główny – Przeworsk;
- turystyczne szlaki rowerowe i piesze, w odniesieniu do których zakłada się rozwój ilościowy i jakościowy w sposób umożliwiający stworzenie spójnego systemu różnego rodzaju szlaków turystycznych zapewniającego integrację obszarów turystycznych gminy i regionu.

W odniesieniu elementów infrastrukturalnych zakłada się realizację działań mających na celu ich rozwój, przede wszystkim gminnej infrastruktury transportowej, ukierunkowany na minimalizowanie barier i ograniczeń rozwoju w funkcjonowaniu układów przestrzennych, kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów systemu transportowego i podwyższenie parametrów eksploatacyjnych. Istotnym aspektem realizacji działań będzie również poprawa dostępności komunikacyjnej i mobilności mieszkańców, zapewnienie sprawności powiązań komunikacyjnych, minimalizowanie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizji z elementami sieci ekologicznej.

4) główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej, dla których przyjmuje się ich dalszy rozwój jakościowy i ilościowy.

Na główne elementy infrastruktury technicznej w obszarze gminy składają się:

- elementy systemu energetycznego: linie elektroenergetyczne, stacja transformatorowa (GPZ);
- ujęcia wody zaopatrujące wodociągi grupowe.

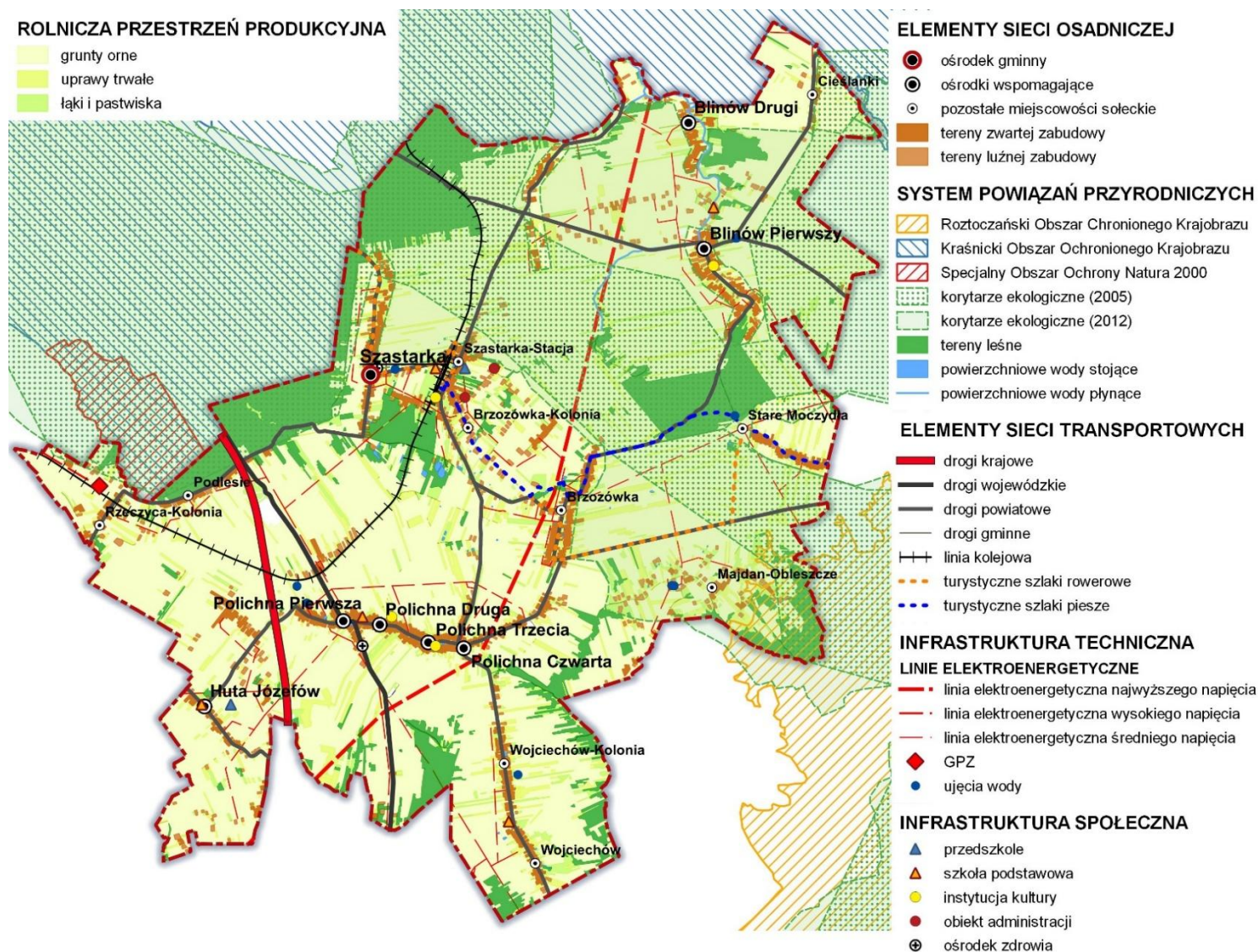
Na główne elementy infrastruktury społecznej w obszarze gminy składają się:

- obiekty administracji publicznej szczebla lokalnego;
- obiekty instytucji kultury;
- placówki ochrony zdrowia;
- placówki edukacji publicznej (w tym: przedszkola, punkty przedszkole i szkoły podstawowe).

W odniesieniu do elementów infrastruktury społecznej zakłada się kształtowanie warunków przestrzennych zmierzających do poprawy jakości życia mieszkańców. Działania w tym zakresie służą przede wszystkim poprawie warunków zamieszkania, wypoczynku oraz ułatwieniu dostępu do usług, szczególnie: edukacji, kultury i zdrowia. W zakresie infrastruktury technicznej niezbędna jest natomiast realizacja inwestycji dotyczących budowy zbiorowego systemu kanalizacji sanitarnej oraz sukcesywna modernizacja i rozbudowa istniejącego systemu wodociągowego.

5) strefę rolniczej przestrzeni produkcyjnej, którą stanowią tereny rolnicze (grunty orne, sady, łąki, pastwiska, zadrzewienia śródpolne) i związane z nimi tereny aktywności społeczno-gospodarczej. Strefa ta stanowi podstawowy element struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru gminy.

Ryc. 18. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szastarka



18. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Określenie i delimitowanie elementów składających się na strukturę gminy służy również określeniu pożądanych kierunków rozwoju i funkcjonowania poszczególnych jej elementów. Ustalenia i rekomendacje do lokalnych dokumentów planistycznych służyć mają realizacji polityki przestrzennej gminy polegającej na racjonalnym kształtowaniu jej struktury funkcjonalno-przestrzennej, poprzez właściwe użytkowanie przestrzeni zapewniające utrzymanie ładu przestrzennego i umożliwienie prawidłowego, efektywnego funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego.

Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury przestrzennej służą poniższe ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, które odnoszą się zarówno do głównych elementów modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, jak i pozostałych elementów przestrzeni gminy.

1) Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu

Warunkiem zachowania równowagi ekologicznej oraz ukształtowania zrównoważonej struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy jest wzmocnienie zubożonych zasobów środowiska przyrodniczego, zwiększenie skuteczności ich ochrony, a także wzbogacenie struktury ekologicznej gminy.

Przyjmuje się następujące zasady ochrony środowiska i jego zasobów zmierzające do zachowania, zrównoważonego wykorzystania i odnawiania poszczególnych składników środowiska przyrodniczego:

- kształtowanie zabudowy i zagospodarowania terenów objętych formami ochrony przyrody zgodnie z zapisami zawartymi w aktach prawnych o utworzeniu, ustanowieniu lub wyznaczeniu tych form ochrony przyrody oraz planami ochrony,
- zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów niezabudowanych posiadających walory przyrodnicze i kulturowe;
- kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i uwzględnienie zwiększenia ciągłości korytarzy ekologicznych;
- ochrona kompleksów leśnych i podnoszenie ich znaczenia ekologicznego i środowiskotwórczego;
- ochrona systemu wód powierzchniowych i obszarów dolinnych przez zachowanie ich naturalnej roślinności, drożności ekologicznej (krajobrazu otwartego) oraz wzmocnienie ich potencjału przyrodniczego (szczególne znaczenie ma ochrona wodności obszaru tworzącego zasięg alimentacji źródeł Bystrzycy w rejonie Blinowa Drugiego);
- ochrona istniejących zbiorników, stawów, oczek wodnych i glinianek oraz wzbogacenie wodności terenu poprzez dalszy rozwój retencji (zagospodarowanie wód opadowych,

odtworzenie systemów nawadniających, gospodarka na gruntach rolnych i leśnych z uwzględnieniem naturalnej retencji wód);

- ograniczanie rozwoju zabudowy rozproszonej;
- wzbogacanie krajobrazu osadniczego zielenią (parki, zieleń izolacyjna) oraz zwiększenie udziału powierzchni terenów zielonych, a także ochrona i pielęgnacja istniejących parków dworskich i pałacowych, cmentarzy zabytkowych, zadrzewień itp.;
- ochrona jakości powietrza atmosferycznego oraz przeciwdziałanie zmianom klimatycznym poprzez kreowanie gospodarki niskoemisyjnej i adaptację do postępujących zmian klimatycznych;
- eliminacja istniejących źródeł zagrożeń czystości wód powierzchniowych i podziemnych oraz eliminacja źródeł zagrożeń środowiska znajdujących się na terenach osadniczych;
- ochrona walorów krajobrazowych;
- utrzymanie tożsamości krajobrazowej gminy poprzez ochronę elementów struktury krajobrazu decydujących o jego różnorodności i stabilności;
- zapewnienie otwartości oraz wglądów widokowych, poprzez ich zachowanie lub utworzenie dla punktów i ciągów widokowych związanych z krajobrazem oraz zabytkami.

2) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Przyjmuje się następujące zasady zachowania wartości dziedzictwa kulturowego, walorów architektonicznych i historyczno-kulturowych, a także konserwacji, rewaloryzacji i porządkowania zabytkowych obszarów i obiektów:

- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków;
- zachowanie i eksponowanie walorów dziedzictwa kulturowego gminy oraz przeciwdziałanie degradacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia przez dewastację i nieodpowiednie użytkowanie;
- rewitalizacja i rewaloryzacja najcenniejszych zespołów i obiektów dziedzictwa ruralistycznego i architektonicznego;
- kształtowanie harmonijnego, współczesnego krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem uwarunkowań historycznych i regionalnych;
- zachowanie zabytkowych cech układów ruralistycznych, z uwzględnieniem typu zabudowy, sposobu jej kształtowania, linii zabudowy, gabarytów i tradycyjnych rozwiązań architektonicznych;
- zagwarantowanie ochrony krajobrazowej, historycznych sylwet przestrzennych i osi widokowych, a także ekspozycji oraz obserwacji archeologicznej;
- integracja obiektów dziedzictwa kulturowego z infrastrukturą lokalnych i ponadlokalnych szlaków i tras rowerowych,
- zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, kształtowanie układu osadniczego w obrębie historycznej zabudowy oraz tworzenie zespołów zabudowy skupionej;
- zachowanie kapliczek i krzyży przydrożnych wraz z otaczającym drzewostanem;

- budowanie poczucia lokalnej tożsamości, pozytywnej identyfikacji i dumy z miejsca zamieszkania, oparte na wspólnym systemie wartości i zasobach kulturowych;
- dokumentowanie, zachowanie, ochrona i propagowanie wartości dziedzictwa kulturowego.

3) Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenie szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

W celu wzmocnienia konkurencyjności oraz krystalizowania struktury osadniczej, w tym rozwoju silnego ośrodka gminnego i wydobycia niewykorzystanych potencjałów obszaru przyjmuje się następujące zasady:

- rozwój terenów zabudowy w granicach i bezpośrednim sąsiedztwie terenów zwartej zabudowy, na zasadzie kontynuacji funkcji i uzupełniania zabudowy,
- ograniczenie rozprzestrzeniania się zabudowy i wkraczania jej w na obszary o wartościach przyrodniczych;
- zachowanie skali i charakteru architektonicznego zabudowy nawiązujących do skali i cech stylowych istniejącego budownictwa;
- uwzględnianie przestrzeni publicznych jako organicznej części ośrodków osadniczych, stanowiących podstawowy element integrujący układy ruralistyczne i decydujących o atrakcyjności obszaru zamieszkania,
- zapewnienie ochrony ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów ruralistycznych w planowaniu terenów urbanizacji (mieszkaniowych, usługowych),
- przeznaczanie, w procesie restrukturyzacji funkcjonalnej terenów zainwestowanych, niewykorzystanych obiektów na usługi ogólnodostępne służące celom publicznym oraz uzupełnianiu bazy infrastruktury społecznej,
- zwiększenie udziału funkcji pozarolniczych (rozwój wielofunkcyjny) w kształtowaniu osadnictwa wiejskiego,
- organizacja i rozwoju atrakcyjnych terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym pełnym uzbrojeniem terenów inwestycyjnych umożliwiających osiągnięcie odpowiednich standardów funkcjonalnych zagospodarowania,
- koncentrowanie uciążliwej lub wysokospecjalistycznej aktywności gospodarczej w sąsiedztwie głównych tras komunikacyjnych, w wyodrębnionych, zorganizowanych strefach gospodarczych, umożliwiających ograniczenie negatywnego wpływu terenów przemysłowych na środowisko, sąsiadującą zabudowę mieszkaniową i kształtowanie krajobrazu;
- wykorzystanie do rozwoju funkcji przedsiębiorczości pozarolniczej w pierwszej kolejności terenów już częściowo zainwestowanych oraz typu brownfield.

4) Zasady lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego

W celu wzbogacania wielofunkcyjności ośrodków obszaru gminy oraz ochrony lokalnego, drobnego handlu i przedsiębiorczości, co do zasady, na terenie gminy nie przewiduje się możliwości lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego.

5) Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego

Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego obejmują:

- uwzględnienie planowanych inwestycji ponadlokalnych (regionalnych, krajowych) w polityce przestrzennej gminy;
- zabezpieczenie terenów niezbędnych pod realizację celów publicznych, w szczególności usług publicznych z zakresu zdrowia, oświaty, kultury, administracji, gospodarki komunalnej, sportu i rekreacji, obsługi komunikacyjnej, usług bytowych, handlu, gastronomii, rzemiosła, terenów zieleni publicznej.

6) Kierunki rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

W celu kształtowania spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integracji poszczególnych elementów tego systemu, jak również zrównoważonego rozwój infrastruktury technicznej i społecznej przyjmuje się następujące zasady:

- sukcesywna modernizacja infrastruktury drogowej oraz realizacja działań ukierunkowanych na usprawnienie ruchu drogowego i zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom ruchu drogowego poprzez stosowanie nowoczesnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych;
- budowa nowych dróg gminnych i wewnętrznych w celu zapewnienia właściwej obsługi komunikacyjnej nowych terenów inwestycyjnych i mieszkaniowych, a także poprawy powiązań komunikacyjnych z nadrzędnym układem komunikacyjnym,
- uwzględnianie potrzeb ruchu rowerowego i pieszego przy planowaniu i projektowaniu układów komunikacyjnych;
- przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych miejscowości sołeckich z ośrodkiem gminnym zmierzających do zwiększenia dostępności ośrodków skupiających funkcje usługowe oraz zwiększenia mobilności mieszkańców;
- rozbudowa sieci lokalnych tras rowerowych i ich integracji z ponadlokalnymi i regionalnymi trasami rowerowymi;
- utrzymanie i modernizacja istniejących ujęć wód podziemnych, służących do zbiorowego zaopatrywania ludności w wodę pitną oraz stacji uzdatniania wody zlokalizowanych na obszarze gminy;
- utrzymanie i modernizacja istniejącej sieci wodociągowej oraz sukcesywna rozbudowa istniejącego systemu wodociągowego;
- budowa i rozbudowa systemu kanalizacji sanitarnej – w pierwszej kolejności zaleca się uzbroić istniejące tereny zabudowy, zwłaszcza tereny, które zaopatrywane są w wodę z sieci wodociągowej, na terenach zabudowy rozproszonej dopuszcza się indywidualne, bezpieczne dla środowiska rozwiązania gospodarki ściekowej;

- zwiększanie bezpieczeństwa energetycznego, w tym dążenie do rozbudowy i modernizacji sieci energetycznych oraz zwiększanie wykorzystania odnawialnych, zeroemisyjnych źródeł energii oraz budowa infrastruktury magazynowania energii;
- sukcesywna rozbudowa systemu selektywnej zbiórki surowców wtórnych;
- rozwój podstawowych usług publicznych oraz dążenie do zapewnienia ich dobrej dostępności czasowej i przestrzennej;
- tworzenie warunków do kształtowania centralnych miejsc wsi jako miejsc spotkań, wypoczynku i sportu poprzez zarządzanie przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej umożliwiających zwiększenie integracji lokalnej społeczności.

7) Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW

- urządzenia wytwarzające energię należy lokalizować na terenach i obiektach, dla których określono taką możliwość w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;
- należy ograniczyć możliwość lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW na terenach objętych formami przyrody, w strefach ochrony konserwatorskiej, na obszarach o wysokich walorach krajobrazowych, w dolinach rzecznych oraz gruntach ornych klas I-III.

8) Zasady lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

Wyklucza się lokalizację przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, z wyłączeniem inwestycji celu publicznego.

9) Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

W celu rozwoju rolniczej przestrzeni produkcyjnej obszaru oraz wzbogacenia funkcjonalnego obszaru z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej oraz w celu ochrony walorów rolnej i leśnej przestrzeni produkcyjnej przyjmuje się następujące zasady:

- ochrona przez zmianą użytkowania rolnej gleby o najwyższej bonitacji i przydatnych do produkcji rolniczej;
- intensyfikacja rozwoju gospodarki rolnej w obszarach posiadających korzystne uwarunkowania agrotechniczne;
- wspomaganie przekształceń podnoszących efektywność gospodarstw rolnych (poprawa struktury agrarnej gminy);
- przeciwdziałanie nadmiernej intensyfikacji produkcji rolnej oraz nadmiernemu stosowaniu środków ochrony roślin i nawozów, a także ochrona przed niewłaściwą agrotechniką;
- ograniczenie i zatrzymanie procesów urbanizacji poprzez zakaz wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania służącego minimalizowaniu negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy;

- niwelowanie potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową;
- ochrona kompleksów leśnych i podnoszenie ich znaczenia ekologicznego i środowiskowotwórczego;
- zalesianie terenów o najniższych klasach bonitacyjnych, gleb zdegradowanych i nieużytków;
- kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i uwzględnienie zwiększenia ciągłości korytarzy ekologicznych.

10) Zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji:

- na terenie gminy nie wskazuje się obszarów wymagających przekształceń, rehabilitacji lub remediacji;
- procesy rewitalizacji i spójną z nimi politykę przestrzenną należy realizować na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

19. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

19.1. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA KRAJOWE

Priorytetowym zadaniem w zakresie prowadzenia polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym jest rozpoznanie barier i potencjałów jakie posiada Gmina Szastarka oraz ich odniesień przestrzennych. Właściwa identyfikacja barier i potencjałów pozwala na wyznaczenie powiązanych ze sobą funkcjonalnie interwencji publicznych w wielu obszarach.

Podejście terytorialne jest narzędziem umożliwiającym wzmocnienie procesów rozwojowych na terenie gminy Szastarka, a co za tym idzie zwiększenie szans na osiągnięcie celów strategicznych wyznaczonych w Strategii.

Wymiar terytorialny w Strategii został określony na podstawie wzorca polityki rozwoju, wyznaczonego w krajowych dokumentach strategicznych tj. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030). Paradygmat ten podkreśla zmniejszenie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów, a także zapewnienie spójności rozwojowej kraju przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo.

Odejście od założenia wspierania całego kraju w jednolity sposób na rzecz zróżnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów danego obszaru jest przyczyną wyznaczenia **Obszarów Strategicznej Interwencji**. W kontekście tzw. wymiaru terytorialnego, interwencja w danym OSI oparta jest o instrumenty terytorialne – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, Inne Instrumenty Terytorialne oraz Gminne Programy Rewitalizacji, dostosowane do specyficznych cech rozwojowych danego OSI.

19.2. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA REGIONALNE

Podejście terytorialne zawiera kierunki i założenia polityki regionalnej jakie zostały nakreślone w **Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 (SRWL 2030)**. SRWL 2030 wyznacza regionalne Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), które są odpowiedzią na potrzebę szczególnego wsparcia realizacji kierunków działań SRWL 2030 na zdelimitowanych obszarach województwa lubelskiego. Wyznaczone OSI obejmują regionalne strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi.

W wymiarze strategicznym oznacza to wskazanie⁷:

1. obszarów, dla których zdefiniowany indywidualny priorytet rozwojowy determinuje zakres planowanego wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych,
2. kierunków działań (wybranych spośród wszystkich kierunków działań SRWL 2030), których realizacja ma szczególne znaczenie dla priorytetów rozwojowych poszczególnych subregionów funkcjonalnych,
3. przedsięwzięć, których realizacja ma szczególne znaczenie dla rozwoju określonych subregionów funkcjonalnych, w tym przede wszystkim służących poprawie ich dostępności w układzie wewnętrznym i zewnętrznym.

⁷ Źródło: SRWL 2030

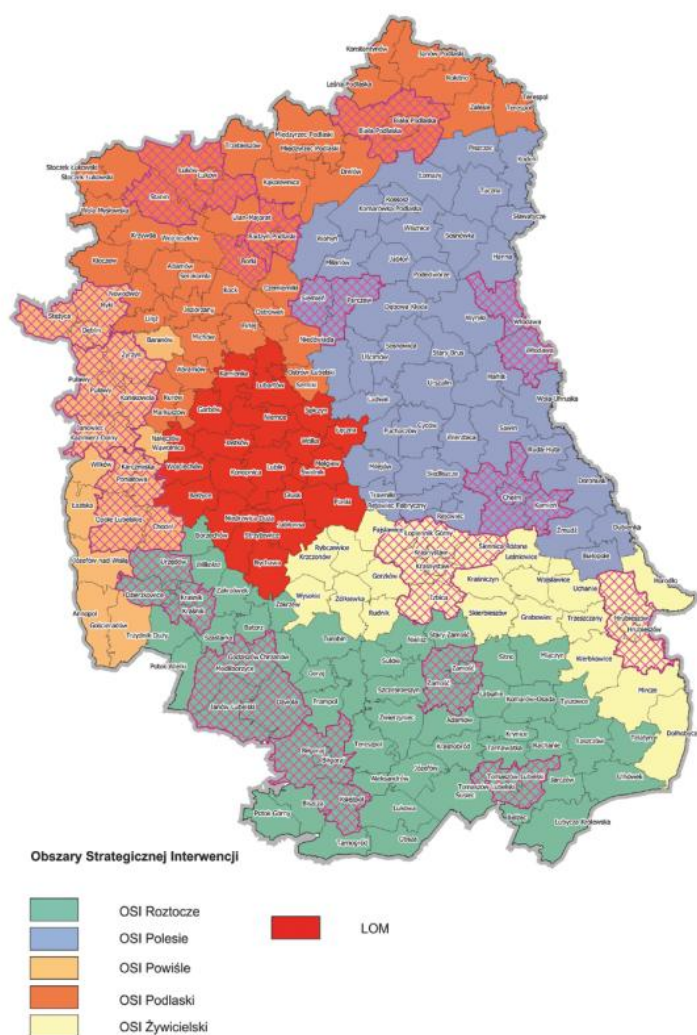
Wszyscy interesariusze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 mogą korzystać ze wsparcia regionalnego na zasadach ogólnych, wynikających z kierunków działań o charakterze horyzontalnym, wskazanych w ramach poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych, niezależnie od kierunków działań wskazanych w SRWL 2030 oznaczonych jako szczególnie istotne dla rozwoju OSI.

W ramach delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji przeprowadzonej w SRWL 2030 wskazano obszary, na których samorząd województwa lubelskiego zakłada zastosowanie mechanizmów terytorialnych - tematycznych kierunków interwencji z uwzględnieniem wsparcia z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego oraz przedsięwzięć priorytetowych dla rozwoju poszczególnych OSI.

Zakres OSI wskazanych w SRWL 2030 obejmuje:

- obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast (Miejskie Obszary Funkcjonalne ośrodków subregionalnych i lokalnych oraz Lubelski Obszar Metropolitalny),
- strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach **ponadlokalnych (OSI Subregionalne: Rostocze, Polesie, Powiśle, Podlaski, Żywicielski).**

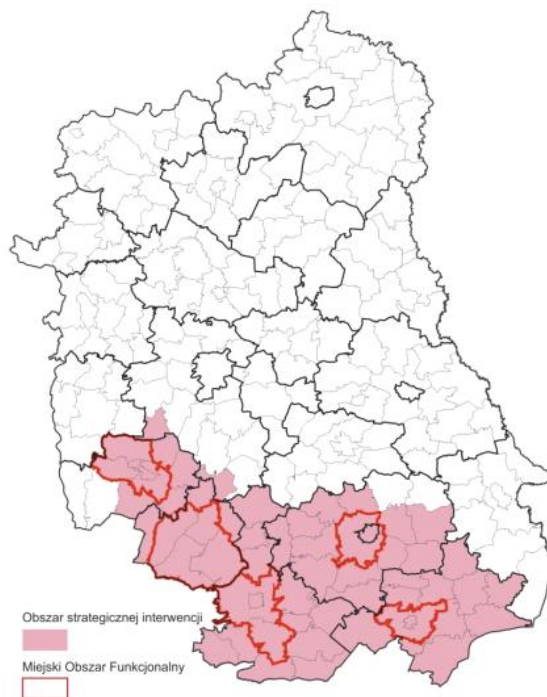
Ryc. 19. Obszary strategicznej interwencji o znaczeniu regionalnym



Źródło: SRWL 2030

Gmina Szastarka według klasyfikacji OSI SRWL 2030 należy do **obszaru strategicznej interwencji ROZTOCZE**. Priorytetem rozwoju OSI ROZTOCZE jest „Społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Roztocza i Puszczy Solskiej”. W SRWL 2030 wyznaczono cechy wiodące będące przesłankami do delimitacji danych obszarów. Jako cechy wiodące dla OSI ROZTOCZE wyznaczono „Obszary o dużym potencjale turystycznym, walorach krajoznawczych oraz znacznej lesistości, która w wielu gminach przekracza 50% powierzchni”.

Ryc. 20. Obszar strategicznej interwencji ROZTOCZE



Źródło: SRWL 2030

W kontekście realizacji celów SRWL 2030 wyznaczone zostały Kierunki interwencji/tematyczne obszary wsparcia OSI ROZTOCZE⁸:

- Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych,
- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem szkieletowego układu dróg ekspresowych (S19, S17 i S12) oraz planowanej autostrady A2, w tym budowa obwodnic miast oraz przebudowa i rozbudowa dróg wojewódzkich,
- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych połączeń kolejowych z uwzględnieniem Programu Kolejowego CPK Centralny Port Komunikacyjny,
- Ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności (w tym: opracowanie planów ochrony oraz planów zadań ochronnych dla obszarów objętych prawną formą ochrony przyrody, aktualizacja lokalnych dokumentów planistycznych w zakresie

⁸ Źródło: SRWL 2030

uwzględnienia działań i warunków zagospodarowania wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych,

- Rozwój funkcji i bazy lecznictwa uzdrowiskowego na obszarach występowania naturalnych warunków i czynników leczniczych (w tym: rozbudowa bazy i infrastruktury uzdrowiska Krasnobród oraz realizacja procesu dochodzenia do uzyskania statusu uzdrowiska na terenach występowania naturalnych czynników leczniczych w gminach: Biszcza, Janów Lubelski, Łukowa i Susiec),
- Kreowanie i rozwijanie oferty ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce (w tym: utworzenie Geoparku „Kamienny las na Roztoczu”),
- Rozwijanie produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne, (np. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo, kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe),
- Organizacja punktów usług i obsługi turystycznej dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa),
- Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki, np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp. (w tym: rozbudowa Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza; rozbudowa Green Velo, organizacja szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego,,
- Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych,
- Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych,
- Wspieranie działań i współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej: budowa i rozbudowa przejść granicznych oraz dostosowanie ich do obsługi ruchu turystycznego oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych - drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, lotnisko, infrastruktura turystyczna,
- Wspieranie działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych na obszarach przygranicznych oraz rozwój zintegrowanej turystyki transgranicznej).

Cele, kierunki działań oraz przedsięwzięcia wyznaczone w ramach Strategii Rozwoju Gminy Szastarka w wymiarze terytorialnym są odpowiedzią na politykę regionalną prowadzoną przez Samorząd Województwa Lubelskiego wyrażoną w SRWL 2030, a także są rozwinięciem podejścia terytorialnego na poziomie krajowym wyrażonego w KSRR 2030.

Podczas wyznaczania celów i kierunków działań Strategii zostało uwzględnione wykorzystanie dostępnych instrumentów rozwoju terytorialnego, co powinno przełożyć się na wzrost efektywności angażowanych środków publicznych, selektywność podejścia, realizację zintegrowanych projektów oraz spójność rozwojową Gminy Szastarka. Dodatkowo wykorzystane zostały wnioski z przeprowadzonej diagnozy w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz wnioski z analizy SWOT. W ramach tych działań wskazano przedsięwzięcia bazujące na rozwinięciu potencjałów oraz przewag konkurencyjnych obszaru Gminy Szastarka.

20. POTENCJALNE KIERUNKI WSPÓŁPRACY MIĘDZYGMINNEJ W WYMIARZE TERYTORIALNYM

Przedstawione poniżej kierunki interwencji obejmują te obszary tematyczne, w ramach których polityka regionalna skoncentrowana jest na terytorialnym wymiarze wsparcia. Jednocześnie skutecznej realizacji działań w obrębie tych obszarów sprzyja podjęcie współpracy między gminami oraz innymi partnerami, zarówno publicznymi jak i prywatnymi.

▪ **Dostępność komunikacyjna**

Modernizacja i rozbudowa infrastruktury drogowej, tworzenie i rozwój systemu transportu zbiorowego, rozbudowa szerokopasmowej infrastruktury dostępowej.

▪ **Atrakcyjność inwestycyjna**

Rozwój terenów inwestycyjnych oraz infrastruktury i usług wspierających przedsiębiorczość, rozwój profesjonalnej bazy ofert inwestycyjnych dla obszaru kilku gmin, wspólna promocja gospodarcza, profilowane usługi dla przedsiębiorców.

▪ **Gospodarka w obiegu zamkniętym**

Wzmacnianie zdolności adaptacyjnych instytucji publicznych i przedsiębiorstw do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych, edukacja społeczna, maksymalizacja skali recyklingu odpadów, poprawa jakości powietrza poprzez rozwój gospodarki niskoemisyjnej, budownictwo pasywne.

▪ **System promocji produktów lokalnych**

Rozwój marki terytorialnej Gminy Szastarka w oparciu o zintegrowany system wsparcia w promocji, certyfikacji i sprzedaży wyrobów lokalnych.

▪ **Atrakcyjność rekreacyjna i turystyczna**

Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego (turystyka i rekreacja), sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów, modernizacja i budowa infrastruktury obsługi ruchu turystycznego, poprawa jakości usług świadczonych w dziedzinie turystyki i promocji turystycznej.

▪ **Rozwój marki turystycznej Gminy Szastarka**

Zintegrowana oferta rekreacyjna – turystyczna – kulturalna – kulinarna - noclegowa, współpraca z przedsiębiorcami w tworzeniu i rozwoju marki turystycznej, rozwój „przemysłu czasu wolnego” (kultura, aktywny odpoczynek, rozrywka, rekreacja, sport, turystyka: piesza, kajakowa, rowerowa, konna, kulturowa, historyczna, przyrodnicza, kulinarna, sentymentalna, itp.).

▪ **Adaptacja do zmian klimatu**

Wprowadzanie technologii OZE w obiektach publicznych i prywatnych, ochrona terenów naturalnej retencji wodnej, zagospodarowanie wód opadowych oraz rozwój błękitno - zielonej infrastruktury, rozwój i unowocześnianie gospodarki ściekowej, doskonalenie narzędzi monitorowania stanu środowiska i szybkiego reagowania na zagrożenia, rozwój gospodarki niskoemisyjnej i zeroemisyjnej w sektorze publicznym, edukacja ekologiczna.

▪ **Kapitał społeczny**

Wspieranie oddolnych inicjatyw obywatelskich, organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej, zwiększenie udziału partycypacji społecznej w zarządzaniu samorządem, udział mieszkańców w budowie i rozwoju marki terytorialnej (produkty lokalne, turystyka), zachowanie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego.

▪ **System pomocy społecznej**

Podniesienie jakości i dostępności usług społecznych i ochrony zdrowia, dostosowanie usług i infrastruktury do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych (w tym srebrna gospodarka jako odpowiedź na wyzwania demograficzne), zachowanie standardów dostępności w infrastrukturze i usługach publicznych.

▪ **Bezpieczeństwo i usługi cyfrowe**

Rozbudowa szerokopasmowej infrastruktury dostępowej (szczególnie na obszarach o niskim dostępie do sieci), rozwój narzędzi i infrastruktury niezbędnej do świadczenia bezpiecznych e-usług w administracji publicznej i edukacji, poprawa poziomu cyberbezpieczeństwa, podniesienie kompetencji cyfrowych urzędników i mieszkańców [e-usługi publiczne powinny funkcjonować na co najmniej 3 poziomie dojrzałości (dwustronna interakcja), dążyć należy do wdrożenia poziomu 4 (transakcja) i docelowo 5 (personalizacja)].

▪ **Kompetencje instytucji publicznych**

Wzmacnianie mechanizmów zarządzania strategicznego w Gminie Szastarka w zakresie: integracji działań JST z celami gospodarczymi, społecznymi i środowiskowymi, nastawienia na innowacyjne rozwiązania i korzystania z dobrych praktyk, planowania strategicznego, racjonalizacji gospodarki budżetowej w oparciu o analizę kosztów i korzyści ekonomiczno-społecznych, kompetencje cyfrowe, współpracę JST oraz wykorzystanie narzędzi partycypacji społecznej.

21. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII

System finansowania zadań publicznych charakteryzuje się wielopoziomowością i hierarchicznością zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym czy europejskim. Sukces wdrażania Strategii rozwoju gminy i późniejsze osiągnięcie zakładanych celów jest możliwe dzięki skutecznemu wykorzystaniu odpowiednich źródeł finansowania planowanych zadań. Zarówno dostępne środki, jak i źródła pozwolą zidentyfikować realność spełnienia określonych celów, dlatego też w planowaniu strategicznym ważnym elementem jest określenie struktury finansowania.

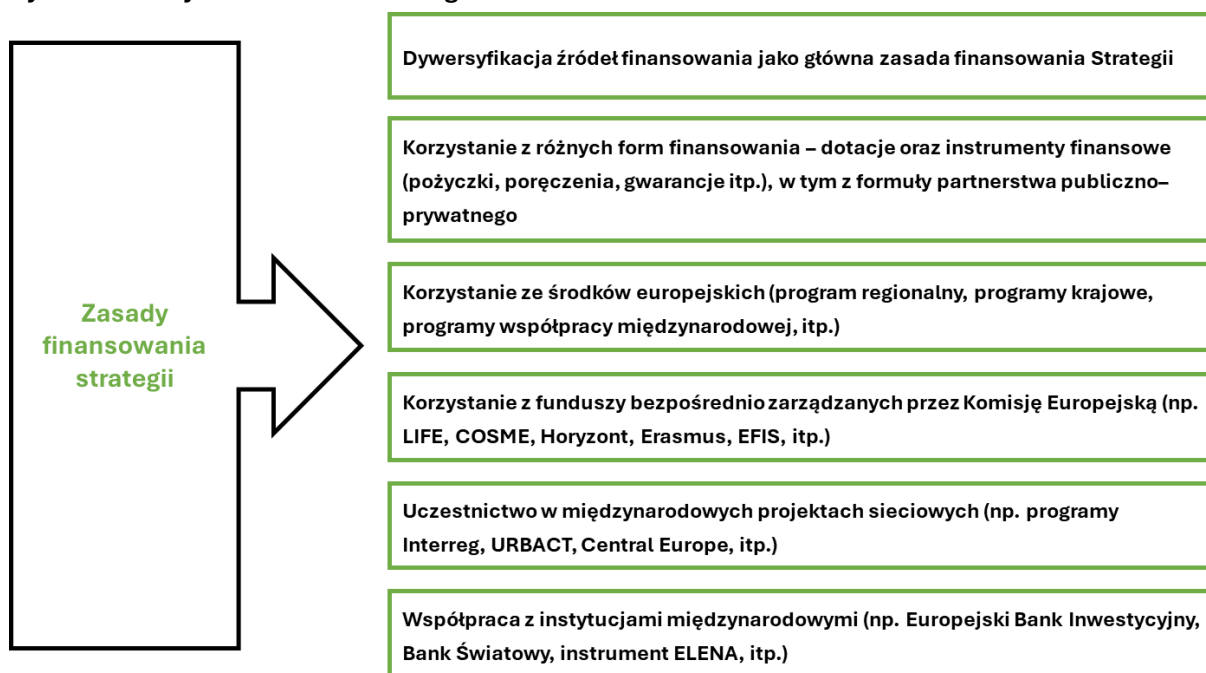
Ramy finansowe są uzależnione od zakresu przedmiotowego i horyzontu czasowego podejmowanych działań, kondycji finansowej gminy oraz jej możliwości inwestycyjnych, w tym założeń długofalowej polityki finansowej i inwestycyjnej, a także uwarunkowań zewnętrznych. Wyznaczenie ram finansowych jest niezbędne do oceny możliwości realizacji strategii, a planowanie finansowe powinno uwzględniać różnorodność opcji finansowania projektów wynikających ze Strategii (źródła i formy). Podczas procesu wdrażania Strategii należy wziąć pod uwagę różne formy finansowania przedsięwzięć (np. dotacja, pożyczka, kredyt) oraz możliwości realizowania zadań w formule partnerstwa publiczno-prywatnego. W tym kontekście na uwagę zasługuje mechanizm Porozumień Terytorialnych określony w art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Do realizacji zaplanowanych działań zostaną wykorzystane środki gminy, środki krajowe w formie dedykowanych funduszy i programów, fundusze unijne i inne zagraniczne oraz środki prywatne oraz kredyty bankowe i pożyczki. Ramy finansowe Strategii Rozwoju Gminy Szastarka posiadają charakter prognostyczny oraz zależą od szeregu zmiennych, które w praktyce mogą wpłynąć na modyfikację zakładanych prognoz. Ponadto poszczególne cele określone w dokumencie mają

charakter otwarty, dlatego też doprecyzowanie szczegółów finansowych może wymagać aktualizacji. Zaproponowane w dokumencie projekty obejmują szeroki zakres, dlatego tak ważne jest poszukiwanie różnych źródeł ich finansowania, uwzględniających środki regionalne, krajowe i europejskie.

Podejmując decyzje o realizacji projektów (w tym w zakresie przedsięwzięć partnerskich) należy każdorazowo rozpatrywać możliwości budżetowe JST w kontekście istniejących źródeł i form finansowania w oparciu o poniższe zasady:

Ryc. 21. Zasady finansowania Strategii



Źródło: Opracowanie własne

Poza różnorodnymi źródłami finansowania do osiągnięcia celów zawartych w Strategii potrzebne jest także zaangażowanie różnych instytucji, podmiotów i zaplanowanie wydatkowania znacznych środków finansowych w perspektywie wieloletniej. Biorąc pod uwagę uwarunkowania ekonomiczne, finansowe i organizacyjne Gminy Szastarka do najważniejszych źródeł pochodzenia kapitału na finansowanie zadań Strategii należeć będą:

- **Środki własne samorządu gminnego (dochody własne, subwencje)**

Dochody własne gminy i ich subwencje to podstawowe źródło finansowania inwestycji zawartych w Strategii. W przypadku realizacji projektów współfinansowanych ze środków unijnych, budżet jakim dysponuje gmina stanowi najczęściej wkład własny (5% - 30% kosztów kwalifikowalnych projektu) lub całkowicie pokrywa koszt danego przedsięwzięcia. Zgodnie z zasadą racjonalizacji wydatków publicznych istotnym jest zaplanowanie mechanizmów koordynacyjnych dotyczących wspólnego finansowania projektów międzygminnych oraz realizowanych przy udziale innych partnerów publicznych lub prywatnych (np. partnerstwo publiczno – prywatne).

- **Środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach programów krajowych i programu regionalnego (Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027)**

Środki z budżetu Unii Europejskiej w ramach pakietu legislacyjnego polityki spójności na lata 2021-2027 przewidziane w programach zarządzanych na poziomie zarówno regionalnym (głównym źródłem finansowania zewnętrznego przedsięwzięć strategicznych będą środki

z regionalnego Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027), jak i krajowym (w tym Program Współpracy Transgranicznej PL – UA). Z uwagi na złożony charakter programów krajowych i regionalnych oraz mnogość możliwości finansowania ze środków UE 2021 – 2027 (w zależności od zakresu, wielkości oraz indywidualnego lub partnerskiego charakteru inwestycji) zalecany jest bieżący monitoring dostępnych źródeł finansowania oraz stanu aktualizacji poszczególnych dokumentów wykonawczych do ww. programów.

▪ **Środki z programów zarządzanych bezpośrednio przez Komisję Europejską**

Istotnym źródłem finansowania przedsięwzięć w ramach Strategii mogą być środki z budżetu UE, dostępne w ramach zarządzania bezpośrednio sprawowanego przez Komisję Europejską w zakresie związanym m.in. z kwestiami klimatycznymi w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. W latach 2021 – 2027 kontynuowana jest realizacja programów i inicjatyw UE, które mogą być istotnym czynnikiem aktywizującym potencjał gospodarczy i społeczny Gminy Szastarka. Są to m.in.: Instrument "Łącząc Europę" (transport, energetyka, telekomunikacja), LIFE (ochrona środowiska i klimatu), COSME (konkurencyjność przedsiębiorstw), Horyzont (badania naukowe i innowacje), ERASMUS+ (zagraniczne staże, praktyki i wolontariat), EFIS (zapewnienie gwarancji dla finansowania inwestycji długoterminowych), Europejski Korpus Solidarności (zdobywanie doświadczenia zawodowego i podnoszenie kwalifikacji przez ludzi młodych).

▪ **Środki pochodzące z Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego**

Programy wsparcia finansowego, które wynikają z uczestnictwa Norwegii i pozostałych krajów EFTA w Europejskim Obszarze Gospodarczym. Środki z tych programów mogą być przeznaczone na projekty w obszarach: ochrony środowiska i klimatu, edukacji, badań i innowacji, zdrowia publicznego oraz kultury i dziedzictwa. Dostępne środki mogą być przeznaczone na projekty gminne dotyczące np.: modernizacja lub budowy zielonej i błękitnej infrastruktury, malej retencji, zbiorników przeciwpowodziowych, poprawy efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej (szkoły, przedszkola, urzędy), instalacji OZE, infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, sieci wodociągowych, rewitalizacji przestrzeni publicznych, poprawy dostępności usług publicznych, modernizacji budynków kultury, opieki społecznej i integracji społecznej, edukacji, społeczeństwa obywatelskiego, ochrony zabytków, zagospodarowania turystycznego, wsparcia dla małych przedsiębiorstw, ekoinnowacji. Projekty mogą być realizowane przede wszystkim w ramach programu „Rozwój lokalny” obejmującego budowanie partnerstw między samorządem, mieszkańcami i biznesem w celu podniesienia jakości życia w gminie.

▪ **Środki pochodzące z budżetu państwa oraz środki budżetu Województwa Lubelskiego**

Środki budżetu państwa oraz samorządu województwa dostępne w ramach istniejących oraz nowych instrumentów takich, jak Porozumienie terytorialne (zgodnie z art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju). W tej kategorii wymienić można np. fundusze celowe utworzone z przeznaczeniem na finansowanie infrastruktury publicznej, w tym transportowej. Są to w m.in. Krajowy Plan Odbudowy, Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, Krajowy Fundusz Drogowy (KFD), Fundusz Kolejowy (FK), Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych (RFIL), fundusze utworzone w Banku Gospodarstwa Krajowego oraz dotacje celowe lub środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa z budżetu województwa finansowane są m.in. zadania o charakterze wojewódzkim m.in. w zakresie transportu zbiorowego i dróg publicznych.

Województwo zajmuje się finansowaniem m.in. rozwoju dróg wojewódzkich, regionalnych przewozów autobusowych, regionalnych przewozów kolejowych. Inwestycje te stanowią istotne uzupełnienie systemu transportowego obszaru Gminy Szastarka, zarówno w zakresie przedsięwzięć indywidualnych jak i partnerskich.

▪ **Środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych**

Do finansowania zadań wynikających ze Strategii mogą być angażowane środki pozyskiwane m.in. z kredytów lub innych finansowych instrumentów zwrotnych i bezzwrotnych, uzyskanych za pośrednictwem instytucji finansowych takich jak m.in. Bank Gospodarstwa Krajowego, Europejski Bank Inwestycyjny czy Bank Światowy.

▪ **Środki prywatne**

Dotychczasowe doświadczenia JST wskazują na możliwości finansowania przedsięwzięć infrastrukturalnych ze środków prywatnych, przede wszystkim przy wykorzystaniu formuły partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). Jest to rozwiązanie coraz silniej wykorzystywane oraz wspierane przez Rząd RP i Komisję Europejską i może posłużyć do realizacji inwestycji leżących w interesie publicznym⁹. Udział środków prywatnych jest szczególnie istotny w realizacji niektórych przedsięwzięć wymagających zbiorowego wysiłku finansowego i organizacyjnego, ze względu na ich skomplikowany i długoletni charakter.

Dla zapewnienia skutecznej realizacji przedsięwzięć wynikających ze Strategii istotne jest podejmowanie prób poszukiwania nowych rozwiązań (w tym organizacyjnych – w partnerstwie z gminami, partnerami publicznymi i prywatnymi) w zakresie zarządzania i finansowania. Ważnym elementem sprawnego wdrażania Strategii powinny być zatem działania zmierzające do podejmowania możliwie szerokiej współpracy pomiędzy samorządami gminnymi oraz z samorządem powiatowym, nie tylko w zakresie wspólnego finansowania poszczególnych zadań ale również zapewnienia ciągłości funkcjonowania inwestycji.

Skuteczność realizacji przedstawionych celów i zaproponowanych inwestycji jest bardziej prawdopodobna, gdy zostaną podjęte próby poszukania nowych rozwiązań w zakresie zarządzania i finansowania (w tym organizacyjnych w partnerstwie z gminami, partnerami publicznymi i prywatnymi). Zrównoważony rozwój jednostki samorządu terytorialnego jest bardziej efektywny i skuteczny, kiedy podejmowane są działania zmierzające do możliwie szerokiej współpracy pomiędzy sąsiednimi gminami oraz z powiatem.

Podkreślić należy, że planowanie budżetu oraz źródeł i form finansowania projektów zawartych w Strategii jest obecnie zadaniem trudnym i złożonym z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację makroekonomiczną w kraju i na świecie spowodowaną niestabilną sytuacją gospodarczą, oraz długofalowymi, społecznymi i gospodarczymi skutkami wojny w Ukrainie.

⁹ Formuła PPP opiera się na realizacji zadań publicznych na mocy wieloletniej umowy określającej podział zadań i ryzyk pomiędzy podmiotem publicznym a partnerem prywatnym. Celem PPP jest świadczenie określonej usługi publicznej przez partnera prywatnego w oparciu o infrastrukturę publiczną, za wynagrodzeniem. Realizacja inwestycji w formule PPP to szereg korzyści dla instytucji publicznych, a przede wszystkim możliwość optymalizacji wydatkowania środków budżetowych poprzez zaangażowanie kapitału prywatnego w inwestycje publiczne, oraz możliwość skorzystania z wiedzy i doświadczenia biznesu. (więcej informacji: <https://www.ppp.gov.pl/>)

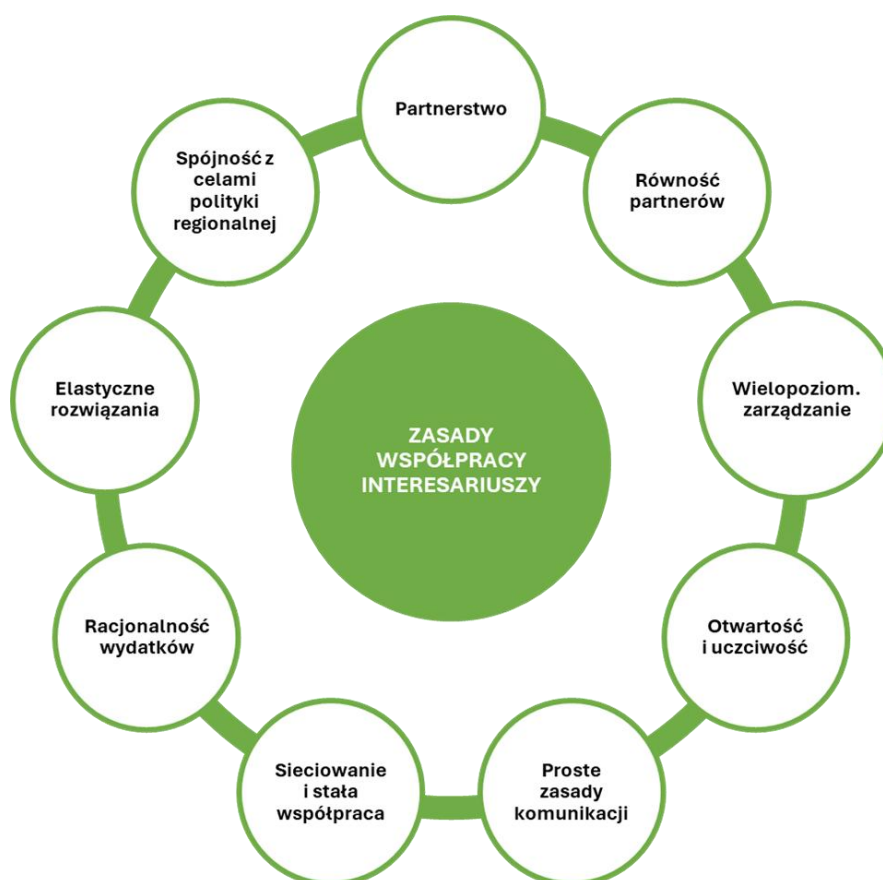
22. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII

Istotnym elementem skutecznej realizacji interwencji publicznych w ramach Strategii jest właściwie zaprojektowany i konsekwentnie wykorzystywany system zarządzania i wdrażania, który determinuje sprawność realizacji Strategii i skuteczność wykorzystywania dostępnych funduszy przeznaczonych na realizację jej celów. Co istotne, właściwy system stanowi podstawę do rozwoju trwałego forum współpracy między interesariuszami, nie tylko w zakresie funduszy europejskich, ale docelowo wszystkich polityk i projektów realizowanych przez samorząd gminy Szastarka. Jednocześnie system zarządzania tworzy sformalizowaną strukturę, w ramach której powstają relacje nieformalne. Taka struktura stanowić będzie w przyszłości bazę wiedzy i pamięci organizacyjnej integrującej społeczność gminy w realizacji celów rozwojowych.

22.1. ZASADY WSPÓŁPRACY INTERESARIUSZY

Opracowaniu i wdrażaniu Strategii oraz prawidłowemu funkcjonowaniu systemu zarządzania towarzyszy kilka poniższych zasad, którymi konsekwentnie powinny kierować się wszystkie zaangażowane podmioty:

Ryc. 22. Zasady współpracy interesariuszy



Źródło: Opracowanie własne

■ **Partnerstwo**

Zastosowanie zasady partnerstwa jest konieczne w sytuacjach, w których dochodzi do interakcji pomiędzy władzami gminy, a jej mieszkańcami czy reprezentantami organizacji. Zasada ta polega na kreowaniu warunków partnerskiej współpracy pomiędzy interesariuszami (odpowiedni dobór przedsięwzięć zawartych w Strategii, źródeł ich finansowania oraz korzystania z ich efektów przez mieszkańców Gminy Szastarka) oraz na kształtowaniu pozytywnych relacji pomiędzy podmiotami zarówno publicznymi, prywatnymi jak i organizacjami społecznymi.

■ **Równość partnerów**

Powodzenie współpracy w zasadniczym stopniu zależy od tego, czy wszyscy partnerzy będą przekonani co do łączącej ich wspólnoty interesów i celów. Decyduje o tym zarówno konstrukcja i treść Strategii, jak też codzienna praktyka działania - na etapie przygotowania dokumentu, jak też późniejszego wdrażania. Dlatego istotne jest, aby zaplanowane i później wykorzystywane mechanizmy zarządzania w realny sposób uwzględniały równość interesariuszy.

■ **Wielopoziomowe zarządzanie**

Zarządzanie procesem wdrażania Strategii przez jeden podmiot może mieć negatywne skutki w postaci ograniczenia efektywności realizacji celów Strategii, ograniczenia akceptacji społecznej części działań czy innych problemów związanych z zarządzaniem. W celu uniknięcia potencjalnych negatywnych skutków konieczna jest współpraca interesariuszy na różnych szczeblach zarządzania, w różnych formułach i przy realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Wielopoziomowe zarządzanie ma realny wpływ na skuteczność i efektywność realizacji celów Strategii.

■ **Otwartość, uczciwość i zaufanie**

Kierowanie się tymi wartościami może ułatwić interesariuszom współpracę oraz wytyczyć ścieżkę ich postępowania. Cechy te powinny być odniesieniem w przypadku występowania kwestii spornych i kryzysowych.

■ **Proste zasady komunikacji**

Klarownie wyznaczone zasady komunikacji pomiędzy interesariuszami znacząco ułatwiają współpracę przy realizacji złożonych przedsięwzięć. Określenie zasad oraz sposobów komunikacji powinno mieć miejsce na początku współpracy interesariuszy. Odpowiednie zdefiniowanie zasad skróci czas podejmowania decyzji oraz wpłynie pozytywnie na efektywność przepływu informacji.

■ **Sieciowanie i stała współpraca**

Budowanie sieciowych relacji pomiędzy instytucjami, organizacjami, grupami osób i poszczególnymi mieszkańcami stanowi silną bazę dla dalszej współpracy oraz realizacji kolejnych przedsięwzięć. Stworzenie odpowiednich warunków do budowania relacji sieciowych jest szczególnie istotne podczas działań partycypacyjnych. Wszyscy zaangażowani interesariusze powinni wiedzieć, w ramach jakich mechanizmów i zasad działają. Jest to szczególnie ważne przy działaniach z zakresu planowania przestrzennego, przedsięwzięciach zintegrowanych oraz w trakcie innych prac projektowych.

■ **Racjonalność wydatków**

Tworzenie mechanizmów zarządczych w samorządzie gminnym nie powinno prowadzić do mnożenia struktur i nieuzasadnionego wydatkowania środków publicznych.

▪ Elastyczne rozwiązania

Na etapie tworzenia Strategii, a nawet w początkowym procesie jej wdrażania, nie uda się trafnie przewidzieć wszystkich uwarunkowań tak, aby szczegółowo zaplanować mechanizmy zapewniające efektywność działań. Ponadto uwarunkowania te z czasem mogą ulegać istotnym zmianom. Konieczność zachowania elastyczności w procesie wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Szastarka na lata 2025 - 2031 uwarunkowana jest przede wszystkim: zmieniającą się sytuacją społeczną i gospodarczą gminy (np. trendami demograficznymi), opiniami i potrzebami mieszkańców, wpływem inwestycji krajowych i regionalnych, możliwościami finansowania inwestycji w perspektywie finansowej UE 2021 – 2027, sytuacją budżetową, konsekwencjami społecznymi i ekonomicznymi wojny w Ukrainie oraz sukcesywną realizacją celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030.

▪ Spójność z celami polityki regionalnej

W procesie opracowania i wdrażania Strategii ważną zasadą powinno być zachowanie spójności Strategii z dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim. Spójność dokumentów powinna dotyczyć przede wszystkim wyznaczonych celów, kierunków działań oraz zakresu przedsięwzięć.

22.2. STRUKTURA I SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ

System wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Szastarka na lata 2025 – 2031 stanowi integralną część procesu zarządzania strategicznego polityką rozwoju prowadzonego przez samorząd gminy. W systemie realizacji Strategii, kluczową rolę odgrywać będzie przywództwo organizacyjne władz gminy, rozumiane jako strategiczna rola organów wykonawczych samorządu w stymulowaniu i koordynacji działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również w mobilizowaniu oraz integrowaniu zasobów pozostających w ich dyspozycji na rzecz realizacji celów Strategii. Projekty w ramach Strategii będą realizowane w różnych okresach czasowych przy zaangażowaniu zróżnicowanych instrumentów obejmujących narzędzia organizacyjne i finansowe, których zakres przedmiotowy oraz kierunki wydatkowania podlegają bezpośredniej kontroli ze strony organów samorządu Gminy Szastarka.

Strategia skupia się na zadaniach, za które odpowiedzialny jest samorząd gminny zgodnie z jego kompetencjami ustawowymi. Nie ogranicza się jednak wyłącznie do tych zadań ale angażuje i inicjuje działania realizowane w szerszych partnerstwach. Znajduje to wyraz w Rozdziale 20 *Potencjalne kierunki współpracy międzygminnej w wymiarze terytorialnym*, dla których jednostkami realizującymi będą zarówno władze gminny oraz jednostki organizacyjne gminy, jak również partnerzy lokalni, administracja rządowa, samorząd powiatowy i wojewódzki oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe.

System wdrażania Strategii oparty jest o model koordynacyjny, polegający na wykorzystaniu bieżącego zasobu informacji gromadzonych w ramach działań realizowanych przez poszczególne jednostki organizacyjne Gminy Szastarka w związku z realizacją Strategii, programów i projektów, które są wdrażane, aktualizowane lub nowotworzone na poziomie merytorycznie odpowiedzialnych za nie referatów.

Koordinator wdrażania Strategii - tj. Referat Inwestycji, Zamówień Publicznych i Pozyskiwania Środków Zewnętrznych Urzędu Gminy Szastarka odpowiadać będzie za zapewnienie spójności pomiędzy realizacją celów Strategii a celami pozostałych strategii i programów gminnych oraz za

proces wdrażania, monitoringu i ewaluacji Strategii. Funkcją Koordynatora, w kontekście monitoringu i ewaluacji Strategii, będzie gromadzenie, analiza i ocena informacji dostarczanych przez poszczególne referaty oraz jednostki organizacyjne gminy, realizujące inne strategie, programy i projekty, a także przekazywanie stosownie opracowanej informacji Wójtowi Gminy Szastarka.

Układ instytucjonalny wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Szastarka na lata 2025 – 2031 stanowić będą:

- Rada Gminy Szastarka,
- Wójt Gminy Szastarka,
- Koordynator wdrażania strategii,
- Zespoły robocze ds. wdrażania strategii,
- Partnerzy społeczni i gospodarczy.

Rada Gminy Szastarka

Rada Gminy jest zespołem demokratycznie wybranych reprezentantów mieszkańców gminy. Pełni funkcję stanowiącą i kontrolną, a do jej właściwości należą wszystkie sprawy pozostające w zakresie działania gminy, o ile ustawy nie stanowią inaczej. Rada podejmuje uchwały w sprawie przyjęcia i aktualizacji Strategii rozwoju oraz innych programów, które stanowią operacyjne rozwinięcie zapisów strategii, a także dokumentów i planów związanych z zagospodarowaniem przestrzennym. Decyduje także o ostatecznym kształcie budżetu w jednorocznym i wieloletnim horyzoncie czasowym.

Wójt Gminy Szastarka

Podstawowym podmiotem układu instytucjonalnego wdrażania Strategii jest Wójt Gminy Szastarka, na którym spoczywa odpowiedzialność za wykonanie uchwały Rady Gminy w sprawie przyjęcia Strategii do realizacji. Kluczowymi czynnikami sukcesu wdrażania zapisów Strategii są m.in. adekwatna organizacja wewnętrzna Urzędu Gminy, właściwe zasady operacjonalizacji celów, pełna informacja wspomagająca wdrażanie zapisów dokumentu, dostosowanie zasad współpracy jednostek realizujących strategię oraz kultury organizacyjnej do osiągania efektów wdrażania Strategii.

Koordynator wdrażania Strategii

Funkcje Koordynatora wdrażania Strategii pełni Referat Inwestycji, Zamówień Publicznych i Pozyskiwania Środków Zewnętrznych Urzędu Gminy Szastarka, do którego zadań należy będzie:

- koordynacja działań gminy w zakresie zgodności realizowanych programów i projektów z zapisami Strategii,
- rekomendowanie Wójtowi Gminy Szastarka zmian i aktualizacji Strategii,
- monitoring i ewaluacja wdrażania Strategii,
- współpraca z referatami Urzędu Gminy Szastarka, jednostkami organizacyjnymi oraz partnerami zewnętrznymi odpowiedzialnymi za przygotowanie i realizację poszczególnych projektów,
- prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy.

Zespoły robocze itp. wdrażania strategii

Do realizacji projektów wynikających ze Strategii mogą zostać powołane Zespoły Robocze, w skład których, wejdą pracownicy referatów Urzędu Gminy Szastarka lub jednostek organizacyjnych gminy, odpowiedzialni bezpośrednio za przygotowanie niezbędnych informacji i dokumentów i realizację projektów oraz partnerzy zewnętrzni uczestniczący w danym projekcie. Taki sposób organizacji pracy pozwala na eliminację ryzyka niewłaściwego nadzoru technicznego i finansowego projektów. Powołanie Zespołów roboczych i przekazanie im konkretnych zadań uzależnione jest od specyfiki danego przedsięwzięcia, jego złożoności, udziału partnerów zewnętrznych oraz źródeł i form finansowania.

Do zadań Zespołów Roboczych należeć będzie:

- koordynacja we właściwych referatach Urzędu Gminy Szastarka wszelkich działań przygotowawczych dotyczących poszczególnych projektów (przeprowadzenie uzgodnień, uzyskanie pozwoleń, przygotowanie wymaganej dokumentacji, zapewnienie środków w budżecie jednostki, itp.),
- uzgadnianie harmonogramu podejmowanych działań,
- wzajemne informowanie o postępach w realizacji zadań oraz występujących zagrożeniach, wypracowywanie rozwiązań i działań naprawczych,
- bieżące informowanie o postępach w realizacji zadań oraz występujących zagrożeniach.

Partnerzy społeczni i gospodarczy

W celu zapewnienia możliwie szerokiego zaangażowania interesariuszy w realizację Strategii możliwe jest włączenie w proces podejmowania kluczowych decyzji strategicznych przedstawicieli podmiotów reprezentujących organizacje pozarządowe, partnerów społecznych i gospodarczych oraz lokalnych liderów.

Partnerzy społeczni i gospodarczy pełnią funkcję opiniującą – doradcą dla Wójta Gminy Szastarka i Koordynatora wdrażania strategii oraz stanowią ważny kanał komunikacji między władzami gminy a społecznością lokalną, w kontekście istotnych rozstrzygnięć zawartych w Strategii.

Do najważniejszych zadań partnerów społecznych i gospodarczych należy opiniowanie istotnych rozstrzygnięć w procesie wdrażania i aktualizacji Strategii oraz rekomendowanie i inicjowanie zmian w Strategii.

23. SYSTEM MONITOROWANIA, EWALUACJI I AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY SZASTARKA 2025 – 2031

Założenia ogólne systemu monitorowania

System monitorowania i ewaluacji realizacji Strategii Rozwoju Gminy Szastarka stanowi narzędzie stałej oceny skuteczności, efektywności oraz adekwatności podejmowanych działań w stosunku do założonych celów strategicznych i kierunków interwencji. Jego podstawowym zadaniem jest zapewnienie, aby realizacja strategii była procesem ciągłym, elastycznym i reagującym na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne.

Monitorowanie jest procesem systematycznego zbierania, analizy i interpretacji danych ilościowych i jakościowych, które pozwalają ocenić postępy wdrażania strategii. Wskaźniki zdefiniowane dla każdego kierunku działania są głównym narzędziem obserwacji zmian

zachodzących w gminie w perspektywie lat 2025–2031. System ma charakter praktyczny – jego wyniki będą służyć władzom gminy jako podstawa do podejmowania decyzji zarządczych, aktualizacji planów inwestycyjnych oraz programów rozwojowych gminy.

Cele monitorowania i ewaluacji

Celem systemu monitorowania i ewaluacji jest:

- zapewnienie bieżącej informacji o stopniu realizacji celów strategicznych i operacyjnych,
- ocena skuteczności podejmowanych działań i efektywności wykorzystania środków finansowych,
- identyfikacja problemów i barier w realizacji projektów,
- wskazanie działań korygujących i rekomendacji dla przyszłych okresów programowania,
- wzmocnienie przejrzystości działań samorządu i komunikacji z mieszkańcami.

Struktura instytucjonalna monitoringu

Za realizację procesu monitorowania odpowiada **Koordinator wdrażania Strategii** przy wsparciu Urzędu Gminy Szastarka oraz jednostek organizacyjnych gminy, w oparciu o następujące zadania:

- gromadzenie danych i informacji dotyczących wskaźników realizacji Strategii,
- przygotowywanie okresowych raportów z realizacji Strategii,
- współpracę z instytucjami zewnętrznymi (np. GUS, Urząd Marszałkowski, LGD, uczelnie, itp.),
- analizę postępu rzeczowego i finansowego projektów,
- formułowanie wniosków i rekomendacji dla władz gminy.

Zakres i częstotliwość monitorowania

Monitorowanie realizacji strategii, prowadzone w cyklu rocznym, obejmuje:

- analizę Wskaźników monitoringu strategii zdefiniowanych w Rozdziale 15 *Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia*,
- ocenę stopnia realizacji zadań inwestycyjnych i społecznych,
- analizę postępu finansowego w realizacji projektów,
- weryfikację zgodności działań z założeniami rocznego budżetu gminy oraz z Wieloletnim Planem Finansowym gminy.
- Przedstawienie stanu realizacji Strategii w corocznym Raporcie o stanie gminy.

Źródła danych i metody zbierania informacji

Dane do monitoringu będą pochodzić z następujących źródeł:

- wewnętrzne rejestry Urzędu Gminy Szastarka i jednostek organizacyjnych,
- sprawozdania z realizacji projektów inwestycyjnych i społecznych,
- dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych),
- dane instytucji współpracujących (np. PUP, UMWL, PCPR, WFOŚiGW, LGD, WFOŚ, itp.),
- ankiety i konsultacje społeczne z mieszkańcami,
- dane pozyskiwane w ramach monitoringu środowiskowego i energetycznego.

Raportowanie i komunikacja wyników

Wyniki monitorowania będą prezentowane w formie:

- Raportu z realizacji Strategii Rozwoju Gminy Szastarka w ramach Raportu o stanie gminy,
- Raportu końcowego, podsumowującego realizację strategii, opublikowanego w roku 2032.

Raporty będą przedkładane Radzie Gminy Szastarka, publikowane na stronie internetowej gminy i opcjonalnie omawiane podczas otwartych spotkań konsultacyjnych. W ten sposób proces monitorowania stanie się elementem budowania przejrzystości działań i partycypacji społecznej.

Procedura aktualizacji strategii

Na podstawie wyników monitoringu możliwe będzie dokonanie aktualizacji strategii, obejmującej korektę celów, kierunków działań, wskaźników oraz projektów. Aktualizacja może być inicjowana przez:

- Wójta Gminy Szastarka,
- Radę Gminy Szastarka,
- mieszkańców (np. poprzez wnioski z konsultacji publicznych).

Aktualizacja strategii (o ile będzie niezbędna) powinna być przeprowadzana nie częściej niż raz na 3 lata, z zachowaniem procedury wynikającej z ustawy o samorządzie gminnym. Zmiany mogą wynikać z nowych priorytetów finansowych lub pojawienia się istotnych przesłanek społecznych, gospodarczych lub przestrzennych o znaczeniu strategicznym.

Znaczenie systemu monitoringu

System monitorowania i ewaluacji stanowi integralny element zarządzania rozwojem Gminy Szastarka. Jego prawidłowe funkcjonowanie zapewni nie tylko bieżącą kontrolę realizacji strategii, ale również wzrost efektywności wydatkowania środków publicznych, skuteczniejsze reagowanie na potrzeby mieszkańców oraz utrzymanie trwałego, zrównoważonego rozwoju gminy.

Wyniki monitoringu i ewaluacji będą stanowiły podstawę dla planowania kolejnych etapów rozwoju Gminy Szastarka po roku 2031, tworząc spójne zaplecze informacyjne dla opracowania kolejnych dokumentów strategicznych.

Ewaluacja ex - post

Ewaluacja ex post Strategii jest oceną przeprowadzaną po zakończeniu okresu obowiązywania strategii lub po zrealizowaniu przewidzianych w niej działań. Jej celem jest całościowe podsumowanie stopnia osiągnięcia założonych celów, skuteczności podjętych interwencji oraz trwałości uzyskanych efektów społecznych, gospodarczych i przestrzennych. W ramach takiej ewaluacji analizuje się m.in. zgodność działań z przyjętymi priorytetami, efektywność wykorzystania środków finansowych, wpływ realizowanych projektów na jakość życia mieszkańców oraz adekwatność strategii do zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych. Ewaluacja ex post pozwala zidentyfikować dobre praktyki i błędy, wyciągnąć wnioski na przyszłość oraz sformułować rekomendacje, które mogą zostać wykorzystane przy opracowywaniu kolejnej strategii rozwoju gminy lub aktualizacji dokumentów planistycznych.

Wskaźniki kluczowe dla oceny skuteczności strategii w ramach ewaluacji ex – post

Niezależnie od zestawu wskaźników przedstawionych w Rozdziale 15, w celu oceny ogólnego wpływu strategii na rozwój Gminy Szastarka, wyodrębnia się następujący zestaw wskaźników kluczowych (tzw. KPI – Key Performance Indicators):

1. Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców - ocena dynamiki przedsiębiorczości i atrakcyjności inwestycyjnej gminy.
Źródło danych: CEIDG / REGON / GUS.
2. Dochody własne gminy na 1 mieszkańca (zł/os.) - ocena siły finansowej i efektu rozwoju gospodarczego gminy.

Źródło danych: sprawozdania budżetowe gminy.

3. Saldo migracji (na 1000 mieszkańców) - ocena atrakcyjności osiedleńczej i jakości życia.
Źródło danych: GUS.
4. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej (%) – ocena stopnia wyposażenia gminy w podstawową infrastrukturę techniczną.
Źródło danych: dane gminne / GUS.
5. Udział energii z OZE w zużyciu energii w obiektach publicznych (%) – ocena postępu transformacji energetycznej i redukcji emisji.
Źródło danych: dane gminne / raporty energetyczne.
6. Udział odpadów zebranych selektywnie w ogólnej masie odpadów (%) – ocena poziomu rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym.
Źródło danych: sprawozdania z gospodarki odpadami.
7. Liczba osób korzystających rocznie z infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej (os./rok) – ocena aktywności społecznej i wykorzystanie inwestycji infrastrukturalnych.
Źródło danych: jednostki organizacyjne gminy.
8. Średni czas załatwienia sprawy administracyjnej (dni) – ocena sprawności funkcjonowania administracji.
Źródło danych: system obiegu dokumentów w urzędzie gminy.
9. Liczba zdarzeń wymagających interwencji służb ratowniczych zakończonych skuteczną reakcją w czasie normatywnym (%) – ocena efektywność systemu bezpieczeństwa i obrony cywilnej.
Źródło danych: OSP / raporty bezpieczeństwa.

Analiza trendów powyższych wskaźników kluczowych (KPI) pozwoli na syntetyczną ocenę skuteczności realizacji Strategii w dłuższym okresie. Są to wskaźniki przekrojowe, mierzące efekty rozwojowe, tj. realną zmianę społeczno-gospodarczą i przestrzenną, a nie jedynie realizację projektów. Obejmują gospodarkę, infrastrukturę, środowisko, jakość życia oraz sprawność zarządzania – tj. wszystkie cele strategiczne. Większość ww. wskaźników opiera się na danych dostępnych administracyjnie (niskie koszty monitoringu).

ZAŁĄCZNIK 1 - LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE

CEL STRATEGICZNY I

Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka lokalna

Cel operacyjny 1.1. Rozwój terenów inwestycyjnych i wsparcie przedsiębiorczości

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Rozwój Strefy Gospodarczej	Kompleksowe uzbrojenie terenu (drogi wewnętrzne, wodociąg, energia, światłowód), podział oraz wykup gruntów pod drogi.	2 000 000	2028 - 2030
2.	Utworzenie targowiska gminnego	Kompleksowe uzbrojenie terenu (utwardzenie placu, dojazd, zadaszenie), podział oraz wykup, odrolnienie gruntów pod plac.	900 000	2027 - 2029
3.	Przygotowanie niewykorzystanych budynków gminnych dla inwestorów	Budynek Szkoły Brzozówka, budynek Szkoły Majdan-Obleszcze - rekultywacja terenu wokół budynków.	250 000	2027 - 2030
4.	Zakup i montaż towaromatów na terenie gminy	Budowa towaromatów służących rolnikom i mieszkańcom do sprzedaży produktów rolnych i rękodzieła – 6 sztuk.	600 000	2026 - 2031
5.	Centrum Wsparcia Organizacji Pozarządowych i Aktywności Obywatelskiej	Projekt zakłada utworzenie Centrum Wsparcia NGO przy jednej z instytucji gminnych (np. w GOK lub w budynku dostępnym publicznie), którego zadaniem będzie profesjonalne wspieranie organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych działających na terenie Gminy Szastarka. Centrum zapewni doradztwo prawne i księgowe, pomoc w pisaniu wniosków o dotacje, szkolenia z zarządzania projektami, animację lokalnych działań i wsparcie w zakresie promocji wydarzeń. W ramach projektu planuje się również udostępnienie przestrzeni biurowej, sal szkoleniowych oraz sprzętu (laptopy, drukarki, projektory), a także wprowadzenie konkursów na mikrogranty dla lokalnych inicjatyw mieszkańców.	1 000 000	2026 - 2030
6.	Zakup pojazdów i sprzętu transportowego na potrzeby Gminy Szastarka	Projekt zakłada zakup nowoczesnych pojazdów i sprzętu transportowego niezbędnego do sprawnej i efektywnej realizacji zadań własnych Gminy Szastarka oraz jednostek organizacyjnych gminy. Inwestycja obejmuje zakup różnego typu pojazdów dostosowanych do specyfiki wykonywanych prac administracyjnych, technicznych, komunalnych i społecznych. W ramach projektu planuje się zakup m.in.: - busów osobowych do transportu mieszkańców, uczniów, seniorów oraz pracowników instytucji,	2 000 000	2026 - 2030

		- samochodów technicznych i pojazdów dostawczych do obsługi zadań komunalnych, drogowych i infrastrukturalnych, - pojazdów ciężarowych i ciągników wykorzystywanych przy utrzymaniu dróg, zieleni, zimowym utrzymaniu terenu oraz pracach gospodarczych, - lekkich pojazdów elektrycznych (np. hulajnóg elektrycznych) wykorzystywanych przez pracowników terenowych do szybkiego przemieszczania się po obszarach miejscowości oraz realizacji zadań inspekcyjnych i administracyjnych. Zakup nowych pojazdów poprawi efektywność działania urzędu oraz jednostek gminnych, skróci czas reakcji na zgłoszenia mieszkańców, usprawni transport lokalny, a także zmniejszy koszty eksploatacji w porównaniu z wystużoną flotą. Wprowadzenie pojazdów niskoemisyjnych i elektrycznych przyczyni się dodatkowo do ograniczenia emisji spalin i poprawy jakości środowiska na terenie gminy. Realizacja projektu zwiększy mobilność administracji, poprawi jakość usług publicznych oraz zapewni odpowiednie zaplecze techniczne do sprawnego wykonywania zadań gminy.		
7.	Wzmocnienie potencjału w administracji - podnoszenie kompetencji pracowników	Podnoszenie kwalifikacji pracowników samorządu gminy obejmujące różnorodne formy doskonalenia zawodowego: szkolenia merytoryczne, szkolenia z nowych technologii.	65 000	2026 - 2029
8.	Zespół z potencjałem – rozwój kadr w administracji	Warsztaty rozwojowe i integracyjne dla pracowników Urzędu Gminy.	65 000	2026 - 2029

Cel operacyjny 1.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Utworzenie sieci atrakcji turystycznych i rekreacyjnych na terenie gminy	Zagospodarowanie terenów zielonych wokół budynków gminnych i remiz OSP, utworzenie części rekreacyjnych i wypoczynkowych - 9 lokalizacji.	13 500 000	2026 - 2031
2.	Projekt i wykonanie Witaczy drogowych	Przygotowanie projektu, wykonanie i montaż w terenie witaczy drogowych.	500 000	2027 - 2028
3.	Utworzenie placów zabaw i siłowni zewnętrznych	Budowa 4 placów zabaw i siłowni zewnętrznych na terenie gminy.	520 000	2026 - 2031
4.	Budowa ławeczek solarnych	Budowa ławeczek służących do odpoczynku z możliwością skorzystania z zasilania i wi-fi – 6 sztuk.	150 000	2026 - 2031

5.	Zagospodarowanie przestrzeni wokół stawu w Wojciechowie	Zagospodarowanie terenów zielonych wokół stawu w Wojciechowie, utworzenie części rekreacyjnych i wypoczynkowych.	1 200 000	2027 - 2029
----	---	--	-----------	-------------

CEL STRATEGICZNY II**Rozwój infrastruktury technicznej i środowiskowej****Cel operacyjny 2.1. Rozwój infrastruktury drogowej i transportowej**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Regulacja stanu prawnego dróg na terenie gminy	Pomiary, podziały oraz przejęcia gruntów pod drogi.	1 500 000	2026 - 2028
2.	Wymiana i ujednolicenie przystanków komunikacyjnych na terenie gminy	Wymiana istniejących wiat przystankowych i budowa nowych - 23 sztuki.	575 000	2026 - 2030
3.	Remont i modernizacja dróg	Remont i modernizacja dróg gminnych i powiatowych (we współpracy z Powiatem Kraśnickim) wraz z infrastrukturą pieszą i rowerową.	20 000 000	2026 - 2031

Cel operacyjny 2.2. Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa i retencja

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja ujęć wody	Ulepszanie istniejącej infrastruktury wodociągowej poprzez wymianę, rozbudowę lub wprowadzenie nowych technologii które obejmują modernizację pomp i rurociągów, wymianę lub dodanie zbiorników akumulacyjnych i urządzeń do uzdatniania, a także instalację nowoczesnych systemów pomiarowych i dezynfekcji.	7 000 000	2027 - 2030
2.	Budowa wodociągu	Wykonanie nowej, kompletnej infrastruktury umożliwiającej dostarczanie wody do odbiorców którzy nie mają dostępu do wodociągu. Obejmuje to przygotowanie terenu, wykonanie wykopów, zakup i montaż rur i armatury, budowę przyłączy, zabezpieczenie sieci oraz przeprowadzenie prób ciśnieniowych i dezynfekcji, odtworzenie nawierzchni oraz uruchomienie sieci do eksploatacji.	19 000 000	2027 - 2031
3.	Rozbudowa i modernizacja istniejącego wodociągu	Prace obejmują: wykonanie projektów, wykonanie nowych odcinków sieci, wymianę zużytych rur i armatury, przebudowę przyłączy, montaż nowoczesnych urządzeń sterujących i zabezpieczających oraz dostosowanie	23 000 000	2027 - 2031

		infrastruktury do aktualnych standardów technicznych. Realizacja zadania uwzględnia przeprowadzenie prób ciśnieniowych, dezynfekcji oraz przywrócenie terenu do stanu pierwotnego. Zakup wodomierzy nowych technologii, zakup oprogramowania do zdalnych odczytów, zakup wodomierzy obecnie użytkowanych, utrzymanie rozbudowa i modernizacja obszarów będących integralną częścią ujęcia wody.		
4.	Badania wody oraz ścieków	Monitoring obejmujący analizy fizykochemiczne i mikrobiologiczne wody z ujęć, sieci wodociągowej i stacji uzdatniania wody.	500 000	2026 - 2030
5.	Zwiększenie odporności systemu na kryzysy	Zabezpieczenie awaryjnych źródeł wody, modernizacja zbiorników, współpraca z sąsiednimi gminami, budowa nowych zbiorników.	1 500 000	2026 - 2030
6.	Zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi	Uwzględnienie w dokumentach strategicznych planów wodnych (np. plany zagospodarowania wodami, plany przeciwdziałania suszy), Edukacja mieszkańców - racjonalne gospodarowanie wodą, ochrona zasobów, programy oszczędzania wody (np. retencja deszczówki, zbiorniki na deszczówkę).	130 000	2026 - 2027
7.	System małej retencji	Rozwój systemu małej retencji poprzez budowę i modernizację niewielkich zbiorników wodnych, mających na celu zwiększenie retencji opadowej, poprawę bilansu wodnego oraz ograniczenie skutków suszy i podtopień. Działania obejmują lokalizację nowych obiektów retencyjnych, rekultywację istniejących zbiorników, budowę zastawek i progów piętrzących oraz zagospodarowanie terenów wokół nich. Realizacja przedsięwzięcia wspiera ochronę środowiska, zwiększa bioróżnorodność, poprawia warunki hydrologiczne i może pełnić funkcję rekreacyjną.	3 900 000	2026 - 2029

Cel operacyjny 2.3. Transformacja energetyczna i efektywność energetyczna

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Szastarka	Termomodernizacja budynków: remizy OSP – 7 obiektów, Ośrodek Zdrowia Szastarka, budynek wielofunkcyjny Szastarka, budynek Wiejskiego Domu Kultury w Szastarce, Szkoły Podstawowe.	29 000 000	2026 - 2031
2.	Energia i ciepło ze źródeł odnawialnych w obiektach	Wymiana źródeł ciepła i energii, wykonanie instalacji OZE w obiektach użyteczności publicznej należących do Gminy Szastarka.	10 000 000	2026 - 2031

	użyteczności publicznej			
3.	Montaż odnawialnych źródeł energii dla mieszkańców gminy	Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w zasilaniu domów jednorodzinnych (energia elektryczna i energia ciepła) - fotowoltaika, pompy ciepła, solary. Montaż odnawialnych źródeł energii na budynkach indywidualnych w celu zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do środowiska naturalnego.	10 000 000	2026 - 2031

Cel operacyjny 2.4. Rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Utworzenie Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych	Dostosowanie placu, ogrodzenie, wydzielenie miejsc do selekcji odpadów, monitoring, budowa budynku, zakup i montaż wagi.	2 720 000	2026 - 2029
2.	Zakup kontenerów do selektywnej zbiórki odpadów	Zakup kontenerów do selektywnej zbiórki odpadów (tekstylia, baterie, leki).	30 000	2026 - 2027
3.	Realizacja programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest	Realizacja własnego projektu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest.	40 000 000	2028 - 2030

CEL STRATEGICZNY III**Silna i aktywna wspólnota lokalna****Cel operacyjny 3.1. Rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Budowa hali sportowej	Budowa hali sportowej przy Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie, z zapleczem szatniowo-sanitarnym i magazynowym.	7 000 000,00 zł	2027 - 2028
2.	Budowa boiska wielofunkcyjnego typu „Orlik”	Budowa boiska wielofunkcyjnego przy Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie	2 000 000, 00 zł	2027 - 2028
3.	Rewitalizacja i rozbudowa placu zabaw	Modernizacja istniejącego placu zabaw (wraz z podłożem) oraz instalacja nowych urządzeń i strefy rekreacyjnej przy Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie	200 000,00 zł	2029 - 2030
4.	Zagospodarowanie terenów zielonych wokół szkoły - „Zielona klasa” -	Budowa wiaty edukacyjnej - miejsca i przestrzeni do nauki na świeżym powietrzu oraz zakup i montaż ławek, stolików, leżaków, koszy do segregacji, oświetlenia, nasadzenia krzewów i	200 000,00 zł	2027 - 2028

	przestrzeń do nauki i wypoczynku na świeżym powietrzu	drzew przy Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie		
5.	Zagospodarowanie terenów zielonych wokół szkoły - park edukacyjny (ogród sensoryczny)	Utworzenie parku edukacyjnego/ogrodu sensorycznego z urządzeniami oddziałującymi na zmysły oraz strefami edukacyjnymi przy Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie	150 000,00 zł	2029 - 2030
6.	Zakup i montaż stojaków na rowery	Zakup i montaż stojaków na rowery przy Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie	50 000,00 zł	2029 – 2030
7.	Budowa miasteczka rowerowego/drogo wego	Budowa bezpiecznego miasteczka drogowego do nauki przepisów ruchu drogowego przy Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie	100 000,00 zł	2022 – 2033
8.	Strefa aktywności ruchowej przy szkole	Budowa siłowni zewnętrznej dostosowanej dla dzieci i dorosłych przy Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie	150 000,00 zł	2031 – 2032
9.	Poprawa bezpieczeństwa - ogrodzenie szkoły	Naprawa i uzupełnienie ogrodzenia wokół szkoły i placu zabaw przy Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie	100 000,00 zł	2033 – 2034
10.	Budowa boiska wielofunkcyjnego typu „Orlik”	Budowa na terenie Zespołu Szkół w Szastarce budowy boiska wielofunkcyjnego.	2000000, 00 zł	2027 – 2028
11.	Rozbudowa placu zabaw	Rozbudowa placu zabaw przy Zespole Szkół w Szastarce.	100000,00	2029 – 2030
12.	Modernizacja Stadionu Sportowego w Polichnie Czwartej	Remont części sportowej i budowa pomieszczeń zaplecza socjalnego, budowa zadaszanej widowni, wiaty rekreacyjnej i zagospodarowanie terenu.	8 000 000,00	2026 - 2030

Cel operacyjny 3.2. Nowoczesna i dostępna edukacja

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Termomodernizacja budynku szkoły i hali w Polichnie	Termomodernizacja budynku szkoły i hali sportowej wraz z zapleczem, łącznie z wymianą dachu i instalacją grzewczą w Szkole w Polichnie	do ustalenia	do ustalenia

2.	Modernizacja budynku szkoły w Polichnie	Prace adaptacyjne i modernizacyjne obejmujące: remont i modernizację pracowni oraz pomieszczeń gospodarczych, doposażenie placu zabaw, doposażenie sali komputerowej (zakup komputerów), wymianę stolarki okiennej, profesjonalne nagłośnienie hali sportowej, wymianę ogrodzenia od strony boiska wielofunkcyjnego, zakup nowych ławek i krzeseł z regulowaną wysokością, montaż suszarek do rąk w łazienkach, wymianę oświetlenia na energooszczędne, zakup sztandaru, montaż ławek wieloosobowych, dodatkowe pomieszczenie na opał. Cykliczne wyjazdy na basen w 3 kategoriach wiekowych: przedszkole, klasy 1-3 oraz 4-8.	do ustalenia	do ustalenia
3.	Kompleksowa termomodernizacja szkoły w Blinowie	Ocieplenie, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja kotłowni budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	1 000 000	2027 - 2028
4.	Wymiana pokrycia dachowego szkoły w Blinowie	Wymiana pokrycia dachowego, zakup i montaż śniegotapów, orynnowania i instalacji odgromowej na budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	500 000	2034 - 2035
5.	Winda dla osób z niepełno sprawnością w szkole w Blinowie	Budowa windy dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami w celu zapewnienia dostępności w budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	200 000	2031 - 2032
6.	Dostosowanie toalet do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w szkole w Blinowie	Modernizacja i dostosowanie toalet dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami, w tym dla dzieci ze specjalnymi potrzebami w budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	500 000	2027 - 2028
7.	Parking i podjazd dla osób z niepełnosprawnościami w szkole w Blinowie	Budowa parkingu, wyznaczenie miejsca dla osób z niepełnosprawnościami oraz dla rodzin z dziećmi, budowa podjazdów przy budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	200 000	2029 - 2030
8.	Adaptacja przestrzeni edukacyjnej - sale modułowe, strefy pracy cichej i terapeutycznej w szkole w Blinowie	Adaptacja pomieszczeń oraz stworzenie nowoczesnych przestrzeni edukacyjnych. Utworzenie nowych sal lekcyjnych oraz elastycznych sal modułowych, utworzenie stref cichej nauki i przestrzeni do pracy indywidualnej i terapeutycznej wraz z zakupem wyposażenia oraz pomocy dydaktycznych/terapeutycznych w budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	500 000	2029 - 2030
9.	Pracownie przedmiotowe i językowe w szkole w Blinowie	Utworzenie laboratoriów przedmiotowych oraz pracowni językowej w budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	500 000	2030 - 2031

10.	Sala Doświadczeń Świata w szkole w Blinowie	Adaptacja pomieszczeń i utworzenie Sali Doświadczeń Świata wraz z zakupem wyposażenia, pomocy dydaktycznych i terapeutycznych do terapii polisensorycznej w budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	200 000	2032 - 2033
11.	Sala Integracji Sensorycznej (SI) w szkole w Blinowie	Adaptacja pomieszczeń i utworzenie Sali SI (terapii integracji sensorycznej) wraz z zakupem wyposażenia, pomocy dydaktycznych i terapeutycznych do terapii integracji sensorycznej w budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	200 000	2029 - 2030
12.	Modernizacja sprzętowa sal lekcyjnych w szkole w Blinowie	Zakup monitorów interaktywnych, komputerów/laptopów oraz urządzeń multimedialnych, w tym zakup nagłośnienia wraz z oprogramowaniem dla Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	100 000	2034 - 2035
13.	Poprawa bezpieczeństwa – modernizacja monitoringu w szkole w Blinowie	Zakup i montaż kamer oraz systemu bezpieczeństwa cyfrowego dla Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	80 000	2034 - 2035
14.	Dostosowania oddziałów przedszkolnych do przepisów prawa w szkole w Blinowie	Dostosowanie funkcjonowania oddziałów przedszkolnych do przepisów prawa, w tym o przepisów przeciwpożarowych i bhp oraz standardów opieki w Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	200 000	2029 - 2030
15.	Wymiana pokrycia dachowego na budynku Zespołu Szkół w Szastarce	Wymiana pokrycia dachowego na budynku Zespołu Szkół w Szastarce wraz z odgromieniem, śniegołapami oraz orynnowaniem.	500 000	2034 - 2035
16.	Budowa windy dla osób z niepełnosprawnościami w budynku Zespołu Szkół w Szastarce.	Budowa windy dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami w celu zapewnienia dostępności w budynku Zespołu Szkół w Szastarce.	200 000	2031 – 2032
17.	Wymiana stolarki okiennej w budynku Zespołu Szkół w Szastarce.	Wymiana stolarki okiennej w budynku Zespołu Szkół w Szastarce na okna zespolone trójszybowe.	300 000	2034 - 2035
18.	Wyrównywanie szans edukacyjnych „Równe szanse w Blinowie”	Organizacja zajęć wyrównawczych, korekcyjno-kompensacyjnych, terapeutycznych oraz zajęć rozwijających zainteresowania uczniów, zajęcia sportowo-rekreacyjne, warsztaty wyjazdowe dla uczniów Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	100 000 / rok	2026 - 2030
19.	Wsparcie psychologiczno-pedagogiczne uczniów	Organizacja dodatkowych zajęć z psychologiem i pedagogiem, zajęcia integracji społecznej i budowania dobrostanu ucznia dla uczniów Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	100 000 / rok	2026 - 2030

20.	„Eko-uczeń” - edukacja ekologiczna	Warsztaty, konkursy, akcje, projekty ekologiczne dla uczniów Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	10 000 / rok	2026 - 2030
21.	Doskonalenie kadry pedagogicznej	Szkolenia dla nauczycieli z zakresu oceniania kształtującego, metod aktywizujących, mediacji, pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych dla kadry Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	20 000 / rok	2026 - 2030
22.	Rozwój kadry kierowniczej szkoły	Szkolenia z zarządzania zespołem, mediacji, komunikacji, prawa oświatowego w Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	10 000 / rok	2026 - 2028
23.	Wymiana doświadczeń i wizyty studyjne	Wyjazdy nauczycieli i kadry zarządzającej do szkół w innych regionach oraz za granicą w celu obserwacji dobrych praktyk w Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	40 000 / rok	20226 - 2030

Cel operacyjny 3.3. Rozwój usług społecznych i integracja mieszkańców

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Realizacja programów i projektów integracyjnych dla osób starszych i z niepełnosprawnościami	Wzmocnienie integracji społecznej osób starszych i z niepełnosprawnościami, poprawa jakości życia oraz aktywizacja tych grup społecznych, zmniejszenie poczucia izolacji i osamotnienia wśród uczestników.	80 000	2026 - 2029
2.	Wsparcie rodzin w kryzysie, borykających się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi	Poprawa sytuacji rodzin w kryzysie, wzrost dostępności do profesjonalnego wsparcia psychologicznego i pedagogicznego, zmniejszenie liczby problemów opiekuńczo-wychowawczych wśród rodzin objętych wsparciem.	100 000	2026 - 2030
3.	Rozwój usług asystenta osoby z niepełnosprawnościami	Zwiększenie dostępności wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami, ułatwienie codziennego funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, zwiększenie samodzielności osób z niepełnosprawnościami.	1 000 000	2026 - 2030
4.	Centrum aktywności lokalnej	Udostępnianie szkoły i hali gimnastycznej mieszkańcom - warsztaty, spotkania, zajęcia dla seniorów, animacje dla rodzin w Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	50 000 / rok	2027 - 2030
5.	„Rodzinna szkoła” - współpraca z rodzicami	Warsztaty dla rodziców (np. psychologiczne, wychowawcze) w Szkole Podstawowej im. św. Jadwigi Królowej w Blinowie.	10 000 / rok	2026 - 2030

Cel operacyjny 3.4. Rozwój kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Remont Gminnego Centrum Kultury	Remont pomieszczeń GCK w Polichnie, adaptacja pomieszczeń na pracownię tematyczne, dostosowanie budynku dla osób z niepełnosprawnościami, budowa windy.	5 100 000	2027 - 2031
2.	Remont i wyposażenie Wiejskiego Domu Kultury w Szastarce	Remont pomieszczeń WDK, zakup wyposażenia, dostosowanie budynku dla osób z niepełnosprawnościami.	3 700 000	2027 - 2030
3.	Utworzenie świetlic wiejskich	Utworzenie sieci świetlic wiejskich w lokalach remiz OSP (adaptacja, remont pomieszczeń, wyposażenie, zatrudnienie pracowników).	4 500 000	2026 - 2030
4.	Zachowanie i aktywne wykorzystanie lokalnego dziedzictwa kulturowego	Prowadzenie prac konserwatorskich, renowacyjnych i restauratorskich, a także dostosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji społecznych, edukacyjnych i turystycznych, promowanie lokalnego dziedzictwa poprzez działania informacyjne i edukacyjne. Włączenie zabytków w rozwój turystyki ma wzmocnić atrakcyjność turystyczną gminy oraz budować jej pozytywny wizerunek.	400 000	2027 - 2030
5.	Opieka nad grobami wojennymi	Systematyczna opieka nad grobami wojennymi jako ważnym elementem dziedzictwa historycznego i pamięci zbiorowej. Prowadzenie prac porządkowych, konserwatorskich dokumentacyjnych oraz ekshumacyjnych, a także dążenie do poprawy dostępności i estetyki miejsc pamięci. Współpraca z instytucjami państwowymi, organizacjami społecznymi oraz lokalnymi szkołami w zakresie edukacji historycznej i upowszechniania wiedzy o wydarzeniach, które doprowadziły do powstania grobów wojennych. Celem jest zachowanie miejsc pamięci w należytym stanie oraz ich włączenie w działania edukacyjne i obywatelskie, wzmacniające więź mieszkańców z lokalną historią.	150 000	2027 - 2030

Cel operacyjny 3.5. Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Budowa budynku Urzędu Gminy	Budowa budynku administracyjnego spełniającego odpowiednie standardy obsługi mieszkańców gminy oraz wymagania dostępności dla osób z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami.	11 000 000	2026 - 2030

2.	Adaptacja budynków użyteczności publicznej – poprawa dostępności	Zniesienie barier architektonicznych we wszystkich gminnych budynkach użyteczności publicznej i edukacyjnej (m.in. montaż wind).	19 000 000	2026 - 2030
----	--	--	------------	-------------

CEL STRATEGICZNY IV**Bezpieczna i sprawnie zarządzana gmina****Cel operacyjny 4.1. Wzmocnienie systemu bezpieczeństwa i obrony cywilnej**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Rozwój potencjału jednostek OSP z terenu gminy Szastarka	Zakup pojazdów ratowniczo – gaśniczych oraz wyposażenie w sprzęt i ubrania specjalistyczne jednostek OSP w gminie Szastarka oraz remont budynków jednostek OSP. Projekt przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców gminy oraz sprawnego i efektywnego funkcjonowania jednostek OSP.	10 000 000	2026 - 2030
2.	Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i zapobieganie zagrożeniom na terenie Gminy Szastarka	Zakup i montaż systemu powiadomień ostrzegających mieszkańców przed niebezpieczeństwem, montowany na budynkach publicznych wraz z wdrożeniem systemu alarmowania i ostrzegania ludności. Projekt przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców gminy oraz sprawnego i efektywnego funkcjonowania jednostek OSP.	2 000 000	2026 - 2030
3	Modernizacja budynków jednostek OSP	Przeprowadzenie kompleksowych prac modernizacyjnych w budynkach należących do jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych na terenie Gminy Szastarka. Zakres inwestycji obejmuje m.in. remont pomieszczeń OSP i zaplecza technicznego, termomodernizację obiektów, wymianę instalacji elektrycznej i grzewczej, poprawę warunków sanitarnych, dostosowanie budynków do aktualnych wymogów bezpieczeństwa oraz wykonanie prac zwiększających efektywność energetyczną (ocieplenie, wymiana stolarki, instalacja OZE). Planowane jest również wyposażenie budynków w elementy infrastruktury poprawiającej funkcjonalność, takie jak bramy garażowe, systemy wentylacji, oświetlenie LED czy wyposażenie zaplecza szkoleniowego. Realizacja projektu przyczyni się do poprawy warunków lokalowych jednostek OSP, usprawni ich funkcjonowanie oraz zwiększy poziom bezpieczeństwa mieszkańców poprzez skrócenie czasu reakcji i zapewnienie strażakom odpowiednich warunków pracy oraz przechowywania sprzętu.	15 000 000	2026 - 2030

4.	Zakup i montaż defibrylatorów AED w budynkach użyteczności publicznej na terenie gminy Szastarka	Zakup oraz montaż automatycznych defibrylatorów zewnętrznych (AED) wraz z kapsułami ochronnymi w wybranych budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Szastarka. Urządzenia zostaną zainstalowane w miejscach o wysokiej dostępności, takich jak szkoły, świetlice, obiekty sportowe, budynki administracji samorządowej oraz inne obiekty odwiedzane przez mieszkańców i osoby przebywające na terenie gminy. Kapsuły zabezpieczą urządzenia przed uszkodzeniami, warunkami atmosferycznymi oraz zapewnią całoroczną gotowość do użycia. W ramach projektu przewiduje się również przeprowadzenie szkolenia dla pracowników instytucji oraz członków społeczności lokalnej z zakresu udzielania pierwszej pomocy i obsługi AED, co pozwoli zwiększyć świadomość i umiejętności w zakresie reagowania na nagłe zatrzymanie krążenia. Realizacja projektu przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców poprzez zapewnienie powszechnego dostępu do urządzeń ratujących życie, skrócenie czasu reakcji w sytuacjach zagrożenia zdrowia oraz podniesienie poziomu wiedzy i kompetencji społecznych w obszarze pierwszej pomocy.	1 000 000	2026 - 2030
5.	Modernizacja i rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego	Kompleksowa modernizacja istniejącego oświetlenia ulicznego oraz rozbudowa sieci oświetleniowej o nowe odcinki na terenie całej Gminy Szastarka. Zakres przedsięwzięcia obejmuje wymianę dotychczasowych opraw na energooszczędne lampy LED, montaż nowych punktów świetlnych w miejscach niedoświetlonych, a także wdrożenie nowoczesnych rozwiązań wykorzystujących odnawialne źródła energii oraz systemy magazynowania energii. W ramach projektu planuje się montaż instalacji fotowoltaicznych współpracujących z akumulatorowymi magazynami energii, co pozwoli na zasilanie infrastruktury oświetleniowej energią odnawialną, obniżenie kosztów eksploatacyjnych gminy oraz zwiększenie samowystarczalności energetycznej. Jednocześnie przewiduje się wdrożenie inteligentnego systemu zarządzania oświetleniem, umożliwiającego m.in. regulację natężenia światła, zdalne sterowanie, monitorowanie zużycia energii oraz szybkie wykrywanie awarii. Częścią projektu będzie również montaż samowystarczalnych punktów oświetleniowych (hybrydowych – solarnych i/lub solarnych z magazynem energii) w lokalizacjach, w których brak jest możliwości technicznych podłączenia	4 000 000	2026 - 2030

		do sieci energetycznej. Rozwiązanie to zwiększy bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej oraz poprawi dostępność komunikacyjną terenów mniej zurbanizowanych. Realizacja projektu przyczyni się do obniżenia energochłonności infrastruktury gminnej, redukcji emisji CO₂, poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, a także zapewni długoterminowe oszczędności w budżecie gminy. Projekt wpisuje się w kierunek rozwoju zielonej i inteligentnej infrastruktury na obszarach wiejskich.		
6.	Rozwój infrastruktury i wyposażenia obrony cywilnej na terenie gminy Szastarka	Znaczące wzmocnienie systemu obrony cywilnej Gminy Szastarka poprzez budowę nowych schronów, modernizację istniejących miejsc ukrycia oraz doposażenie formacji OC w specjalistyczny sprzęt i zaplecze techniczne. W odpowiedzi na rosnące potrzeby w zakresie bezpieczeństwa ludności przewiduje się realizację inwestycji mających na celu zapewnienie mieszkańcom bezpiecznych, przystosowanych do długotrwałego pobytu przestrzeni ochronnych. W ramach projektu planuje się budowę nowych schronów w strategicznych lokalizacjach gminy, w pobliżu obiektów o szczególnym znaczeniu społecznym (szkół, urzędów, obiektów sportowych i centrów miejscowości). Schrony zostaną wyposażone w systemy filtracji powietrza, wentylacji, oświetlenia awaryjnego, zaplecze sanitarne oraz środki łączności, a także magazyny podstawowych zapasów potrzebnych do utrzymania osób w warunkach kryzysowych. Równolegle przewiduje się modernizację istniejących miejsc schronienia poprzez dostosowanie ich do aktualnych wymogów technicznych oraz zwiększenie ich pojemności i funkcjonalności. Projekt obejmuje także zakup agregatów prądotwórczych oraz systemów awaryjnego zasilania dla kluczowych obiektów infrastruktury publicznej, rozbudowę systemów alarmowania i łączności, a także doposażenie formacji OC w sprzęt techniczny, medyczny, oświetlenie przenośne, środki ochrony osobistej oraz wyposażenie niezbędne do prowadzenia działań ratowniczych i porządkowych. Realizacja projektu znacząco zwiększy odporność gminy na sytuacje kryzysowe, pozwoli na szybkie reagowanie w przypadku zagrożeń militarnych lub katastrof naturalnych, a przede wszystkim zapewni mieszkańcom możliwość skutecznego i bezpiecznego schronienia. Budowa nowych schronów oraz modernizacja istniejącej infrastruktury podniesienie poziom bezpieczeństwa publicznego i stanie się ważnym elementem systemu ochrony ludności.	20 000 000	2026 - 2030

7.	Program Szkoleniowy z Zakresu Bezpieczeństwa, Obrony Cywilnej i Reagowania Kryzysowego dla OSP i Mieszkańców gminy Szastarka	Realizacja kompleksowego programu szkoleń dla członków jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej, formacji obrony cywilnej oraz mieszkańców Gminy Szastarka, mającego na celu podniesienie poziomu bezpieczeństwa publicznego oraz przygotowanie społeczności lokalnej do skutecznego reagowania w sytuacjach kryzysowych. W ramach projektu przewiduje się organizację kursów specjalistycznych obejmujących m.in.: techniki ratownictwa pożarowego i technicznego, udzielanie pierwszej pomocy i obsługę AED, działania w sytuacjach powodzi, pożarów, skażeń chemicznych i pogodowych, szkolenia z zakresu obrony cywilnej, w tym ewakuacji, budowy schronów doraźnych, organizacji punktów schronienia, szkolenia z zakresu wykorzystania sprzętu OC i OSP (agregaty, sprzęt hydrauliczny, łączność, oświetlenie awaryjne), warsztaty dla mieszkańców dotyczące podstaw przygotowania na sytuacje kryzysowe (tzw. „domowe plany awaryjne”). Projekt obejmuje również zakup materiałów szkoleniowych, sprzętu dydaktycznego oraz wyposażenia umożliwiającego realizację zajęć praktycznych, w tym m.in. fantomów szkoleniowych, urządzeń do symulacji zagrożeń, zestawów medycznych czy mobilnych punktów szkoleniowych. Realizacja projektu przyczyni się do zwiększenia kompetencji służb ochotniczych i mieszkańców, skrócenia czasu reakcji na zagrożenia, budowania kultury bezpieczeństwa w społeczności lokalnej oraz poprawy ogólnej sprawności systemu reagowania kryzysowego na terenie gminy.	2 000 000	2026 - 2030
8.	Monitoring środowiskowy i komunalny oraz systemy nadzoru w Urzędzie Gminy Szastarka	Wdrożenie kompleksowego systemu monitoringu i nadzoru w budynku Urzędu Gminy oraz w jego otoczeniu, obejmującego zarówno kwestie bezpieczeństwa fizycznego i środowiskowego. Zakres projektu obejmuje: - instalację kamer wizyjnych w budynku urzędu (korytarze, wejścia, pomieszczenia ogólnodostępne) oraz na zewnątrz (teren urzędu, parkingi, wejścia), - wdrożenie monitoringu wideo z funkcją rejestracji zdarzeń, analizy obrazu oraz integracji z systemami alarmowymi, - instalację czujników środowiskowych w serwerowni, m.in. czujników temperatury, wilgotności, dymu i zalanania, - integrację czujników z systemem alarmowym i powiadamianiem odpowiednich pracowników w przypadku zagrożeń,	300 000	2026 - 2027

		- wdrożenie systemu monitorowania parametrów środowiskowych w pomieszczeniach komunalnych, np. monitorowanie jakości powietrza i parametrów technicznych instalacji, - opracowanie procedur reagowania na zdarzenia i integrację monitoringu z systemami zarządzania kryzysowego, - szkolenie pracowników w zakresie obsługi systemu i reagowania na alarmy. Projekt poprawi bezpieczeństwo mienia urzędu, ochronę infrastruktury krytycznej (serwerownia), pozwoli na szybkie reagowanie na awarie i zagrożenia oraz zwiększy kontrolę nad przestrzenią publiczną wokół urzędu.		
9.	Program Czipowania Psów i Kotów (zapewnienie bezpłatnego oznakowania elektronicznego)	Organizacja i przeprowadzenie bezpłatnych akcji czipowania psów i kotów należących do mieszkańców Gminy Szastarka. Zakup niezbędnego sprzętu (czytników) dla Urzędu Gminy oraz weterynarzy współpracujących z programem. Kampania informacyjno – edukacyjna promująca korzyści z czipowania (identyfikacja, powroty zagubionych zwierząt), walka z bezdomnością zwierząt. Prowadzenie gminnej bazy danych lub integracja z ogólnopolskim systemem identyfikacji.	30 000 - 50 000 w zależności od liczby zwierząt i kosztów usług weterynaryjnych	2028 - 2030

Cel operacyjny 4.2. Cyfrowa i nowoczesna administracja

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość projektu PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja systemów dziedzinowych i wdrożenie nowych narzędzi informatycznych w Urzędzie Gminy Szastarka	Kompleksowa modernizacja wykorzystywanych w urzędzie systemów dziedzinowych, w tym m.in. systemów podatkowych, ewidencyjnych, finansowo-księgowych, obsługi mieszkańca oraz systemów wspierających pracę urzędu. Projekt obejmuje: - aktualizację i wymianę oprogramowania na nowsze wersje z rozszerzonymi funkcjonalnościami, - wdrożenie nowych modułów usprawniających obieg dokumentów, komunikację z mieszkańcami i automatyzację procesów, - integrację systemów w celu poprawy efektywności pracy i bezpieczeństwa danych, - szkolenia pracowników w zakresie obsługi nowych narzędzi. Celem projektu jest zwiększenie jakości obsługi mieszkańców, poprawa płynności pracy urzędu oraz podniesienie poziomu cyberbezpieczeństwa.	200 000	2027 - 2030

2.	Cyfrowy Urząd – rozwój usług online dla mieszkańców Gminy Szastarka	Rozbudowa i wdrożenie nowoczesnych usług cyfrowych, które umożliwią mieszkańcom załatwianie spraw urzędowych w pełni online. Projekt obejmuje: - uruchomienie e-usług takich jak: składanie deklaracji śmieciowych, dostęp do podatków lokalnych, zgłoszenia komunalne (awarie, interwencje), rezerwacja wizyt w urzędzie, - integrację z usługami mObywatel (eDoręczenia, powiadomienia, potwierdzanie tożsamości), - wdrożenie elektronicznych płatności publicznych (np. PayByLink, BLIK, karta), - modernizację strony internetowej gminy, biuletynu informacji publicznych i portalu interesanta, - zapewnienie odpowiedniego poziomu cyberbezpieczeństwa oraz szkolenia pracowników, - dostosowanie systemów do standardów dostępności cyfrowej. Celem projektu jest zwiększenie dostępności i wygody obsługi mieszkańców, skrócenie czasu realizacji spraw oraz ograniczenie konieczności osobistych wizyt w urzędzie.	300 000	2026 - 2027
3.	Portal Mieszkańca oraz aplikacja mobilna do zgłoszeń usterek i komunikacji z mieszkańcami	Stworzenie nowoczesnego Portalu Mieszkańca oraz aplikacji mobilnej umożliwiającej dwukierunkową komunikację między mieszkańcami a Urzędem Gminy Szastarka. Projekt obejmuje: - uruchomienie modułu zgłoszeń, umożliwiającego przesyłanie informacji o problemach takich jak: ubytki w nawierzchni dróg, awarie infrastruktury, uszkodzenia oświetlenia ulicznego, nielegalne wysypiska oraz inne interwencje komunalne, - wdrożenie systemu powiadomień push i/lub SMS (np. o wydarzeniach lokalnych, inwestycjach, utrudnieniach drogowych, harmonogramie odbioru odpadów), - integrację z systemami urzędowymi (m.in. obieg spraw, moduły komunalne), - panel dla pracowników urzędu do obsługi zgłoszeń, nadawania statusów i szybkiej komunikacji zwrotnej, - wdrożenie funkcji zgłaszania spraw z geolokalizacją, zdjęciami i opisem, - dostosowanie portalu i aplikacji do standardów WCAG dla osób z niepełnosprawnościami, - przeprowadzenie kampanii informacyjnej zachęcającej mieszkańców do korzystania z nowych narzędzi.	150 000	2029 - 2031

		Projekt poprawi komunikację urzędu z mieszkańcami, zwiększy transparentność działania urzędu oraz usprawni reagowanie na usterki i potrzeby mieszkańców.		
4.	Digitalizacja i archiwizacja dokumentów Urzędu Gminy Szastarka	Kompleksowe działania związane z digitalizacją dokumentów papierowych oraz wdrożeniem nowoczesnego systemu ich elektronicznego przechowywania. Projekt obejmuje: - przeprowadzenie przeglądu i kwalifikacji dokumentacji przeznaczonej do digitalizacji (akta spraw, rejestry, dokumenty archiwalne), - skanowanie dokumentów zgodnie ze standardami archiwalnymi, - utworzenie centralnego repozytorium dokumentów z możliwością wyszukiwania, klasyfikacji i udostępniania uprawnionym pracownikom, - zabezpieczenie danych poprzez wdrożenie systemów backupu, kontroli dostępu i procedur bezpieczeństwa, - przeszkolenie pracowników w zakresie digitalizacji i obsługi systemu archiwizacji, - przygotowanie i wdrożenie polityki digitalizacji oraz instrukcji kancelaryjnej dostosowanej do nowych rozwiązań. Projekt wpłynie na poprawę efektywności pracy urzędu, skrócenie czasu odnajdywania dokumentów, ograniczenie kosztów przechowywania dokumentacji papierowej oraz zwiększenie bezpieczeństwa danych.	300 000	2029 - 2031
5.	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury sieciowej Urzędu Gminy Szastarka	Kompleksową modernizacja przewodowej i bezprzewodowej infrastruktury sieci komputerowej w budynku Urzędu Gminy. Projekt obejmuje: - wymianę przestarzałego okablowania strukturalnego (kable sieciowe w ścianach, listwach), - montaż nowych gniazd sieciowych zgodnych z aktualnymi standardami (m.in. RJ45 kategorii 6 lub wyższej), - likwidację oraz wymianę gniazd i punktów sieciowych, które są uszkodzone lub niesprawne, - modernizację szafy dystrybucyjnej oraz uporządkowanie kabli i patchcordów, - zakup i wymianę przełączników sieciowych (switchy) na modele o większej przepustowości oraz z obsługą nowoczesnych funkcji (np. VLAN, PoE), - poprawę zasięgu i jakości sieci Wi-Fi poprzez wdrożenie nowych punktów dostępowych,	250 000	2027 - 2028

		- wykonanie pomiarów i certyfikacji sieci po modernizacji, - opracowanie dokumentacji powykonawczej infrastruktury. Projekt poprawi stabilność i bezpieczeństwo sieci, usprawni codzienną pracę urzędu oraz umożliwi wdrażanie nowych usług cyfrowych.		
6.	Cyberbezpieczeństwo – systemy ochrony i szkolenia	Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa informatycznego Urzędu Gminy poprzez wdrożenie nowoczesnych systemów ochrony oraz podniesienie kompetencji pracowników. Projekt obejmuje: - wdrożenie zaawansowanych systemów ochrony sieci i urządzeń, takich jak: firewall nowej generacji (NGFW), system wykrywania i zapobiegania włamaniom (IDS/IPS), ochrona poczty przed phishingiem i spamem, - implementację rozwiązań do monitoringu bezpieczeństwa (SIEM/SOC-as-a-service lub systemów analityki zagrożeń), - wdrożenie systemu zarządzania tożsamością i dostępami (IAM/MFA) w celu ograniczenia ryzyka nieautoryzowanego dostępu, - opracowanie procedur cyberbezpieczeństwa i aktualizację istniejących polityk bezpieczeństwa, - cykliczne szkolenia dla pracowników, w tym warsztaty z rozpoznawania zagrożeń, bezpiecznego korzystania z e-maila, ochrony danych i reagowania na incydenty, - przeprowadzenie testów penetracyjnych i audytu bezpieczeństwa po wdrożeniach. Projekt pozwoli zwiększyć odporność urzędu na cyberataki, zmniejszyć ryzyko utraty danych oraz poprawić świadomość bezpieczeństwa cyfrowego wśród pracowników.	200 000	2030 - 2031
7.	Cyfrowe zarządzanie gospodarką odpadami i monitorowanie zużycia wody w Gminie Szastarka	Wdrożenie zintegrowanego systemu umożliwiającego elektroniczne zarządzanie gospodarką odpadami oraz automatyczny monitoring zużycia wody w budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej. Projekt obejmuje: - wdrożenie systemu e-obstugi odpadów komunalnych, umożliwiającego m.in.: zgłaszanie odbioru odpadów, harmonogramowanie wywozu, raportowanie i analizę statystyczną zużycia usług, - instalację inteligentnych wodomierzy (smart meters) umożliwiających zdalny odczyt zużycia wody bez konieczności wizyt inkasenta, - integrację wodomierzy i systemu gospodarki odpadami z portalem mieszkańca lub	500 000	2028 - 2029

		aplikacją mobilną, co umożliwi automatyczne fakturowanie i powiadomienia dla mieszkańców, - analizę danych w celu optymalizacji zużycia wody i efektywności systemu odbioru odpadów, - zapewnienie bezpieczeństwa danych i ochrony prywatności mieszkańców, - przeszkolenie pracowników urzędu w obsłudze nowego systemu. Projekt pozwoli na zwiększenie efektywności zarządzania gospodarką odpadami, ograniczenie kosztów obsługi, zmniejszenie błędów ludzkich przy odczytach wodomierzy oraz poprawę komfortu mieszkańców poprzez automatyzację procesów.		
8.	Zakup i wymiana urządzeń komputerowych oraz serwera w Urzędzie Gminy Szastarka	Kompleksowa modernizacja infrastruktury informatycznej Urzędu Gminy, w tym wymiana przestarzałego sprzętu komputerowego oraz serwera, w celu zapewnienia wydajności, bezpieczeństwa i niezawodności pracy urzędu. Zakres projektu obejmuje: - zakup nowoczesnych komputerów stacjonarnych i laptopów dla pracowników urzędu, dopasowanych do aktualnych potrzeb systemów biurowych i dziedzinowych, - wymianę i modernizację serwera wraz z niezbędnymi komponentami (dyski SSD/HDD, pamięć RAM, zasilanie awaryjne), - instalację oprogramowania systemowego i biurowego, w tym licencji niezbędnych do pracy urzędu, - konfigurację i integrację nowych urządzeń z istniejącą siecią komputerową i systemami dziedzinowymi, - wdrożenie systemów backupu i zabezpieczeń danych na nowych urządzeniach, - przeszkolenie pracowników w zakresie obsługi nowego sprzętu i oprogramowania, - utylizację starych urządzeń zgodnie z obowiązującymi przepisami o ochronie środowiska. Projekt przyczyni się do zwiększenia efektywności pracy urzędu, poprawy bezpieczeństwa danych, umożliwi wdrażanie nowych usług cyfrowych oraz ograniczy ryzyko awarii sprzętu komputerowego.	400 000	2026 - 2027

ZAŁĄCZNIK 2 - SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU I WYNIKÓW PROCESU PARTYCYPACJI I KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Do uzupełnienia po zakończeniu konsultacji i opiniowania projektu Strategii Rozwoju Gminy Szastarka na lata 2025 – 2031.

ZAŁĄCZNIK 3 - PROCEDURA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO DLA PROJEKTU STRATEGII

Do uzupełnienia po zakończeniu procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Gminy Szastarka na lata 2025 – 2031.

ZAŁĄCZNIK 4 - EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY SZASTARKA NA LATA 2025 - 2031

Analiza trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji strategii (ewaluacja ex-ante) zostanie przeprowadzona w odniesieniu do projektu Strategii Rozwoju Gminy Szastarka na lata 2025 – 2031, zgodnie z art. 10a ust. 2 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju przed przekazaniem projektu Strategii pod obrady Rady Gminy.

SPIS TABEL, WYKRESÓW I RYCIN

SPIS TABEL

Tabela 1. Wykaz złóż kopalin na terenie Gminy Szastarka.	12
Tabela 2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych na terenie Gminy Szastarka.	19
Tabela 3. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach podstawowych na terenie Gminy Szastarka w 2024 r.	72
Tabela 4. Projekty realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego lata 2014-2020 przez Gminę Szastarka	86

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba ludności na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby).	22
Wykres 2. Zmiana liczby ludności w stosunku do 2014 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (%).	23
Wykres 3. Saldo przyrostu naturalnego w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (osoby).	23
Wykres 4. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (‰).	24
Wykres 5. Saldo migracji w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (osoby).	25
Wykres 6. Współczynnik salda migracji na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (‰).	25
Wykres 7. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%).	26
Wykres 8. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (%)	27
Wykres 9. Wskaźniki dotyczące obciążenia demograficznego w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (%).....	27
Wykres 10. Piramida wieku i płci ludności Gminy Szastarka w 2023 r. (osoby).	28
Wykres 11. Poziom wykształcenia ludności Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2021 r. (%).	29
Wykres 12. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w szkołach na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).....	30
Wykres 13. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w szkołach na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).....	31
Wykres 14. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w szkołach na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).....	31
Wykres 15. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (%).	32
Wykres 16. Liczba organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (%).	33
Wykres 17. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	33

Wykres 18. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	34
Wykres 19. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	38
Wykres 20. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	39
Wykres 21. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)	39
Wykres 22. Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	40
Wykres 23. Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	41
Wykres 24. Udział osób do 30 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	41
Wykres 25. Udział osób po 50 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	42
Wykres 26. Wskaźniki dotyczące struktury bezrobocia w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (%)	42
Wykres 27. Gospodarstwa rolne w Gminie Szastarka według źródeł dochodów (liczba)	46
Wykres 28. Gospodarstwa rolne w Gminie Szastarka według grup obszarowych użytków rolnych (liczba)	47
Wykres 29. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (podmioty)	48
Wykres 30. Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2014-2023 na terenie Gminy Szastarka (podmioty)	49
Wykres 31. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym) w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (podmioty)	49
Wykres 32. Podmioty gospodarki narodowej na terenie Gminy Szastarka według sekcji PKD (%)	51
Wykres 33. Udział dróg gminnych o nawierzchni twardej w 2023 r. na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego (%)	59
Wykres 34. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)	61
Wykres 35. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (kg)	63
Wykres 36. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)	64
Wykres 37. Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)	70
Wykres 38. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-6 lat na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)	70
Wykres 39. Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)	71

Wykres 40. Liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (szk.)	73
Wykres 41. Liczba gospodarstw domowych (rodzin) objętych pomocą społeczną oraz liczba beneficjentów pomocy społecznej na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (rodziny, osoby)	74
Wykres 42. Zasięg korzystania z pomocy społecznej na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)	75
Wykres 43. Liczba rodzin oraz liczba dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)	76
Wykres 44. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego oraz województwa lubelskiego w latach 2014-2023 (%)	77
Wykres 45. Liczba osób uczestniczących w imprezach organizowanych przez ośrodek kultury na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)	78
Wykres 46. Liczba czytelników bibliotek na terenie Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (osoby)	79
Wykres 47. Liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika na terenie Gminy Szastarka, powiatu kraśnickiego oraz województwa lubelskiego w 2023 r. (wol.)	80
Wykres 48. Wykonanie budżetu Gminy Szastarka w latach 2014-2023 (mln zł)	84
Wykres 49. Struktura dochodów Gminy Szastarka w latach 2014 - 2023 (%)	85
Wykres 50. Średni dochód na 1 mieszkańca Gminy Szastarka w latach 2014 - 2023 (zł)	85
Wykres 51. Struktura wydatków Gminy Szastarka w latach 2014 - 2023 (%)	86

SPIS RYCIN

Ryc. 1. Położenie Gminy Szastarka w województwie lubelskim.	8
Ryc. 2. Sieć osadnicza Gminy Szastarka.	9
Ryc. 3. Regionalizacja fizycznogeograficzna Gminy Szastarka.	10
Ryc. 4. Obszary chronione na terenie Gminy Szastarka.....	13
Ryc. 5. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia pyłu zawieszonego PM10 w 2023 r.	16
Ryc. 6. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 w 2023 r.	16
Ryc. 7. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia B(a)P w pyłe zawieszonym PM10 w 2023 r.	16
Ryc. 8. Kierunki wykorzystania powierzchni Gminy Szastarka.	45
Ryc. 9. Infrastruktura drogowa na terenie Gminy Szastarka	58
Ryc. 10. Logika interwencji Strategii.....	92
Ryc. 11. Uwarunkowania i podejście do opracowania Strategii	93
Ryc. 12. Położenie Gminy Szastarka w województwie lubelskim	111
Ryc. 13. Sieć osadnicza Gminy Szastarka	112
Ryc. 14. Kierunki wykorzystania przestrzeni na terenie Gminy Szastarka	113
Ryc. 15. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego Gminy Szastarka	115

Ryc. 16. Uwarunkowania infrastrukturalne Gminy Szastarka	117
Ryc. 17. Uwarunkowania społeczne Gminy Szastarka	118
Ryc. 18. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Szastarka.....	123
Ryc. 19. Obszary strategicznej interwencji o znaczeniu regionalnym	131
Ryc. 20. Obszar strategicznej interwencji ROZTOCZE.....	132
Ryc. 21. Zasady finansowania Strategii	136
Ryc. 22. Zasady współpracy interesariuszy	139